

ANUL III. No. 7.

IAȘI

1 Noembrie 1883.

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

IEȘE DE 2 ORI PE LUNA,

Redactor **I. NĂDEJDE**

SUMARIUL No. 7.

Cite-va gândiri asupra faptelor omenestii (sfârșit)	G. N.
Despre chipul cum se poartă cu copiii și cu tinerii popoarele selbatece (urmare)	I. Nădejde.
Monologul unui vagabond.	A. C. Cuza
Din poeziile lui Eminescu: Împărat și Proletariu	X
Bărbatul Istet (Anecdota populară).	T. D. Speranță.
Despre strigoii și strige sau strigoaice.	I. Nădejde.
Dl. Dr. Severeanu ori Civiale?	Un Student.
Găteala.	Sofiea Nădejde
Despre electricitate	I. Nădejde
Felurimi.	T. U.

Un număr 50 de bani.

Redacția și Administrația |

Strada Cogălniceanu No. 11

Prețul abonamentului

Pe an 12 lei noi.

Pe 6 luni 6 lei noi

IAȘI

Tipografia Lucrătorilor Asociați Români

1883.

REVOLTE

Organe socialiste

paraissant tous les 15 jours

GENÈVE

rue des Grottes 24.

PREMII LA „CONTIMPORANUL“

Maternologieu de Dr. răgescu din Constanța, care se vinde cu 3 lei noi, o dăm cu 2.

Spartacus sau *Războiul robilor*, roman de Benoit Malon, tradus de I. Nădejde. Il dăm cu 1 leu nou, altfelii se vinde 1 leu și 50 bani;

Versuri de Const. Mille, cari se vînd orî unde 3 lei noi, le dăm cu 2;

Studiu asupra Miopiei cu examenul a 2991 de elevi din școalele din București de Dr. N. Manolescu oculist al spitalelor Colța și Brancovinesc. — Se vinde cu 3 lei noi, noi îl dăm cu 2.

Florile de I. Datculescu, Rimnicul Sărat, se vînd cu 5 lei, noi pentru abonații nostri le dăm cu 4.

Impușcarea osîndiților de D-l C. Filiti. București, care se vinde cu 1 fr. o dăm abonaților nostri cu 50 de bani.

Anul I-iu din „CONTEMPORANUL“ se află broșat la un loc. Prețul 12 l. noi; anul al doilea cu șese.

LILI.

traducere din Emile Zola.

Sosești dela cîmp, Ninon, dela cîmpul cel adevărat, cu miroase tari, cu orizonuri întinse. Nu iești așa de proastă ca să te închizi într'un cazin, lângă țărmul mării, unde vine lume multă. Mergi unde nu se duce mulțimea, într'un frunziș, în mijlocul Bourgogniei. Te-ascunzi într'o casă albă, așezată ca un chuib între copaci. Acolo îți petreci primăverile, în aerul sănătos și slobod. Astfeliu cînd vii la mine pentru cîteva zile, prietenele tale se mieară de obraji-ți așa de fragezi și de buzele-ți roșe ca rodul trandafirului selbateg.

Dar gura-ți iese încă zăhărită, și ași jură că chiar mîncăși cereșe. Pricina va fi că nu iești duduț de cele ce se tem de viespi și de mărăcinii. Mergi voinicește la soare, știind bine că pîrleala gîtului tău are străvăzală ca chihlimbariul cel mai bun. Alergi prin cîmpii cu pălărie mare, cu rochie de pinză, ca o țerancă prietenă cu pămîntul. Tai fructele cu forfăcuțele tale de brodat, puțin folos faci, ce-î drept, dar după ce lucrezi din toată inima, te întorci a casă mîndră de zgîriiturile trandafirii ce ți-au făcut pe mîni scaii.

Ce vei face în decembrie care vine? Nemică. Are să-ți fie urît? Nu iești lumeață. Ții minte balul ceala la care te-am dus, într'o sară? Ierai decoltată, tremurai în trăsura. Ieră o căldură innădușitoare, la bal, sub

lumina tare a policandrelor : Stătea! pe jilțul tău, cuninte, ascunzînd în dărăptul evantaliului căscatul pricinuit de urît. Și, cînd ne-am întors a casă, ai șoptit, arătîndu-mî buchetul veștejit :

Privește sărmanele florî. Așî muri ca dinsele, dacă așî trăi în acest aer cald, dragă mea primăvară unde ieșî ?

Nu vom mai merge la bal, Ninon. Vom stă a casă, lîngă foc. Ne vom iubi ; și, după ce vom osteni, ne vom mai iubi încă.

Îmî amintesc strigătul tău din ziua trecută ; „În adevăr femeile sînt tare leneșe.“ Am gîndit pînă sara la această mărturisire. Bărbatul a luat toată munca, și v'a lăsat șederea pe gînduri cea primejdioasă. La ce să gîndeșî cînd brodezi toată ziua ? Zidești palaturi în cari adormî ca Frumoasa cu pădurea adormită, din poveste, așteptînd sărutările celui di'ntăiū făt frumos ce va trece pe drum.

Tata, mi-ai spus adesea, ieră un om cum se cade care m'a lăsat să cresc a casă. N'am învățat reul la școala acelor păpuși frumoșele cari ascund răvașe de la veri în cărțile de rugăciune. Nicî o dată n'am crezut că Dumnezeu iese un feliū de Caua, și mărturisesc că totdeauna m'am temut mai mult să nu fac supărare tatei de cît să nu fierb în căldările diabolului. Trebuie să-ți mai spun că știū a salută firește, fără să fi învățat meșteșugul plăcăciunilor ; un profesor de danț nu m'a învățat a plecá ochiū, a zimbi, a minți cu obrazul ; sînt proastă de tot în privința strîmbăturilor de cochete cari formează aproape toată cunoștința unei fete bine crescute și de neam bun. Am crescut în voie ca o plantă puternică. Ieată pentru ce mă innăduș în aerul Parisului.

II.

Nu de mult, într'o după amiează frumoasă, aşá de rarí primăvara, şedeam la Tuileries, în umbra tinărá a castanilor. Grădina Ierá aproape deşartă. Cîteva dame brodau, stînd cite două trei, sub copaci. Nişte copii se jucau, intrerupînd cu risetele lor ascuţite murmurul uliţelor vecine.

Privirile mele se opriră în sfîrşit pe o fetişoară de şese sau şapte aní, a cărei mamă şeeda de vorbă cu o prietenă, la cîţí-va paşí de la mine. Ierá o copiliţă bălaie, care îşi luá aere de fată mare. Purtá o toaletă încîntătoare, cum ştiu numai Parizienele a face pentru copii: o fustă de mătasă trandafirie înfoietă, lăstînd să se vadă picioarele cu colţuní cenuşii deschişi; nişte piepţi decoltaţi şi cu horbote; o pălărioară fără marginí cu pene albe; juvaferiurí, un colet şi o brăţea de mărgean roş. Semăná cu mă-sa, numai că Ierá mai cochetă.

Reuşise să-i iea cortelaşul, şi se primblá serioasă, cu cortelul deschis, deşi nu Ierá sub copaci nici o rază de soare. Se silea să meargă uşor, lunecînd delicat, cum văzuse pe oamenii cei mari. Nu ştiea că o vede cineva; repetá rolul în conştiinţă, încercînd mutre atrăgătoare, învăţînd cum să întoarcă capul, cum să privească, cum să zimbească. În sfîrşit întîlní trunchiul unui castan bătrîn, înaintea căruia făcu o jumătate de duzină de plecăciuni.

Ierá o femeie mică. În adevăr m'am spăriot de eutezarea şi de ştiinţa ieí. Nu Ierá încă de şapte aní, şi-şi ştiea meşteşugul său de fermecătoare. La Paris poţi aflá asemenea fetiţe pripite, cari cunosc danţul înaintea de litere. Îmí aduc a minte de copiii din provincie; sînt stîngaci şi greoi; se tîrte prosteste pe pămînt. Dar Lili nu-şi va strică toaleta ieí cea frumoasă; mai degrabă

nu se va jucá; stă dreaptă în fustele-i crohmolite, punindu-și toată bucuria în a fi privită și în a auzi zicînd împrejurii: „Ce copilă încîntătoare!”

Pe cînd Lili salutá tot înainte trunchiul castanului, pe neașteptate o văzuî îndreptîndu-se și pregătîndu-se: cu cortelul plecat, cu zîmbetul pe buze, cu mutra cam nebună. Înțelesei în curînd. Altă fetiță, negricioasă, cu fustă verde, venea pe aleea cea mare. Ierá o prietenă, și trebuia să se întîlnească cu elegantă.

Fetișoarele își dădură încetîșor mîna, făcură strîmbăturile obișnuite între femeî de aceea-și treaptă. Amîndouă aveau pe buze acel zîmbet fericit cerut la asemenea întîmplare de conveniențe. După ce-au sîrșit toate politețele începură a merge alături, vorbind cu glas ascuțit. Nicî nu fu vorbă de jucat.

— Aî frumoasă rochie.

— De valenciennne îi garnitura? nu-i așa.

— Mama a fost cam bolnavă, demineată. M'am temut că nu voi putea veni, după făgăduială.

— Aî văzut păpușa Thèresei? Are albiturî și strae minunate.

— Al tău îi cortelul? Frumos îi!

Lili se înroșí tare. Făcea schime plăcute cu cortelul mîni-sa, văzînd că zdrobea asteliu pe prietena-i care n'avea cortel. Întrebarea acesteia o încurcă, înțelese că ar rămănea învinsă, dacă va spune adevărat.

— Da, respunse. Tata mi l'a făcut prezent.

Ierá desăvîrșită. Știea a minți, cum știea și a fi frumoasă. Putea să crească: cunoștea tot ce trebuie unei femeî frumoase. Cu asemenea creștere, cum voiți să doarmă liniștiți sármanii bărbați?

Tocmai atunci trecú un băieţel de opt ani, trăgînd o cărucioară, plină de prund. Strigá hi! de-ţi luá auzul; se jucá de-a harabagiul se jucá din toată inima; trecînd, cit pe ce de nu izbi pe Lili.

— Cit is de neciopliţi bărbaţii! zise iea cu despreţ. Priveşte băieţul acesta cit îi de destrăbălat!

Domnişoarele riseră cu despreţ. Băieţul trebuia să le pară foarte prost de se jucá de a calul. Peste douăzeci de ani, dacá una din iele il va luá, il va tratá cu superioritatea unei femeii care a ştiut a minui cortelul la şapte ani, pe cînd iel la vrista aceea nu ştiea de cit a-şi rupe pantalonii.

Lili începuse ieară-şi a merge, după ce şi-a aşezat indoiturile fusteii cu mare ingrijire la loc.

— Priveşte, urmă iea, la proasta cea de fată cu rochie albă care şade colò singură. Ierí, a pus să mă întrebe de voiesc să mi-o prezinte cineva. Închipue-ţi. draga mea, că-i fata unui ampolaiat mic. Înţelegi, n'am voit: nu trebuie să te compromiţi.

Lili părea o prinţesă insultată. Prietena ieii ierá bătută cu totul: n'avea cortel, şi nime nu cerea să-i fie prezentat. Se îngălbenea ca o femeie care-i de faţă la triumful duşmaneii sale. Cuprinsese pe Lili pe la spate şi căută să-i boţască fusta. fără să o bage de samă. Şi îi zimbea, afară de acestea, cu un suris fărnicătoriu, arătînd nişte dinţişorii albi gata să muşte.

Cînd se depărtară de mamele lor, băgară în sfîrşit de samă că le vedeam. Atunci, se făcură mai dulci: începură a cochetă ca nişte domnişoare cari voiesc să merite luarea a minte a cuiva şi să o fie asupra lor. Un domn ierá acolo şi le privea. Ah! Fice ale Eveii, diavolul vă ispi-teşte din leagăn!

Apoi, începură a se chicoti. Cevă din îmbrăcămintea mea le lovise, li se păruse caraghioz : pălăria mea, fără indoeală, a cărei formă nu mai iera la modă. Își băteau joc de mine; mă criticau, cu mina la gură, oprindu-și hohotele de ris, cum fac damele în saloane. La urma urmei imi fu rușine, mă inroșii, și nu mai știeam ce să fac. Fugii, invins de aceste fetișoare cari aveau veselii și căutături ciudate de femeii desăvirșite.

III.

Ah! Ninon, Ninon, ȳea-mi aceste domnișoare la țară, imbracă-mi-le cu pinză cenușie și lasă-le să se dea de a dura în balta în care forfotesc rețele. Se vor întoarce proaste ca giștele, sănătoase și tari ca niște copaci tineri. Când le vom lua, vor ști ȳele a ne iubi.

Trad. Ioan Nădejde.

Respuns (ultim) al Dlui Pompilian la adresa noastră.

În „Binele public“ de la 9. Iuliu 1883 am cetit un respuns al Dlui Pompilian, adecă vorbă să fie că-i respuns, prin care se silește a face pe cititorii să creadă că a respuns la invinovățirile ce i-am făcut printr'un articol publicat în „România jună“ din Iași și într'o broșură trasă de-osebii încă înainte de începutul „Contemporanului,“ precum și prin două articole din anul I. al revistei noastre: unul iscălit de Verax la pag. 141 și altul de mine la pag. 330, 361 și 421. Prin cel di'n-tăiiu s'a dovedit că Dl naturalist a copieat pe Bufon și că a făcut și greșala de a crede că paserea muscă se

hrănește numai cu nectarul ce-l sughe, pe cînd acuma se știe că hrana ieî se alcătuește mai ales din insectele ce prinde din florî; dacă-s unse cu nectar, atita mai bine. Prin al doilea i-am înșirat cele mai mari dintre greșele ce a făcut în articolele publicate de Dsa. Dar mai întăiî trebuie să se limpezească invinovățirea ce ne face „că nu ne-am ținut pe terenul pur științific.“ Cei ce au cetit respunsul ce ne-a făcut Dl. Pompilian atunci îndată după critică, se vor fi convins că Dl. Pompilian a părăsit mai întăiî terenul pur științific numindu-mă pe mine nebuu, pomenind de cușma mea, și de alte lucruri cari nu aveau de felî a face cu chestiile științifice de cari îeră vorba — cit despre respuns la critica mea, n'am văzut nici atunci, nici acuma.

Chestia cu Dl. Iliescu, de l'a calomniat orî nu, se va vedea în curînd și vom află dacă în adevăr a căzut sau nu Dsa la licență la Paris de mai multe orî și mai pe urmă a reușit numai la Dijon.

Cel mai simplu lucru va fi să arăte Dl. Pompilian actele Dsale ca să se vadă unde îeste licențiat la Paris orî la Dijon. Pentru căderea la examenul de licență imî inchipuiî că va fi de asemenea ușor a află dela cancelaria facultăței. În sfîrșit să așteptăm!

Trec peste mulțime de socotele ce are Dl. Pompilian cu Mille, cu Bădărău, cu Maniu și cu alții și ajung la următoarea parte care ne privește de a proape, de vreme ce revista noastră îeste științifică:

„Am fost profesor suplitoriî la Universitatea din Iași în 1880, și mi-am făcut cu sfințenie datoria. eleviî m'au regretat mult cînd am plecat la Paris și jurnalele mi-au făcut elogiî, pe cari modestia mea mă împiedecă de a le reproduce.“

„În urmă am făcut îeu cel întăiî romîu la Paris, un curs public și practic de botanică (după invitarea unor persoane foarte serioase) la primăria arondismentului al IV. și îeafă cum se exprimă un jurnal parizian „la Justice“ pe comptul meu: „Dl. Victor Pompilian licențiat în științe, vechiî elev al școalei de înnalte studii din

Paris, face un curs de botanică la primăria arondismentului al IV-lea. Acest curs se face gratuit. Conferința de ieri „care a obținut un viin succes“ a fost consacrată specialmente la demonstrațiunea constituțiunei intime a vegetalelor cu ajutoriul proiecțiunilor la lumina oxyhydrică (sistemul Molteni) „La Justice“ din 16, Fevruariu 1883

În privința lecției de deschidere a cursului de la Universitatea din Iași, știm ce se credem și vom arăta cetitorilor noștri foarte pe scurt cele mai însemnate nădrăvăni cuprinse într'nsa.

1) Crede că în ființele viețuitoare și în combinațiunile organice se află afară de materie și de eter, amindouă în mișcare, încă puteri vitale, cari țin sub stăpânirea lor afinitatea chemică și că aceste puteri vitale părăsesc combinațiunile organice la moarte și astfel dau materia în prada puterilor fizico-chemice și combinațiunile organice se nemicesc.

2) Pe de o parte spune că afinitatea chemică nu poate produce nă o combinație organică și ceva la vale zice „că se pot produce ființe organice prin putrefacțiune și fermentațiune“, adică în materiile din cari au pierit puterile vitale. Greșește și la întâia și la a doua credință, căci se pot face multe combinațiuni organice prin jocul așu ziselor puteri chemice și pe de altă parte nu s'a putut nici o dată face din materiile neorganice ființe viețuitoare, cum cred cei cu generațiunea spontană. Cum că o dinioară s'au făcut, în marea, protoplasmă și din aceasta cele întâi ființe vii îi sigur, dar astă-zii în fermentațiune și putrezire nu se fac ființe vii, dacă nu străbat germenii în lăuntru. Dl. Pompilian inse pe de o parte nu crede că se pot face măcar combinațiuni organice prin lucrarea puterilor chemice, iar pe de alta crede că se pot face chiar ființe vii, alcătuite negreșit din combinațiuni organice. Așa dar nu se face prin sinteză protoplasmă, dar se fac celule cari încep prin a fi gomoloate de protoplasmă! Ce voiți să zic în față cu asemenea balamuc? Ce ar putea zice orî cine, cînd după toate acestea mă învinovățește pe mine că aș crede în generațiunea spontană, după ce cum

ați văzut singur Dsa crede? N'am fost oare în drept a zice că *Dl. Pompilian nu știe singur ce spune?*

3. *Dl. Pompilian* spune cu nevinovăție: „*că naturaliștii nu știu de unde vine apa și materia organică conținută într'însa*“. Mi se pare înse că greu va găsi Dsa asemenea naturaliști afară de Dsa și cu toate îndemnările mele nu mi-a citat încă nici unul. Cum că apa s'a făcut prin combinarea oxigenului cu hidrogenul, și cum că aceste două elemente făceau parte din nebuloasa ce a dat naștere sistemului solar iese poate numai *Dlui Pompilian* necunoscut. De materia organică am vorbit.

4. Tot în vestita lecție de deschidere măi spune *Dl. Pompilian* că *gimnospermele* (plante din aceea-și grupă cu *bradul, tisa, ienuperul, etc.*) sînt măi nouă pe pămînt de cit *monocotiledoanele* (*grîul, curmală, criniă, etc.*) I-am dovedit prin citații din *Schimper* (1874) și *Saporta* (1879) că iese tocmai din potrivă, că *gimnospermele* sînt cu milioane de ani măi vechi de cit *monocotiledoanele*.

Ce feliu de lecții vor fi fost cele ținute la o primărie, la Paris, nu știu: de vreme ce n'am primit până acuma lecțiile acelea. Rog pe unul din prietenii de la Paris să ne trimeată un exemplar. Poate să fie bune, se va fi pus pe învățat și *Dl. Pompilian*. Ar fi un lucru foarte frumos din partea Dsale, numai să vedem mai întâi ce a spus.

Multe dintre lucrările Dsale citate în articolul din „*Binele public*“, ne sînt de asemenea necunoscute, dar despre articolele științifice românești avem idee ce feliu sînt și ieată și citeva greșeli mai de căpitenie:

1. Într'un articol despre *plantele carnivore*, publicat în *Romînul* la 27 Ian. și 17. Fevr. 1880 a declărat de *botaniști puțin serioși* pe Darwin, Charles Martins, etc. și ne spuse că *carnivorismul* plantelor iese un *roman ingenios*. *Dl. Pompilian* măi spune că a făcut experiențe chiar Dsa cu o *Drosera*, punîndu-i carne pe frunze, dar că burneana reu crescută în loc să se folosască de cinstea ce-i făcea *Dl. naturalist* a plătit morței tributului obișnuit. I-an arătat că un fiu al lui Darwin a făcut experiențe, o vară

intreagă, cu sute de drosere și că pe jumătate dintr'insele le-a hrănit cu bucățele mici de carne puse din timp în timp pe frunze, iar pe celelalte le-a lăsat să crească ca adevărate plante. Droserile hrănite cu carne au fost mai puternice de cit celelalte, cu frunze mai verzi și mai strălucitoare cu mai multe flori și cu semințe mult mai grele și mai numeroase. Dacă ar fi cetit Dl Pompilian *Revue scientifique* și *Botanische Zeitung* nu s'ar fi înglodat așa de greu.

2. În anul 1878—1879 al *Revistei științifice* din București (an. IX. Nr. 1 pag. 3) a dat la lumină Dl Pompilian un articol intitulat „Efemera.” În acest articol dă Dl Pompilian de altă belea, a nume descrie niște larve de țintări în loc de efemere, cum i-am dovedit citindu-i bucățelele trebuitoare din *Blanchard. Histoire naturelle des Insectes*. Tom. II. pag. 293 și 460.

3. Într'un articol despre *Vezuv*, a spus că pricinile erupțiunii vulcanilor sint cu totul necunoscute și că poate vor rămănea așa pe eternitate. I-am arătat că se înșală.

Acuma poate Dl. Pompilian să răspundă orî nu la critica mea, cetitorii vor judecă cine are dreptate și-și vor face idee de știința Dlui naturalist.

I. *Nadejde.*

Despre poliginie.*)

Feliul de căsătorie în care bărbatul are mai multe femei se numește poliginie, și ie mult mai întins de cit se crede. Îl găsim la popoarele selbatece, la cele semi-civilizate și căutînd mi-i teamă să nu-l aflăm și la cele civilizate

Și în această formă de căsătorie ieste obiceiul de a cumpara femeii și de a fură. Unii selbateri adesea fură femeii, le țin cîteva zile și în urmă le minîncă. În insulele Melaneziei fură

*) După *Herbert Spencer* și *Letourneau*.

femeile și sînt poligamî. În insulele Viti capul tribului are cîte o datæ mai multe sute de femei, dintre cari numai cîteva sînt legiuite; celelalte sînt niște roabe ori mai bine niște dobitoace domestice. Adesea stăpînul le ține pentru a le da soldașilor ca dar. Chiar femeile legiuite au de făcut mulțime de slujbi bărbatului, de pildæ: cînd se mæritæ ieste datoare a luã din popor cîte o copilæ și a o crește cu cea mai mare îngrijire, îndatæ ce una ajunge vristnicæ, o spalæ, o gætește pe cap cu flori, o parfumeazæ și o duce goalæ bărbatului ca dar; iear iea se depærteazæ.

În Noua-Caledonie ori ce bărbat, fie însurat ori nu, ierã datoriu dacæ murea frate-sæu sæ iea pe femeia acestuia de soție; obiceiü care ierã și la Evrei. Tot în Neo-Caledonia nu prea ierã obiceiü sæ fure femeile, de vreme ce logodeau copiii de micü, cum fac încæ unii din Evrei. Hotentoșii sînt poligamî și fiind cæ femeile lor se trec degrabæ, de aceea cresc fete cu cari sæ le înlocueascæ. Cæsætoria la iei ie un lucru curat negustoresec; de aceea și despærtenia se face ușor. Pe coasta G a b o n obiceiurile samænæ cu cele spuse mai sus: fetele sînt logodite de la vrista de trei patru ani, la trei-spre-zece ori patru-sprezece ani sînt mame și în scurtæ vreme îmbætrînesc, ori mor de timpuriu.

Guaranii din America sînt poliginii și rîpesc femei de la alte triburi. La toți selbatecii din America ie slobodæ poliginia.

În Cochinchina regele avea dreptul, dacæ voea, „p r i m a e noctis,” la ori ce cæsætorie se făcea, cum ierã și în Europa în evul mediu, cînd regii și feodalii aveau acest drept asupra supușilor. În secolul al XIII. regele din C a m b o g e avea cinci femei legiuite dintre cari una mai de cæpitenie și cîteva miî de concubine. Ierã privit ca o ciuste de a-și aduce fata la palat ...

De și Romanii au fost foarte de timpuriü monogamî, ie înse sigur cæ mai de demult au fost poliginii, de vreme ce încuviințau cu atita usurințæ concubinele, așa de pildæ: Comod avea un harrem de trei sute de femei. Obiceiul de a rîpi femeile l'au pæstrat înse multæ vreme, chiar în povestea funderei Romei se spune cæ au rîpit femeile Sabinilor.

Slavii vechii au fost multæ vreme poliginii și înaintea dea se botezá unul dintre regii lor, Vladimir, ținea vr'o opt sute de concubine în trei locuri depsebite. Chiar azi în mir capul familiei însoaræ bæteții cite de opt ori zeci ani cu fete de cite douæ-zeci și cincî de ani și chiar de trei-zeci, și adesa socrul træește eu nora așteptînd pe bærbat sã se facæ vrîstnie.

Poliginia ie întinsæ pretutîndenea la Nord, la Sud, în țerile calde cit și în cele reci. În America o gæsîm la triburile selbatece cit și la cele semi-civilizate. Ie aproape generalæ în Africa la Hotentotii, Cafri și Damarasii. În Asia ie obișnuitæ atit de triburile așezate cit și de cele nomade. Țînd samæ de popoarele ce locuesc a-zi pãmîntul și de cele ce l'au locuit, ie sigur cæ numærul poliginilor fi mai mare de cit al celor ce obișnuesc alt soiu de cæsætorie, ori cari nu au nicî un soiũ de regulæ în relațiunile lor sexuale.

Poliginia ar fi de sigur mult mai respînditæ, dacæ împrejurærile singure nu i-ar pune stavilæ. Așa særæciæa ie cea întæiũ pricinæ care o oprește; dovadæ cæ la cele mai multe popoare deși are fie-care voe sæ ție atitea femeî cite vra ori cite poate, totu-și nu ține de cit una. Fiind cæ de și femeile înuncesc așa cæ nu se poate zice cæ sînt hrænite din munca bærbatului, dar, iel trebuie sæ le cumpere mai întæiũ. Forsyth spune cæ la Gonzi poligamia nu-î opritæ, fiind înse cæ femeile sînt o proprietate costisitoare, poliginia ie raræ. Sînt înse și triburi særace cari sînt poligine, de pildæ: Australienii și Fuegienii.

Fiind cæ toți cælætorii spun: cæ poliginia ie foarte respînditæ, cæ șefii au voie sæ ție atitea femeî cite vor. cæ chiar au cite patru-zeci (unii și mai multe), cæ supusilor li ie slobod sæ ție atitea cite pot; (pe une locuri au voe sæ ție numai pænæ la douæ-spre-zece); ar urmá cæ numærul femeilor sæ fie mult mai mare de cit al bærbatilor. Lucrul înse nu ie așa, cæci ie știut; cæ în un popor nu numai la selbateci, dar chiar și la civilizați mulțimea ie særacæ lipitæ pãmîntului, și cînd ie vorba de cumpærat abiea cumpærae fie-care bærbat o singuræ femeæ. Lichtenstein zice: „Cemai mulți Kusiaii au cite o singuræ femeæ, regii și capiî poporului au cite patru ori cincî. Marsden spune cæ: „Locuitorii din

din Sumatra au voie de a avea mai multe femei; poliginia inse se vede numai la unii dintre capi."

Poliginia a fost și iese încă privită ca o faptă vrednică de laudă, ba chiar ca un semn de glorie, de mărire și de putere; sigur acel ce putea învinge, robii orii cumpără mai multe femei ieră socotit ca un viteaz.

Bancroft descrie o bucată după Cremony: „Apașul care poate ținea, prinde orii atrage, cu diferite mijloace, cel mai mare număr de femei, iese socotit ca un om care are cel mai mare drept la orii ce cinste și la orii ce rang. Burton spune de capi Africani că sint mindri de numărul femeilor ce au, care începe de la două-spre-zece și poate ajunge până la trei sute. Dar numai departe, chiar în istoria Evreilor vedem că judecătorii și regii se fălesc și-și arată mărirea prin numărul femeilor. Tot asemenea și Turcii de azi țin ca cel mai mare lux haremul, de care se îngrijesc a-l reinnoi și înmulți cu femei tinere. Așa ieră de întinsă poliginia la barbari, că Tacit zice vorbind de Germani: „Sint singurii dintre barbari cari se mulțamesc cu cite o singură femeie“; se știea inse că șefii aveau mai multe.

Montesquieu asigura că poligamia regilor Merovingieni ieră un semn de laudă.

La cei mai mulți selbateci poligamia nu ie numai un lux ca la Turcii, căci se slujesc cu femeile ca cu niște roabe; sint datoare să lucreze tot ce se cere în casă, ba chiar și cimpul, după cum am văzut în articolul „Starea femeii la diferite popoare.“ La selbateci au femei cum un bogataș la noi are slugi.

În toate societățile omenești faptele săvirșite de cei mari și bogați sint bune, morale și laudate. De aceea în țerile în cari capi țin mai multe femei, poliginia ie bună și morală, iar monogamia ie josnică, căci se găsește numai la sărăcime. Sint chiar credinți religioase cari zic că poligamia ie faptă iubită zeilor, chiar Evreii credeau că ie plăcut lui Iahveh a avea femei și întreținute multe, căci atunci se pot avea și copii mulți.

Fiind că la cele mai multe triburi selbatece, femeia muncește pentru ținerea casei aproape singură, de aceea ie bucuroasă ca bărbatul să mai aducă și alte femei pentru ca să-i

fie mai ușor Livingston spune: „cæ femeile Makolole aflînd cæ în Angliea bærbații țin cîte o singuræ femee, se minunæræ, vîctînd cæ nici odatæ n'ar voi sæ træeascæ în o asemenea țaræ. Se mierau cum de femeile engleze încuviințæræ obiceiul nostru; dupæ pærerea lor ori ce bærbat trebuie sæ aibæ mai multe femei ca semn de noblețæ și de bogăție. Pe toatæ coastæ Zambezului domnesc asemenea idei. Naive Makolole, cari nu știeau cæ civilizația adesea stæ în a ascunde faptele nemorale, rîmășîta selbætăciei vechi! De-ar fi fost sæ vadæ singure vieța Europeanilor s'ar fi încredințat cæ poligamia nu ie tocmai desprețuitæ de bærbații Europei civilizate.

Am cutrierat lumea și am criticat pe særmanii selbateci cæ sînt poliginii groznicii și înfiorători în privința relațiunilor sexuale. Așa dar cred cæ ie cu cale sæ vedem nu cumva vom zæri prin blana monogamiei urechile poligamiei? Alt feliu am fi nedrepti, aspri pentru stræinii; lesne iertători, ba chiar orbii pentru noi. Ie bine ca la asemenea lucruri sæ avem necontentit înaintea ochilor poronca din evanghelie. Sæ scormolim societatea numai cu virvul acului și vom gæsi nu numai poliginie și poliandrie dar chiar și promiscuitatea. Ce dovadæ mai buna trebuie pentru acestæ din urmæ de cit casele de prostituție, pe cari poliția în-sæ-și, pretinsa apærætoare a bunelor „moravuri“ le ocrolește. De ar fi vroit dracul din poveste sæ infiereze omenirea cu un semn mai groznic de selbætăcie și de urmæ a corupției stræmoșești, sigur cæ nu putea næscoci lucru mai mișelesc și mai vrednic de o minæ spurcatæ, de cit acele locașuri cari ne pîngîresc ca mame soții și surori. Chiar satira Dluî I. Negruzi (an. VIII „Convorbiri Literare“) ie destul tablou de promiscuitatea societăței noastre.

Iar cit despre poliginie și poliandrie, ce sæ mai ascundem, o întilnim cam des, de pildæ, cine n'a auzit cæ Dl. X. ie însurat, adecæ are femee legiuitæ, dar fiind lucru copilæresc a fi credincios femeii de aceea mai are vre-o una la Paris, cînd are trebii; la București alta, cæci în capitalæ cine n'are interese.

Nu mai vorbim de cele ce și le agonisesc „a fur et à mesure.“ Asta nu împiedecæ pe Dl. X. a fi cel mai înfocat monogam, Dsa desprețuește pe orientul turc, care își închide odoa-

rele în barcm; iel ie mai cuminte: le lasæ sloboda și cînd nu-i plac le schimbæ, orî dæcæil lasæ iele, nicî o jale, cu banî gæsește altele. Dna X. zice de asemenea cæ ie copilãrie a fi credincioasæ bærbatului, asemenea gîndurî is bune pentru copile de zece anî. Færæ îndoialæ cæ sint și excepții; de vreme ce idæa de moralitate și de monogamie ieste formatæ trebuie sæ fi fost și sæ fie oameni cari o și îndeplinesc; cele-lalte sînt niște remæșiți, destul încæ de întinse, barbare; cari poate cu mersul civilizației vor pieri.

Dacæ compæræm poligamia cu celelalte feluri de cæsætorie, de cari s'a vorbit mai înnainte, gæsîm cæ iea are oare cari bunuri. La poligamie copilul cunoaște cu siguranțæ și pe tatæ și pe mamæ, sentimentul de familie are loc sa se desvæleascæ mai bine; tatæl își cunoaște cu siguranțæ copiii și prin urmare ține mai mult la iei. Se statornicește o înrudire și o legæturæ mai strînsæ în familie. Unii dintre copii sint frați și surori adeværați și țîn mai mult unul la altul. Alții sint înse numai pe jumætate, de aice gelozie adesea mai mare de cit la poliandrie, familia ie cite odatæ destul de desbinatæ, acest fapt explicæ necontinutle lupte, comploturî și omorurî între fii puternicilor din Orient. Orî cum ar fi, cînd nu sint intrigî pentru putere, familia ie mai strîns legatæ de cit la poliandrie.

Sæ vedem acuma ce înriurire are poliginia asupra societætei, asupra copiilor și celor în vîrstæ.

Poligamia ie priitoare societæților barbare încunjurate de dușmanî. Lichtenstein spune cæ la Cafîi sint mai puțîn bærbați de cit femei, din pricinæ cæ cei dintæiî mor neîncetat în lupte; de aceea femeile fac toate muncile și domnește poliginia. Dacæ nn popor monogam ar fi în luptæ cu unul poligam, presupundu-le pe amîdouæ barbare, atunci, zice Spencer, cel dintæiî ar fi stærpit de cel din urmæ, cæci acesta întrebunțînd toate femeile ca maine, copii se vor înnulți mai ræpede, presupuînd cæ ambii vor avea hrana trebuitoare. Draper ieste de idee cæ arabizarea Africei de Nord se datorește poligamiei.

Pentru desvoltarea si fericirea familiei, poligamia ie stricætoare; intrigile și szezile dintre femei rar au sîrșit, de pildæ în

Madagascar numesc poligamia pricina duşmăuiei, mai pretutindene poartă nume asemănătoare acestuia, cum ie şi în limba evreească. În Mişna, femeile unui bărbat sînt numite  arot, adecă grijă, protivnicie, duşmane. La Bataşii din Sumatra bărbaţii trebuie să dea fie-cărei femei deosebit loc de făcut m ncare şi lucrurile ce-i trebuiesc. In alte locuri le fac locuin ile departe una de alta. Toate acestea nu micşureaz  relele. Bărbaţii nu sînt insufieţiţi mai nici de un sentiment pentru femei şi rela iunile dintre ie  puţin se deosebesc de-ale dobitoacelor. Monteiro zice vorbind de Africa : „Negrul nu cunoaşte nici iubire nici gelozie. Acela- i lucru ie la Hotento i şi Cafri: bărbatul se  soar  cu aceea- i receală cu care taie un spic de gr u.“ Nu se poate hotări că poligamia ie pricina lipsei de sentimente, dar se poate zice că nu ajută de loc la desvălirea lor. „Poligamia scurtează v rsta reproducerei, căci femeea o leacă b trine  e l sata în părăsire.  i nici bărbatul nu poate fi mai fericit căci ie lipsit de or  ce m ngiere casnică. Se poate zice că la poligamie, o b trine a ticăloasă se isprăveşte cu un sf rşit pripit.

 n privința copiilor am mai spus că poligamia are acel bun că copilul cunoaşte pe t t -su,  i prin urmare hotăreşte o linie de urmaşi  i o legătură de familie mai str ns  începe a lua naştere. Creşterea copiilor nu poate fi nici soi  nici de o potrivă, căci t t l va  inea mai mult la unii de cit la alţii.

Sofia Nadejde.

Intemeierea principatului Munteniei.

Maî întâiū să vedem de pe la ce anī se citează Romīnī in întinderea de pămīnt care a format maî pe urmă Muntenia. Negreşit că pe la 1164, cīnd, după citaŃia scoasă de Hunfalvy din un scriitoriu bizantin, Ńerau Valahī prin partea de la arăiează-zī a Moldovei, vor fi fost şi prin Muntenia, care pe atunci Ńeră in puterea Cumanilor. In timpul luptelor inŃre Bizantinī şi Romīno-Bulgarī, lupte cari încep după 1185, mulŃi păstorī Romīnī vor fi trecut Dunărea la Cumanī, aliaŃii lor. După Hunfalvy se vorbeşte despre Valahī in regiunea Buzeului inŃr'un document de la 1222. In adevăr după ce văzū regele că s'au pus cu tot din adinsul pe lucru călării germanī (cru-ciferi de Hospitali sanctae Mariae) in Ńara dăruită lor la 1211, le-a mărit pămīntul şi le-a dat Ńara ce se inŃinde de-a lungul Buzeului până la Dunărea. In document se pomeneşte de Valahī sub numele de Brodник. cuvīnt pe care papa Honorius il traduce tot in acela-şi an prin Blaci; maî găsim acela-şi nume la rege sub forma Blacorum şi la papa Valahorum. Din documentele citate nu se vede inŃe lămurit, dacă Valahī de cari vorbeşte regele şi papa nu Ńerau in Transilvania. De bună samă că vor fi fost şi in regiunea Buzeului, dar număi atīta avem de zis, că nu se vede de unde scoate Hunfalvy că acei pomeniŃi maî sus Ńerau in Muntenia. Pe la 1228 se pomeneşte de episcopia Cumanilor, la care Ńeră episcop Teodorich. InŃre poporeniī acestuia Ńerau şi Valahī pe cari Secuī Ńi numeau Olăh-ok, iar inŃr'o scriere latinească Ńi numeşte inŃu-şi Teodorich Olahī (quidni etiam Siculum cum Cumano, Olachoque?). Episcopia Cumanilor Ńeră in locul episcopiei maî vechi a Milcovului şi pentru

a ajunge la dînsa din Transilvania trebuia de trecut Seretiul, prin urmare chiar reșidența episcopului va fi fost în Moldova de astă zi, iar Valahii vecinî din Muntenia vor fi fost numai supuși.

În anul 1234 se vorbește de Valahii într'o scrisoare a papei Gregorie al IX lea, leată vorbele papei: „Auzim, că în episcopia Cumanilor sînt niște oameni, ce se numesc Vlahi, și cari după nume sînt creștinî dar țin obiceiuri deosebite, contrare creștiniei, desprețuesc besereca romană, și nu primesc tainele de la episcopul Cumanilor ci merg la episcopii Greci, ba chiar înșală Ungurii, Germanii și alții dreptcredincioși, cari locuiesc între dînșii, să facă tot așa.” Papa imputernicește pe episcop a le numi un vicariu care să le fie pe plac, pentru ca să nu se mai ducă la alții episcopii.

Peste patru ani scrie regele unguresc papei și iear pomenește de Romîni și a nume din ținutul Severinului. Ieată ce zice regele: „că de cătră părțile Bulgariei în pămîntul ce se numește *Zemram* (Severin), carele mai de mult ieră deșert, s'au înmulțit locuitorii, cariî încă nu s'au supus vre unei episcopii și de aceea întrebă pe papa la ce episcop să-i dee.” Acești noi veniți vor fi fost în mare parte Romîni, de vreme ce nu tîrziu găsim mulțime de chinezate românești în părțile acelea. Pe la 1233 ieră ban al Severinului un maghiar *Leucus* (Luca); iear peste 7 ani, alt maghiar *Oslea*. În vremea aceasta partea nordică a județelor *Vilcea* și *Argeș* pe amindouă malurile Oltului purta numele de *Loviște* (vinătoare în slavonește). Acuma se cheamă *Loviște* un plaiu la nordul districtului *Argeș*. Pe la 1233 stăpînea peste această regiune un *Sas Corland*, fiul lui *Cryspanus*, care mai avea proprietăți lîngă *Sibiu* și care întemeie aice un castel cu numele „*Lothor-War*”, asupra căruiea rîdeau *Sasi* pretenții chiar în veacul al 15lea. Ruinele acestui castel se vedeau încă pe la 1720 și purtau numele de „*Domnișor*.” Castelul lui *Corland* se află aproape de satul *Golotrenii*, romanizat din *Göu Lothor*, lîngă *Lotru*.

(Aceste amănunte despre Loviște sînt date de Dl. Hîjdău în „Originile Craiovei” ca și cele despre banii Oslea și Leucus. Ieu le-am luat din cursul de istorie al Dlui Lambrior pag. 51). Dl. Lambrior arată că în Șincai se amintește hrisovul regelui Bela al IVlea care dăruie Loviștea lui Corland. Hunfalvy îl numește înse Corlard și nu se pare a ști că regiunea dăruită se chiamă cum am arătat mai sus, nici că se află în Valahiea.

Cu prilejul năvălirei Tătarilor aflăm că ierau Romîni în Țara Oltului în Transilvania, ba încă sub un *Basarab ban* (*Bazarasa ban* îi zicea Fazel-Ulah-Rașid, care scriea în Persia pe la 1300 după raporturile oficiale ale autorităților mongole v. Hîjdău Istoria critică ed. II. T. I pag. 68, citat de Dl. Lambrior). Tot de acolă se vede că pe la 1236 au trecut Tătari pe la Oituz în țara Kara-Ulaghilor, adecă a Valahilor negri, cari locueau cum am mai văzut în țara de jos în Moldova.

Un hrisov al lui Bela al IVlea din anul 1247 ne dă lămuriri foarte însemnate asupra Valahiei din vremea aceea.

Prin acest hrisov dă călărilor ospitalierii de la Ierusalim toată țara Severinului (totam terram de Zevrino) cu munți cu totul până la Olt, împreună cu chenezatul lui Ioan și al lui Farcas, afară înse de chenezatul Voevodului *Lytvei* (*Lynioy*), pe care îl lasă Valahilor, după cum îl ținuseră și până atunci (quam Olacis relinquimus prout iidem hactenus tenerant). Jumătatea tuturor veniturilor din toată țara Severinului și de la chenezatele numite mai sus le păstrează regele pentru sine și pentru urmașii săi; ceealaltă jumătate o dă călărilor. Înse de la beserecile zidite și de la cele ce se vor mai zidi nu-și oprește regele nemică, dar drepturile episcopilor și arhiepiscopilor să nu sufără nici o scădere. De asemenea veniturile de la morile ce se vor face, totu-și afară de morile din Lytva, precum și veniturile de la gospodăria mai bună și de la pascării, să fie ale călărilor: pascăria la Dunărea rămîne în tovărășie cu regele; chiar jumă-

tatea veniturilor de la Valahii, ce locuiesc în Lytva, re-mase călărilor; ieară-și cu excepție de Țara *Harsok* (Ha-țeg zice Dl. Lambrior), ale cărei venituri rămân pentru rege. Valahii mai sus numiți sînt îndatorați să se lupte împreună cu călării împotriva dușmanilor din afară; călării sînt datorii a apăra pe Valahii. Cu cheltueala regelui și a Călărilor ieră să se scoată sare în Transilvania și să se trimeată în Bulgaria, Grecia și Cumania.

Afară de acestea mai dădu regele și toată Cumania de la Olt începînd și de la munții Transilvaniei tot cu acelea-și condiții, ca Severinul, afară de pămîntul voevodului Valahilor, Seneslaus, pe care-l lăsă Valahilor, cum îl ținuseră pînă atunci, și sub acelea-și condiții ca *Lytva*. Călării trebuia să se bucure de toate veniturile Cumaniei 25 de ani, apoi jumătate iera să fie ale regelui. Regele le mai dă pămînt de arat 400 de pluguri, în Felțetig și făgăduiește că va îndeplini numărul unde-va în Transilvania, unde va fi mai bine de trecut în Severin ori în Cumania,

Mai marele ordinului jură credința regelui și făgădui să aducă locuitori în țările dăruite, dar din regat să nu primească nici un țeran fie de ori ce nație de asemenea nici Sași nici Teutonii, afară numai dacă vor căpăta voie de la rege.“

Hunfalvy, după care am dat aici cuprinsul actului de danie, întru cît ne privește pe noi, ne atrage luarea a minte asupra faptului că țara Severinului trebuie să fi fost mai locuită și mai bogată de cît Cumania, de vreme ce din Cumania lasă regele toate veniturile pentru un timp de 25 de ani, pe cînd din țara Severinului își oprește jumătate chiar de la început. Mai urmează că țările acelea ierau supuse Ungariei și că populația ce s'a strîns mai pe urmă trebuie să fi venit de peste Dunărea, de vreme ce regii Ungariei nu voieau să lase oamenii de ai lor să emigreze într'acolea.

Dl Lambrior vorbește de Lytva și de chenezatul lui Lynioy, ca de două țerișoare deosebite, Hunfalvy pune pe

Lynioy ca voevodul Lytvei. Care are dreptate? Fiind că Dl Lambrior se va fi luat după istoricii noștri și nu după chiar actul lui Bela, îmi vine a crede că Hunfalvy va fi avînd cuvînt de a pune, cum a pus. Dl Lambrior presupune că țara Lytvei iese în munți spre resărit de Loviște și că se întindea până la Hașeg (Harsok), care iese în Transilvania. Chenezatul lui Ioan și al lui Farkaș vor fi fost mai spre amiază-zî. Țara lui Seneslau, crede Dl Lambrior, va fi fost în munți spre Apus de Loviște și că poate aici locuiau Valahii de cari vorbea papa într'o scrisoare de la 1234 . Se poate înse să fi fost în regiunea Buzeului despre care am vorbit mai sus.

Se pare că călăriii n'au putut prinde rădăcinii în țările dăruite, Dl Lambrior citează după Arhivul lui Cipariu p. 204 și 334 pe un mai mare al lor care se intitulează: „Ioan Ogenald ducele Valahiei” pe la 1250; iar Hunfalvy citează pentru anul 1252 pe *Rembaldus praeceptor domus hospitalis Ierosolimitani in Ungaria*. Pe la 1264 nu mai iese țara Severinului a călărilor, de vreme ce se cunoaște de pe atunci un Laurentius ban al Severinului.

Din faptul că Ogenald se intitulă ducele Valahiei urmează că încă pe la 1250 ieseau mulți Romîni în țara numită pe urmă Muntenia, în adevăr am văzut că numele Moldo-Vlahiea se întilnește, cum am spus vorbind de Moldova, încă pe la 1241 și chiar la venirea Tătariilor. Prin urmare greșeste Hunfalvy crezînd că Romînii vor fi fost pe atunci puțin numeroși în țările acestea.

Dl Lambrior zice la pag. 53: „Sub numele de fundarea principatului Valahiei se înțelege contopirea într'un singur stat a deosebitelor stățișoare, ce se aflau în țara numită „Valahiea” (în întinderea de azi), și tot o dată predominarea în această parte a elementului românesc, care își supune șie pe toate celelalte elemente și le absoarbe cu timpul.” Unirea a fost indeplinită de familia Basarabilor, cel mai vechiu dintre dinșii iese cel citat de Fazel-Ulah-Rașid ca domnind în țara Oltului și de bună samă și asupra țerei Valahilor la 1240 sau ceva

mai înainte. Se pare că un Basarab a căpătat și țara lui Seneslau după moartea acestuia, astfeliu s'ar înțelege de ce vorbește istoria despre venirea unui Domn de peste munți la Cimpul-lung. Acei ce cred că întemeietoriul Valahiei a fost Radu Negru se înșală, căci acesta a fost tatăl lui Mircea cel mare, iar numele întemeietoriului nu se știe. Pe la 1272 un *Liten*, chenezul Valahilor s'a lăsat de corona Ungurească și de banul Severinului, nu dădea nici un tribut și se purtă ca de sine stăpînitoriu. Georg Soos de Sôvár bătut și ucise pe *Liten*, prinse pe *Barbat* fratele lui și nu-i dădu drumul până ce nu plăti mulți bani.

Pe la 1323 Ierá domn în Valahia un *Ivanco Basarab*, după *Iirecek* citat de Hunfalvy și acest *Ivanco* Ierá aliat cu Mihail despotul Vidinului. Mihail fú ales de Bulgari rege al Tirnovei. Se pare că Mihail a ajutat pe *Ivanco* să cucerească Severinul, iar Ungrovlahii făceau parte din armata regelui Bulgariei, cînd avú acesta lupte cu Bizantinii. (Hunfalvy pag. 97.) La Dl. Lambrior nu se află acest *Ivanco*. Nu știm dacă *Iirecek* a aflat acest nume la Cantacuzenus pe care-l citează, nici dacă se află tot sub acest nume în Marci Chronica („Codex pictus”) scrisă numai 28 de ani după expediția lui Carol Robert și citată de Hunfalvy pag. 98. Regele povestind [1332] cum a fost bătut în Valahia zice că s'a luptat cu *Bazarab* fiul lui *Thocomer* fără să-i spue și numele. Dintr'o bulă a papei Climent al șeselea din 1345 se vede că la acest an domnea în Valahia Alexandru Basarab, care avea sub dînsul mai mulți principii și voievozi. Turotius înse spune că Alexandru Basarab s'a resculat în potriua lui Carol Robert.

Orî cum ar fi am căpătat numele unui Basarab care domnea pe la 1323, necunoscut istoricilor noștri.

La 1356 s'a împăcat Alexandru Basarab cu Ludovig următorul lui Carol, recunoscîndu-se vasal.

[Va urmá.]

I. Nădejde.

Direcția urmată de „Contemporanul.“

(Urmare)

Și această experiență nu-i ceva rar ori numai o dată întâmplată, ci s'a repetat și cu chestiea limbei române. Dl. Lambrior și alții au adus lumină în gramatica românească noi am publicat și popularizat multe din acele descoperiri, cu toate acestea profesorii de românește nu și-au dat osteneală să cunoască ideile cele greșite, și acum în lași se învață tot după moda veche, se aud aceleași greșeli ca și înainte de a fi cunoscute cercetarile Dlui Lambrior. Mai mult, profesorii de românește își îeau dreptul de a ocări înaintea elevilor și la examene pe acei cari cred ca noi, fără să-și inchipue că așa numitele greșeli ce ni se impută, nu dovedesc alta de cit că acei domni repetă neconținut ceea ce au învățat în tinerețe de la Pumnul ori de la Cipariu, ori și mai reu, niște năluciri la carile i-a dus lipsa de studiu și neținerea în curent cu starea de acum a științei. Ce iese de făcut alta decit de dat pe față cu nume și cu greșeli pe cei remași în urmă și încredințați că au găsit sau mai bine gicit adevăruri în loc de a le căuta ca ceilalți muritori prin muncă?

Va zice, poate, cineva că cărțile cele rele puteau fi alungate de prin școli prin hotărîrea unei comisii care să cerceteze cari scrieri sînt bune și cari rele. — Nenoricire înse că comisioanele vor fi făcute tot din oameni și a nume iese foarte de crezut că cei prieteni cu plagiații ori închinătorii ai greșelilor de știință vor fi mai mulți. Așa, ce va face Dl. Cosmovici, dacă va fi numit în comisiune și va vedea o botanică în care se va spune că absorbirea acidului carbonic de către părțile verzi ale

plantei iese asimilațiune (hrănire) și nu respirațiune de zi, cum crede Dsa.? Negreșit că va respinge cartea și o va înfieră ca cuprinzătoare de teorii greșite. Ce va face Dsa, dacă va vedea o zoologie în care se vor clasifica animalele după Gegenbaur, Claus, Huxley, etc.? Negreșit că o va respinge. Ce va face Dsa, dacă va vedea o Geologie în care se va vorbi despre terenurile din România și de localități tipice din această țară studiate de Dl. Ștefănescu, Pilidi, Porumbariu, în parte de Dl. Ștefănescu [cu toate greșelele ce a făcut une ori] precum și de străini ca Fuchs, Foetterle etc.? Nu încapă vorbă că o va respinge, de vreme ce chiar a tipărit în partea dintâi a Geologiei Dsale, că despre România nu se știe nimic.

Apoi comisiuni de cercetat cărțile au mai fost și cu toate acestea cărți greșite ca Geografia Dlui Săghinescu de la Huși ori ca a Dlui Erbiceanu de la Dorohoiu poartă cu mândrie: „aprobată de Ministeriul Cultelor și al Instrucțiunii. N'au voit înse să aprobeze cărți bune sub cuvânt că nu-s mai bune de cât cele aprobate până atunci, și am putea dovedi ce felu de mașinărie fac aprobarea și neaprobarea cărților.

Fața cu această stare de lucruri nu ne rămănea altă cale de cât cea apucată și a nume demascarea plagiatorilor și nemicerea numelui de oameni de știință pentru acei ce au scris monstruoziități științifice. Cei ce au cetit „Contemporanul“ au putut să-și facă idee de gradul de cultură științifică dat la iveală prin lucrările criticate. Planul nostru iese de a pune pe fie care la locul ce i se cuvine și de a face pe cei ce iubesc țara aceasta și se gândesc la progresul ei să vadă prăpastia către care ne ducem și să puie mina să oprească căderea.

Oameni lipsiți de știință nu se află numai între profesori, ci și în celelalte tagme și plagiatori de asemenea. Am arătat ce știință are Dl. Macedonschi dela Literatorul deși îndrăzneste a se numi capul poeziei sociale(?) și cel mai mare poet al Românilor. Cetitorii noștri își aduc a

mente cum am dovedit, prin citații din articolele filozofice ale marelui poet, că Dsa crede despre *viermii din cadavre că se fac din carne prin jocul puterilor fizico-chemice, fără părinți*, și că în răspunsul ce ne face nu ne scoate din *măgari* și alte numiri frumoase. Așa de ciudată i se pare spusa noastră că *viermii se fac din ouă de muște*, încît zice că *multe muște ne zboară prin capete* și că *dē ce nu zicem încaltea că găinele se fac din ouă de rață, rețele din ouă de broască sau de altă*. Ce feliu de lucrări literare se vor putea produce sub direcția unui domn așa de lipsit de știință, cînd acuma trebuie să fie și lucrările literare întemeiate tot pe cunoștinți științifice, mai ales că la „*Literatorul*“ se cred naturalisți, în artă, adecă elevi ai lui Zola, Daudet, Goncourt, Balzac, etc.

Asemenea oameni lipsiți de cunoștinți științifice s'au furișat pretutindena. Am arătat cum Dl. Peridi, Dr. și professor la facultatea de medicină din Iași nici n'are idee de lucrările făcute în timpii din urmă asupra *rolului splinei la mistuire*. De asemenea am văzut pe un D. Zarifopol returnînd *Chemia* sub cuvînt că dacă Richter n'a putut pregăti sări neutre curate din punctul de vedere chemic, urmează, că echivalenții nu sînt cantități fixe în natură ci schimbători după împrejurări! Dar cu Dsa nu s'a sfîrșit încă, în anul al III lea îl vom arăta mai pe larg. Într'un ziar de la Craiova am cetit că *zimbrul țera un felu de cal iar nu de bou, cum au susținut unii*. În altul dela Buzeu am văzut că *Cracatițele* sînt plante! În „*Națiunea*“ am văzut dați pe fața plagiatorii și mai toate articolele despre politica exterioară ni s'au arătat ca plagate după jurnale nemțești!

Puteau toate acestea să remie nebiciuite, cum au ramas pînă acuma?

Dar va zice cine-va că se puteau critica, dar nu așa de aspru. La această părere noi vom răspunde că am fost aspri numai cu acei de la cari nu se poate aștepta nici o îndreptare și cu acei cari au făcut greșeli așa de

marî încît poate nu le va mai fi cu putință a-și face din nou educația științifică. Cu acei cari au greșit numai din pricină că au ramas ceva în urmă am fost altfelii; cei ce au cetit „Contemporanul“ ne vor da dreptate.

În sfîrșit noi credem ca și Dl. Maiorescu care a zis în „Criticele“ sale pag. 466: „Iată pentru ce lupta neîmpăcată în contra ignoranței pretențioase și neadevărului ne-a fost cea dintăi datorie și pentru ce nu am putut primi punctul de vedere al acestora cari sînt deprinși cu o privire mai blindă și se mulțămesc cu o lungă așteptare a îndreptărei în viitorii.

„Romîni, anticipînd formele unei culturî prea innalte au pierdut dreptul de a comite greșeli nepedepsite și, depărtați din starea mai normală a desvoltărilor treptate, pentru noi etatea de aur a patriarhalismului literar și științific a dispărut. Critica fie și amară numai să fie dreaptă, iese un element neapărat al susținerii și propășirii noastre și cu orî ce preț și în mijlocul a orî cîte ruine trebuie implintat semnul adevărului.“

Tocmai fiind de această idee că trebuie să ne luptăm pentru adevăr nu ne-am sfiit a ne lupta în potriwa neadevărului orî unde l'am aflat.

Ni s'a mai zis de ce ați atăcat oameni ca *Alexandri*, *Costachi Negruși etc.* Întrebăm numai dacă am avut dreptate sau nu. Fost'au *Agachi Flutur și Toderică jucătoriul de cărși plagate*, ba încă reu, din franțuzește, cel dintătă de *Alexandri* după „*l'Avare en gants jaunes*“ și al doilea după *Federigo* al lui *Prosper Mérimée*? Și cum, i-am ocărit, dacă am arătat numai adevărul? Ce, iera poate mai bine să ni-i arăte străini?

(Va urmă.)

I. Nădejde.

LUPUL ȘI OERIUL.

Anecdotă populară.

Un oeriū odată, dusu-s'a să vadă
Ce-î mai face turma, și-a remas să șadă
Noaptea tot la stină. Sara s'a culcat
Și-a 'nceput să doarmă dus și nemîșcat.

El doarme. Ciobaniī hodineau și ieī,
Dar ca ceī cu grijă și mai mititeī,
Trejī mai mult și somnul pe furiș 'l-apucă
Dacă-ar fi nevoie gata să se ducă.

Cînd dormeau cu toțiī noaptea hăt tîrziu,
Lupul iară-și harnic, ager, grijuliū
Vine să mai cerce, de-ī în bună stare
Turma, dacă are apă, de mîncare.
Vine. Apoī tainul cit a socotit
L'a luat; far cîniī, cum li-a mirosit,
Haide toți să-ī facă pompa cuvenită.
Zgomot fac și larmă ne mai pomenită.
Fuga și ciobaniī șueră, sumuță
Chiue și cîniī după lup amuță.

Lupul merge'n treabă-și; iar ciobani'n urmă
Țipă ce mai țipă și se'ntore la turmă.

Cînd sosesc ciobaniî îndrăciți de ciudă,
După-atîta fugă, după-atîta trudă,
Incepù stăpinul a 'ntreba și-a zice:
— Ce-amuțați, Ioane? Cine-a fost aice?

„Ce comedii frate!! Ce ți-i dat să vezi!! .
„Fost'a lupul poate? — D'apoî popa crezi?!
- Auzit'aî dracul!! Bată-l cel de sus!!
„Și a luat vr'o oaie? . . . — D'apoî a adus?
- Ai văzut dibăniî!! Parcă-s niște hoți!!
„Și s'a dus la codru? — Dăr la tîrg socoți?!
— Bre, bre, bre!! . . . Și nu știî cîte-ar fi luat?
„Cîte oi anume? Parcă-a numărat!! . . .
— Eî apoî! Dar nu știî, oare de-ale cui?
De ale cui mă 'ntreabă! D'apoî de-ale lui?!

T. D. Speranță.

RESPUNS PLOR DE LA APĂRĂTORIUL.

Îmi pare foarte bine că s'a găsit un Domn așa de îndatoritoriu, în cit fără să mă lase mult în așteptare, mi-a arătat greșala (!) ce am făcut la descrierea tipului ebru. Numai păcat că nu pot fi luminat prin dovezi de felul acelor înșirate în „Apărătoriu” din 4 și 5 Iulie! Sint cam curios, ce să fac? Cînd am zis că voi mulțami aceluia care-mi va arăta unde am greșit, n'am înțeles că iese destul ca cineva să-mi zică: „Dle ai greșit fiind că ceia ce spui Dta nu ne vine nouă la socoteală!” Am înțeles că trebuie să mi se arăte dovezi sănătoase.

Dela început mi se face imputarea că -ceia ce scriu despre credințele și pretențiile Ebreilor „nu prea stă în corent intim cu subiectul lui” (citație textuală, care nu prea se potrivește cu pretențiile stilistice ale scriitorilor de la Apărătoriu). Dacă și ar da osteneală Dl. cu articolul să cetească tractate de antropologie, ar vedea că se obișnuiesc asemenea lucruri și în șirul de articole ce am publicat (după Topinard, Haeckel etc.) nu numai la Ebrei am vorbit despre deosebite credinți și obiceiuri. — Dacă m'am întins ceva mai mult la Ebrei în această provincă, pricina iese că, Ebreii trăind mulți p ntre noi, credințele și pretențiile lor ne interesază mai mult de cit ale altora.

Mai departe gésim următoarele: „Să ne permită stiabilul autor a-i spune că după parerea noastră principală greșală era, că aduce acuzări grave în contra „Evreilor fără de a le baza cătuși de puțin.” Principala greșală era?! Vrá se zică acumă nu mai iese? Sau ați greșit întrebuintarea timpului? Dar era că aduse, ce legătură frumoasă și potrivită! Presupun că ați gre-

șit și trec mai departe înțelegind ceia ce ați vroit să ziceți. Mă întrebați care autoriu ebreu a susținut că Napoleon, Frederic cel mare, etc. au fost Ebrei? Dar am zis oare Ieu oă oamenii de știință susțin asemenea copilării? Cetiți bine și veți vedea că zic: unii, fără să arunc asupra tuturor Ebreilor o asemenea invinovățire, nici nu zic că am auzit pe acela-și ebreu vorbind despre toți oamenii mari citați mai sus, ci unul (un student). zicea că Horațiu a fost ebreu, altul (un coleg de școală) Zicea de Napoleon I, și așa mai departe. Vedeți cum v'ați grăbit a strigă că asupresc pe toți Ebrei, pe cind Ieu vorbeam numai de unii? Nu mă prea mîer nici de asta, căci așa aveți obiceiū, vă place mult generalizarea! Dacă un român dă o palmă unui ebreu, atunci strigați că vă persecută și vă bat pe toți, iar dacă 10,100 sau 1000 de Ebrei fac fapte rele și stricătoare Romînilor, atunci întoarceți alt-feliū și ziceți: ce au a face cîți-va față cu toți?

Ziceți că m a s a Ebreilor nu crede că Ebreii sint mai ageri la minte? Dați-ne voie a ne îndoi despre aceasta! Poate parte din Ebreii învățați nu au această credință neîntemeiată, dar mulți (luați samacă aice zic mulți!) cred în această ca într'o dogmă. Întrebați pe un ebreu din poporul de jos și veți vedea că iel crede că ebreul are cap mai bun de cît Romînul. Luați sama cum vorbește cu țeranul și veți vedea forte limpede că se crede mult mai sus.

Chiar dintre cei învățați veți găsi cu asemenea credinți. Așa d. ex. un D. doctor din Iași (ebreu) cind aude de vre un om că a făcut vre un lucru de samă, îndată strigă: „*Aista-î un cap jidovesc*“! Alt Doctor, tot ebreu, te întreabă despre orî ce lucru bun ce vede la Dtă. „*Nu-î așa ca asta fi-a făcut un jidan*“? Și așa mai departe sute de lucruri de felul acesta. Ce să mai zicem de acei fanatici, cari se cred poporul lui D-zeu menit că să domnească asupra tuturor? După aceste lămuriri cred că nu ne veți pretinde să vă cităm nume de autori, căci n'am vor-

bit despre lucrurile susținute prin cărți, ci despre credință respîndită în popor.

Despre munca fizică n'am zis că Ebreii nu sînt în stare să o facă, dar am zis că nu la această muncă s'au dat de obicei Ebreii și dacă le-a plăcut mai mult lucruri care nu se cere putere, asta poate fi luată ca o dovadă că sînt în urmă, în această privință altor popoare. Sigur ca împrejurările în care au trăit miî de ani i-au făcut așa, căci știm că Ebreii vechi ca popor păstoriu și nomad la început, nu puteau fi un popor fricos și slab; de asemenea și acuma după oare care deprindere, cred că ar face aceleași lucruri de putere ca și alții. Dar nu ieră vorbă despre aceasta în cele ce ziceam noi în No. 23 al „Contemporanului.“

Că sînt copiii ebrei pripitiți, asta v'o poate spune orî care profesor din școalele românești. Întrebați dacă dintre doi copii de aceeași vrîstă, unul român și altul ebreu, nu pare mai bătrîn (în privința miuței) copilul ebreu de obicei. Nu zic că pîntre Romîni nu se află copii pripitiți, dar mai mulți pîntre Ebrei. Că se opresc de la o vreme pe loc, asta am văzut'o îeu singur. Ebrei cariî se păreau meniți a ajunge departe, s'au oprit pe loc și nu din pricinî pe cari le amintiți, ci numai din curata pricină că nu se puteau dedă mai departe la învățatură, avînd toate mijloacele pentru a face această. De sigur că sînt departe de a pretinde că toți sînt pripitiți, dar parte sînt așa și asta nelămurește pentru ce se pare unora că Ebreii sînt mai deștepți; căci adunînd pe acei adevărați deștepți dintre copiii ebrei cu acei pripitiți, se găsește o sumă mai mare de cît la Romîni. . Mă mier înse cum Dl de la Apărătoriul ia pripirea ca o laudă pîntre Ebrei, că ar fi mai spirituali (cum zice Dsa)?!

Apoi eară-și cade în calea cea bătută că Ebreii sînt persecutați grozav și acei pe cariî îi vedem ajungînd ceva sînt niște adevărate ființi *geniale*, ținînd samă de nămolul de piedecî ce le pun în cale Germanii, Francejii, Romîni, etc. Oare aceste vorbe nu cuprînd în sine cea

mai mare îngîmfare? Adecă mult mai mulți Ebrei învățați s'ar putea ridică și ar ajunge departe, dacă nu iear opri [de frică să nu fie întrecute se vede] celelalte popoare?! Pentru ce atita *lirism* de prisos, cînd foarte ușor se vede că acestea sînt pretexte; căci în adevăr cel'ar opri pe Ebreul bogat [și cred că nu veți zice ca nu sînt mulți bogați?] de a se ocupa cu știința sau literatura? Nu-i vorba de ajuns în funcții! Ieste vorba să facă ceva pe celea științifică, și aice nici o prigonire din lume nu poate opri pe Ebrei! Nu! Orî cît ați zice timpurile în cari trăim nu sînt așa de selbatece, în cît acei cari pot face averi nemărginite, să nu poată innaintă pe calea mult mai slobodă a învățătorei! Apoi drepti sînteți, cind ziceți că Ebreului sărac îi iese mai reu de cît țeranului? Nu ziceți chiar cu aceste cuvinte, dar așa vroiti să se înțeleagă! Dacă Ebreii săraci trăesc reu, nu-i mai puțin adevărat că cei bogați trăesc foarte bine; prin urmare cine trăește reu, trăește din pricina sărăciei, dar nu pentru că iese ebru. De ce la fie ce pas găsiți pricinii să strigați că în România vi-i mai reu de cît orî unde? Așa înțelegeți patriotismul, ca să ne zugrăviți ca selbateci între selbateci!? Acestea vi le spun ca să vedeți cu cîtă patimă scrieți! Pentru D-voastră iese o negliuire să va atingă cinevă macar cu virful degetului! Dacă vă spune cinevă că nu știți românește, vă supărați foc și scrieți un articol. . . . Și așa pentru orî și ce!

Ce are a face ceia ce spuneți despre Senator și Nothnagel? Numai Ebreii sînt persecutați? Nu știți că și Prusienii sînt persecutați la Universitatea din Viena? Cu cită greutate au ajuns profesori Claus și alții?

Vorbiți de presă. — Pentru ce presa ebrească so-coate pe Ebrei aproape niște șfinți? Pentru ce îndată publicați pe orî ce copil ebru premiat, pe orî-ce ebru licențiat sau doctor, pe orî care decorat? — Nu pentru ca să vă lăudați? Și apoi într'un chip foarte curios pretindeți că nu trîmbitați producțiile Ebreilor?! Mai mare trîmbitare nu știu dacă se poate!

Despre istoria cu *Valentin*, va raspunde, acela de care vă aninați fără să luați sama la cele ce spuneți! — Și aice vă pare că geniile ebreești sunt înădușite, că știința lor iese ascunsă; iarăși o pretenție prea mare despre valoarea Ebreilor!

Să vă mai dau o dovadă că vă îngîmfați peste măsură, chiar din ziarul D-voastre. — În întâul număr de cînd ziarul D-voastre devine *quotidian*, în așa numita *profesie de credință*, vă laudați că *sînteți anmerciătorii liberalismului!* Se poate mai mare fală?! Cum? *D-voastră* socoțiți ziarul Apărătorul mai înaintat de cît *Romînul*, *România Liberă* etc.?! Ași înțelege să combată toate ziarele, unul care nu se împacă cu politica de astăzi, unul care iese contra *sistemului parlamentar*, dar *D-voastră* nu puteți face aceasta de cît numai împinși de o fală neîntemeiată cătuși de puțin!

Ascultați încă ce am să vă spun în treacît, ca să vă dovedesc că sînteți pretențioși în alegerea cuvintelor numai cînd îi vorba de Ebrei, dar al: felii sînteți foarte îndrăzneți (ca să nu zic alt felii). — Sub titlul *Gîndiri fugitive*, ați pus niște lucruri care dovedesc că sînteți foarte departe a cunoaște ceia ce iese *buna cuvîntă* — Cînd într'un ziar, pretins mai înaintat de cît toate, îndrăzniți să scrieți că femeile care învinovătesc pe o adulteră fac aceasta invidiînd fericirea gustată de aceea adulteră, ce mai rămîne de zis oare despre pretențiile D-voastre de nepărtinire și de apărare a celor asupriți?! Mă faceți să zic și ieu bravo birjarilor! căci ieși sînt mai cuviincioși de cît unii ziaristi. —

Despre aceasta din urmă chestie are să vi se mai vorbească în curînd: — De o cam dată mă opresc aice, rugînd iarăși pe orî cine să-mi arăte unde am greșit, ca să-i pot mulțumi. —

W.

Metodă științifică.

Pe lângă răspuns la feliurite învinuirii ce ne aduce Dl. Zarifopol în No. 5 al revistei „Recreații științifice” voiți cercetă cum a ajuns Dsa la ideea că echivalenții nu ar fi neschimbători de cât în anumite condiții.

În No. 5 fața 145 cetim: „Această idee mi-a venit în minte pe când studieam, în laboratorul de chimie de la Sorbona, acțiunea ce exercitează unele metale (precum fierul, arama, zincul, etc.) asupra soluțiilor metalice.” Apoi în No 3 vedem că se ocupă de experiențele lui Richter și apoi fără să se vadă cum și pentru ce închiee că echivalenții n'ar fi statornici. Să vedem ce experienți a făcut Richter, ce urmă din critica ce le-a făcut Dl. Zarifopol și ce săritură a făcut Dsa. Richter a văzut că dacă punem o tăbliță de aramă într'o soluțiune de azotat de argint, arama alungă argintul din combinațiune și-î ica locul, așa că peste un timp avem o sare de aramă și anume azotatul de aramă și argintul despărțit.

În experiența aceasta nu s'a produs gaz și 108 unități de greutate de argint s'au înlocuit prin 31.75 de aramă. Dacă s'a pus în soluțiunea de azotat de argint o tăbliță de zinc, arama a fost alungată și s'a căpătat azotat de zinc în loc de azotat de aramă. În aceasta experiență 31.75 de aramă au fost înlocuite prin 33 de zinc. Încercări de feliiu acesta se pot face cu mai multe metale și numerele 108, 31.75, 33 cari arată raportul de greutate între elementele ce se înlocuesc și prin urmare sînt echivalente și anume 108 de argint iese echivalent cu 31.75 de aramă și cu 33 de zinc sau mai scurt numerele de mai sus sînt echivalenții metalelor la cari corespund.

Dl. Zarifopol ne spune că pe vremea lui Richter nu se puteau avea săruri neutre și chimicește curate și că metodele analitice din vremea aceea erau prea rele pentru a putea da rezultate sigure. Bine fie și așa. Ce urmează atunci? Mi se pare numai că numerele aflate de Richter trebuie să fie greșite și că prin urmare nu ne dau echivalenții elementelor în chestie ci niște numere mai mult sau mai puțin apropiate de acei echivalenți. Ce face înseși Dl. Zarifopol? Nicăi mai mult, nicăi mai puțin de cât scoate închiere că pune la îndoială neschimbarea echivalenților și zice că echivalenții ar fi statornici numai în unele condiții hotărâte. Că i-a venit D-sale această idee în cap pe cînd lucra în laboratorul de la Sorbona, iese o întâmplare, putea să-și vie și pe cînd stătea la masă sau la teatru, căci nu văd în experiențele despre care ne vorbește D-sale nici un fapt care să-și fi dat D-sale drept de a se îndoi de statornicia echivalenților ori chiar de a crede că ar fi mai științific, mai metodic a primi părerea contrară.

Mă mîier cum se face de un specialist, Dl. Zarifopol, n'are idee că credința cum că elementele nu se unesc în proporții neschimbate pentru a forma o combinație chimică iese foarte veche și că a fost luptă strășnică în această privință. Dacă D-sale ar fi cunoscut istoria teoriilor în chimie, n'ar fi luat aer de geniu născocitorii de lucruri încă ne auzite și ne-ar fi scutit de fraza următoare: „Se poate ca opiniunea emisă de mine să nu fie dreaptă; dar tot atît de posibil iese să fie. Timpul va fi martur, progresele viitoare vor proba adevărul sau falșitatea ie”. Asemenea îngîmfare nu prea se prinde pentru un chemist care a zis: „Richter n'a putut afla de se înlocuesc elementele echivalent cu echivalent, poate că echivalenții nicăi nu-s statornici, progresele viitoare vor arată.” — Nu pretind că a scris fraza aceasta Dl. Zarifopol, dar așa se urmează cugetarea D-sale.

Înainte de a merge mai departe să lămurese ce înțeleg iese, luîndu-mă după ideile ce văd domnind în știință, prin neschimbarea echivalenților. Nu mi-a venit în gînd

a crede că echivalenții și prin urmare atomele ar fi ceva care trebuie să rămână neschimbător în orice condiții. Noi cei de la „Contemporanul“ credem că atomele sînt formate la urma urmei tot din eter și ea fie care dintr'însele este o grupă de particule de eter legate împreună prin o mișcare comună, poate că seamănă a niște inele după ideile lui William Thomson și Tait*) și nu ne-ar părea de felul ciudat a admite că atomele se desfac în eter cînd lumile se sfarmă și apoi dau naștere la nebuloase gazoase. Sîntem gata să admitem chiar că atomele se pot schimba și în condițiunile obișnuite ale experiențelor chimice; dar să ne vedem siliți de fapte cari să nu poată fi altfel înțelese. Mărturisesc înse că cu toate cele ce a bănuț Dl. Zarifopol lui Richter, tot nu văd încă nici o pricină pentru a mă îndoi de statornicia echivalenților și anume nu cred că se schimbă nici cît de puțin adecă rămănem în ideea că în condițiunile experiențelor chimice cunoscute, echivalenții sînt absolut neschimbător. Nu putem admite cu ușurință nestatornicia echivalenților, căci atunci ar urmă că și atomele nu-s statornice, și nu se supere Dl. Zarifopol dar în nevinovăția noastră nu cunoaștem încă fapte cari să dovedească aceasta.

Ca să vadă Dl. Zarifopol că nu sîntem așa de lipsiți de cunoștinți îi voi mai spune că de și D-sa nu cunoștea încă lucrările lui Schützemberger cînd a scris articolul din Nro. 3, noi le cunoșteam încă dela începutul anului 1882, cum se dovedește printr'un articol iscălit de „T. U.“, un prieten al lui „Audax“ și publicat în anul întăi al „Contemporanului“ la pag. 540. Dl. Zarifopol va vedea din acest fapt că nu trebuia să se prea îngimfe și că dacă-i vorba de paradă de neștiință atunci face D-sa specialistul în chemie, de vreme ce ne spune la pag. 145. Nro. 5.: „Părerile arătate mai sus ale chimiștilor Schützemberger și Boutlerow, **de cari am luat cunoștință zilele acestea**, mă confirmă mai mult în părerea mea.“ Frumos de tot, specialist în chemie care ăea cunoștință

despre lucrări așa de însemnate ca ale lui Sc ützenberger după ce trece mai mult de un an!

În articolul său a arătat „T. U.” că Schützenberger analiză niste petroluri arzindu-le în oxigen și căută cît cărbune și cît hidrogen cuprindeau de pe apa și acidul carbonic produs. Faptul ciudat iese ca suma greutatei cărbunelui și a hidrogenului socotită după apă și acid carbonic, iese mai mare de cît greutatea petrolului întrebuințat. Însă dacă înaintea de ardere înfierbintă petrolul cu sodiu ori cu aramă, atunci suma cărbunelui și hidrogenului socotit tot după apă și acidul carbonic produs, iese de o potrivă cu greutatea petrolului. „T. U.” zice în articolul citat mai sus, că dacă se va adeveri faptul arătat de Schützenberger și înaintea comisiunii însărcinate cu ceretarea modului cum s’au făcut experiențele, atunci trebui să admitem că proporțiile în cari se combină elementele pentru a face apă și acid carbonic nu sînt așa de statornice cum se crede. La sfîrșitul articolului zice: „Această explicare sau altele și mai adică se pot da pentru acest fapt, dar să așteptăm mai bine până ce vom ști ce va fi hotărît comisiunea mai sus pomenită.”

Poate decî să vadă Dl. Zarifopol că nu ieram noi hotărîți a ținea morțiș la statornicia echivalenților și prin urmare a atomelor, numai nu voeam să ne potrivim unor experiențe în cari se puteau strecură greșeli. Numai D-lui Zarifopol, care nu se bucură de o educație științifică superficială ca noi, îi iera în_ăduit a sări de la lipsurile de cari suferea Richter la negarea statorniciei elementelor.

Pentru ca să vadă Dl. Zarifopol că noi nu ne apucăm de vorbit așa uumai din însuflarea duhului sfînt, vom arăta ce greșeli puteau fi făcute de Schützenberger, Ieste cu puțința ca așa numita apă ce s’a făcut prin ardere să fi cuprins și apă oxigenată, ba chiar poate și alte combinații ale oxigenului cu hidrogenul mai înalte și atunci negreșit că decă lcidul ar fi fost privit ca apă,

ar fi ieșit la socoteală mai mult hidrogen de cît se află în lîcid. Tot astfel se întîmplă dacã pe linga acidul carbonic s'ar fi format alte combinații tot cu cite o atomă de cãrbune dar cu mai mult oxigen. — Iată decî niște greșeli cari puteau fi făcute și cite altele nu se mai poate să fi fost ; faptul cu arama și cu sodiul ar arăta că față cu urme de aceste corpuri nu se pot forma combinațiunile mai oxigenate de cari am vorbit. Orî cum presupunerea de mai sus iese mai firească de cît admiterea nestatorniciei echivalenților.

Dacă înse am primi ca dovedit faptul arătat de Schützenberger ar urmã că sînt două feluri de hidrogen și două feluri de cãrbune poate, că atomele unui felii de hidrogen se pot preface în de ale celui alt. Ar urmã că cel puțin unele elemente nu sînt în adevăr de cît ca niște genuri cu mai multe specii puțin deosebite între dusele și cari pot trece de la una la alta în unele condiții. Ar urma decî că apa ce se formã în experiențele cu petrolul neînfiertat cu sodiu cuprindea atome de hidrogen, ceva mai ușoare de cît a acelei formate după încălzire. Pentru mine, m'ași bucurã de o asemenea descoperire, dar pînã ce nu va fi deplin dovedit că nu s'a făcut vre o greșală, voi rămãnea cu cei ce cred că în condițiunile ordinare echivalenții sînt absolut neschimbați. Nu se supere Dl. Zarifopol, dar de la Richter în coace s'au mai ocupat și alții cu echivalenții precum Stas și cercetãrile lor ar arătat că sînt statornici. Dl. Boutlerow are dreptate să cearã cercetãri cari să dovedească această statornicie în toate condițiunile ce putem realizã în laboratorii, dar vre un fapt neîndoelnic care să ne împingã spre idei ca ale D-lui Zarifopol nu cunoaștem încă.

Dl. Zarifopol nu înțelege că, dacã i-am spus că astã-zî s'au pãrãsit echivalenții și se întrebunțazã greutatele moleculare și atomice, n'ãm avut de gînd să neg însemnãtatea cercetarilor asupra proporțiilor nestramutate după

care se unesc elementele și-mi scoate nume că a-zî fi crezut că legea echivalenților iese un adevăr nediscutabil, trecut ca lege absolută la posteritate. Mi se pare că i-am arătat că tocmai după cererea metodei științifice sînt gata a primi orî ce idee numai să nu fie o „fantazie“ ca aceea ce i-a venit D-lui Zarifopol fără nici un temei în laboratorul de la Sorbona. „T. U.“ și cu „Audax“ au fost gata să lepede legea statorniciei echivalenților, dar n'au avut pentru ce.

Dl. Zarifopol pare a se îndoî de zisele mele că persoane cu cunoștinți serioase în chemie au fost în potriva părerei D-sale; cu toate acestea așa iese și-l incredințez că acele persoane n'au învățat în doi ani chemia și Fizica ci în mai mulți și că nu-s lipsiți de ideile generale așa de trebuitoare pentru cel ce vrea să înțeleagă filosoficește lumea.

Despre vorbele D sale cum că în „Contemporanul“ a văzut „teorii, adese ori chiar ipoteze gratuite (ca a D-sale?), emise de un învățat străin luate ca ultimele adevăruri ale științei nu mă mîer de vreme ce D-sa și cu cei ce-l încurajază pe calea apusată privesc „Darwinismul“, „Ateismul“, teoriile pedagogice și filosofice ale lui Spencer ca niște ipoteze gratuite și se socot strașnici pozitivisti punind la îndreală teoria atomistică și urmînd cu sfințenie teoriile și ipotezele celor ce au întemeiat religia creștină.

Dl. Zarifopol dă a înțelege că Audax nu-l va putea precepe. Se poate că numai a-și arăta limpede ideile nu are dar D-sa, dar ar trebui să fie mulțămît dacă se înțelege măcar singur pe sine, lucru de care mă îndoiesc. Închierere ce a scos din critica lucrărilor lui Richter mă întărește în această părere.

D-l. Zarifopol face parte din togma așa de număroasă a acelor carii chiar cînd greșesc și văde greșala singurî tot caută a cirui la stînga sau la dreapta. Judecați singurî, D-sa a zis în articolul din Nr. 3 că echivalentul unui

element iese cantitatea de acest element cită intră intr'un echivalent de acid sau de bază. Ieu l'am întrebat dacă echivalentul oxigenului iese 40, căci intr'un echivalent de acid azotic intră 40 de oxigen și după definiția D-sale ar urmă ca 40 să fie echivalentul oxigenului. D-sa in loc să spună că a greșit ne spunind că din toți echivalenții unui element se ține samă de cel mai mic numai, adică de 8 care arată cea mai mică cantitate de oxigen ce se poate afla intr'o o bază sau intr'un acid, se face ghibaciū și ne spune că in acidul azotic se află nu 40 de oxigen ci de cinci ori opt. Mare minune! Ce să mai zic după asemenea întorsături?

Audax.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

„Direcția urmată de Contemporanul“.

(Urmare)

În privința teoriilor științifice și filosofice am apărut și făcut cunoscute ideile celor ce-și explică toate fenomenele din lume, de la cele mai mari până la cele mai mici, prin materie în mișcare în întinderea fără de margini. Direcția aceasta nu mai crede că sînt niște *ce* neînțeleși, *puteri*, cari lucrează asupra materiei, ci folosindu-se de descoperirile din urmă explică așa numitele puteri ca moduri de mișcare ale materiei. Așa în loc să socoată că particulele de materie se atrag din pricina unui *ce* neînțeles numit putere de atragere, admite că particulele sînt împinse în mod mecanic prin loviturile eterului încunjurătorii. Tot astfel orî unde metafizicii vechi vedeau puteri, noi vedem la urma urmei sub toate formele părute materie în mișcare. Nu putem acuma să intrăm în lămuriri, căci nu le iese locul aice, într'un articol menit a da pe scurt o idee de direcția revistei „Contemporanul.“ Firește că această direcție nu se împacă cu existența lui D-zeu și de aceea și sîntem ateî. Am arătat de multe ori în cursul celor doi ani ai revistei dovezi cari ne silesc a lepăda ideea de D-zeu, deși n'am scris nici o dată un articol anume despre chestia aceasta. Sîntem gata a discuta cu oamenii de omenie în această privință chiar; ba chiar și cu cei de la „Revista Teologică“, cari din „nebuni“ „rătăciți“, etc. nu mai scotpe Conta și pe cei de o idee cu dînsul, am discuta dacă am vedea ceva dovezi în articolele lor. Dar blîndeța creștinească a acestor așa ziși urmași ai lui Hristos nu le-a îngăduit, se vede, să se ție de făgăduiele date în articolul de fond din numărul u-

nul și noi tot așteptăm încă să vedem ce dovezi vor aduce domnii Erbiceanu și Dimitrescu în potriua modului cum explică acum știința fenomenele lumii.—Pe calea su-dălmilor nu voim să ne întrecem cu Domniele-Lor.

Am arătat de asemenea că nu trebuie să fim amestecați cu pozitivistiți orî cu materialistiți purî. — Noi nu credem ca pozitivistiți că chestiea de iese saũ nu Dum-nezeũ, etc. nu poate fi deslegată de pe acuma cu datele științei noastre contemporane; dar nu credem ca mate-rialistiți curați că materia iese chiar așa în realitate, cum se înfășoșază minței noastre. Știm că materie, mișcare, întindere sint niște simbole mentale ale realității; dar ne ajung pentru a putea cercetă istoriea lumii din eterni-tate până în eternitate și fără a străbate sub simbole toată silința noastră trebuie să fie a căpătă o idee despre mer-sul fenomenelor și pricinile lor cum ar fi putut'o avea o minte omenească care din veșnicie ar fi privit ce se pe-trece în lume și ar fi putut să ia cunoștință despre cele mai mici părțicele de materie și de mișcările lor. Noi nu pretindem că se poate înțelege cum de se petrece sim-țire și alte acte psihice în cele mai mici părțicele de ma-terie; dar sîntem siliți de fapte să admitem că acela-și ce care ni se înfășoșază pe de o parte ca materie în mi-șcare, ni se arată pe de alta și ca snbstanță cugetătoare, ca spirit. Chiar cum simțeste și cugetă acel ce, acel sub-strat al lumii, pricina pricinilor tot nu se poate închipui. Spiritualiștiți de asemenea nu pot să zică că pricep cum simțeste așa zisul spirit ce-și închipue. Prin urmare re-mîne de ales acea presupunere care se potrivește cu da-tele științei, anume că în lume iese un singur ce, acela ni se înfășoșază după calea pe care-l observăm ca spirit orî ca materie. Despre acel ce știm că se schimbă după legî fatale și că prin urmare nu poate fi amestecat cu ideiea ce-și fac filosofi de D-zeũ. Acel ce nici conștiința de sine n'are, nici lumea nu cirmuește, deși iel singur ie lumea, deasemenea nici n'a făcut'o; prin urmare nu poate și nu trebuie să fie numit D-zeũ.

Într'un articol „Ce știm despre lume“, publicat în anul întâiu, am arătat un feliu de sinteză a lumii și am arătat pentru ce sîntem Darwiniști.

În toate științele despre cari am vorbit am arătat teoriile cele mai bine întemeiate, fără a ne închină inșe la nici o autoritate.

În privința pedagogiei am publicat o traducere prescurtată a vestitei „Educații“ a lui Herbert Spencer și în anul al treilea avem de gînd să publicăm o popularizare a ideilor pedagogice ale lui Spencer, cu exemple doveditoare, pentru a le face înțelese cît de mai mulți, căci măcar ceva ceva tot vor folosi ideile lui pentru a ne tîmădui de apucături vătămătoare educației fizice, intelectuale și morale a tinerimei noastre. Dacă se va putea forma o tînerime mai bună în aceste trei privinți, firește că întreaga mașină socială va trebui să se prefacă.

În privința limbistică am luptat să facem cunoscute publicului inteligent cercetările adevărat științifice ale D-lui Lambrior și vom urmă a face cunoscută chiar *metoda* după care trebuie să se facă cercetările. Ca semn deosebitoriu a scoalei limbistice admisă de Dl. Lambrior iese ideea că *prefacerile sunetelor se fac după legi nestrămutate, adevărate excepții nu sînt și toate trebuie explicate*: ori prin forme dialectale primite în dialectul de care ne îndeletnicim, ori prin analogii cari au făcut să se formeze forme nouă, ori prin intrarea cuvîntului cu forme excepționale prea tîrziu în limbă, etc. Ce a produs această metodă aplicată la cercetarea limbei romîne față cu ce a produs metoda prin inspirație și gîcire aplicată de alții, ar fi de ajuns pentru a dovedi bunătatea ieî. Prin altă metodă, chiar rezultatele cele bune sînt stricate, căci nu poți avea încredere știind că stau pe temelii lipsite de trîinicie.

În privința ortografiei am întrebuițat pe cea fonetică. Noi credem că înainte de toate iese vorba de ales o limbă literară românească, care, ce-i drept, iese aproape formată prin literatura beserească din veacurile trecute.

O dată ce știm a vorbi limba literară nu mai iese nici o greutate a o scrie fonetic. Credem că în limba literară trebuie să scriem *sire, case, șapte*, pentru că așa trebuie să se citească cum le-am scris. Acei cari ne zic, că fiind fonetiști ar fi datorii noastră să scriem *chirior, picere, bghira* etc. nu gândesc că așen enea forme nu-s primite în limba literară și prin urmare șciem *picior, picioare, bine*, pentru că așa trebuie să se pronunțe. Dacă am voi să scriem în yr'un dialect românesc, negreșit că vom scrie așa cum se rostește în acela. De aici urmează că, dacă noi scriem *iestre, ȳl*, etc. scriem pentru că așa rostesc toți Românii fără deosebire și prin urmare așa trebuie să rostim și în limba literară; să scriem *este* și să zicem *teste* nu putem, căci cu moda aceasta am ajunge departe de tot.

În privința istoriei, fiind că vedem că din cercetările străinilor și din ale învățaților noștri s'a aruncat destulă lumină asupra istoriei Românilor ne-am hotărât a aduce la cunoștința publicului doritorii de a ști, adevărul asupra trecutului nației noastre, iar nu basme croite la întâmplare. Cu atita mai mult ne-am grăbit a începe această lucrare, cind am văzut ce monstruoșități hălăduesc prin istoriile noastre. Afară de aceștea cursul de istorie al d-lui Lambrior ne-a arătat că avem chiar ștrinsă la un loc o istorie întemeată pe dovezi documentale sau pe alte mărturii contemporane și ne-am pus de gind a scoate la lumină adevărurile de cari mai mult se bucurau elevii școlii militare de cit acei ce urmau alte cursuri. Ori cum ar părea unora încercarea de a face istoria Românilor fără a fabrica documente ca, așa zisul, al lui Hurul; noi credem că numai așa se poate ajunge la adevăr și nația noastră n'are nevoie de minciuni și de înbrohodeli, istoria ieî ne arată că știe să-și facă loc pe fața pământului. Străinii nu vor putea să ne iee țara ce locuim pe vre un drept. Chiar Hunfalvy admite că Slavii cari au locuit țerile acestea înnaainte de Români s'au românizat, atunci urmează că Ungurii ca mai noi de cit Slavii nu pot pretinde vre un drept istoric asupra pă-

mîntului locuit de Romîni urmași ai Slavilor locuitori din vechi și ai Romînilor care i-au romînizat. Chiar Hunfalvy singur spune că dreptul istoric n'are nici o însemnătate în relațiile între popoare. Prin urmare liniștiți din această parte să nu ne închipuim că trebuie să fim numai decît prototipici teoriei lui Rösler pentru a fi bunî Romîni. Eudoxiu Hurmuzachi, bun patriot romîn, nu s'a sfit a primî ideea fundamentală a lui Rösler. Așà și noi îndelnicindu-ne cu chestia aceasta ne vom uită numai la adevărul științific.

(Va urmă).

I. Nădejde.

*Amintiri **

Războiul, războiul cel nelegiuit, războiul blăstămat! Nu-l cunoșteam, noi tinerii cariî nu ieram de două-zeci de ani la 1859. Ieram încă pe băncile școalei. Numele lui îngrozitorî, care face pe maine să se îngălbinească, nu ne amintea de cît de zile de slobozenie.

Și nu zăream, în amintirile noastre, de cît serî căldicele în cari poporul rîdea pe trotoare; demineața, veste de o biruință trecuse peste Paris ca o adiere de serbătoare; și, de la amurg, făceau neguțitorî luminație, copiii izbeau pe uliță pocnitorî de câte 5 baniî una. Dinaintea cafenelelor, ierau domnî cari beau bere făcînd politică. În timp ce, departe, în vre un colț pierlut din Italia oriî din Rusia, morțî, cu fața'n sus priveau cu ochiî deschiși tare, fără privire, arătarea stelelor.

În 1859, în ziua cînd se împrăștie vestea despre bătălia de la Magenta, îmi aduc aminte că după ce ieșiî de la școală, mă duseî pe pieața Sorbonei, ca să privesc și să mă primblu printre lumea cuprinsă de friguri. Aco-

*) Traducere din *Emile Zola*.

Iò, ierà o grămadă de ștregari cari strigau: „Biruință! biruință!“ Miroseam o zi de vacanție. Și, printre aceste risete, printre aceste strigăte, auzii plîngînd. Un ciubotariu bătrîn plîngea suspinînd în fundul dugheniței lui. Avea doi copii în Italia, sărmanul.

Adesea, de atunci, am auzit aceste suspine în mintea mea. La fie-care veste de război înî pare că ciubotariul cel bătrîn, poporul cu păr alb, plînge în depărtare, în mijlocul florilor calzi ai piețelor publice,

* * *

Dar înî aduc mai bine aminte de celălalt război, de cel din Crimeea. Ieram atunci de patru-spre-zece ani, trăeam în fundul provinciei, n'aveam nici o grijă, până la atita că nu vedeam altă cevă în război de cît trecere neîncetată de oaste, o petrecere din cele mai mari ieră pentru noi să privim cum treceau soldații.

Mi se pare că mai toată oastea ce a plecat în Rusia a trecut prin tîrgușorul nostru. Un ziar de la noi vestea dinnainte ce regimente ierău să treacă. Plecau pe la cincî ceasuri dimineață. De la patru, ieram de față; nici un extern de la școală nu lipsea.

Ce bărbați frumoși! și chiuirasierii, și lănceri, și dragoni, și husari! Ne plăceau mai mult chiuirasierii. Cînd răsărea soarele și razele-i scinteau pe platoșe, ne dădeam îndărăpt, orbiți, pare că ar fi trecut o armată de sorî călări pe dinaintea noastră.

Apoi sunau trîmbițele. Și porneau.

Plecam cu soldații. Ne țineam de dinșii pe drumurile albe și lungi. Muzica cînta atunci, mulțamea orașului pentru găzduire. Și în aerul limpede al demineței, ieră serbătoare.

Țin minte că am mers leghe astfeliu. Mergeam la pas, cu cărțile legate la spate cu o curea, pare că aveam muniție. De o dată aveam de gînd se mergem după soldați

până la Poudrière; apoi mergeam până la pod; apoi ne sueam la deal; pe urmă, ne duceam până la satul vecin.

Și după ce ne spărieam și ne opream, ne sueam pe o ridicătură de pământ, și de acolò, în depărtare, printre indoiturile drumului, ne uitam după regiment, îl priveam cum se perdea, cu miile lui de scinteî, în lumina orbitoare a orizontului.

În asemenea zile, nu ne băteam capul de școală! Îmblam fugari și ne jucam la toate grămăzile de prund. Și nu rare ori ne scoboram cu toți la riu unde ședeam până'n sară.

* * *

În partea de miează-zi a Franței, nu-s tocmai iubiți soldații. Am văzut pe unii plîngînd de osteneală și de ciudă, stînd jos pe trotoare, cu biletul de locuință în mină: negușitorii și cei ce trăeau din venituri, nu voeau să-î primească. Trebuea să se amestece autoritatea.

La noi îi primeam cu bucurie. Bunică-mea ieră din Beauce și ridea la acești copii de la miează-noapte cari-i aminteau de țara ieî. Vorbea cu dînșii, îi întreba cum se chieamă satul lor și ce se bucură cînd din întîmplare satul iera pe aproape de al ieî!

Ne trimeteau cîte doi oameni din fie-care regiment. Nu puteam să-i ținem, îi puneam la han; dar nu plecau fără să-î întrebe după obicei.

Îmi aduc aminte că într'o zi au venit doi chiar din satul ieî. Pe aceștia nu i-a dat la han. Le-a dat de mîncat în bucătărie și le-a turnat chiar ie de băut. Ieu întorcîndu-mă de la școală, am venit să văd soldații; mi se pare că am ciocnit păhare cu dînșii.

Unul ieră scurt și altul nalt. Țin minte că celui nalt i s'au umplut ochii de lacrimi, cînd a plecat. Lăsase a casă o mamă bătrînă, și mulțamea bunicăi, care i-a amintit de Beauce și de tot ce lăsă în urmă.

— Lasă! îi zise bunica, ai să te întorni, și încă cu decorație.

Dar iel dădea din cap plin de intristare.

Bine! făcu iea, dacă veți trece pe aice, veniți pe la noi. Vă voi păstră un șip din vinul ce l'ați găsit așa de bun.

Sărmanii băeți începură a rîde. Uitară pen ru o clipă viitoriul înfiorătoriu, și li se părea de bună samă că se vād întorcîndu-se și stînd lîngă masa noastră, bînd că au scăpat din primejdii. Fagăduiră că vor veni de bună samă să bea șipul făgăduit.

* * *

Ce dea regiamente au trecut atunci pe la noi, și cîți soldați palizi n'au bă'ut la ușa noastră! Pururea în voi aduce aminte de șirul nesfirșit de bărbați ce mergeau la moarte. Une ori, închizînd ochii, îi vād parcă îmi amin-tesc chipul unuia și mă întreb: „În ce șanț necunoscut zace acesta oare?”

Apoi regimen'ele treceau mai rar, și mai tîrziu văzurăm trecînd în lărăpt soldați șchiopi, plini de sînz, tîrîndu-se pe drumuri. Nu mergeam să-i așteptăm, nu ne țineam de acești nevolnici. Nu mai ierau frumozși, la ce să ne punem în primejdie de a primi de copiet ca pedeapsă, la școală?

Trecerea jalnică ținù mult. Armata lăsa'n urnă pe cei ce ierau aproape să moară. Une ori bunica îmi zicea: — Și cei doi din Beauce, ne vor uita oare?

Dar într'o sară, în amurg, un soldat bătù la ușa. Ieră singur cel scurt.

— Tovarișul a murit, zise iel întrînd.

Bunica aduse șipul de vin.

— Da, zise iel, voi bea singur.

Și cînd se văzù lîngă masă, ridicînd păharul și căutînd pe al tovarișului pentru a ciocni, suspină din greu, și zise încet:

— Pe mine m'a însărcinat să-î mîngîiîu mama bătrî-nă; mai bine muream ieu în locul lui.

* * *

Maî pe urmă, am fost tovarîş cu Chauvin în'r'o administrație. Ieram scriitorî prost plă iți amîn-loî și mesele noastre ierau alături în fundul unei odăi întunecoase, bortă minunată pentru a nu face nemică așteptinî ceasul de ieșit.

Chauvin fusese serjen', și se în'orcea de la Solferino, cu friguri căpătate în orezăriile din Piemont'. Suduea durerile, dar se mîngîea punîndu-le pe sa'na Austriacilor. Iei îl puseseră în asemenea hal.

Ce dea ceasurî petrecute flecărind! Aveam un soldat în mîna și ieram ho'ărit să nu-l las fără să-î zmulg oare-cari adevărurî. Nu mă mulțameam cu vorbele storăitoare de mărire, biruință, coronî de biruință, războinicî, cari sunau cu mîndrie din gura lui. Lăsam să treacă valurile entusiasmului lui. Îl apucau la amărunte. Ascultam de două-zeci de orî aceea-î istorisire. Chauvin îmi descoperî lucrurî frumoase.

În fond, ieră ca un copil. Nu se lăudă: numai vorbea bine limba obișnuită de fan'aronabă militărească, fără să știe ieră un „palavragiu," un băet de treabă din cari cazarmele făcuse un lăudăros nesuferit.

Avea povestirî gata, cuvinte pregătite dinnainte, se vedea. Fraze făcute gata împodobeau anecdotele lui de „soldați neînvinși" și de „ofțeri vitejî mintuiți din măcel prin eroismul soldaților". Timp de doi ani am ascultat patru ceasurî pe zi expediția din Italia. Dar nu-mî pare reu. Chauvin mi-a desăvîrșit cunoștințele.

Mulțamită lui, mulțamită descoperirilor, ce mi-a făcut, fără să gîndească la reu, cunosc războiul, cel a levărat nu acela ale cărui întîmplări vitejești ne le povestesc istoricii, dar pe acel care te înghieață de frică.

Întreba'u pe Chauvin.

— Și soldații mergeau cu inimă bună la foc?

— Soldații! îi împingeau, ce! Îmi aduc aminte de niște recruți cari nu văzuse nicî o dată focul și cari se dădeau înapoi ca niște cai spărioși. Le ieră frică; de două ori începură a fugi. Dar îi aduseră înapoi, și o baterie ucise jumătate. Trebuea să-î vezi, acoperiți de stinge, orbiți aruncîndu-se ca niște lupi asupra Austriacilor. Nu mai știeau ce fac, plîngeau de ciudă, voeau să moară.

— Numai să te deprinzi, îi ziceam pentru a-l împinge.

— Grea deprindere, te încredințez. Vezi, pe cei mai îndrăzneți îi prind sudori reci.

Trebue să fii bat ca să te bați bine. Atunci nu mai vezi nemică dai înaintea ca nebunul.

— O dată, ne puseră la o sută de metri de la un sat ținut de dușmani, cu poroncă de a nu ne mișca de a nu slobozi focuri. Cînd poftim că Austriacii încep în potrivea regimentului o împușcătură îndrăcită. La fiecare descărcătură de puști noi plecam capul, unii se culcau pe pîntece. Ieră lucru rușinos. Ne-au lăsat un șfert de ceas. La doi li s'a albit părul.

Apoi urmă:

— Nu, n'ai nicî cît de puțină idee despre lucru. Cărțile așază bine.... Poftim în sara de la Solferino, nicî nu știeam că biruisem. Se zicea că Austriacii aveau să vie să ne măcelărească. Te încredințez că nu ieram veseli. Astfel a doua zi deminează, cînd ne-au sculat înaintea de cu noapte, tremuram, ne temeam să nu se înceapă iar bătălie. Am fi fost biruiți nu ieră nicî de două parale putere în noi. Pe urmă veniră și ne ziseră:

„S'a închiet pacea“. Atunci tot regimentul începù a jucă de bucurie. Fu o veselie dobitocească. Soldații se țineau de mîna și se învîrteau ca niște copilițe.... Nu spun minciuni. Ieram acolo. Ne părea foarte bine.

Chauvin, văzîndu-mă că zimbesc, își închipui că nu puteam crede că armata franțuzască să fi ținut așa de mult la pace. Une ori îl duceam departe de tot.

— Și nu ți-a fost frică nici o dată?

— Ieu, respunse iel, iberam ca și ceialalți... Nu ști-eam... Crezi că se știe de iești curajos? Tremurii și lo-vești, ieată adevărul... O dată mă dădù jos un glonț mort. Am stat jos, gândind că de mă voiù sculà voiù putea păși mai reu,

I. Nădejde.

Intemeierea principatului Munteniei.

(sfirșit)

Pe la 1359 domnea tot Alexandru în Valahia cum se vede între altele de pe o scrisoare a patriarhului de la Constantinopol cu această dată.

În anul 1360 domnea Vladislav Basarab, cum se vede dintr'un hrisov al regelui unguresc Ludovic citat de Șincai. În hrisov aflăm că Vladislav s'a ridicat domn după moartea tată-so fără să întrebe pe regele unguresc ci numai cu voința Romînilor și a locuitorilor Valahiei. Se vede că voivodul Valahiei, văzînd pregătirile regelui, s'a împăcat cu dînsul căci nu se pomenește de vre un răz-boiù între dînsù de la 1360 până la 1369; ba chiar în un act al voevodului se zice de regele Ungariei: „*incty-tus rex Hungariae, naturalis dominus noster, generorus*“ a-decă: „strălucitul rege al Ungariei domnul nostru firesc, generos“. (an. 1368) și în anul 1369 zice: „Vladislav din mila lui Dumnezeu și a regelui Ungariei Voevod al Valahiei“. În răstîmpul de nouă ani cit a fost în bună în-țelegere cu regele a luat parte la lupta Ungurilor în po-triva Turcilor aliați cu Șisman regele Bulgariei și anume la 1366.

La 1369 înse s'a stricat înțelegerea și Vladislav a trecut Dunărea și a pus la Vidin pe Strașimir, cumnatu-so care fusese bătut și destronat de regele Unguresc de pe

la 1365 și pe care, cu toate făgăduințele nu-l mai așeză înapoi pe tron.

Regele a pornit două oști asupra lui Vladislav, una sub cîrmuirea lui Neculai Gara banul de Mahău, luă Vidi-nul apoi trecu Dunărea cu toate silnțele Romînilor de a o împiedeca, luă Severinul, îl puse în bună stare zidindu-l și întărindu-l cu păzitori și cu baliste. Vladislav Bă-săraba nu stătù la luptă, ci se trase în lăuntru țerei.

Ceea-laltă oaste sub Voevodul Nicolai (Niclaș) Voevodul Ardealului, trecù riul Ialomița și dădù de întărituri apărate de Romîni sub comitele Dragomir, castelan de Dimbovița. De o cam dată oastea Romînă fu bătută, dar mai departe s'aù incurcat Ungurii în locuri grele și necunoscute așa de reù în cit fură bătuti cumplit. Nicolai Voevodul Ardealului cit și Petru Vice-voevodul căzură morți.

Pentru apărare în potriua Valahiei și pentru a avea locuri apărate pe unde să năvălească la nevoe, mai zidiră Ungurii cetatea Terț (Törzburg, lângă Brașov și o întăriră cu ostași și cu baliste.

După bătălie înse, Vladislav a jurat din nou credință regelui și îl vedem făcînd daniî în Făgăraș unui Ladislaus Dobca.

La 1372 se suî pe tron Radu-Negru, fratele lui Vladislav. Acesta nu trăi bine cu regele Ungariei, dovadă un hrisov de 1377 în care spune însu-și regele că nu mai stăpînește Valahia și chiar regulează unde să se primească tributul, cînd îi va intră din nou în mină. Radu muri la 1380 și-î urmă fiul său Dan I-iù, care domni până la 1383 și avù războiù cu Turcii și cu Bulgarii. După Dan I-iù urmă Mircea cel Mare.

Așá dar am văzut cum s'a arătat elemetul românesc în Valahia cum au urmat Voevoziî și legăturile lor cu Ungaria. Mai toate datele sînt după Dl. Lambrior, înse în cite-va locuri am arătat și după Hunfalvy, care a citat documente foarte însemnate. Cu atita mai mult a trebuit să fac cunoscute publicului aceste fapte istorice

sigure, cu cît din nenorocire chiar cele mai bune din istoriile noastre pătinesc de lipsă de adevăr. Mai ciuda-tă de cît toate îmi pare scrierea lui Eudoxiu Hurmuzachi intitulată „*Fragmente din istoria Românilor.*“ Nu-mi pot altfeliu lămuri lucrul de cît presupunînd că manuscrip-tul a fost cine știe de cînd gata și prin urmare nu pu-tea să corespundă cu cunoștințele istorice de acuma.

Orî ce scriere de istorie care se întemează pe pre-supunerî și caută a umplea golul lăsat de documente prin născociri cari să se potrivească cu puținele date si-gure trebuie părăsită. La ce ne-ar folosi asemenea mun-că zădarnică, pe fie-care an se descopăr documente nouă cari ne spulberă toate clădirile fantastice. Așă de pildă la istoria domnilor Moldoveni după cît cunosc acuma a fost de pe la 1359 Bogdan, apoi pînă la Lațcu 1370 nu știm ce s'a întimplat. Cît a domnit Bogdan? A ur-mat Lațcu îndată după dînsul? Nu se știe. La ce ne-ar folosi să închipuim noi cum au putuț fi lucrurile? Mai bine să ne mulțămim cu cunoștințele adevărat sigure. Tot astfel și la Mnnteinea, ieată un Ivancu Băsărab care iese la iveală și de vreme ce nu-l găsim la Dl. Lambrior, se vede că nu iera cunoscut.

Pe de altă parte celor cari se vor supără că arătăm pe Romîni în țerile noastre abiea prin veacul al trei-spre-zecelea și ceva deprin al doi-spre-zecelea le voiū res-punde că datoria noastră iese de a ne ținea de dovă zi pozitive și nu de închipuirî. La ce ne-ar folosi, dacă am și spune că Romîniî au stat aice neclintiți de la Traian, cînd istoricii străini nu pun nici un temeiū pe vorbele noastre?

Înainte de luă la cercetare teoria lui Rösler voiū face mai întăi cunoscute faptele cele mai însemnate ale Romînilor în timpurile cele nelimpezite încă.

Așă de pildă am arătat în articolul de acuma și în altul din anul al II-lea ce se știe despre întemeerea principatelor, în alt articol voiū arătă ce se știe despre arătarea Romînilor în Transilvania și aiurea în stînga

Dunărei și apoi organizația și limba acelor Romîni ce ni se arată acum trecute 700 de ani în țerile acestea unde acuma predomină elementul romin. Calea iese deschisă de dl. Lambrior și de alții, voi face cunoscute faptele dovedite de dînsii și cele ce se vor fi aflat de curînd și-mi vor ajunge la cunoștință. Știu că sint istorici cari mă vor găsi de reu pentru popularizarea cunoștințelor pozitive în privința istoriei noastre, dar de mult nu mai mă îngrijesc de ce va putea gîndi fostul ministru Ureche despre noi. Cu noi vor fi cei ce iubesc adevărul.

Ioan Nădejde.

Studiul științific al limbei romîne.

(Sfîrșit)

Grupele de consoane.

Fără a urmări grupele regulate le voi lua așa cum îmi vor veni mai bine pentru a arăta mai în scurt legile la cari se supun schimbările suferite.

Cl și *gl* chiar cînd n'au avut după dinsele *i* au dat naștere la grupele *cli* și *gli*, apoi *l* s'a muiet și în sfîrșit prefăcut în *i* consonantic. Exemple: *claro*—*cliaro*, *chiar*; *clamo*, *cliamo*, *cliămu*, *cliem*, *chiem*; *orecla* (auricula clas.), *oreclia*, *ureache*, *ureche*; *enclino* (inclino clas.), *inclin*, *inchin*; *glaciam*, *gliațiă*, *gliațe*, *ghiațe*; *glandem*, *gliinde*, *ghinde*; etc...

În privința acestei schimbări avem de spus că la Macedonenii *l* se află muiet, dar încă nu prefăcut în *i* consonant, așa ieși zic: *urecle*, *cliem*, *inclin*, etc. cu *l* muiet. Tot asemenea forme se întilnesc și la Istrieni, în stînga Dunărei în dialectele cunoscute se zice cu *l* prefăcut în *i* consonant. Documentele moldovenești din veacul al 15-lea, la început, dovedesc că se întrebuițau pe atunci formele cu *l* muiet, așa se zicea *Urecliv*, *Uncliat*. S'ar putea zice că în aceste nume proprii s'ar fi putut încă păstră forme

vechî pe cînd în limbă se va fi zis chiar pe atunci *Ureache*. Se poate dar fiind că chiar pe la sfîrșitul veacului se întrebuița forma *Ureache* ca nume propriu de bună samă că cel puțin în veacul al XIV-lea se va fi zis curat *Ureaclic*, etc. cum că *l* iberă în dialectul documentelor de care vorbim muiet se vede de pe cuvîntul *limbă dulce*, în care se află un *l* nemuiet înnainte de *i* și dacă ar fi fost nemuiet și în numele citate, atunci ar fi ramas și într'insele neschimbat în *i* consonant. În adevăr inse *l* din grupă a avut altă soartă și prin urmare trebuie să se fi pronunțat altfelîu. Se mai zice că la Romîniî slavizați din Galiția s'ar mai zice încă *clîag* în loc de *chiag*. De aice urmează că pe vremea cînd s'au întins Romîniî pe acele locuri (pe la veacul al XIV-lea, mult al XIII-lea) vorbeau un dialect cu *l* din aceste grupe, de bună samă și din alte poziții muieat, dar neprefăcut încă în *i* consonant. Prin urmare în această privință se pare că se aseamnă pe atunci limba tuturor Romînilor.

* * *

Grupa *qu* s'a desfăcut în unele locuri a ajuns la *cv* în altele la *cu*. Grupa a doua *cu* a pierdut pe *u* și s'a confundat cu *c*, așa: *quando* a dat *cuando*, apoi *cando* care a dat *cînd*; precum *canto*, *cînt*; *coquo*, *cocuo*, *coco*, *coc*; *coquis*, *coci* (pronunțat *coki*), *coci*; etc.

Grupa întăiî *cv* s'a prefăcut în *cp* apoi în *p*. Exemple: *aquam*, *acvam*, *acpă*, *apă*; *equam*, *ecvam*, *iecpam*, *ieapă*; *quatro*, *cvatro*, *cpatro*, *patru*, etc.

* * *

De la această grupă trecem ușor la *ct*, pe aceasta o vedem prefăcută în *pt*. Exemple *coctam*, *coaptă*; *lactem* lapte; *noctem*, *noapte*; *octo*, *opt*; *sucto* — supt; *directam* (pop, *derectam*), *dereaptă*, *dreaptă*; *intelectam*, *înțelept*; etc. Știm că în forme ca *unt*, etc, a fost un *p* se dove-

dește prin forma corespunzătoare din dialectul macedonian *umptu* sau *umtu*, m. nu se poate înțelege fără un *p*. vechiū.

Dl. Lambrior pentru a explică această prefacere ciudată presupune că din felurite pricinī s'a confundat acest *c* cu *cv*. Așā în loc de *coctam* se va fi zis *cocvtam* sub înriurirea lui *cocvo* și apoi din *coctam* se va fi făcut *cocptam* apoi coaptă. De și iese greu de înțeles lucrul, totu-și mi se pare că în adevăr a ajuns la o confuzie cu *cv*.

* * *

Grupa *cs* sau *x* o aflăm tratată în două feluri: în cele mei multe locuri o găsim prefăcută în *s* și urmīnd regulele lui *s*; une-orī o aflăm înlocuită prin *ps*.

Exemple pentru întâiul: *fraxinum* frasenu; *lixivia*, leșie; *exire*, iesire ieșire, *dixi*, disi, ziși; *dixisti* (pop. di-sesti), ziseși; etc. Exemple pentru al doilea: *coxi*—copși; *coxa*, coapsă; *infixi*, înfipși; *suxi*, supși; e'c.

Fenomenul adevărat fonetic iese numai cīnd *cs* se confundă cu *s* tare. Înlocuirea prin *ps* în unele locuri se poate explică prin confundare cu *cv*; aiurea prin înriurirea participiului cu *p*; în *coapsă* după Dl. Gaster avem un cuvint latin venit la noi prin Albaneji, dacă nu cumva va fi vre o etiologie populară, care să fi apropiet cuvintul, în forma românească *coasă*, de verbul a coace. Dar despre această chestie altă dată.

* * *

Grupele, din latina clasică, *lv* și *rv* le găsim în românește înlocuite prin *lb* și *rb*. Exemple: *corvo*, corb; *ccrvo*, cerb; *alveam*, albie; etc,

* * *

Grupa, *gn* care în alte limbī romanice a dat *n* mult în românește o găsim sub forma *mn*. Exemple: *sig-*

num (pop. *segnom*), rom. *semn*; *lignum* (pop. *legnom*), rom. *lemn*, *igniarium*, (pop. *egniarium*), rom. *amnariu*, etc.

Pe ce cale s'a ajuns de la o grupă la alta s'ar putea închipui, dar ar fi de aflat cea adevărată. Poate că *g* s'a confundat cu *gv* și a dat *gb*, *b* și în sfârșit *m*.

* * *

Grupa *gu* une locuri se cetea *gv* alte locuri *gu*. Unde se cetea *gu*, s'a confundat cu *g* (cetit *gh* nepalatal) și a avut aceea-și istorie. Unde se cetea *gv* s'a prefăcut în *gb* apoi în *b*. Exemple: *sanguis* - sînge; - *linguam* (pop. *lengvam*) rom. *lengbă*, *lenbă*, *lembă*, *limbă*.

* * *

Sc se găsește înlocuit prin *șt* înaintea de *i* și *e*. *St* se găsește prefăcut înaintea de *i* și de *e* prefăcut în *ie*.

Se pare că așa a fost prefacerea fonetică și la *sc*, forme ca *crește*, etc. se explică prin analogie, prin înriurirea persoanei a doua. La *st* se găsesc exemple ca *aștern*, *șterg*, dar *e* latinesc se vede a fi fost scurt, deci popular *astierno*, *stiergo*. De altfel se zice *aceste* și nu *acește*.

Pe urmă pentru a explica pe *t* din grupa *șt* se admite că s'au confundat foarte de mult grupa *șri* și *sce* (cetite *schî* și *sche*) cu *sti* și *ste*. Ca pricină a prefacerii lui *s* în *ș* se socoate *i* care a lucrat asupra lui *s* peste *t*.

* * *

Notă. Sint încă multe de zis în privința schimbărilor fonetice, mai cu samă sint locuri unde se cer cercetări nouă. Pe unele din asemenea puncte le-am și însemnat, cînd treceam pe lîngă dinsele. Orî cum, a trebuit să fac cunoșcute legile fonetice cele mai sigure, căci numai așa avem o bază pentru discuții și cercetări de alt-feliu. Ceî ce nu primesc legile noastre, n'au de cît să le dovedească de

greșite cu plăcere vom îndreptă. Cum am mai zis, m'arți ținut, pe cât cred, de ideile D-lui Lambrior, dacă cumva mă voiți fi depărtat, nu cred să fi făcut fără să spun chiar ieū că cred altfeliū de cât D-sa. Am arătat anume locurile pentru ca să nu facă cineva respunzătoriu pe Dl. Lambrior pentru ideile mele.

I. Nădejde.

Despre pierzanie.

În cele di'ntăiu forme ale societăței omenești, morala ie mai neștiută; părerea hordei ori a tribului se îndeletnicește foarte puțin de faptele ce privesc pe unul singur; părinții pot face ce vor cu copiii; și cu atita mai mult aū voe de a nu-i lăsa să se nască. Chiar cele mai multe legi ale societăților pe drumul civilizației, nu zic nimic despre pierzanie, și până la *Zend-Avesta* nu ie nici o lege asupra acestui fapt. La cei de tot selbateci ie tot așa de slobod unei femeē grele a face să pieardă ca și de a și tăia părul. De pildă, ieată cite-va fapte.

Fimeea tasmanieană, nu vroea să facă copii de cât mai mulți dupa anī ce se mărita, mai cu samă zice Bonwick, pentru a-și păstră frumuseța. Mijlocul întrebuițat iera tot așa de barbar ca și rasa: pentru a-și ajunge scopul o babă bătea cât putea pe pîntecelē femeēi însărcinate. Tot asemenea obiceiū iera și în Australia la venirea celor di'ntăiu Europeni. Acest obiceiū poate fi și din pricina arătată de *Bonwick* și din a lipsei de hrană. În *Neo-Caledonie*, femeile măritate ori nu, fac toate chipurile ca numai de cât să pieardă; ca mijloc pentru aceasta ie „întrebuițarea bananei“, care nu ie altă nimic de cât că inghit banane verzi, clocotite și fierbinți. Obiceiul a remas ca proverb în insulă, așa că se zice de o femeē care a pierdut: „Încă una care a mîncat banane“. O asemenea faptă nu aduce nici o hulă, cici ie un lucru foarte firesc după morala țerei.

În insulele *Formoze* locuite de o rasă mai desvoltată, femeile n'aū voe să aibă copii înainte de trei-zeci și șese de aūi, și sînt un feliū de preutese cari au datorie de a călcă cu picioarele pe pîntecelē femeēa care ie îngreunată înainte de vremea legiustă. Acei nu mai ie un caprițiu, ci un feliū de grijă din partea statului, ca să nu se înmulțească poporul mai tare de cât îl poate hrăni insula.

În America ie foarte respîndit obiceiul pierzaniei. Locuito-

rii de pe malurile golfului *Hudson* aveau obiceiul acesta. În *la Plata*, azi chiar, *Paraguaii* fac pe femeii să piardă îndată ce au doi bă-ți vii. *Pamiutenii* din *Orinoc* au obiceiuri asemănătoare. Femeile lor au o mulțime de băuturi pentru pierzanie și amină necesurile creșterii copiilor pentru o vîrstă mai înaintată.

La popoarele civilizate ale rasei albe, unde viața ie mai ușoară, morala mai dezvoltată și unde legile se interesează mai mult de binele tuturor, pierzaniea ie hulită de părerea norodului și aspru pedepsită de legi. Totu-și se știe ce numeroase sînt încă la noi pierzaniile, cum ierau de multe la Grecii și la Romaui. Gazetele judeătorești vorbesc des despre asemenea fapte; și nu ie doctor căruii să nu-i se fi cerut de mii de ori de către femeii doctorii pentru pierdere. Asupra acestui punct ca și asupra altora trebuie, dacă vrom a ști adevărul, de căutat de desubtul lustrului moral al civilizației noastre moderne. În sinul societății celei mai rafinate la suprafață, a fost, ieste și va fi încă îndelung timp un fond de barbarie.

Prunc-uciderea.

Pierzaniea ie o formă iscusită și tot o dată primejdioasă a măsurii *maltusiene*. Prunc-uciderea fiind și mai simplă și mai puțin primejdioasă, de aceea ie și mai întinsă de cît pierzaniea. Chiar la dobitoice se observă adesea. Așa o asemenea cruzime prevăzătoare se vede la viespi, cari nu-și fac magazii de iearnă, șiucid pe toți puii cari ies prea tîrziu toamna. În societățile primitive viața ie grea; de ale mîncării sînt rari. Se trăește de azi pe mîni și o familie numeroasă ie o sarcină nesuferită. De aceea pretutindine se omoară o mulțime de prunci mai cu samă fete. Asemenea fapte sînt privite ca firești și nime u'are nemic de zis. În asemenea societăți primitive sentimentul de iubire către copii ie foarte ușor înfrînat de dorința de a-și ușura viitorul. Pilde sînt cu imbielsugare.

În toată Melaneziea prunc-uciderea ie foarte respîdită. Cîte o dată *Tasmanienii* flămînzi nu cruțau viața copiilor. Acolo ca și pretutindene tot copiii de parte femească ierau jertfiți. La moartea părinților îngropău și copiii vii. Nime nu vroea să se îngrijască de copii orfanii. Iubirea de mamă care nu putea să se desvălească își lua mersul în altă parte; căci nu a rare ori femeea care își omorise copilul fără să se înfloreze, creștea și îngrijea niște căței.

Australienii, sînt tot așa ca și Tasmanienii. Ca și iei se mintue de un număr mare de copii, mai cu samă de fete. Această ie pricina că femeile lipsesc; de aice urmează promiscui-

tatea. Nu ie vorba că în Australia nu prea cruță nici pe copiii de parte bărbătească. *Sturt* povestește că un Australian luă copilul său bolnav, îi sfărâmă capul de o piatră, îl fripe și-l mîncă.

La celelalte rase melaneziene viața copiilor nu ie de loc mai cruțată. Exemplele sînt foarte numeroase.

La unele triburi din Africa meridională pămîntenii pun copiii lor ca nadă la capcanele cu cari prind lei. Locuitorii din valea Nigrului schimbă bucuroși copiii pe mărunțușuri. Mai cu samă în insule unde ușor lipsește hrana, uciderea copiilor ie foarte respîdită, de pildă în Polinezia. În insulele Sandwich fie-care familie, nu păstră nici o dată mai mult de doi ori trei copii. În *Taiti* nu iera femeie care să nu-și fi omorît măcar un copil; ie știut că în Arhipelagul Taitian societatea *Areoișilor* hotărîse prunc-uciderea ca datorie pentru fie-care membru al societăței, cu oare cari deosebiri. Așa păstrău pe copilul cel întăiu născut al șefului și cei mai mari nu trebuia să omoare de cit pe cel întăiu născut și pe fete. Lucru insemnat ie că această societate ieră aleasă din floarea poporului și asemenea credință ieră întărită de religie.

Locuitorii din Tikopia ie puneau ca datorie de a nu păstra de cit doi copii de parte bărbătească, ceialalți ierău gîtuiți; fetele ierău cruțate și de aceea poligamia ie în toată puterea. Insularii din *Badak* omorău pe al treilea chiar și pe al patrulea din copiii fie-cărei femeii, tot diu neajunsul de hrană.

Salus populi, suprema lex.

(Mîntuirea poporului cea mai întăi lege).

De ar fi chiar plicticoase atîtea exemple, tot trebuie de spus pentru a arătă cit sînt de slabe la omul necult sentimentele pe cari moralistii și filosofi noștri au obiceiul a le privi ca podoaba speciei noastre. Numeroase triburi americane se poartă tot asemenea cu copii ca și în Polinezia. *Iurcarii* din America meridională părăseau și jertfău cu plăcere copiii. *Maxoșii* făceau tot așa, iar mai cu samă uu cruțău gemenii, cum fac toți selbtecii Peruvienii, pămîtenii creștinați, nici o dată nu botează gemenii și-i cresc cu nemulțămire. *Charlevoix* a observat acela-și lucru la Americanii unde a văzut îngropînd copilul de țîță viu lîngă trupul mamei moarte. *Eschimoșii* măcar că sînt dușmanii neîmpăcați cu Americanii roși tot au aceea-și purtare cu copiii, mai cu samă cînd sînt o leaca slabi ori pătimași. Pentru că în acelu țări gerouă lupta pentru trai ie aspră și omul n'are cînd fi labănog. Înă o dovada cit de mult țin la copiii, două femei de ste *Eschimoșilor* voiră să dea căpitanului *Parry* pentru niște mărunțușuri copiii, și crezînd învoeala gata începură a-i desbracă

căci nu credea să între și hainele în tacmeală. În Grönland îngropău copiii vii împreună cu mama moartă crezând că iea îi cheamă din *Killo*, locuința morților; de aceea tatăl avea grijă să îngroape și curelele cu cari mama îi purta.

În China, țară așa de înțeleaptă, pe unele locuri și în care religia domnitoare nu ie de cit un cod de morală, părăsirea și uciderea copiilor mai cu samă a celor de parte femească ie un obicei învechit. Marco Paulo l'a observat, cu toate că sînt ospitii și locuri de lepădat copiii. În China părinții au voie de a-și vinde copiii, negoțul se face pe față.

Acela-și obicei în toate districtele Indiei de la Ceilan până la *Himalaiea*. Mai cu samă Negrii din India ucid copiii fățiș, cum ie obiceiul la toate rasele selbatece mai ales fetele sînt ucise. *Todașii* nu păstrău de cit o fată ori două de fie care familie. Asemenea obiceiuri au ca urmare firească poliandria, care ieră în toată puterea la *Ceilan* și în *Himalaiea*. Nu numai Negrii băștinași ucid fetele ci în unele locuri chiar nobilii fac acela-și lucru. În ochii lor ie necinstit a avea o fată nemăritată, ie rușinos a o mărită cu uuul nu de sama iei, ie ruinătoriu a o mărită cu un bărbat de rang mai înalt care cere zestre; în sfîrșit toate se înlătorează, dacă să jertefeste fată.

Ie însemnat de știut că aceștia la cari prunc-uciderea ie un nemic, ar suferi ori ce mai de grabă de cît să lovească o vacă. În o mulțime de locuri unde fetele is cruțate, sînt privite ca o marfă. Indienii de la Tulli vînd aproape pe nemic fetele, dar cu mare greu și nevoe îi poți face să-ți vîndă un miel; caci, zic iei: „mielul li dă cu ce să se îmbrace“. Pe cînd cu o fată ce să faci?

La rasele semitice și europene, chiar la cele mai necivilizate simțul moral a înaintat.

Fără îndoială istoricii povestesc că s'a văzut în vreme de foamete cum locuitorii din *Merca* dadău copii pentru o măsura de grîu. Aceștia sînt întimplări de mare nevoe, dar în general la Semii și la Europeni părăsirea și uciderea copiilor sînt foarte rari, individuale, și din ce în ce mai rari în Europa; căci după spunerile lui Saint Vincent de Paul, părăsirea copiilor ieră încă foarte obișnuită în veacul al XVII-lea. Aceasta ie încă una dintre mile de dovezi, că omenirea a mers desvoltîndu-se și că va putea să meargă destul de departe.

(Traducere după Dr. Letourneau) de *Sofia Nădejde*.

Critică

Dl. *Alexandru Gr. Suțu* a prelucrat un *curs prescurtat de istoria literaturii franceze*. Deși cartea ieste publicată de la 1881, înse până acuma n'am avut ocazie să ne dăm părerea asupra iei. De sigur că Dl. Suțu ne va iertă pentru această trecere cu vederea (fără de voiea noastră), căci acuma ne vom împlini pe deplin datorița.

Despre plagiare nu ieste vorba, căci Dl. autoriu ne spune singur că a făcut o prelucrare după mai mulți autori, alegînd ca plan al acestor compilații pe acel al D-lui *I. Démogeot*. Rămîne dar să cercetăm valoarea acestei prelucrări. Înainte înse de a intră în adevărata cercetare a cărței să vedem ce cunoștinți sînt numai de cît trebuitoare pentru un prelucrătoru al unui curs de istoria literaturii franceze în limba romînă și mai ales pentru un profesor de limba franceză la cursul superior al unui liceu românesc. De sigur că orî cine va zice că un asemenea om trebuie să cunoască cît se poate de desăvirșit atît limba franceză cît și pe cea romînă. În adevăr mai multe pricinî fac ca acest lucru să fie numai de cît trebuitoriu. Mai întăiu cum va face comparație între amîndouă limbele? Cum va arătă asemănările și deosebiri în privința *fonetică, poetice, etc.* cum va face o traducere cum se cade, cinevă care nu cunoaște uua din limbî? De sigur că orî și cum, numai bine nu! Apoi din punct de vedere pedagogic, ce vor gîndi elevii cîud vor vedea că iei sînt muștrați și chiar pedepsiți pentru greșelele ce fac în limba franceză, iar profesorul face mai mari greșeli în limba romînă? De sigur că, sau vor căpătă ideea că sînt nedreptățiți, sau vor crede că nu ieste cu putință ca cinevă să știe bine două limbî și prin urmare nu-și vor da silință ca să învețe; pe lîngă acestea ieste știut că profesorul pierde mult cîud îl cunosc elevii că nu știe cevă ce ieră datoriu să știe. Dacă profesorul ieste străin și nu știe românește, încă ieste cum ieste, deși mulți zic:

„Cum? iel îi de 40 de ani în țara românească și tot nu „știe românește și mie îmi pretinde să învăț fără greșală în 2 „sau 3 ani?!“ Dar cîud ieste romîn și nu știe românește, cum rămîne?!...

Acuma să vorbim despre cartea D-lui Suțu în privința limbii de o cam dată. De la început putem zice că *n'am văzut cartea scrisă mai reu în limba romînească*. Să dovedim aceasta. Că-tăm deschizînd la întimplare, căci am văzut că toată cartea ieste greșită. La pag. 9 găsim: „Impreună cu căd-rea Romei veni „și invasiunea barbarilor cunoscuți sub numele generic de Germani cari au venit din Nord-Est ai Europei și cari s'au îm-

„părțit în Geți, dintre carii au fost Dacii--Goți, Luogobarzi, „Saxoni, Burgunzi, S'andinavi și mai ales **Franceii** carii în secolul al IV-le au venit cu Clovis se ocupe partea stîngă a Rinului și carii cu înțetul au dat numele lor țerei întregi. Lă-sînd la o parte greșala istorică ce face Dl. Suțu fiind pe Dacii un trib german, avem cel puțin înaintea ochilor o minunată bucată de stil înalt! **Au venit din Nord-Est ai Europei!?! Ce frumuseță!** N'avem cuvinte ca să o lăudăm! Dar punctuația?! *Sublimă!* Claritatea nepomenită!—La pag. 22 ieară-și „Prin însuși „natura ei, **epopea al evului-medie** arată origina subiectelor „despre care vorbește: subiectele carlovingiane arată elementul „germanic, subiectele bretoane pe acel celtic, și în al treilea „rînd, cu origină mună, elementul greco-latin cu caracterul go- „tic al timpului a căruia eată și obîrșiele de capitenie.“ Mai frumos se putea? **Epopea al evului medie**, ieste corona acestei bucăți în care autorul putem zice că s'a întrecut pe sine! Dapoî cît suc în această bucată! Se cunoaște îndată măestria de a scrie! Cine n'ar înțelege asemenea rînduri limpezi?! Cît desre amestecarea de cuvinte franțuzite cu cuvinte vechi romănești, numai un *pedant* ar putea învinovași pe Dl. Suțu; căci ce au a face aceste mici greșeli față cu lucrurile desăvirșite ce am amintit mai sus?! La pag. 159: „Pe vremea restaurațiunei și al oș- „tireslor dușmane aședate în Franția s'au introdus“. La pagina 17 avem ieară-și o bucată aleasă în toate privințele: „Acest poem „uitat fără cuvânt de atuncea, cîntă lupta celor done giuți feo „dale teutonă sau germana cu cea picardă sau francesă: Garin „are ca aliași pe *Teutonii*, eară dușmanul seu este Hughes com- „tele de Gournay, pe cînd regele Pepin stă la indoeală între a- „cești doi viteji cătră cari amândoi el leagă vița și interesele lui. „Cînticul acesta este mai mult o floare selbatică ai **imaginațiunei** poporale. Unitatea opului o găsim în **vițele**, el cîntă su- „perioritatea Germanică și amintirea lui să perde odată cu „răderea acestei superiorități vremelnice. Această **Ilindă gotică** „să **intemeeste** pe dușmănia celor doi potrivnici carii *ambi cer* „măna și averea a **Blancheflorei** care fusesă **peșita** lui **Garin** de cătră părintele ei și pe care mai tîrziu Pepin înseși o „avu de soție.

„Eată spre pildă și un fragment a textului, însă mai înti- „nerit spre mai mare înțelegere.“ Am sub-liniat cele mai ale-e.

Orî cine poate judecă cu multă ușurință valoarea literară a unei asemenea bucăți. Și aice ieste o coronă: să **intemeeste!** Tîrgul-Cucului striga că i s'a călcat dreptul!

La pag. 29: „Eată plăcutul **debut unei romancie** lui „**Thibaut.**“ Iear o floare!

Pretutindenea așa. Pronumele *se* scris cînd *să*, cînd *să*, cînd *se*, asemenea și conjucția; sunetele *i* și *ă* amestecate și arătate mai tot deauna prin acela-și semu *ă*; *ai*, *ai*, *ale*, *a* puși fără nici o regulă și în tot deauna greșit. Ba să avem iertare! Tocmai acuma am luat sama că am greșit! Dl autoriu a scos o regulă nouă pentru acordul acestor cuvinte! D-sa crede că *ai* iese genetivului *al* și de aceea îl pune pretutindenea cu genetivul *d.* ex. *ai imaginațiunei, poesie poporală ai Europei* etc., dar atunci pentru ce zice la pag. 21: **cause al succesului subiectelor elasci** și nu zice încaltea **cause a lui succesului**?! Atunci ar fi o regulă minunată!?!—Genetivul și dativul n'au nici o deosebire la Dl. Suțu, după cum se vede în fraza pe care am amintit'o mai sus: „Eată plăcutul debut **unei** romancie **lui** Thibaut.—De asemenea într'o mulțime de locuri. Stilul foarte neînțeles și încâlcit, după cum ușor se poate vedea din bucățile citate.—Cîte ar mai fi încă de citat! Dar ne-am mulțămît numai cu cîte-va, căci alt feliu ar trebui să facem un volum aproape așa de mare cît și cartea ce cercetăm!

Și greșeli de altfeliu încă sînt. — Am arătat cum pune pe Daci ca un trib german, ceea ce nu iese adevărat; căci după cercetările D-lui *d'Arbois de Joubainville*, și ale altora mulți, urmează că Dacii sînt Traci — Apoi pune ca străbuni ai națiunei franceze numai pe Celți (*Celtae*), pe cînd se știe că afară de Celți ierau în acela-și timp și *Galii* (*Belgae*) destul de deosebiți în privința tipului pentru ca să nu fie amestecați sub acela-și nume. — Apoi nu amintește nimic de popoarele de baștină (aborigene) și crede că toți locuitorii vechi ai Franciei sînt veniți de aiurea; lucru ce s'a dovedit cu altă ocazie că nu iese adevărat

După aceea în multe locuri se stăruiește asupra unor lucruri de mică însemnătate și se trec cu vederea altele cu mult mai de samă. — Între altele iese un lucru mai ales a căruia lipsă se simțeste în de ajuns, anume: nu se vorbește nimic despre direcția *naturalistă* în literatură, se vorbește de *Alexandru Dumas* și de alții, ȋear de *H. de Balzac* și de *Stendhal* nimic! Pot să nu-î placă D-lui Suțu acești autoi, dar trebuie să amintească despre dinșii, căci ȋei încep în chip vădit o nouă direcție în literatură, urmați de cei mai însemnați scriitori din timpul de față. — Ori cum ȋnse partea de la urmă a cărței iese mai bună de cît cea de la început.

Să ū tradus vre un elev la Dl. *Tocarschi*, profesor la liceul din Botoșani, așa cum traduce Dl. Suțu în literatura d-sale, de sigur s'ar fi stîrnit un ris omeric, așa d. ex. să fi tradus *une bonne farce gauloise* prin o *bună șagă galeșă*, sau să fi făcut o frază de feliul acesteia; *caracterul general al Celților a fost to-*

tu-și defectele sau calitățile al francesilor actuali!—S'au dacă într'o compoziție de românește vre un elev de la Dl. Lămbrior ar fi pus atâtea *moldovenisme*, atâtea greșeli de acord și de sintaxă, atâtea franțuzisme, de sigur că nici *trei* nu căpătă! Dar chiar la Dl. Suțu (care de altfeliu iese foarte pretențios) dacă un elev ar fi făcut într'o compoziție franceză atâtea greșeli cite sunt într'o pagină de ale D-lui Suțu, de sigur că ar fi căpătat poate *una*! Ce folos că scopul iese-te bun! Mai bine iese să dea în mîna elevilor o carte franceză, căci de sigur că mai mult foloseați; pe de o parte învățînd mai bine a vorbi franțuzește, iar pe de alta chiar înțelegînd mai bine, mai ales după esplicare.—

Am auzit înse că Dl. Suțu iese decorat pentru această carte (?). Se vede că de obicei cee ce iese reu se decorează sau se premiează pentru ca să se cunoască! Numai așa am înțeleg cazul.

G. N.

Modestie și știință la „Apărătorul“

Cum că sînt foarte modești domni de la „Apărătorul“ s'a dovedit din multe de toate între altele și din critica ce au făcut mai de mult d-lui Maiorăscu că de ce a îndrăznit să zică „*pars anterior*“ în loc de „*pars anteriora*“.

Un băiet cu cite-va clase gimnaziale, care poate din nota trei la latinește nu a iese, s'a crezut latinist în stare de a prinde pe un Maiorăscu cu greșeli așa de bătătoare la ochi, și, după ce modestia l'a făcut să ajungă la asemenea idee, nici măcar n'a găsit de cuvîntă să caute în gramatică ori în dicționar, ci a început a înfruntă pe d-l Maiorăscu cum de a făcut asemenea greșală! Tot acolo arată tinarul modest și plin de știință că pentru asemenea greșală profesorul de latinește i-ar fi pus D-sale trei.

Frumos mai șede de asemenea a spune în No. 50 anul al V-lea, ca, *lucrările evreilor nu sînt trimbițate cu atita zgomot în lume; delicata pozițiune, ca evrei, le impune tot-dea-una o modestie desavantajioasă pentru dinșii, dar nici folositoare pentru știință*“. Ieste cu toate acestea cunoscut că modestia d-lor de la „Apărătorul“ și de la „Fraternitatea“ merge până la a publică numele tuturor premiaților israeliți din țară. Pentru ce? Poate toț pozițiunea d-lor sale *delicată*, de ziarști Evrei, îi silește la aceasta! Mai ști.

Spre deosebire trebuie să mărturisim aice că nu punem pe

aceea-și treaptă „Apărătorul“ cu „Fraternitatea“, La acest din urmă vedem cel puțin că critică, une-orî foarte aspru, lucrări făcute de corligionari. și că ține la principiul că Evreul, dacă scrie românește, trebuie să scrie bine și arată și greșelele de limbă făcute de d-l Gaster în „Literatura“ d-sale populară. Domni de la „Apărătorul“ tocmai de nice au pornit, adecă s'au miniet de șdăvărul că mai toți Evr.ii scriu reu românește și a-nume așa de reu că se poate cu drept întrebuița vorba „stil jidovesc“ pentru lucrări ca „Istoria literaturii franceze“ a d-lui Suțu și „Literatura română“ de la Galați, etc. Nu-î mai puțin adevărat că și Domni de la „Fraternitatea“ fac greșeli de românește, cum le voi dovedi o dată.

Dar corona articolului îndreptat în potriua lui „W“ de la „Contemporanul“ ieste bucata de la urmă, cînd se îndreaptă cătră I. Nădejde și-î arată că a căutat să innădușe meritele unui evreu, Valentin, fost profesor la Geneva ne spuînd că acest domn ar fi descoperit la 1844 acțiunea sucului pancreatic asupra substanțelor cromăloase, ci după Herzen atribuînd'o lui Danielewski.

Dl de la „Apărătorul“ ar fi făcut bine să afle mai întăiū despre ce a fost vorbă în „Contemporanul“ și apoi să fi scris; dar modestia d-sale și lipsa de șovinism l'a făcut să creadă că ciuc-va a avut de gînd să innece un geniu evreesc și a și sărit să-î dea mîna de ajutoriū. Mai întăiū I. Nădejde nici n'a știut că Valentin ieră jidan și apoi nici n'a arătat istoria descoperirei lucrării sucului pancreatic asupra cromăloaselor, ci numai asupra celor azotoase, precum: caseina, fibrina, etc. S'a vorbit de „trypsină“ și nici de feliū de alți fermenți; cînd s'a spus că Danielewski a dovedit că sînt trei fermenți, „ fost numai vorbă că a arătat în ce chip se pot deosebî fermenții și că sînt trei între cari trypsină. Despre descoperirea lui Valentin, dacă în adevăr a făcut'o, nu s'a vorbit, căci ieste admisă de toți și nu s'a ridicat în potriua iei nici Dl Dr. Peride.

Din acestea ar trebui să vadă tînerimea luminată israelită că în genere suferă de o boală foarte grea, un șovinism neînchipuit și neîntemeet și o îndrăzneală prea mare de a vorbi și de a scrie despre lucruri ce nu le știe. Dacă, cum se vede, se unește cu ideea lui Renan și Mendelsohn că Jidanii nu formează o nație, ci o sectă religioasă în care se află oamni de felurite rase, trăînd în medii sociale și culturale deosebite; atunci cum pot să facă o laudă Judaismului cu omenii mari ce a avut? Ce, au putut oare lucră religiea și obiceiurile acestei secte asupra Jidanilor pentru a-î face lumina lumei? Greu s'ar putea dovedi și mi se pare că tocmai îndărătnicia cu care țin la ideea de

Dumnezeu și chiar și la obiceiurile cele mai neînțelepte îi face să remie în urma popoarelor Europene cari au pășit cu tărie pe calea *ateismului*.

Se laudă cu ideea de un singur D-zeu și caută chiar a da explicații științifice și igienice tăcerii în prejur, cercetărei cărnei de cușer și chiar stoarcerei singelui; cînd popoarele europene și mai ales cei mai luminați dintre Europeeni se încred științei învățaților și nu rutinei hahamilor. Pacat că nu se găsește și vr'un creștin să zică că iese folositoriu pentru sănătate botezul cu apă rece în biserică, iearna; postul de peste an, descîntecetele; împărtășirea copiilor în timp de boale molipsitoare cu aceea-și linguriță și ștergerea cu acela-și șervet. Atunci ar fi păreche frumoasă de șoviniști și de oameni plini de duhul științei și al progresului. Dar se vor găsi n'avem grijă, oameni cu năravul racilor sînt mulți; numai de-am vedea și printre Jidani tinerimea luptînd contra religiei lor stramoșești.

Verax.

Cercetările lui Schliemann la Troia și Mikene.

În darea de samă pe scurt ce voiți face aici despre cercetările lui Schliemann voiți urmă pe *Dr. Arthur Milchhoefer*, care a dat samă de viața și lucrările lui Heinrich Schliemann în „*Deutsche Rundschau*“ din 1881, în tomul al XXVIII-lea.

Heinrich Schliemann s'a născut la 6 Ianuarie 1822 în orașelul Neu Buckow din Mecklemburg, copilăria și-a petrecut-o în Ankershagen, sat în care tată-su ieră predicatoriu protestant. Prin îngrijirea unui unchiu fu trimes la gimnaziul din Neu-Strelitz, făcî numai cursul real și în vîrstă de patru spre-zece ani intră la un băcal în orașelul Fürstenberg și stătî cinci ani și jumătate. În urma unei boale, plecă Schliemann la Hamburg, de acolo intră în slujbă pe vasul „Dorothea“ care plecă la Venezuela. De abia scăpă de inecare pe coastele Olandei și fu silit să remie acolo. Acolo își găsi de lucru și cîștigă de la început 800 de franci pe an; din aceștia cheltuea jumătate pentru învățatură. Întăiu își îndreaptă scrisoarea, apoi învătă mai ales francezește și englezește. Deși nu prea avea talent pentru limbă, totu-și reuși prin strășniciea cu care se punea pe lucru. În cîte șese luni luă cu asalt limba franceză și engleză, în cîte șase săptămîni învăță limba olandeză, spaniolă, italiană și portugheză. După acestea

căpătă loc de contabil și corespondent la Schröder et Compagnie. Învăță rusește. În 1846 fu trimis ca agent al casei la Petersburg, acolo se făcu neatinat. Se îmbogăți din negoțul cu indigo. În timpul războiului din Crimeea își îndoi averea negoțind cu salpetru, cu pucioasă și cu plumb și a nume în timp de un an. Până acuma învățase limba svediană și leșască, apoi limba greacă nouă și cea latinească.

În anul 1858 văzîndu se destul de bogat începu a călători prin Europa, Egipt, Siria și Asia mică. În acest timp învăță și arabeste. Un proces îl aduse iar la Petersburg unde se apucă iar de negoț și anume de bumbac și ceaiu pe lingă indigo. În anul 1863 ajunse Schliemann a avea venit de 200.000 de mărci pe an. După sfîrșirea procesului făcu o călătorie în jurul lumii, apoi pe la 1866 se așeză la Paris.

Ceea ce l'a împins pe Schliemann la cercetarea Troiei, a Mikenei și a Itakei a fost încrederea în adevărul ziselor lui Omer.

De pe la 1868 începî el a se deprinde cu locurile unde a fost Itaka, Troiea și Mikena. În șesul Troiei erau numai două locuri, în care se putea presupune că a fost Troiea și anume în nălțimile stîncose ale *Bali-Dagului* ceva mai sus de satul *Bunarbași* și colina *Hissarlicului*.—La Bunarbași se găsi pămînt nevătămat la puțină adîncime sub o pătură formată din rămășițe lăsate de locuinți omenești, de aceea îl părăsi Schliemann și începî cercetarea asupra Hissarlicului, unde în adevăr a și aflat ruinele, pe care se pare că Omer le-a privit ca ale cetății Troiea. În adevăr totul se potrivește cu descrierea împrejurimilor acestui oraș făcută de Omer. Nu încapă decî îndoială că Omer a vorbit despre aceste locuri în Iliada. O dovadă pentru adevărul că ruinele Troiei au fost la Hissarlic iese că orașul noul Iliion iera zidit tot acolo. În toamna anului 1871 începură săpăturile. În anul 1872 după ce taiă un șanț adînc de 53 de picioare (aproape 18 metri) ajunse la pămînt nepurtat; decî se adunaseră 53 de picioare de moluz și alte năruituri de cînd începuse colina a fi locuită. Săpăturile îl țineau la 400 de franci pe zi. În anul 1873 descoperi așa numita „comoară a lui Priam“, iar mai pe urmă zisă mai bine „a celui de pe urmă șef.“

Lucrările fură întrerupte din pricina unui proces cu guvernul turcesc care cerea jumătate din aurul aflat. De acest proces se descurcă Schliemann plătind 50.000 de franci. Tocmai în toamna anului 1878 putu să vie iarăși la Troiea și să iea măsurile pentru a urmă mai departe cercetările mai ales în împrejurimile palatului în care găsise comoara. Găsi mai multe arme de bronz și juaieruri de aur. Două treimi din lucrurile aflate trebuî să le dea pentru muzeul din Constantinopol.

În Februar 1879 începù din nou cercetările ajutat de Wirchow și Bourbouf. Atunci își dădură multă osfeneală pentru a afla planul orașelor ce urmaseră unul după altul pe colină și pentru cercetarea movilelor ce cuprindeau oasele ieroilor sau cel puțin aratau locul unde se făcuse jertfe pentru mort. Rezultatele cercetărilor se publicară în trei țeri de o dată: în Anglia, în Statele-Unite și în Germania, sub numele de „Ilios.“ Mai pe urmă făcu cercetări în împrejurimi și ajunse până la muntele Ida. Lucrurile găsite la Troiea se pot vedea acum la Berlin într'un muzeu.

Pentru a putea judecă însemnătatea descoperirilor lui Schliemann trebuie să știm dacă Iliada ne vorbește de un fapt în adevăr întâmplat, de o cucerire după lupte îndelungate a unei cetăți asiatică, Troiea, de către Grecii din Europa, întruniți la un loc pentru un scop comun. După toate se pare că Omer a văzut ruinele unui oraș puternic pe Hissarlic și că închipuindu-și de la dînsul Troiea veche și descriind cum vedea pe vremea lui împrejurimile a fabricat istoria fabuloasă a luării Troiei. După d'Arbois de Jubainville se pare că orașul de pe Hissarlic a fost luat și dărămat de locuitorii Peloponezului pe cînd țerau încă sub Egipteni. S'ar fi putut deci ca până la alcătuitoriul Iliadei să fi ajuus vestea despre o cetate veche zidită în aceste locuri și dărămată de locuitorii țerei ce se numea Ahaica. Numele ce dă Omer Grecilor aliați iese adesea *Danaoi* și Danaus după tradiție iera Egiptean.

Orî cum ar fi, se cunoaște acum mai bine orașul ruinat, de cît îl cunoștea Omer și se vede că n'a descris o Troie văzută, ci că a închipuit-o iel singur. Se pare fîuse ca pe Bali Dagh a fost cetățuea Dardania mai veche de cît Ilios.

Colina Hissarlicului iese lungă de 180 de metri, lată de 120 și înaltă peste nivelul mării de 50 de metri. Pe această colină, la răsăritul și la apusul iei în șes a fost în timpurile istorice orașul Ilionul nou; pe colină chiar ieră cetățuea orașului. Schliemann n'a putut află în șes remășiți preistorice, dar după părerea d-lui Artur Milchhofer nu iese de crezut că orașele preistorice să se fi mărginit numai pe colină, căci aceasta de abia ar putea da loc pentru un sat.

De asupra Hissarlicului iese o pătură groasă de vre-o 12 metri formată prin năruitul și alte urme lăsate de oamenii de cînd au început a locui acolo. Schliemann crede că au fost șapte orașe și că fie care a lăsat urme mai însemnate sau mai puțin însemnate. Al șeptelea a fost Ilionul nou, al treilea cel numit de Schliemann Troiea sau orașul ars.

Peste piatra de var moale ce formează pămîntul nepurtat

Se află o pătură subțire de pământ, apoi cea dințaiu și cea mai veche așezare omenească. S'au aflat niște părți de pietre netăiete amestecate cu pământ și acoperiți cu lut. Din acest oraș n'a aflat multe Schliemann, căci a vrut să cruțe al treilea oraș. Remășițele orașului al doilea sînt mult mai însemnate și încep aproape la doi metri de asupra celui dințaiu și a lăsat o pătură groasă de la 4 până la cinci metri. Aice gasim ziduri făcute de bolovanii aproape cubici legați între dinșii prin alții mai mici și formind ziduri cunoscute sub nume de ciclopice. Tot la acest oraș numără Schliemann niște temelii de ziduri încunjurătorii, o uliță pavată care se urmărește până la o poartă, niște grămăzi foarte mari de moluz pricinuite prin năruirea de case cu părți de piatră și de lut. Oamenii din acea vreme și cei ce le urmară aveau obiceiul de a îndreptă locul pe care vroiau să clădească ceva împlind adincurile cu niște bulgări de lut uscați și tari. Mai mult s'a cercetat al treilea oraș, așa zisa Troie sau Ilios. Pătura lăsată de acesta se află aproape la mijlocul păturei ce acopere Hissarlicul. Schliemann crede caracteristică pentru această epocă clădirea cu cărămizi. Acestea erau făcute din lut amestecat cu paie și uscate la soare, orî la o căldură mică în cuptoare și erau lungi de cîte 52 de centimetri. Zidurile remase une locuri nalte de 12 rinduri de cărămizi, se ridică pe a locurea peste temeliiile orașului al doilea, alte locuri peste un singur șir de lespezi mari. Între temeliiile de piatră și între zidul de cărămidă se află ieară-și pături de bulgări virtoși de lut. Se pare că zidul încunjurătorii închidea un loc în formă de triunghi. Afară de ulița de care am vorbit la orașul al doilea s'a mai aflat încă una pavată cu piatră de var, la rezărit de la cea dințaiu. La nord-vest de la poartă se află casa cea mai mare din tot orașul (lungă de 20 metri și lată de 10), pe aceasta a numit-o Schliemann „casa șefului“, în apropierea ieii s'au aflat aproape toate lucrurile cele prețioase. Zidurile tuturor caselor din orașul al treilea s'au păstrat până la înălțimea de un metru și ceva și sînt formați din pietre mici, nelucrate, amestecate cu pământ, lut și cenușă; în loc de pietre se găsesc și hîrburi de ulcioare mari și ca temelie bulgări de lut amestecat cu cenușă și cu sfărături de cărămidă. Aceste ziduri trebuie să fi fost mai mult ca niște temelii pe cari se înălțau. părții de lemn și de lut; în adevăr zidurile de cari am vorbit, lasă că nu ierau de ajuns de nalte, dar nici nu aveau urma de uși, etc. De bună samă că se sueau pe scări de lemn până la uși. Cînd a ars orașul s'a pierdut toată clădirea afară de temelie care nici nu putea să ardă. Wirchow a luat sama că și acum tot așa se fac casele prin locurile acelea. Focul care a sticat al treilea oraș a fost așa de

puternic că a prefăcut în parte, lutul și cărămida în materie stecloasă.

În orașul al patrulea de abiea mai puțin dovădi Schliemann rămășiți de zidiri. Mai sus nu găsi de cît rămășițe de case clădite din lut și din lemn. Cum că a fost un oraș lidean înaintea de Iionul nou, își închipue Schliemann de pe olării Iionul cel nou a avut zidiri și între altele s'a aflat și o zidire mare publică, inscripții, un templu doric și un altul al zeiței Athena, cu stâlpi și capiteluri corintiene.

Deși Schliemann crede că au fost șapte orașe oare-și cum deosebite poate și prin rasa locuitorilor; totu-și se pare că se înșală și că părerea, susținută de autorii după care urmăm, că Hissarlicul a fost aproape fără întrerupere locuit de aceea-și rasă de oameni ieste singură adevărată. De pe lucrurile de artă dezgropate în felurile „orașe“ ale lui Schliemann se vede că a fost o cultură aproape aceea-și de la început până la sfârșit și că deosebirile sînt legate prin forme mijlocioare. Pe urmă nu se vede de ce s'ar admite că zidurile cele de piatră cari slujesc ca temelie la cele de cărămizi ar face parte din două epoci deosebite, cînd se cunosc exemple de orașe cu zidiri ce au temelie de piatră și deasupra cărămidă.

(Va urmă)

S. G.

Arama in potriua holerei

Dr *Burq* susține înaintea Academiei de științe din Paris ca arama poate apăra de holeră și tămădui chiar după ce a fost cine-va lovit. D-sa susține că toți cei ce lucrează aramă sau se află în apropiere de locurile unde se află multă aramă și prin urmare primesc în singele lor cantități mai mari sau mai mici de metal sînt scutiți de holeră. Se înlelege că cei ce au absorbit mai multă aramă sînt mai bine apărați de cît ceilalți. Numărul celor ce au murit măcar că au trăit în contact cu arama

Este foarte mic și nu întrece pe al celor hultuiți și totuși loviți de vărsat. Faptul este ușor de înțeles. Acuma se știe că holera trebuie să fie pricinuită prin niște ființe viețuitoare foarte mici și de altă parte se știe că sărurile de aramă au puterea de a omori asemenea ființe. La școala normală, la laboratorul de micrografie de la Montsouris s'au făcut cercetări în această privință. Rezultatele cercetărilor se potrivesc și cu cele la cari a ajuns de curînd Paul Bert la Sorbonne. Acuma se știe că cel mai puternic antiseptic, dintre cele ce pot fi întrebuințate de om fără primejdie, este sulfatul de aramă sau *piatra vinată*. Societatea de medicină publică și consiliul de igienă au îndemnat cu tot dinadinsul să se întrebuințeze această sare de aramă. Afară de acestea, după d-l Burq, iese cu puțință pentru orî cine a absorbi atîta aramă cît lucrătorii cu acest metal, fără vre o primejdie. În scurt ieată după d-l Burq ce avem de făcut pentru a fi asigurați înotriva holerei: 1) să întrebuințăm arama sub formă de plăci, încingători, etc, orî sub formă de sare care să coloreze flanelele, cămeșele, etc; 2) să luăm în fie care zi, de exemplu, bioxid de aramă, pornind de la un centigram pe zi și crescînd doza pînă la șese; înse fie care doză să se ia nu dintr'o dată ci despărțită în două și nu îndată una după alta; se pot lua și clistire mici (unul deminează și al doilea sara) cuprinzînd, după vristă, de la o zecime de gram pînă la două zecimi de piatră vinată; 3) să arde în lampe de spirt, în odăi biclorura de aramă; 4) să întrebuințăm apa minerală de Saint-Christau și legume înverzite cu piatră vinată; 5) în sfîrșit măsurile igienice hotărîte de autorități să le punem în lucrare.

(Revue scientifique No. 7, 18 Aout 1883 pag. 220).

T. U.

Dl. Macedonschi.

Acest om care a ajuns cu îndrăzneala până la a scrie și a susținea ca „viermii din cadavre se fac din carnea și grăsimea trupurilor moarte, fără părinți“ și a zice că în capul celor ce știu că viermii de care-î vorba se fac din ouă de muscă zboară gărgăuni, a dat în sfârșit dovadă că în privința simțului moral stă tot așa de jos ca și în a științei.

Nenorocitul poet, poate cel mai mare al Românilor, a nebunit și Dl. Macedonschi în loc se gîndească că asemenea soartă poate să-l ajungă și pe D-sa și să simtă milă, se apucă de ocărăște încă printr'o epigramă un om care nu mai iese în stare a-î răspunde cum i se cuvine

Ieată și epigrama în chestie, pentru ca se va lă și cetitorii noștri că au avut dreptate acei ce au zis că acel X de care-î vorba nu poate fi de cît Eminescu și că se cuvine toată cinstea oamenilor cari au infierat cum se cuvenea mișelia. Îmi pare reu că n'am aflat mai de mult de faptă, pentru ca să fiu între cei di'ntăiu răzbunători ai simțului moral batjocorit; petrecerea mea la țară, unde nu primeam jurnale m'a lăsat cu desăvîrșire necunoscătoriu de coroana ciștigată acum de curînd de pretinsul poet Dl. Macedonschi.

E P I G R A M A.

Un X... pretins poet, acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum...
L'ași plînge dacă în balamuc
Destinul său n'ar fi mai bun,
Căci până ieri a fost năuc
Și nu ie a-zî de cît nebun.

A. Al. Macedonschi.

Care alt poet a intrat acum de curînd la balamuc?
Pe cine la urmărit ura D-lui Macedonschi dacă nu pe nenorocitul Eminescu? Cu toate vorbele goale ce înșiră

Dl. Macedonschi prin cele ziare, de geaba se năcăjește, publicul a putut vedea în sfârșit cu ce feliu de om are a face. Nu sîntem noi aceia cari ne închinăm la fetiși și cari privim pe cei ce se bucură de nume mare ca mai pe sus de orî-ce critică; nu ne închinăm noi la nici o autoritate, cerem și ne luăm cea mai mare slobozenie de a prețui lucrările oamenilor noștri de știință și de litere; dar de aice și până la fapta D-lui Macedonschi iese de parte. — Dacă D-lui Macedonschi nu-i place talentul lui Eminescu, treaba D-sale, nime nu-l oprește de a spune că Eminescu n'a avut nici pic de dar poetic, că n'a știut nici a rimă, că n'a întrebuițat o limbă cum se cuvine, în sfârșit orî ce ar fi poftit să născocească; dar a ocări un om care numai forma omului inteligent o mai păstrează, a lovi un om care nu poate să se apere, și anume pentru că a avut nenorocirea de a înnebuni, iese o faptă selbatică. Purtarea D-lui Macedonschi îl pune pe aceeași treaptă cu oamenii neciopliți lipsiți de judecată și de bun simț cari își bat joc de cei ce orbesc, s'au sînt șchiopi, de nebuni chiar. De la un om *cult*, dacă se poate da acest nume unui om care nu știe nici că viermii din cărnuri moarte se fac din ouă de feliurite muști, ne-am fi așteptat la altă purtare.

Numărîndu-mă și ieu între cei indignați de asemenea purtare, mă grăbesc a lua loc împreună cu toți cei ce lucrează la această revistă.

I. Nădejde.

Un plagiatoriu oploșit la „Telegraful“.

Cei ce au cetit nevelele „Mărioară“ și „La Herestreu“ publicate în „Telegraful“, cea dintău în patru numere începînd cu cel de la 30 Iulie 1883 și a doua în numerele de la 11 și 12 August 1883, își vor fi zis: ieată un băiet cu talent, îl mai lipsește limba și prea dă une locuri în pornografii, dar orî cum are talent. Dl. *A. Paigrot* inse și-a făcut nume de autoriu după obiceiul cinstiților bandiți literari de cari de atîtea orî am vorbit în „Contemporanul“, adecă a tradus, schimosind ici coleș, două nevele de ale lui *Guy de Maupașant* și a nume din volumul intitulat „*La maison Tellier*“. Așă dar „Telegraful“ care a pus o

dată în două colone un vestit plagiatoriu, hrănește acuma asemenea ființă între colaboratori. Tragem luarea a minți a redacției „Telegrafului“ asupra cinstitului domn Al. Paigrot și dorim să i se plătească numai pentru traducere și încă rea, dar nu și pentru alcătuire originală. Frumos obicei, numai ce înțelegi câte ceva franțuzește ori nemțește și te și faci politic mare (ca cei de la „Națiunea“ ori autori de nuvele naturaliste (ca Al. Paigrot de la „Telegraful“))! Așa mai înțeleg ieu propășire națională. Curaj, începutul ie greu, apoi se îngroașă pețița.

Iată aice cercetarea făcută de un colaboratoriu al nostru „Digitalis“ asupra așa zisei „Mărioară“ a D-lui Al. Paigrot.

Histoire d'une fille de ferme

par

Guy de Maupassant

Havard éditeur

Paris 1882.

„Comme le temps était fort beau, les gens de la ferme avaient diné plus vite que de coutume et s'en étaient allés dans les champs.

Rose, la servante, demeura toute seule au milieu de la vaste cuisine où un reste de feu s'éteignait dans l'âtre sous la marmite pleine d'eau chaude. Elle puisait à cette eau par moments et lavait lentement sa *vaisselle* s'interrompant pour regarder deux carrés lumineux que le soleil, à travers la fenêtre, plaquait sur la longue table, et dans lesquels apparaissait les défauts des vitres“ (pag. 85).

Și urmează tot așa până la sfârșit vr'o 45 de pagină de text. Deosebirea iese numai că lasă partea unde se vorbește de ceasornic (pag. 86), știind că țeranii noștri n'au ceasornice. Mai pe urmă înse uită și traduce partea unde se zice: „de câte ori bătea ceasornicul o apucau sudorile“ (pag. 119).

Silințele cinstitului Al. Paigrot de a localiza furtul D-sale

Marioara

nuvelă țerănească

de A. Paigrot.

(incepe în No. de la 30 Iulie 1883
în „Telegraful“ București).

Fiind că era o vreme foarte frumoasă, *argații și răzașul* cu familia lui mâncaseră mai curând decit de obicei și plecașeră la cîmp.

Mărioara, servitoarea, rămase singură în mijlocul mării cuini, în soba căreia un rest de foc se stingea sub o țingire cu apă caldă. Luă din cînd în cînd apă d'aceia, și-și spălă încet castronele și farfuriile; intrerupîndu-se din timp în timp spre a privi două pătrate luminoase pe cari soarele le făcea pe masa cea lungă, și în cari pătrate se vedeau petele geamurilor.

literar l'a făcut să traducă următoarea frază: „*Il était devenu tout rose, joufflu, potéle partout pareil à un petit paquet de graisse virante*“ (pag. 105) prin următoarea: „*se făcuse gras ca un porcuşor*“ ce mai atita vorbă, scurt şi cuprinzătoriu, natural stnu şagă!

Altă vitejie în privinţa localizării şi poate (cu iertarea d-lui A. Paigrot) şi în a cunoaşterii limbei franceze; fraza următoare: „*puis n'étant à son aise, elle défit le lien* (ie vorba de o legătură de fin), „*éparpilla son siège et s'étendit sur le dos*“ prin: „*apoi ne fiind lu largul ieş, se descinse şi se întinse pe spinare*“ în loc să zică: „*nefîndu-i îndămînă, desfăcu legătura, îşi împrăştie finul şi se întinse pe spate*“.

„*Flairait un coin de vrai*“ se traduce prin „*mirosea un colţ de adevăr*“. Brel Brel Brel dar de ar fi mirosit adevărul întreg, făceţi vă idee.

Ca silinţă de localizare vedem traduşă „250 francs“ prin „250 lei vechi“. Măcar de ar fi pus pe sârmanul „de“ între 250 şi între lei! Tot ea localizare luăm „*une bouchée de pain*“ prin „o bucată de mămăligă“. Bucata următoare: „*il éssaya de l'embrasser, mais elle le gifla, forte comme lui*“ prin: „El s'încercă s'o sărute, dar ea 'l cărpî tare“ în loc de prin. „Se încercă s'o sărute, dar îea, fiind tare ca şi dînsul, îl palmui (orî îi dădû o palmă).“

Dacă pe lingă lepădarea cîtor va rînduri la pag. 112 şi la 120, vom aminti şi de cite va vorbe în adevăr originale ca „amîndoi îerau ardeleni“ şi „peste Carpaţi“ fără să uităm şi prefacerea numelor Rose, Vallin şi Jacques în Mărioara, Trobin şi Sôre, atunci vom fi arărat în ce stă originalitatea furtului D-lui A. Paigrot (?).

Cum că D-l A. Paigrot ţine virtos a fi socotit ca autoriu original, deşi se îmbracă cu pene zmulte de la Guy de Maupassant se dovedeşte prin următoarele două bucăţele. Una se află în „Telegraful“ de la 5 August în articolul intitulat „Cronică“: „*Dau azi cetitorilor mei următoriu basm al lui Eduard Laboulaye. El este de actualitate, căci timpul acestor mari calduri fie ce om simte o căldură teribile ce-i cuprinde trupul ş -i amoişteşte mişcările, lene ce mă veţi ertă că o simt astă zi de a cugetă şi de a scrie ceva original*“. Aşa dar şiret se mai socoate d l Paigrot, crede că dacă ne va spune din cînd în cînd ca în ceasuri de lene traduce, apoi îl vom socoti scriitoriu original cînd nu-i prea din cale afară înfierbîntat! Dar „Mărioara“ dar „La Herestreu“ tot originale-s, cinstite Paigrot? Numai reu de tot ţipă jumultul de Maupassant. Nenorocitul, n'ăi învăţat de la mai mari d-tale în plagiatorie că trebuie să copiezi de pe scrieri părăginite şi colbăite, iar nu chiar de pe cărţi din 1882. Tot meşteşugul d-tale stă în a fa-

brică nume caraghioaze ca Treanca-fleanca, Crin frumos. Broscănescu, etc., pare că fapte frumoase ca ale lui Treanca-fleanca ori ca ale Linei Broscănescu le fac numai oamenii cu nume caraghioaze. În No de azi din „Telegraful“ d-l A. Paigrot ne spune că a fost felicitat de prietenii pentru „La Herestreu“ și d-sa primește felicitările cu toată bună cuvința ce se putea aștepta de la un asemenea bandit literar, fără să gîndească că „La Herestreu“, cu pornografie cu tot, iese o lucrare a lui Mau-pasant, schilodită numai de D-sa.

Tinere Paigrot, primește urările noastre, să ajungi profesor la Universitate și pe pieptul tău să nu lipsasca nici una din tinichelele împrăștierte așa de hazliu de Ministru; iar redacția „Telegrafului“ ar trebui să te pue în retragere pentru merite prea deosebite. Tinerime țiea pildă, vezi pe ce cale să lucrează pentru propășirea nației românești!

Digitalis și Verax.

Cîntecul cămeșei iese cu totul popular în Anglia. În Franția se cunoaște foarte puțin și nu s'a tradus de cit în proză până acuma.

C. M.

Cîntecul Cămeșei

(Cîntec englezesc).

O femeie stă și coase, haina ruptă, ochiul stîns,
Pleopa roșă și umflată și de muncă și de plîns,
Roșii degetele îi slabe cad pe lucru ostenite.
Îea din noii se încordează, cu puterele-î sleite
Mișcă acul, trage firul și cu glasul ragușit
Spune cîntecul Cămeșei, îngîniud necontentit.

* * *

Acule mereu împunge, cînd cocoșul vesel cîntă
Și împunge, tot împunge pe cînd stelele apar
Tot împunge până capul amețeaia îl frămîntă,
Până cazî de oboseală, pe-a cămeșei bumbi, pe care
Îi sîrșești, ducîndu-ți gîndul peste-a viselor hotare.

* * *

Voi ce-aveți surori iubite, voi ce-aveți femei și mame,
Rumpînd pînza cea suțire și subțirile naframe,
Voi în loc de pînză rumpeți traiuri multe omeuștii.

Acule mereu împunge, tot împunge, tot împunge
Îi grozava calicie; glodul, foamea ne ajunge
Cusind giulgîuri la o laltă cu cămeșe boereștî

* * *

Dar de ce vorbesc de moarte, astă groznică nălucă
Nu mă sparie, ou dînsa trebul chipul mieu s'aducă;
Căci i-atât slăbit de muncă, de amar și suferință!
Vai! Ce scumpă iese pînea, pe cînd mai nemic nu ține
Carnea noastră, al nostru sînge, vieța noastră de suspine.
Oh! de ce atîtea chinuri date uora finți?

* * *

Acule mereu împunge, tot împunge, tot împunge:
Nesfirșită-mi iese munca, nu-î văd marginea de loc
Și ce plată pentru dînsa? Pentru hrană nici n'ajunge,
Un pat strîmt de paie umezi, casa rece fără foc,
Zdremțe rupte, pîne goală, un biet scaun și o masă,
Prio a podului spărtură privesc luna cea frumoasă
Și perețele imi pare așă alb și-așă de gol
Că zimbesc, văziudu-mi umbră, dese-orî, că-i dă ocol

* * *

Cîte-va minute-o oară, un ceas numai de odihnă!
Un răgaz de-o oară numai, nu ca dragostea să sorb,
Nu să gust dulceața păcei și nădejdea cea divină,
Dar să dau durerei drumul și năcazului curs orb,
Dac'ași plînge, de pe suflet, luare-ași pîeatra ce m'apasă,
Dar sub pleoapele 'nroșite trebul plînsul să-l opresc.
Plînsul acul imi oprește și în urmă tot mă lasă,
Apoi lucrul pot cu lacrimi, fără voie, să-l miujesc.
(Va urma). Const. Mille.

Felurimi

Intrebuințarea bronzului și domesticirea calului. D. Cornevin a cetit înaintea societăței de antropologie din Lyon o lucrare prin care arată că zăbalele de bronz aflate în morminte se întilnesc de obicei cîte două ori cîte patru. Urmează prin urmare că cei îngropați auuse în timpul vieței care cu cîte doi sau patru cai D-l Cornevin crede că se poate zice cu siguranță științifică des-

pre domesticirea calului, că ieră îndeplinită în vrista bronzului. D-sa crede de asemenea că meșteșugul călăritului iese mai nou de cît al înhămatului la care. Dl Cornevin crede că Kymrii au deprins acest meșteșug înainte de a fi fost respinși de Sciți spre apus. Dacă ne aducem aminte de Iliada lui Omer, ne încredințăm că într'însa nu se pomeniște de cît de cai înhămați la care, nu vedem luînd parte la lupte vre un feliu de călărimă. Se văd încălecînd pe cai numai la nevoe mare și nu ca ceva regulat. Prin urmare Grecii nu vor fi cunoscut meșteșugul călăritului pe timpul lui Omer, deși cunoșteau întrebuițarea cailor la tras. (R. S. No. 5, 1883 pag. 158).

* * *

Un lac mare descoperit de curînd în Africa. Dl Lupton, cîrmuitorul provinciei egiptene Bohr el Ghazal, scris ziarului „Times“ că s'a descoperit în țara Barboa cam la 8 grade și 40 de minute de latitudine nordică și la 23 grade de longitudine orientală, un lac mai așă de mare ca Victoria Nyanza. (Revue scientifique No. 4, pag. 128, an. 1883).

* * *

Tradiții la animale. Dl Muller, care locuiește într'o colonie nemțască în Brazilia, și-a pus întrebarea următoare: Să nu fie oare, la speciile animale trăitoare în societăți, ceva care să nu fie nici rezultatul experienței cîștigate nici o deprindere moștenită, ci ceva care să se potrivească cu tradițiile scrise sau păstrate din vorbă numai, la oameni?

Iată cum a cercat să dezlege întrebarea. Albinele fără ac (*Melipona* și *Trigona*) își fac, cum se știe, faguri orizontali, alcătuiți numai dintr'un rînd de celule regulate, cînd iese loc, și așezate astfel ca celulele de prin prejur, de la margină, să fie la aceeași depărtare de celula de la mijlocul fagurului. Dl Muller a văzut, în 1874, un cuib de Trigone, făcut în scorbura unui copac de scorțișoară bătrîn și, din lipsă de loc, fuseseră silite

să-și facă un fagur foarte neregulat, potrivit cu secțiunea scorburii. Dl Muller luă fagurul și-l puse într'o cutie mare. Peste un an toate albinele cari șezuseră în scorbura de care am vorbit, pîriseră; totu-și cele tinere nu făceau cuib regulat, ca celelalte albine de aceea-și specie, ci neregulat.

Dl Muller mai citează și alt exemplu mai însemnat. A adus a casă doi faguri de Melipone de aceea-și specie, înse din pricină că unul fusese aproape de un feliu de copac și altul aproape de altul, află că ceara din unul eră roșă, din altul negrie. La Muller a casă aveau amîndouă societățile acele-ași felinuri de copaci la îndămină. Cu toate acestea cele deprinse cu ceara roșă nu făceau de cea negrie, nici cele deprinse cu negrie, roșă. Nu poate fi vorba nici de instincte moștenite, căci albinele ierau de acela-și feliu; nu poate fi nici de vre un rezultat al experienței, căci amîndouă felinurile de suc ierau bune de întrebuițat. Să nu fie oare ceva asemănătoriu cu tradiția? (Revue scientifique No. 4, pag. 122, an. 1883).

T. U.

Cătră cetitori!

Anul al treilea se începe la 1 August 1883, numărul 1 se tipărește la Cernăuți și, deși va fi în curînd gata, tot se poate să-l trimetem după No. 2. Cerem iertare cetitorilor noștri pentru asemenea încurecătura, înse o odihnă de o lună de zile mi-a fost numai decît trebuitoare și No. 1 a trebuit să-l tipăresc la Cernăuți, căci mă aflam aproape de acolo. Credem că-acei cari ne-au susținut până acuma ne vor susține și mai leparte și tot odată vor căută să ne mai recominde revista și la alți Domni iubitorii de asemenea scriere.

Ioan Nădejde.

Redactorul „Contemporanului“.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

La moartea Prea Cuvioșiei Sale

Prea Cuvioșia sa ieră egumenul unei mănăstiri.

În mănăstire nu ierau ațiția călugări. Ieră numai părintele *Dichemvire*, părintele *Năpădilă* și părintele *Lichie*, toți slujitori ai beserecei; ieră părintele *Fasoluță*, părintele *Borcan* și fratele *Fesachi* ierau însărcinați cu iconomisirea internatului. În mănăstire ieră și o scoală de scos preoți.

Acești părinți duceau o vieată poți să zici îngerească, așă de bine trăieau unul cu altul. Ori unde i-aș fi văzut, tot cite unul vedeai. Singurătate pustnicească. Singur în casă, singur în beciu, în sfârșit singur, siugur și singur. Noroc de băieții din internat. Iei se mai duceau din cînd în cînd pe la sfinții părinți să se mai procopsască în cele duhovnicești; adecă: să frigă vr'o bucată de cîrnaț, să beie vr'un păhăruț de vin, ori să tragă vr'o țigărușă. Ba, ce zic ieu? Îmi aduc aminte că pe cînd ieră pe acolò părintele *Veritas* (nume latinesc), ieră nedespărțit de părintele *Dichemvire*. Cu odăile ședeau părete în părete și măcar că ușa îi despărțea, totu-și în ușa ieră borta cheieii. Amîndoi părinții își așezaseră paturile lîngă ușa potrivit cu capul în dreptul borței. Ieră lucru știut; cum veneau în casă, se așezau pe paturi și începeau să vorbească dintr'ale sfintei Scripturi, se cinsteau unul pe altul cu numele de porc, măgariu, dobitoc, și alte nume frumoase, mi se pare din Apocalips; ier ca să întărească cele zise, ca niște frați în Hristos ce ierau, se stupeau pe borta cheieii.

Părintele *Dichemvire* alt-feliu ieră om tare bun. Avea vinul lui la beciu și nu scotea de cît cite o cană, de trei ori pe zi. Învățase și Sf. sa o dată carte, numai n'avuse parte s'o sfîrșască din pricina grămaticeii.

„Înțeleg și ieu, zicea părintele *Dichemvire*, să învețe cine-va „a celî, a scrie bine, dar să învețe grămatica nu pricepl. Ca „școlariu mă luasem și ieu cu ceialaltî și începusem a învăța „grămatica. De învățat învățam ieu, de pildă cum zicea acolo : „*ieu dorm, tu dormi, iel doarme...*, ori: *șed, șezi, șede...* : dar în- „vățam și vedeam cu ochii cum mă prosteam. Cum dracul nu „te'i prosti cînd îi zice toată ziulica numai: *dorm, dorm, aorm ?!*

„Bietul *Veritas* (părintele) de ce-î așa de prost?.. Numai din „pricina gramaticel.“

În sfârșit bietul părintele Dichemvire se plîngea că n'a avut parte să învețe. Până la atîta de reu nu-î părea, înse. În loc să-și bată capul cu gramatica, s'a făcut călugăr și a început, ca un adevărat creștin a strînge zimțișorii unul lîngă altul, și acum de cite ori ieră vorbă de vre-o alegere de episcop, Sfinția sa zicea :

„Parcă dac'ași vrea ieu n'ași putea să mă fac Vlădică!! „zeu! Adecă Silvestru ieră mai chipos de cît mine? Nicî tu „statură, nicî păr pe barbă și uscat ca un țîr; iear despre pa- „rale, nicî vorbă...“

În adevăr părintele Dichemvire avea barbă mare, statura naltă și ieră bine făcut, cred că ar fi fost bun de Vlădică, mai ales că și părale spunea că are. Chiar și oarte zicea Sfinția Sa că știea mai multă de cît alți Vlădicî. Parcă-l aud și acuma cum cetea la paști evanghelia în limba latinească și încheia la urmă : *pax vobis*, vouă, uă, uă, uă...

Părintele Năpădulă ieră cam nou pe acolo, adecă chiar nou, de abiea de vr'o septămîna venise. Nicî vin în beciū, nicî nemica n'avea. Mîncă și iel de la masa băieților din internat. Glasul încă nu i-l auzise nimene. Ședea toată ziua în casă numără mătănila și blăstămă pe egumen: „N'ar fi mai ajuns să-l strămute din locșorul lui și să-l aducă între străini.“ Bietului păriute îi ieră urît a ședea singur. Ieră călugăr Sf.-Sa. Ba ieră și duhovnic.

Părintele Lichie încă ieră bun suflet de om. Nimene nu-i auzea gura. Numai demineața înaintea de a se duce la pivniță cît mai vorbea. Spunea că i se pare că chieea părintelui Dechemvire se potrivește la polobocul lui. Apoi cu inima plină de întristare pornea la pivniță. Se mai întrămă iel după aceia, numai limba i se legă.

Remîne părintele Fasoluță și părintele Borcan.

Am spus că Sf. lor amîdoi ierau însărcinați cu iconomisirea internatului. Părintele Borcan aducea din țîrg, ieră subiconom; iear părintele Fasoluță ca iconom cîntărea nu cum va să scăpe vr'o fasolă mai mult. Se temea să nu se bolnăvească băieții de prea mare bielșug. „Îmbuibarea, zicea Sf. sa, iese foarte rea. Cînd iese omul o leacă mai flămînd îi mult mai deștept. În adevăr, sub părinteasca iconomisire a părintelui Fasoluță băieții ierau foarte deștepți. Nicî noaptea nu puteau dormi. Se gindeau numai pe unde ar putea trece gardul să-și cumpere ce-va de mîncare, de la vr'o crîsmă. Ca iconom, părintele Fasoluță scoatea vin și pentru părintele egumenul. La masă Sf. sa de abea o gărăfioară putea să beie; iear în pivniță... treaba Sfinției sale...

Părintele Borcan mai mult prin tirg umblă, cu căruța. Cumpără de ale mîncărei pentru internat, iear băutură doară pentru Sf. sa. Sărmanul părintele Borcan l Parcă-î văd : nalt, nalt, nalt, cu părul galbăn, cu barba galbănă, galbăn la față numai cu nasul roș.

Cît despre fratele Fesachi, iel făcea ascultare la trapeză, adecă la masa internatului, și ajută părintelui Fasoluță, cînd ieră, de pildă, un caz grabnic, să scoată vr'un ulcior din beciū.

* * *

„Preotul trebuie să fie pildă de evlavie. Ieste adevărat că „omul își are căderiie și părțile lui slabe ; inse nici o dată nu „trebuie să știe stînga ce face dreapta.“ Așa zicea Prea Cuvioșiea sa, și vorba și-o țineu. Chiar dacă și avea căderile și părțile lui slabe potrivea să nu mai știe nimene. Cel care mai știea cîte ce-va ieră părintele Fasoluță, iconomul.

Nu știu, mai fusese părintele Fasoluță iconom unde-va ori nu, dar binea pricepea iconomia, întrecea până și pe Prea Cuvioșiea Sa.

Prea Cuvioșiea sa, cum începea să se desprimăvăreze punea la arat și la semănat grădina și ceiriul—locul mănăstirei. Semăna cartofe, fasole, sfeclă și mai cu samă sfeclă. Le lucra cu slugile internatului, dădea mîncare tot din internat celor ce-î tocmea la lucru, și toamna după ce se strîngea de pe cîmp, le vindea tot internatului cu un preț mai eftin, adecă cum cer precupeții. Aceasta ieră iconomie negreșit. Apoi iconomie mai făcea și părintele Fasoluță cu cîntariul. Ieră iconomicos Prea Cuvioșiea sa, și ieră iconomicos numai din pricină că ura pe șpiculanți. Fi-rește, dacă n'ar fi avut Prea Cuv. sa de vînzare, ar fi trebuit să cumpere de la alții. Pe lingă acestea, nu se putea zice că dacă Prea Cuv. sa făcea semănătură, îl ținea mai mult ața decit fața. Slugile internatului ori ar fi lucrat la cîmp ori nu, tot ierău plătite. Și slugi ierău de ajuns. Prea Cuv. sa avea în vedere în tot deauna să scrie în buget slujbe mai multe de cît ierău ; iear slugi ținea cîte socotea cu cale. Și dacă vră una *nu se purtă bine*, o dădea afară. Mai în fie care lună se schimbau rîndașii. Ședeau cîte două, trei septămîni și cînd aproape să împlinescă luna le dădea drumul. Pentru ce să le plătească luna, dacă n'au implinit'o? Prea Cuv. sa nu vrea să se joace cu banii statului. Cine nu lucrează nu trebuie să mînce. Prea Cuv. sa cerea muncă ; iear cît despre leafă nu se scumpea, făcea tocmeală să plătească cît cereau. Așa de pildă odată venise un om să între rîndaș. Prea Cuv. sa i-a spus : „Aice leafa rîndașului ieste patru-zeci de lei vechi.“

Omul se gîndi ce se mai gîndi, se mai scîrpină în cap și în sfințit zise, că nu se împacă numai cu atîta leafă.

— Ieu părinte, nu pot cu patru-zeci de lei. Dacă-mi dați un galbăn bătut mă prind.

— Bine, zise Prea Cuv. sa. Nu s'a scumpit de loc. A hotărît să-î deie un galbăn. Nu-î vorbă că galbănu' nu l'a mai luat iel, adecă n'a luat nemică, pentru că n'a împlinit luna.

Pe lîngă acestea Prea cuv. sa ieră om darnic.

În internat ca în internat ierău băieți din toate părțile, ierău și de pe la munte.

O odată alătura cu acele în cari ședea Prea cuv. sa, adecă chiar biblioteca școlei ieră plină de găvânoase de dulceți, de puțin cu unt, beșici cu brînză și altele. Beșicele de brînză nu-s ca banii, să-î poți mistui ori unde, trebuie ori cum să-î puî într'un loc mai mare unde-va. Ceî ce aveau copii la școală, ca părinții, nu le dădea mina să vie la Prea Cuv. sa cu mina goală, aduceau și ieî ce puteau. Prea Cuv. sa ieară-și ieră destul de bine crescut ca să le poată primi.

Aceste înse nu le ținea numai pentru dînsul.

În mănăstire se făceau două mese: masa de sus unde ședea părintele egumen care ieră și Directorul școalei, șef-pedagogul, iconomul și din cînd în cînd cîte un profesor; masa de jos ieră masa internatului unde mîncău școlariî cu pedagogii lor.

Aceî de la masa de jos aveau cîte cincî zeci și cincî de bani pe zi; ceî de la masa de sus cîte trei-zeci. Ca să nu se mai facă, înse încurcătura, părintele egumenul orînduise să facă tovărășie. Ceî de la masa de sus mîncău ce voiau și celor de la masa de jos le dădeau ce puteau și se platea la un loc.

Brînză, untul, păstrămurile și cîte mai avea părintele egumenul le dădea la masa de sus cu prețul cu care socotea Prea Cuv. Sa.

Prea Cuv. sa, D-zeu să-l ierte, ieră un om ca de vr'o patru-zeci și cincî de ani, uscăcios, la față smolit și nalt. Parcă-l vîd cum se primblă prin cerdac cu capul gol, numai într'o reverendă neagră și încins cu un briu roș, semn de teolog de prin Bucovina, Ieră teolog. Avea multe scrieri pe cari nu le tipărise încă, cunoștea bine istoria creștinismului și Geografia.

Pe lîngă acestea știea multe lucruri practice.

Pățise multe. Ieră om simțitoriu și multe împrejurări îl făceau să lăcrămeze.

Cînd venise Prea Cuv. Sa pe acolo, părintele Dichemvire și alții ziceau că avea numai o giubea.

Ca egumen și Director al școalei înse, în vr'o trei ani și jumătate, cu iconomiî cu una alta, strînsese cîte-va părăluțe

sărmanul. Trăsură cu cai, vr'o patru mii de galbeni puși în tovărășie la posesia unei moșii, vin la pivniță avea, și straiu — când le scotea la soare umplea cerdacul și ferestrele de blanuri scumpe și de matasuri.

„— În zădar mai ostenește omul în lumea aceasta.. Vra sa „ajunga cutare ori cutare rang. Ba trăsură cată să-și facă, ori „haine să aibă, ori moșii, ori acareturi, de ce folos? Deșertăciuni! „Da, deșertăciuni“, zicea Prea Cuv. sa, când auzea trăgind clopotul vre-unui mort și începea să lăcrămeze. Mai pe urmă înse, zicea să-î înhăme caiii să meargă la moșie. Ca toți oamenii uită și iel și-și cată de treabă. Mulți supuși de-aî săi ar fi dorit să-î fie în loc. Fie-care ar fi voit să fie o cauă înaintea celorlalți; dar ce-î de făcut? Până să fie, trebuiau să răbde. Mergeau gheboși și cu mina la piept pe dinnaintea Prea Cuv. sale, până ce nu mai vedeau bine. Ziceau, înse, și iei pe din dos cite le veneau la gură. Unii ziceau că Prea Cuv. sa ar fi țigan; alții că ar fi fost cătană prin țara nemțască; alții vr'un iezuit pripășit prin Moldova. Cit despre școlari, iei își scrieau părerile pe păreți. Numai cu masa, cu încalzitul și cu disciplina nu se mulțameau baieții, alt-feliu ziceau că Prea Cuv. sa ie bun om, numai de nu i-ar muri mulți înaintea. Adecă ziceau și iei cum ziceau toți ceialalți, mai ales că de când venise Prea Cuv. sa Director, posturile și rugăciunile se înmulțiseră mai al dracului de cit seminția lu Avraam.

Cu vr'o septamină înaintea de sf. Ghorghe Prea Cuv. Sa fusese la moșie; și se vede ca să-și pregătească intrarea în fericirea veșnică, umblă o zi întregă măsurind moșiea. Vremea ieră cam rece. Osteneala neobișnuită și vîntul, poate ajutat și de vr'o boala mai veche, îl puseră în pat. Chieamă doctor, adă doctorii, fă feredeie—degeaba. Pe fie-care ceas boala se întărește mai mult, doctoriele nu mai folosesc și cucoveica cintă pe casa Prea Cuviei Sale.

Acuma se încep zilele de izbeliște.

Toți părinții din mănăstire umblau parcă ierău bătui.

„— Sărmanul Prea Cuv. sa, ieră bun om, ziceau iei. Parcă poți „găsi oameni sfinți!? Unul are una, altul alta și pace. Așa-i lumea. De lacom..... tot omul ie lacom. Și dacă ieră cam întee, „avea cel puțin cuvinte dulci. Dar dacă moaro iel, cine știe „cine vine?“

Sînt prilejuri în care ie cam greu să te hotărești și să spui ce-vă răsplat. Acela, bună oară despre care-î vorba, ieste bolnav. Dacă ar fi să moara, calea valea, ai putea vorbi ori-ce de dinsul; dar dacă se îndreaptă și află? Ai pațit'o? Să-l lauzi prea din cale afară ieră nu merge: Se poate să moară și cel ce va veni

după dînsul să prindă poxie pe tine. Așă păteau și părinții de sub egumenia Prea Cuv.-Sale.

Părintele Fasoluță și părintele Borcan ȳ erau încă în mai mare primejdie. ȳ erau cu grija în spate că de va veni alt egumen ȳ poate sufla din slujba internatului ca să-și aducă oamenii lui.

Maı reu încă:

Părintele Fasoluță scăpase fără nici un ȳnscris cite-va sutișoare de galbeni în mîna Prea Cuv. Sale, și se temea că nu-ȳ va mai vedea.

Prin ogradă ȳncepe a mirosi a colivă și cu aceasta ȳncep și vizitele prietenilor celor maı de aproape ai Prea Cuv. Sale.

ȳntaiü și ȳntaiü tovarășii în mîna căroră Prea Cuv. Sa pușese banii pentru ȳmposierea moșiei, vin să-ȳ ȳnchidă ochii; ȳeră vr'o testea de creditorı vin să-ȳ deie sărutarea cea maı de pe urmă și să-ȳ ceară părinteasca Prea Cuv. Sale binecuvintare în chip de ȳscălitură pe ȳnscrisurile cu cari puteau să se despăgubească după moartea lui. În rîndul acestora ȳeră și părintele Fasoluță.

Bietul părintele Fasoluță! Mare cumpănă l'a maı trecut! Grija sutișoarelor ce le dăduse spre păstrare în mîna Prea Cuv. sale, ȳ otrăvea sufletul. Prea Cuv. Sa nu pomenea nimic de dînele. Să le ceară nu-ȳ dădea mîna: cînd Prea Cuv. sa ȳeră pe patul morței, iel să aibă grija paralelor? Maı ales că Prea Cuv. Sa nici nu vra să-ȳ aducă cine-va aminte de moarte. Cum ȳe maı reu. Cel maı blind și maı pașnic om ȳeră părintele Fasoluță, dar cînd auzi ȳntr'o zi pe un oare-carele zicînd că maı bine ar fi să moară Prea Cuv. Sa de cît să se maı chinuască, zise: „dacă ȳești nebun păzește-ȳi gura, să nu-ȳ dai peste om.“

Altă dată să-l fi picurat cu lumina n'ar fi zis asemenea vorbe, dar atunci uitase totul.

ȳitase, căci, după ce iel, cogemite om bătrîn și cinstit, stîr-cise vr'o jumătate de zi ȳnaintea Prea Cuv. Sale, ȳ veni și lui rîndul să-l ȳntrebe cum reține cu sutișoarele și-l ȳntrebă.

„— Ah! Nenorocitul de mîne! făcū Prea Cuv. Sa cu tonul „său plîngătoriu. Nu mi-am putut ȳnchipui că tu veı fi Iuda! Nu „mă 'nnăduși! Pieri de dinnaintea mea, ticăloase!“

Maı pe urmă prin stăruința altoră căpătă la mîna o fițuică cu ȳscălitura Prea Cuv. Sale, dar căpătă și o tusă care-l făcū să sadă vr'o septămînă de zile ȳmvălit în piei de oaie.

* * *

ȳeră în ajunul Sf. Gheorghe.
Șus ȳeraü tovarășii și creditorıȳ.

Prin cerdac, jos, cîți-va curioși cari aveau gînd să între e-gumeni se primblau vorbind despre vreme, despre războaiele din Spania și nici un cuvînt despre directoratul școlii.

Prin fundul cerdacului se vedeau sfinții părinți strîngîndu-și la piept rasele poală peste poală și mergînd sus la Prea Cuv. Sa să capete, ca niște frați duhovnicești iertarea Prea Cuv. Sale și vr'o giubea blînită.

Maî încolò, prin dosul pîreților pe la fie-care colț, cite un cîrd de băieți întrebau care de care: „a murit? a murit?“ Iear la ușa besericei pîlămariul cu chieia besericei în mină ședea gata să alerge la clopote îndată ce va auzi că pe Prea Cuv. Sa la l'a iertat D-zeu.

După ce iești pîlămariu și te spetești cărînd la apă, măturînd și ștergînd la sfeșnice, să n'ai parte măcar de un bacșiș de la clopote?! Se 'nfelege găina se hrănește de unde scurmă. Bie-tul pîlămariu făcea aceasta din cinstea și dragostea ce avea de Prea Cuv. Sa. Șederea lui cu chieia în mină îmi amintea cum un biet cine a dormit vr'o trei zile pe cîmp păzînd un cal bolnav al unui megieș și nu s'a depărtat de iel până ce nu l'a văzut mort și mîncat.

Maî spre sară trăsurile încep a trage la scară. Prietenii Prea Cuv. Sale și ceilalți prea curioși cari veniseră să-l vadă se călătoresc. După dinșii plecară și doctorii; iear mulțimea celor localnici cari așteptau prin cerdac începe a se împrăștia și a se duce fie-care prin casele lor cu un feliu de nemulțămire văzută, ca și cum ar fi zis: Se vede că nici astă-zî n'are de gînd să moară.

Peste vr'o jumătate de ceas totul ieră în liniște. Nicăiurea nu mai vedeai cite doi. Chiar cînd se întîlneau nu mai vorbeau nimic. În locul credinței nestrămutate de maî înainte că Prea Cuv. Sa va lăsă sănătate, îndoeala cuprinsese sufletele tuturor. Dacă maî deschidea care-va gura, o deschidea, doar numai să zică: „Cine știe sârmanul, poate se va îndreptă!!“

Liniștea înse nu ținu mult.

Clopotele începură a resună și un vuiet de toacă se auzea tocmaî în odaia Prea Cuv. Sale. Prea Cuv. Sa trecuse catră Domnul.

Vr'o patru părinți duceau întins pe o ușa îmășurat în negru trupul Prea Cuv. Sale; iear pîlămariul mergea înainte cu toaca. Aceasta e cinstea cinului călugăresc de a-l duce cu toaca la beserica și viu și mort.

L'au dus. L'au așezat în pridvorul besericei.

Un sfeșnic la cap, un tetrapod cu o psaltire, iată totul ce i se dăduse în această lume în schimbul rangului, al trăsurrei și al moșiei.

D-zeu să-l țiete și să-l odihnească.

Prea Cuv. Sa a trecut la locul de odihnă, iear ceialalți au
remas de izbeliște

Ziua năcazului a sosit, Doamne, Doamne, cine va suferi ?

(Va urmă)

T. D. Speranță.

Din poeziile lui Eminescu

Cine ie de vină pentru boala lui Eminescu vom că-
ută să aflam altă dată, acuma vom publică după „Con-
vorbiri literare“ cite-va din scrierile lui, pentru ca să
vada acei din cetitorii noștri cari nu cunosc dacă E-
minescu a fost un pretins poet ori un poet adevărat.
Di Macedonschi a reușit în sfârșit a împlia cupa răbdă-
rei și prin infamia din urmă a silit pe mulți dintre
membrii societății „Literatoriul“ să-și dea dimisie, ba
chiar și dintre colaboratori au simțit unii că nu le face cinste
a scrie alături cu asemenea om și au dat dimisie, între
acești din urmă voiă cită pe d-l *Constantinescu Teodor*,
Djuvara, *Iancovescu*. Tot țieste prin urmare simțire în i-
nimele oamenilor, nenorocirea lui Eminescu nu i-a făcut
pe toți să-l batjocorească, siguri de a remănea nepe-
depsiți.

Ieată începem cu scrisorile poetului.

Scrisoarea Intăia.

Cind cu gene ostenite sara suflu 'n luminare
Doar ceasornicul urmează lung'a timpului cărare
Căci perdelele 'ntr'o parte cind le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ieī vapaie
Iea din noaptea amintirei o vecie 'ntreagă scoate
De dureri pe cari inse le simțim ca'n vis pe toate.

Lună tu stăpina mării, pe a lumei boltă lunecă
Și giudirilor dind vieță, suferințele întunecă.

Mii pustiuri scînteiază sub lumina ta fecioară
Și ciți codri-ascund în umbră strălucire de izvoare
Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate,
Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate !
Cîte țermuri înflorite, ce palate și cetați
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți !
Și în cîte mii de case lin pătruns'ai prin ferești
Cîte frunți pline de gînduri gînditoare le privești !
Vezi pe-un rege ce'mpînzește globu 'n planuri pe un veac
Cînd la ziua cea de mine abia cugetă un sărac....
Deși trepte osebite le-au ieșit din urnă sorței
De-opotrivă-î stăpînește raza ta și genul morței ;
La acela-și șir de patimi de-opotrivă fiind robi
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi !
Unul caută 'n oglindă de-și buclează al său păr ;
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file iel adună mii de coji
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj ;
Iară altu 'mparte lumea de pe scindura tărâbi
Socotind cit aur marea poartă 'n negrele-î corăbii
Iear colo bătrînul dascăl cu-a lui haină roasă'n coate
Intr'un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și 'ncheie tremurînd halatul vechiu
Își înfundă gîtu'n guler și bumbacul în urechi
Uscățiv așa cum ieste, girbovit și de nemic
Universul fără margini ie în degetul lui mic ;
Căci sub frunte-î viitorul și trecutul se încheagă
Noaptea-adînc'a veșniciei iel în șiruri o desloagă ;
Precum Atlas în vechime sprijinea ceriul pe umăr
Așa iel sprijină lumea și veciea într'un număr.

Pe cînd luna strălucește peste-a tomurilor bracuri
Intr'o clipă-l poartă gîndul îndărăt cu mii de veacui
La 'nceput pe cînd sința nu ieră nici nefința
Pe cînd totul iera lipsă de vieață și voință,
Cînd nu s'ascundea nemica deși tot ieră ascuns....
Cînd pătruns de sine însu-și odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie ? genune ? Fu noian întins de apă ?
N'a fost lume pricepută și nici minte s'o priceapă,
Căci ieră în întuneric 'a o mare făr'o rază.
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochiu care s'o vază.
Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface
Și în sine împăcată stăpînea eterna pace !...
Dar de-oadt'un punct se mișcă.... cel întai și singur ; Iată-l

Cum din haos face mumă, ieară iel devine tatăl...
Punctu-acela de mişcare mult mai slab ca boaba spumei
Ie stăpînul fără margini peste marginile lumii....
De-atunci negura eternă se desface în fâşii
De atunci resare lumea, lună, soare, şi stihii....
De atunci şi până astă-zi colonii de lumii pierdute
Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute
Şi în roiuri luminoase izvorînd din infinit
Sînt atrase în vieţã de un dor nemărginit.
Iear în lumea astã mare, noi copii ai lumii mici
Facem pe pãmîntul nostru moşunoaie de furnici
Microscopice popoare, regi oşteni şi învăţaţi
Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi.
Muşli de-o zi pe-o lume mică de se măsurã cu cotul
În acea nemărginire ne 'nvîrtim uitãnd cu totul
Cum cã lumea asta 'ntreagã ie o clipã suspendatã
Cã 'ndãrãtu-î şi'nnaitei întuneric se arata.
Precum pulberea se joacã în imperiul unei raze
Mii de fire viorie ce cu raza înceteazã,
Ast-feliu, într'a veşniciei noapte pururea adincã
Avem clipa. avem raza, care tot mai ţine încã...
Cum s'o stinge totul pierde : ca o umbrã'n întuneric
Caci ie vis al nefinţei, universul cel himeric....
În prezent cugetãtorul nu-şi opreşte a sa minte,
Cı'ntr'o clipã gîndu-l duce mi de veacurî înnainte
Soarele ce a-zi ie mîndru iel îl vede trist şi roş
Cum se 'nchide ca o ranã p'ntre nori întunecoşi,
Cum planetei roşi îngheaţã şi s'asvirl rebeli în spaţiu
Iei din frînele luminei şi ai soareluî scãpaşi
Iear catapiteazma lumii în adinc s'au înegrit
Ca şi frunzele de toamnă toate stelele-au pierit.
Timpul mort şi 'ntinde trupul şi deviuve veşnicie
Cãci nimic nu se întîmplã în întinderea pustie
Şi în noaptea nefinţei totul cade, totul face,
Cãci în sine împãcatã reincep'eterna pace...

.
Incepînd la talpa însã-şi a mulţimei omeneşti
Şi suind în susul scãrei pãn la frunţile crãeşti,
De a vieţei lor enigmã îi vedem pe toţi muncii
Fãr' a şti sã spunem care ar fi mai nenorociti....
Unul ie în toţi, tot astfel precum una ie în toate ;
De asupra ţuturora se ridicã cine poate,

Pe cînd alții stînd în umbră și cu inima zmerită
Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită
Ce-o să-î pese soartei oarbe ce vor iezi sau ce gîndesc?..
Ca și vîntu'n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l
Ce-o să aibă din aceste pentru iel, bătrînul dascăl?
Nemurire se va zice. Ieste drept că vieața'ntreagă
Ca și edera de-un arbor, de-o idee î se leagă
„De-oîu mîri-își zice'n sine—al meu nume o să-l poarte
„Secolii din gură'n gură și l'or duce mai departe
„De a pururi pretutîndenî în ungherul unor crieri
„Ș-or găsi, cu al meu nume adăpost a mele scrieri!
O sărmanel ții tu minte cîte'n lume-ai anzit,
Ce-ți trecu pe dinnainte, cîte singur ai vorbit?
Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie
Vre o umbră de gîndire, orî un petic de hîrtie
Și cînd propria ta vieață singur n'o știi pe de rost
O să-și bată alții capul s'o pătrundă cum a fost?
Poate vre-un pendant cu ochii ceî verzui, peste un veac,
Pintre tomuri brăcuite așezat și iel, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cîntariu
Colbul ridicat din carte-ți l'o suflă din ochelari,
Și te-o strînge'n două șiruri, așezîndu-te la coadă
Îa vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zîdi o lume ntreagă, poți s'o sfărmi... or ce-ai spune
Peste toate o lopată de țerină se depune.
Mîna care-a dorit sceptra universului și gînduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine'n patru scînduri...
Or să vie pe-a ta urmă în convoiul de-nmormîntare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare...
Iear de-asupra tuturor va vorbi vr'un mititel
Nu slăvîndu-te pe tine... lustruîndu-se pre iel
Sub a numelui tău umbră. Ieată tot ce te așteaptă,
Ba să vezi... posteritatea ieste încă și mai dreaptă.

Neputînd să te ajungă, crezi c'or vrea să te admire?
Iei vor aplauda de sigur biografia subțire
Care s'o'ncerca s'arâte că n'ai fost vr'un lucru mare
C'ai fost om cum sînt și dînșii... Măgulit ie fie-care
Că n'ai fost mai mult ca dînșul. Și prostatecele nări
Și le umslă or și cîue în savante adunări

Cînd de bine se vorbește, l'a 'nțeles de mai 'nnainte
C'o ironică grimasă să te laude 'n cuvinte.
Ast-feliu încăput pe mina a ori-cărui te va drege
Rele-or zice că sunt toate cîte nu vor înțelege. . . .
Dar afară de acestea, vor câtă vieții tale
Să-î găsească pete multe, reuțăi și mici scandale,
Astea toata te apropie de dînșii Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat'o, ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt
Intr'un mod fatal legate de o mină de pămînt,
Toate miclele mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi va atrage de cît tot ce ai gîndit.

.

Între ziduri, pîntre arbori ce se scutură de floare
Cum revarsă luna plină liniștită iei splendoare,
Și din noaptea amintirei mii de doruri iea ne scoate;
Amorțită li-î durerea, le simțim ca'n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume iea deschide poarta 'ntrărei
Și ridică mii de umbre după stînsul luminării . . .
Mii pustiri scînteează sub lumina ta fecioară
Și cîți codri-ascund în umbră strălucire de izvoare!
Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate
Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
Și pe toți ce'n astă lume sînt supuși puterei sorței
De-o potrivă-î stăpînește raza ta și geniul morței!

Scrisoarea a doua.

De ce pana mea remîne în cerneală mă întrebî?
De ce ritmul nu m'abate cu ispita-i de la trebî
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Jambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Dacă tu știeai problema astei vieți cu care lupt
Ai vedea, că am cuvinte pana chiar să o fi rupt
Căci întreb, la ce-am începe să 'ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și 'nțeleaptă.
Acea tainică simțire care doarme'n a ta arfă
In cuplete de teatru s'o desfac ca pe o marfă
Cînd cu sete caut forma ce să poată să le'ncapă

Să le scrii cum cere lumea vre-o istorie pe apă?
Inse tu îmi vei răspunde, că ie bine, ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume
Să-mi atrag luare-aminte a bărbaților din țară
Să-mi dedic a mele versuri -- la cucoane, — bună oară
Si desgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte.
Dragul meu cărarea asta s'a bătut de mai 'nainte
Noi avem în veacul nostru acel soiū ciudat de barzi
Cari încearcă prin poeme să devie cumularzi
Inchinînd ale lor versuri la puternici, la cucoane
Sînt cîntați în cafeele și fac zgomot în saloane;
Iear cărările vieții fiind grele și înguste
Iei încercă să le treacă prin protecție de fuste,
Dedicînd broșuri la dame ai căror bărbați iei speră
C'ajungînd cînd-va miniștri le-or deschide carieră.

De ce nu voiū pentru nume pentru glorie să scriu ?
Oare glorie să fie a vorbi într'un pustiu ?
A-zî cînd patimilor proprii muritorii toți sînt robi
Gloria-î închipuire ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică ie, de spumă futr'un secul de nemic.

Incordă-voiu a mea liră să cînt dragostea?—Un lauț
Ce se 'mparte cu frăție între doi și trei amanți.
Ce? Să 'ngini pe coardă dulce că de voe te-ai adaos
La cel cor ce 'n operetă e condus de Menelaos ?
A-zî adese-orî femea ca și lumea e o școală
Unde'nveți numai durere, înjosire și spoală
La aceste academii de științi a zinei Vineri

Tot mai des se părădează și din tineri în mai tineri
Tu le vezi primblîud elevii cei imberbi in al lor clas
Până cînd din școala toată o ruină a ramas.

Vai! tot mai gîndești la anii cînd visam în academii
Ascultînd pe vechii dascăli cîrrocînd la haina vremei
Ale clipelor cadavre din volume stînd s'adune
Și-n a lucrurilor petici căutînd înțelepciune ?
Cu murmurele lor blînde un izvor de horum-harum
Cîștigînd cu clipeoală nervum rerum gerendarum.
Cu evlavie adincă ne'nvățau al minții scripet
Legănînd cînd o planetă, cînd pe-un rege din Egipt.

Parcă'l văd pe astronomul cu al negurei repaos
Cum ușor ca din cutie, scoate lumile din haos
Și cum neagra veșnicie ni-o îtuinde și ne 'uvață
Că epocel se'nșiră ca mărgelile pe ață.
Atunci lumea'n căpățină se învîrtea ca o morișcă
De simțeam, ca Galilei, ca comedie se mișcă.

Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii
Confundam pe bietul dascăl cu un craiū mîncat de molii
Și privind painjinișul din tavan, de pe pilastri
Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri
Și pe margini de caete scrieam versuri dulci, de pildă
Cătră vre-o trandafirie și selbatecă Clotildă.
Imi plutea pe dinnainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.
Scirțierea de condee dădea farmec astei liniști
Vedeam valuri verzi de grîne, undoiarea unei iniști.
Capul greu cădea pe bancă, păreau toate'n infinit
Cînd sună știeam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gîndită pentru noi avea ființă
Și din contra cea a avea ni părea cu neputință.
A-zî abia vedem ce stearpă și ce aspră cale ieste
Cea ce poate să convie unei inime oneste
Iear în lumea cea comună a visă ie un pericol
Căci de ai cumva iluzii iești pierdut și iești ridicul.

Și de-acea de-azi nainte poți să nu mă mai întrebî,
De ce ritmul nu m'abate cu ispita-i de la trebi
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile
De-oiu urmă să scriu în versuri teamă-mi ie ca nu cumvâ
Oamenii din ziua de-astă-zî să mă 'nceap'a lăudă
Dacă port cu ușurința și cu zimbet a lor ură
Laudele lor de sigur m'ar măhni peste măsură.

(Va urma)

.X

Negustorie

(Anecdotă Populară).

Un țeran o dată numai singur știe
Cum prinsese-o vulpe coșcocea și vie

Și-o ducea..; dar unde nu știu, treaba lui,
La boeriu la curte ori mai știu ieu cui.

Cum mergea cu dînsa se 'ntîmplă să treacă
Pe la crîsmă tocmai, poposește-oleacă
Trage-o fliușcă omul și 'nsfîrșit s'apucă
Să-și aprindă pipa ș'apoi să se ducă.

Cînd colò jidanul, bun de cap, çuminte
Incepù cu vorbă și cu dulci cuvinte
Să-î sucească mintea, știî cu măestrie
Doar ar vra să-l ieie în tovărășie.

Ba țî-s frate, ba prieten, ba cunosc pe tată-tău
Ba pe mă-ta, ba femeea, și pe cine mai știu ieu.
Și-î tot spune și-î tot toacă de femee de copii
Că-î cunoaște pân la unul și pe morți și pe cei vii.
Tot îi cîntă și cu 'ncetul îl îndeamnă ca să beie
Și-l cîntește și-l poștește cam cu sila tot să ieie

Omul mai răspunde: lasă, mulțămesc
Ba destul, ba ieartă, că mă amețesc
Iear jidanul pace. Nu mai isprăvește
Tot îi dă să beie hojma și-î vorbește:
Că-î ie drag de dînsul, de copiii lui
Și ca iel de treabă om în lume nu-î
S'apoi mai cu 'ncetul începù să-î zică
Ca să-l iea tovarăș; căci-alt feliu i-î frică
Nu cum-va să picardă vulpea pe nemică.
Zice că iel știe la negoț mai bine
Și că nici prin minte poate lui nu-î vine
Cum se 'ntoarce lucrul:

„Vezi te duci la curte

„Spui acolo una, două vorbe scurte
„Și sfîrșești. Boieriul strigă ca să vie
„Să-ți iea vulpea, ș'apoi îți mai dă și ție
„Vr'un bacșiș acolo, ochii să țî-î ungă
„Si-ți mai mulțamește. Dar te doare 'n pungă
„Ca să-î dai din mină tot în dar. Tocmeală
„Să mai faci, nu-ți vine iear la socoteală:
„Țî-î stăpîn, la dracul... Ieu gîndesc mai bine
„La vînzarea asta să mă lași pe mine,
„Să vorbesc cu dînsul, dacă vrei s'ascuți
„Banî să ieî pe vulpe împătrit mai mulți.“

Cam de-odată omul nu se prea 'nvoiește,
Dar la urmă nu știu cum se răsgîndește
Și 'nșfirșit cu 'nctul tot se tălmăcesc
Și se pun la cale până se 'nvoiesc.

Iear apoi la cale după ce s'au pus
La boieriü cu vulpea amîndoi s'au dus,
Și jidanu'ndată mers'a 'ncurte sus.

Ce-a făcut acolo, ce va fi vorbit,
Tîrgul cu boieriul înse a isprăvit,
Deci boieriul chieamă și pe om să știe
Mulțămît cu prețul dacă vra să fie.
Prețul de o dată i l-a spus și lui
Iear apoi întrebă :

„Bade ian să-mî spui
„De te 'mpaci, de-ți vine cu așa tocmeală
„Cum vorbit'am,

Omu-și face socoteală
Parcă ce să zică nu prea mult gîndește
Și cu cușma 'n mină astfeliü îi grăește :
„Ieu, cucoane drept să-ți spun,
„Poate prost is ori nebun,
„Dar acum m'am săturat
„Tot părăle de luat ;
„Și mai bine mă gîndesc
„Cum să zic să nu greșesc,
„Că sînteți boeriü mărit
„Și de multe feți cîstit,
„De cît bani, acuma, zeu,
„Vr'o bătaie-ași vra să ieu.“

Omul zice, iear jidanul cînd aude se 'ncrucește,
Curg sudori pe iel ca bobul și ca ceara 'ngalbenește.
Pe țeran privindu-l galiș, „mă rog, zice, Dumi-tale
Nu luă bătaie, bade. Zeu, mai bine iea părăle.
Iear boieriul zice :

„Bine. Cum voiți așa vă fac.
„Sînt om bun. V'ascult cum ziceți, numai doară să vă 'mpac.
„— Ai, ai, ai, jidanul zice, mă rog, bade, Dumi-tale
„Nu luă, mă rog, bătaie. Zeu, mai bine iea părăle.“
Iear boieriul om de treabă, pe minut a și chîemat
Vr'o ciți-va flăcăi ce 'ndată pe jidan mi l'au umflat
Și 'ntr'un suflet fără de veste numai cît ai fi clipit

Negustoriul jos la scară fost'a gata și lungit.
„Stăi, ghivalt, mă rog, mai strigă, nu-î cu dreptul ba-î păcat“ ;
Ieșar flăcăii-și fac poronca și se pun pe numărat.
Dăi și dăi și dăi și trage-î îndesat și potrivit
Ca la scara. Negustoriul s'așezase pe primit,
Și strigă, strigă 'nnainte : „Ma rog bade Dumii-tale
„Nu lua mă rog bătaie, zeu, mai bine ieșă părăle“
Căci zicea că mai degrabă ar fi vrut să ieșă părăle,
Că bătaie nu pusese în tocmeala Dumii-sale.
Dar cu 'ncetul, om ca dînsul, negustoriu mai iscusit
S'a 'mpăcat și păn la una, cinci-zeci toate le-a primit.

* * *

Cînd acum sculat jidanul să se scuture 'ncepuse
Omul ieșar cu rugăciune la boeriu din nou se duse :

„Ieu, Cucoane, dac'ați vra
„Mai ruga-m'ași de ce-va,
„Dumnealui jupinu-î bun
„Negustoriu. Cinstit vă spun.
„Iel pe mine, vezi, mă știe
„Tocmai din copilărie
„Și pe tata l'a știut
„Nu țeram ieșă nici făcut.
„Și pe mama ca pe mine
„O cunoaște foarte bine
„Și de-aceea m'ași gîndi
„Cu bănat de nu v'ar fi
„Partea mea, ca-î chiar cu cale,
„S'o dau tot Domniei sale“.

— Bine, atunci boieriul zice, poruncește
Pe jidan la scară ieșar îl mai lungeste
Și din nou începe, știț gospodărește,
Să-î plătească partea.

Se-auzeau strigînd

Numai două glasuri, cam așa pe rînd :

„— Una !

„— Va! ghivalt! oi !

„— Două ! Trei !

„— Mă rog, destul mă doare

„Nu mai vreau să ieșă bătaie, zeu, mai bine vreau părăle...
„Zalmîn, Calmîn, Moti, Burăh, tata voștru ieșă moare !..

„— Patru !

„—Mamă! Rifchi!..

„—Cinci! șase!

„—Tată, vai de mine,

„Zeu de cât să ieu bătaie, ieu părăle vrau mai bine.“
Șapte, valeu; opt iear valeu tot așa a tot strigat
Pân în capăt încă-o dată iear cinci-zeci i-au numărat.
In sfârșit luă jidanul suta 'ntreagă chiar de plin
Orî de vrai să zici primit'a plata 'ntreagă tot pe șin.

* * *

Maî la urmă și boieriul, cum ieră și iel poznaș
Pe țeran chiemîndu-l zise:

„— Ține nați-un aldămaș,“

Și de odată 'n mină-i puse, suta 'ntreagă numărată.

Cînd văzû țeranul punga bucuros strigă de-odată:

„—Vină 'ncoace, heî jupîne, să'mparțim un aldămaș

„Nu să zici c'ai fost tovarăș și ieșit'ai păgubaș.“

Chiar atunci de jos jidanul se sculase și auzind

Pe țeran chiemîndu-l ieară, de bătut abiea șezînd:

„—Aldămaș? Cînstește-l singur. Nu mai vreu, Oh! Veis ah, vus!“

Făcû iel cătînd în urmă și pe fugă-apoi s'a pus.

T. D. Speranță.

MONOGAMIEA.

Monogamia, de și mai rară la triburile selbatece, dar tot o găsim, bine înțeles că nu monogamia ideală ci numai deprinderea de a avea o singură femeie și adesea numai de nevoie. Să nu se creadă înse că ie o născocire a civilizației de a-zî.

„Egipteni vechi ierau monogamî, înzestrau fetele ca și la noi și pedepseau adulterul dînd o mie de lovituri bărbatului și tăind nasul femeii. Nicî urmă n'a mai remas a-zî din monogamia lor, doar libertatea de care se bucură femeile berbere.“

„In Peru poporul de jos i se împunea monogamia. In Mexic de asemenea ieră monogamia; chiar bogații de și aveau voie să iea mai multe femei, una singură înse ieră legiuită și numai copiii acesteia moșteneau averile și rangurile.“

Mongolii sînt monogami, bine înțeles cei săraci, căci cei bogați au voie să ție femei mai multe, înse nu sînt recunoscute toate de legiuite. Și la ieși adulterul ie pedepsit. Vinovatul ie datoriu să plătească o despăgubire ce-va, iear femeea poate fi bătută ori chiar omorită. Cu toate acestea sînt foarte stricați, și femeile adesea nu-și ascund faptele. La Iaponeji monogamia ie foarte moale pentru bărbați din pricina caselor de prostituție; mai mult încă, bărbații au voie să ție în casă un număr oare-care de femei nelegiuite. In scurt rasa mongolă ne arată o adevărată propășire a căsătoriei. Se observă de la rîpirea silită făcută încă și a-zî de Kamciadalî, și până la monogamia grosolană a Chinejilor și Iaponejilor, trecînd prin poligamia Nomazilor. In acela-și timp soarta femeii se îmbunătățește. La început luată ca o pradă, mai pe urmă ie numai cumpărată. Din supusă și proprietate desăvirșită a părinților ori a bărbatului, capătă încetul cu încetul o slobozenie din ce în ce mai mare, și din ce în ce mai mult ie privită ca o persoană.

La Indieni se vede în legea lui Manù căsătoria monogamă și încă fără voie de despărțenie, iear soții își datoresc unul altuia credință. Adulterul ie groznic pedepsit, femeea bramină necredincioasă poate fi dată să o mînce cîinii pe pieață și în privestea norodului. Iear tovarășul ie, dacă nu ie bram, ie ars pe un pat de fier, iear de ie bram puțină pedeapsă, căci D zeu păzește pe ai săi. La Indieni femeea ie tratată ca un copil, bărbatul trebuie să o îmvețe și să o povățuească, iel ie mîntuitoriu ie sufletesc.

La Greci foarte de timpuriu căsătoria a fost monogamă, dar concubinele ierau încuviințate. Cît despre obiceiul de a-și fură femei se găsesc urme și la Greci;

la Sparta tînărul trebuia să fure fata, cu timpul ajunseră să le cumpere, iar mai tîrziu părinții trebuia să înzestreze fetele. Fata fără zestre ieră desprețuită. Personalitatea femeii mai nu avea ființă, tatăl putea să o mărite fără voea ieî. Femea adulteră ieră omorită de bărbat, după ce mai întăiū o judecā înaintea martorilor, tatăl putea lāsă cui vroea fata și averea ca moștenire; chiar bărbatul avea voie să-și lese averea și femeia ca moștenire cui va vroî, cum s'a întîmplat cu mama lui Demostene.

La Latini obiceiurile cāsătoriei ierau foarte asemenea cu ale Grecilor. Fata nu se măritā cu voiea ieî, ci părinții o măritau cu cine le plăcea lor și cînd vroeau; adesea o logodeau de micā; multā vreme tatăl avea voie chiar să strice cāsătoriea fetei lui. În cele di'ntăiū timpuri romane femeia ierā curat roabā; exemplu ie cum Caton și-a împrumutat femeia sa Mauricia lui Hortensius. Corona ierā cā bărbatul roman avea voie să-și batā femeia.

Spencer arată cā la triburile cari trāesc pe o întindere mare de loc și sînt împărțite ici coela, a trebuit să se desvāleascā monogamiea. Fie-care bărbat înainte de a avea mai multe femeî a avut una și adesea împrejurările l'au făcut să remie numāî cu aceea. Unirea bărbatului cu o singurā femeie ie lucru foarte puțin trainic la început; bărbatul are puterea în mînă, de ce n'ar stricā iegătura îndată ce nu-i mai place; mai mult încă, dacā bărbatul ie slab și nu ie în stare să-și apere femeia, altul i-o iea. După *Burckhard* la unele triburi Beduine, un bărbat se însoarā pānā la cincî-zeci de ori.

Una din pricinile cari au ajutat la propășirea monogamiei ieste dreptul proprietăței, cāci îndată ce bărbatul a cumpărat femeia ori a slujit pentru iea nu-i vine la socoteală să o alunge ori să se lese a fi despoiat de altul; ce-va mai mult încă, ceialalți bărbați cari sînt ca și dînsul, îi vor dā ajutoriū contra rîpitoriului. Adesea se întîmplā cā bărbaților nu le dā mîna să mai cumpere altele, așā cā de voe de nevoie remîn monogamî.

Ce-va care ajută încă la statornicirea monogamiei, iese lipsa de războaie căci atunci numărul femeilor ie de opotrivă cu al barbaților; și poligamia n'ar putea avea ființă de cît silind un număr de bărbați a holtei.

Foloasele monogamiei pentru copii sînt fără îndoială mult mai mari de cît în celelalte forme de căsătorie. La poliandrie copilul cunoaște cu siguranță numai pe mamă, așa că nu se poate bucura de bunurile ce dau cunoașterea tatălui. La poligamie deși cunoaște și pe unul și pe altul, puțin folos are, căci intrigile dintre copiii mai multor femei cășunează o mulțime de dihonii.

În monogamie copiii cunosc pe tată și pe mamă, cu toții sînt deopotrivă înaintea părinților; între ieii chiar se face o legătură prietenească, cum zice românul „*sîngele apă nu se face*.” Chiar între toți membrii familiei se face o înrudire mai strînsă, ne mai fiind mincați de intrigile poligamiei.

În societățile carile au trecut faza de bărbărie se poate zice că monogamia ajută la împușinarea morței copiilor; căci am spus că poliandria poate fi folositoare copiilor în țerile cum sînt cele friguroase ale Asiei, acolo copilul cu mai mulți tați poate fi mai bine îngrijit în privința hrănei care se găsește cu multă greutate. Pe urmă la selbatecii la cari femeia muncește peste măsură de mult, ie o ușurință a fi mai multe, căci atunci muncesc mai puțin și pot mai bine îngriji de copii, de cît dacă ar fi una singură. Dar cu cît mergem spre o stare socială mai bună, cu cît bărbații cîștigă în afară traiul zilnic, iar femeia îngrijește înlăuntru de copii, cu atîta o stare monogamă ie mai priincioasă copiilor de cît ori care alta; căci pe lîngă îngrijirea necontentită a mamei mai au și pe a tatălui revărsată numai asupra lor.

Monogamia mai are înriurire bine făcătoare și asupra celor în vristă, căci de și în monogamiile, așa zise, mai mult selbatece femeia mai n'are deosebire de cea de la poligamie, totu-și încetul cu încetul o îmbunătățire vădită se observă. Sentimentele înnalte încep a lua na-

ștere, iubirea adevărată, deși rară, își are ființă, măcar din cînd în cînd; iear femeea începe să se bucure de o considerație mai înaltă.

Pe urmă cînd tinereța trece, bărbatul cît și femeea nu sînt singuri străini și fără nici un sentiment unul căl-ră altul. Amintirile și împreună viețuirea timp de mulți ani desvălesc în ieși prietenia și dragostea care nu ar putea avea ființă la bătrînețe fără de monogamie. Iubirea din tinerețe ne fiind stinsă în ieși, se îngrijesc unul pe altul și cată a-și ușură năcazurile bătrînețelor. Și de cite ori omul nu trăește în trecut, de cite ori amintirile în-tîmplărilor vechi de zeci de ani nu-l fac să trăsără de bucurie! Toate aceste simțiri înalte nu pot avea ființă în o societate poligamă ori poliandă.

Ieată ce zice Spencer cuvînt cu cuvînt:

„Nu trebui de uitat că monogamia ajută de asemenea la lungirea vieței; după ce vrista reproducerei a trecut, mulțămită iubirei trainice ce monogramia desvălește între soți, cît și iubirei fiești, anii bătrîneților sînt înmulțiți și greutățile lor sînt micșurate“.

„Cu toate feliurile de căsătorie prin care omenirea a trecut se pare foarte adevărat că monogamia a ajuns cu timpul înăscută omului civilizat, și că toate ideile, toate sentimentele cari sînt unite cu ideea căsătoriei cer numai de cît unirea unui singur bărbat cu o singură femeie“. *)

Sofea Nădejde.

Socoteală cu Dl. Lucescu.

Cea di'tăiă lovitură a dat'o Dl. Lucescu printr'un articol publicat în „Contemporanul,“ vroind a dovedi că am făcut greșală numind și pe Vulcan între planetele ce se învîrtesc în jurul soarelui. Dl Lucescu se întemeea pe un articol al lui Tisserand, publicat în *Annuaire du*

*) După *Letourneau* și *Herbert Spencer*.

bureau des Longitudes, numai toată ciudăția lucrului stătea în dată articolului lui Tisserand, cu mult mai pe urmă scris de cît articolul meu din „Contemperanul“. Să presupunem că Dl. Tisserand a dovedit pe deplin că ideea celor ce credeau că iese planeta Vulcan n'are nici un temei, de unde înse urmează că iew trebuia să știu ce va dovedi Tisserand mai multe luni după ce voi fi scris articolul meu?! Mi se pare că asemenea cerere ar fi fost prea nedreaptă, mai ales din partea D-lui Lucescu care vorbește în cursul D-sale de cosmografie despre vulcanii lunei, cînd s'a dovedit de mult de cătră Faye că foarte greșită idee își fac de lună cei ce socot ca vulcani a-dîncăturile ie. Am prescurtat articolul lui Faye și am găsit cu drept cuvînt prea ciudat ca Dl. Lucescu să nu fi știut de dovezile zdrobitoare aduse în potriua finței vulcanilor în lună mult timp, după ce putuse să le citească în „*Revue scientifique*“. Cam nu se potrivește acest fapt cu pretenția neînțeleasă ce avea ca iew să fi știut mai dinnainte ce iera să scrie Tisserand!

Cum că aveam dreptul să cred că iese Vulcan urmează de acolò că așa au socotit astronomi însemnați nu numai înaintea de articolul lui Tisserand, dar chiar și după aceea. Ca dovadă voi aduce pe *Dallet* care în anul 1882, 15 Iulie, a publicat un articol în „*Revue scientifique*“ sub titlul „*Les planètes extrêmes de notre système solaire*“.

Ieată în adevăr ce zice la fața 81; „*Mais jusqu'à présent, il n'y a rien de plus incertain que ce corps que plusieurs ont vu, que d'autres ont cru voir, et que l'ensemble de faits paraît condamner; toutefois, ce serait une grande déception si on ne pouvait revoir ce petit astre*“ *). Pe urmă dă o listă foarte lungă de observații luate din o lucrare a D-lui *Ledger*, după lista lui *Wolf*, între care și pe a lui *Lescarbault* din 1859, 26 Mart. Arată

*) Dar pană acuma, nu-i nimic mai nesigur de acest corp *pe care mai mulți l'au văzut*, pe care alții și-au inchipuit că l'au văzut, și pe care totalul faptelor pare a-l condamna. totu-și ne-am miră daca nu s'ar putea vedea din nou acest astru.

apoi că după cercetările lui Kirkwood lipsește o păreche lui Mercur, căci celelalte planete au toate. În sfârșit închee zicînd următoarele cuvinte despre Vulcan: „Nous allons quitter cette planète qui a été étudiée par l'un de nos génies mathématiques français, qui doit reparaitre qui a été vue enfin, pour un corps plus hypothétique encore que l'on n'a jamais vu“ **).

După acest exemplu cred că cetitorii nu-mi vor ținea a nume de reu, dacă, într'un studiu ca „Ce știm despre lume“, în care am căutat să arăt cum mi se înfățișă mie lumea după datele de pe atunci cînd îl scrieam, am pomenit și pe Vulcan între planete. Negreșit că de scrieam articolul după publicarea lui Tissandier, ași fi fost mai la îndoeală și ași fi pus un semn de întrebare în parantez după Vulcan.

Cît în privința vulcanilor din lună rămîn încă în așteptare să văd ce va răspunde Dl. Lucescu și cum va arăta ce-l oprește pe D-sa de a primi părerea lui Faye, publicată de mult, iar nu după ce își centigrafiasc D-sa cursul.

În privința lunii Venerei, mă șfichiuește Dl. Lucescu într'o notă la un articol intitulat „Luna Venerei“ și ca să nu-mi treacă nebăgată în samă nota, mi-o înșamnă cu albastru. Ieată ce stă în nota de la pag. 180 No. 6 din „Recreații științifice“: D. I. Nădejde ni spune, cu toate acestea, în mod hotărîtoriu că „Venus are o lună“ (Contemporanul anul I, No. 2, 1881 Iulie în 16, pag. 45) Cine să fi amăgit pe Dl. I. Nădejde? Aceasta numai D-sa o știe“. Mai întăiu se pare că iese un fapt la Dl. Lucescu a se întemeea pe articole mai nouă de cît ale mele. Văd citat un număr din „L'Astronomie, revue mensuelle, 1, Août 1882“ pe cînd articolul meu s'a scris la 1881 Iulie în 16. Metodă foarte bună! Făgăduiesc și iew D-lui Lucescu ce-vă de acest feliu, ca să-î fac o plăcere.

**) Vom părăsi această planetă care a fost studiată de unul din geniile noastre matematice franceze, care trebuie sa se mai arate care a fost văzută în sfârșit, pentru un corp mai ipotetic încă pe care nime nu l'a văzut vre-o dată.

Maî întâiû după teoria lui Laplace iese cu neputință să nu aibă Venus, dacă nu doua luni ca Mars (admise și de Dl. Lucescu) dar cel puțin una, cînd pămîntul și Mars au. Ieste cum am zis cu neputință să nu se fi format și pentru Venus o lună măcar. Pe urmă dacă multe din observațiile citate de Dl. Lucescu după autorii D-sale se pot explica prin greșală ori prin aceea că în dosul Venerei se vor fi aflat planete mici încă necunoscute pe atunci, ori chiar Neptun, nu-î mai puțin adevărat că n'ar fi științific a le lepădă pe toate. Maî departe ce facem cu observația de la 6 Iunie 1761 făcută de Abraham Scheuten la Crefeld? În adevăr acesta văzû un corp mic negru însoțind pe Venus în timpul trecerei sale peste soare. (Vezi *Revue scientifique* pag. 81, 1882 Iulie 16) Mi se pare că din această observație și din cele citate de dl. Lucescu urmează că trebuie să aibă Venus o lună, ba încă că a și fost văzută.

Pe lîngă acestea voiû mai adăugă că, după Dl. *Safarik*, au observat 21 de persoane cum une-ori se vede partea întunecoasă a Venerei luminată cenușiu. Din cele 21 de persoane, 12 au observat faptul de mai multe ori. Maî mult de jumătate din numărul observațiilor au avut loc între 1863 și 1875; *Safarik* crede că s'ar putea observa fenomenul la fie-ce conjuncție a Venerei, fiind cine-va cu luare aminte și avînd un telescop destul de tare. Cea maî veche observație asupra acestei lumini cenușii a fost făcută, după cit a putut află *Safarik*, de cătră *Durham* la 1712, maî pe urmă de *Bode*, *Cristian Mayer*, *W. Herschel*, *Schröter*, cele maî din urmă de *Winnecke* și *Klein* în 1871. *Klein* crede că lumina se poate explica prin presupunerea că Venus are o lună. *)

După toate acestea poate vedea ori-cine că nu fac îeu presupunerî așa din vînt, cum i se pare D-lui Lu-

*) *Safarik* a publicat cercetările sale în *Gaea* anul 1874 pag. 154. — O prescurtare tradusa mai sus se afla în *Jahrbuch der Erfindungen und Fortschritte auf den Gebieten der Physik und Chemie, der Technologie und Mechanik, der Astronomie und Meteorologie*. Leipzig 1875.

cescu, și că nu mă las amăgit fără să fiu cel puțin cu tovariși cari să nu-mi facă rușine.

Cred limpezită socoteala cu Dl. Lncescu și prin urmare ori cînd se va ivi prilej putem începe alta.

I. Nădejde.

HOLERA

Holera iese o boală cu vărsături și cu diaree. Se întîmplă adesea și iese cășunată de felurite pricină care ațîță pielea stomahului, ori a muștelor sau nervii acestor organe. (Otrăvire, mîncare de bucate stricate sau foarte greu de mistuit, rîniri de nervi, etc.). În lunile calde de vară se întîmplă asemenea boală în fie-care an și se cunoaște sub numele de *holeră europeană* (*cholera nostras*). Numai a rare ori iese foarte tare și atunci se observă la cei ce pătinesc: vărsare foarte îmbielșugată de materii albe ce samănă a apă de orez precum și diaree tot de asemenea materii, învinețire, receală la piele, schimbare la obraz, cîrcei la pulpe, puls de abiea simțit și amortală glasului. Aceste simptome trec de regulă iute și numai rar se sfirșesc cu moarte, dar se întîmplă de regulă și la *holera asiatică* care lovește adesea foarte mulți oameni o dată și iese foarte primejdioasă de vreme ce de regulă mor mai mult de jumătate din cei loviți.

Mersul holerei asiatică iese următorul. Mai tot dea-una se arată dintru'ntăi slăbăciune și turburare în mistuire timp de cite-va zile și a nume diaree apoasă fără dureri; adesea înse boala lovește pe neașteptate ca trăsnetul. De o dată, mai cu samă noaptea, apucă pe cine-

*) Acest articol il traducem și prescurtăm după „Die neue Welt“ No. 25, 1883 pag. 630. Autorul iese *non Pettenkofer* din München și l'a făcut pentru „*Conversations Lexikon*“ al lui *Brockhaus*,

va diaree strașnică, care numai de la început mai cuprinde exeremente colorate, apoi în curind numai materiile ca apă de orez, leșioase, cu celule epiteliale din mațele cele suptiri, cu picături de grăsime, globule de sînge, cristale de trifosfat de calciu și felurite ciuperci. Pe lîngă diaree se întîmplă în totdeauna și vărsături, ce cuprind de o dată fiere și materiile din stomah, apoi numai aceeași materie ca și diarele. La așa numita holeră uscată, formă de tot primejdioasă care se întîmplă rar, nu se observă materiile apoase de cari am vorbit, pentru că paralizarea mațelor face cu neputință darea afară a materiilor. O dată cu vărsăturile și diarele apoase se arată și sete chinuitoare, precum și scoborîrea temperaturii și a pulsului, bătea inimei se slăbește, minele, picioarele și urechile se învinețesc și se fac reci ca de mort, ochii se arată adînciți în gropile lor, glasul se face răgușit și fără sunet, urina nu se mai poate da afară, circei dure-roși încep în pulpe și tălpi, etc. În sfîrșit, une ori o dată cu încetarea vărsăturilor și a diareei, încetează pulsul, bătaia inimei, chiar și sunetele inimei cu totul și moartea urmează arătînd semnele unei opriri de sînge și paralizări de nervi (holera asfictică sau innădușitoare). În cazuri norocite înse, începe cu încetul a se ridică căldura, pulsul și bătăile inimei precum și urinarea începe a fi cu putință, somnul și puterile se întorc îeară-și, materiile apoase ale diareilor încep din nou a fi ca de obicei. Adesea urmează după holeră un feliu de tifus, care ține de multe ori mai multe săptămîni și de care mor destul de mulți.

Cercetarea trupurilor celor morți de holeră arată două lucruri mai însemnate: un catar de mațe cu mulțime de materie secretată și o îngroșare mare a singelui cu urmările ieî. În mațe, în parte și în stomah, se află o materie ca apa de orez, care se alcătuește din apă despărțită din sînge și din celule epiteliale ale părășilor tubului mistuitoriu. Pielea de prin lăuntru mațelor iese aprinsă, încruntată pe dedesupt și unelocuri desvălită de

epiteliu; ghindurile și alte prelungiri năuntrice se găsesc înflute. Singele iese roș-albastru închis, îngroșat mai mult sau mai puțin, în unele cazuri cleios ca păcura. Se arată grămădit în inimă, în vasele capilare lipsește, așa că țesutura celulară, mușchii și alte părți sînt lipsite de sînge, uscate și neelastice, pielea iese cenușie și zbîrcită, pelițele seroase se găsesc cleioase. Mai totdeauna sînt rerunchii schimbați, uneori foarte tare, la cazuri grele; urina cuprinde albumină adesea chiar încă înainte de moartea bolnavului.

Singele pîrîzînd mult din apa sa se înțelege de ce se îngroașă și se mișcă mai încet și numai poate pătrunde în vasele capilare. Din această pricină încetează resuflarea în plămîni, se întîmplă lipsă de resuflare și înhădușire. Creerî nu pot fi hrăniți de ajuns cu sînge și de aceea se întîmplă fenomene ce arată o suferință de creerî. Pentru că singele îngroșat iese mai puțin de cît înainte de a pierde apă, se înțelege de ce pielea iese zbîrcită. Coloarea vinată a feței și a pielei se înțelege din pricina resuflărei neîndestulătoare, căci se știe că singele se înroșește, din pricina oxigenului ce soarbe din aer. În scurt aproape toate simptomele se înțeleg din trecerea a multă apă din sînge în mațe.

Holera asiatică se cunoaște de mii de ani în unele părți ale Ostindiei (în Bengalul de jos, Malva, coasta Malabarului). Portughejii au dat de această boală, cînd în veacul al un-spre-zecelea au ajuns pe la capul bunei *Speranțe* la Goa în India, chiar în scrierile sanscrite aflăm boala descrisă cu toate simptomele sub numele de *Susrata* și de *mâha mâri* (moarte mare). În sanscrit se mai numeste *vishûizkâ* (vărsătură), *alaikâ* (circei), *vilambikâ* (colapsus.)

Fiind că toate simptomele holerei se pot întîmpla din pricina arsenicului ori a ciupercilor otrăvitoare, se poate crede că și holera iese pricinuită de vre un organism inferior, de vre un felu de ciupercă. Până acuma nu s'a cercetat acest organism. Ființele ce pricinuesc boala se

nasc în India; dar se pot întinde de acolò peste toată lumea și se pot desvoltà și pricinui boala și în alte locuri unde găsesc locuri priitoare. De mult nu-și puteau face o idee lămurită despre holeră din pricină că pe de o parte o vedeau atîrnînd și de constituția pămîntului și de legături cu țeri unde ieră boala. Din pricină că se împle om de la om de holeră ziceau că-i o boală molipsitoare, iear din pricină că o vedeau legată de felul pămîntului etc. le venea a o crede miasmatică, adecă ca frigurile. Pettenkofer a arătat la 1854 ca pe de o parte ieste holera o boală molipsitoare și că trebuie să fie aduși într'un loc germinii ce o cășunează, iear pe de alta că acei germei pentru a putea pricinui boală aveau nevoie de anumite feluri de pămînt pentru a se înmulți.

Chiar în India sînt numai puține districte în care holera ieste totdeauna, și chiar în acelea une ori se întîmplă numai din cînd în cînd cazuri, alte ori adevărate epidemii. Germeii duși în alte lucruri unde holera nu-i acasă la dînsa dau naștere la mai multe generații de ființi cari își pierd înse toată puterea în timp de un an doi și trebuie să fie aduși ieară-și germeii de la locul nașterii lor pentru a începe din nou o holeră. Acest fapt s'a observat și în Europa, căci toate epidemiile au înaintat, de la răsărit spre apus ori de la țermul mării spre lăuntru continentului.

O dovadă convingătoare pentru începerea unei epidemii de holeră se cere să fie aduși germeii din țeri unde se află boală, ne dau epidemiile din Malta și Gozo, unde s'au întîmplat șapte de la 1835. Amîndouă insulele sînt vecine și se asemănă în totul în privința pămîntului și a climei și s'au arătat de o potrivă de priitoare pentru desvoltarea germeilor de holeră, Gozo înci și mai priitoriu de cît Malta. Inse Malta stă de a dreptul în legătură cu lumea, pe cînd la Gozo se merge de la Malta și ieată, tot deauna s'a arătat întăiu epidemia în Malta, care putea primi mai ușor germeii aduși din afară și numai peste două trei săptămîni și în Gozo. Fiind

că după cum am spus Gozo avea pământul și clima încă mai priitoare pentru holeră de cîta Malta, în totdeauna au fost epidemiile mai omorîtoare la Gozo, Faptul că nu s'au desvoltat întăiu epidemiile în Gozo, arată că iese nevoie de germeii aduși de aiurea și că am greși presupunînd că germinii zac oare cum în amorțală așteptînd prilej bun. Holera asiatică iese așa de veche ca și cultura indieană cel puțin, dar nu s'a întins în Europa de cît tocmai în veacul al 19-lea. Negreșit că pricina iese iuțala comunicațiilor din veacul nostru. Cea di'ntăiu epidemie adusă în Europa s'a întimplat la 1831, cinci ani după ce au început a îmblă vapoare din Europa în India și înapoi.

Afară de comunicații se simțește în India ca și afară din India înriurirea pământului și a anotimpurilor. Sînt locuri carile s'au arătat foarte priitoare boalei și altele cari au fost cu desăvîrșire sau foarte tare scutite și anume la fie care epidemie.

În asemenea locuri chîar dacă se aduce boala de prin vecinătate tot nu se poate întinde. Între locurile aparate de holeră trebuie să cităm orașul Lyon din Franța, prin care se face comunicație așa de mare între Paris și Marsilia, amîndouă foarte primejdioase în timp de holeră. Chîar în 1849 cînd în urma unei răscoale s'au trimes regimente, carile aduseră holera din Paris și din Marsilia, și cari au încunjurat, cucerit și ocupat militărește orașul, tot nu s'a întins boala și asupra locuitorilor.

Locurile de la munți și din văile munților sînt mai puțin și mai rar atinse de boală de cît cele de la șesuri, dar și în cîmpie sînt întinderi însemnate, locuite adesea de oameni săraci, cari remîn neatinse, în timp ce în împrejurimi holera omoară mulțime de oameni. Ca pildă se citează un district din Bavariea lîngă Dunărea și altul între Röder și Spree în Sachsa. Și faptele se asemănă la toate epidemiile. Scutirea de holeră poate avea două pricini: feliul pământului și apa. Locurile așezate

pe pământ format din milituri nu tocmai vechi, ori pe coaste plecate tare sînt mai priitoare pentru holeră de cît cele așezate pe stînci ce se lasă greu străbătute de apă și de aer, precum și de cît cele de pe muchi sau culmi ridicate între două văi.

Cînd cercetăm cum se grupează localitățile bîntuite de epidemii, vedem că nu se înșiră de-a lungul căilor de comunicație, ci formează regiuni cari se află în basenul același riu, ori sînt supuse la același mod de scurgere a apelor de pe dedesupt. Se scotea în potriva ideilor lui Pettenkofer că holera s'a întîmplat și la Gibraltar deși iese zidit pe o stîncă, atunci iel a călătorit la 1868 și a văzut că Gibraltarul iese ridicat pe o pătură de pământ roș care ține în sine foarte multă apă și că stîncă pe care se așază acest pământ iese foarte crăpată. Stîncă de la Malta iese poroasă ca un burete și așa de moale, că se poate tăia cu cuțitul și cu fierăstrăul.

(Va urmă).

T. U.

Polіția de moravuri.

Monogamie, sfînta noastră familie, libertate individuală, pudoare, etc!! Ce mai beție de cuvinte, cum a zis Las-sale, toate aceste sînt numai pulbere azvîrlită pentru a ascunde lucruri scîrboase; nu mă voiî sfil a spune că în societatea noastră așa de delicată la auz, se găsește și promiscuitate și poliandrie și poligamie, nu-i vorbă ne-legale, ba iertare promiscuitatea ie legală și pusă sub a-părarea polițienească. Poate ie nevoe de lămurire? Dar ce iese prostituția, dacă nu un soiî de promiscuitate, și nu iese pusă sub părinteasca îngrijire a poliției?

Dar acum s'a găsit că toate acestea nu sînt de a-juns, cum Bucureștiî oraș european să fie mai pe jos de cît Parisul ori Londra? In acelea să fie *poliția de moravuri* și în București nu? Frumoasa poliție de moravuri,

care a dat niște rezultate minunate să nu fie și la noi? Pare că ați uitat că simțem Belgia Orientului?

Susținătorii acestei minunate instituții zic că trebuie de făcut aceasta pentru a împiedeca propășirea groznică a *a virusului sifilitic*. Ce nălucire au asemenea oameni, cari vor a stărpî un reu cu un mijloc ce-l va îmmulți înmîit, sacrificînd o mulțime de ființi nevinovate.

Polițiea de moravuri ie încă o ticăloșie din multele pe cari mîntea omenească le-a născocit. Agenții ie au voie ori la ce timp și ori pe care femeie ar presupune-o ie că ie necinstită să o tîrie la poliție pentru a fi cercetată de doctor de ie sănătoasă; și tot odată pentru a se încredința de are autorizația poliției de a face meșteșugul de prostituată.

În Franția, unde mulțămită născocirei bărbătești asemenea poliție își are ființa, s'au întîmplat mulțime de nenorociri din pricina aceștei nerușinate bande de selbateci, cari se numesc agenții poliției de moravuri, femeii cinstite au fost prinse, tîrite în poliție de cătră acești călăi; fete tinere și cinstite au murit din pricina scandalului și scîrbei de a fi tîrite și supuse cercetării doctorului, după ce mai întăiū aș stat împreună cu cele mai înjosite și mai desfrîinate ale societăței de az-î. Femeile fug de acești agenți mai groznic de cît de niște cîni turbați. Ce vroii stau pe uliță ca la yinat și se răpăd după gust asupra prăzei. Sint pilde că femeii urmărite de ieș sau omorît aruncîndu-se pe ferești și cite altele de șoilul acesta.

Ce vroii, femeia ori fata care în timpul nopții aleargă poate după un doctor fiind că tatăl, bărbatul ori copilul îi sint în primejdie de moarte poate fi prinsă și închisă până ce să cerceteză de nu ie femeie publică. Chiar zioa mare femeia vine de la lucru ori din tîrg, agentul o oprește o tîrie la poliție, îndată ce nu i vine lui la socoteală. Ce vroii, pentru femeii nu ie libertate personală, femeia nu ie persoană, ie încă tîrie după dînsa lanțul robiei. Va veni vremea să nu putem ieși

din casă fără păzitorii. Dar ce zic, s'au întâmplat cazuri cînd logodnica a fost ripită de lingă logodnicul său, fiind că agenților li s'a năzărit ce-va: răcnește, strigă, roagă-l să meargă să se încredințeze de la marturi că presupunerea lui nu ie adevărată, iel nici nu te aude zice că spuî minciuni. Căci ce li pasă, pare că dacă se va adevəri că nu au avut dreptate, are să-i pedepsască cine-va, o greșală mai mult vor zice cei mai mari ce-i de făcut. In caltea, D-lor apărători ai poliției de moravuri, odată cu votarea unei asemenea legi faceți cel puțin bunătațe de regulați ca fie-care femeie să poarte cîte o zgardă pe care să fie scris a cui fică orî femeie ie, căci astfelii avînd un felii de garant să fie scutită de atîtea mișelii. Poate cu chipul acesta femeile nevinovate cari nu se vor supune la poftetele agenților, nu vor fi murdărite și infectate de speculul doctorului, purtătorii al otrăveii de care voiți să vă feriți; nici nu vor mînea nopți în închisori di'mpreună cu cele mai stricate nenorocite.

Să mai îndrăznească a zice cei cari au asemenea idei că bărbații nu sînt tiranii femeilor și că nu le au ca roabe. Cînd pentru gustul de a-și face toate mișeliele cu siguranță, (după credința lor), voesc să jertfească chiar femeii cinstite. Ce ie de făcut, ziceți, cite-va greșeli, dar vom pune stavilă acestei infecțiuni; greșală, cetiți tratatele despre aceasta și vă veți încredința.

Nu sînt destul pamflet pentru monogamie casele de prostituție, mai trebuia încă poliția de moravuri. Curação, ați apucat bine. Nime nu tăgădueste că oamenii sînt stricați, că sînt chiar selbateci în privința sexuală. Dar ca acei cari țipă mai mult pentru sfînta familie, pentru pudoare și așa mai departe, să facă legi, să reguleze și să oploșască desfriul, să iea taxe de pe asemenea mîrșăvii, să dea tot ajutorii nelegiuitelor cari țin asemenea case! Cine nu știe că dacă o nenorocită fuge din o casă de prostituție, poliția se pune în mișcare, o prinde și o aduce să-și împlinească frumoasa funcție socială?

Înțeleg să se amestece poliția acolo unde poate împiedeca reul, dar să oploșească și să ajute asemenea lucruri, ie chiar o dovadă de nesocotință. Femeile sînt prinse și arestate îndată ce s'ar presupune că s'au aninat de trecători, ziua în amieaza mare; *sexul slab* provoacă pe cel tare, *minorul* pe *major* și pentru că cel din urmă cu toată marea calitate cu cari, s'a supranumit, cade în căpcana celui dintăi adevă a minorului acesta e pedepsit, închis, batjocorit, etc. Bărbatul de trei-zeci de ani, chiar învățat care a avut toate mijloacele de a se lumina, de a căpăta o idee mai înaltă de moralitate, se teme săr-mănelul să nu cadă în cursa unei minore, de șapte-spre-zeci ori opt-spre-zeci ani poate, căreia societatea nu i-a dat nici mijloace de a se lumina și nu poate avea vre-o idee de morală mai înaintată de cît selbatecii, adevă nu are nici una, ci merge călăuzindu-se numai de simțurile cele mai dobitocești. Eî bine, înalților stîpîni, de ce nu măsurați cu aceeași măsură și pentru femei; dacă iele sînt închise, de ce să nu fie și barbații cari vor provoca pe femei? Cîți pe uliță nu urmăresc femei cinstite, nu încep a le face curte, și adesea reușesc ale nenoroci. Prin grădini cîți îmblă cu cîrduurile după așa numita curte, un soi de mîncare care strică case, nenorocește famlii și smintește fetele la cap? Prin saloane ce fac cei mai mulți dacă nu curte, atît femeilor măritate cît și fetelor? Mulțamită aceștii măestrii alese reușesc adesea să fugă cu femei chiar din bal. Iei bine trebuie să faceți o poliție de moravuri și pentru bărbați; mă tem inse că vor fi cam de la olaltă închiși; și-apoi ștam noi vorba ceea „corb la corb nu scoate ochi.“

Cînd faceți asemenea legi ziceți că sînteți logici și drepti, ca în folosul sanătăței trebuie să închideți și cercetați pe femeile desfrîinate;iei bine nu ie logic nu ie drept că și bărbații desfrînați să fie închiși?

Sofica Nădejde.

Dirrecția urmată de „Conemporanul“

(sfârșit).

În privința literară trebuie mai întâiu să spunem câte-va cuvinte despre pricinile ce ne-au împins să publicăm anecdote populare și povești și apoi despre naturalism.

Am publicat anecdotele și poveștile și pentru însemnătatea lor literară, căci știm că plac multora cum ne plac și nouă, dar mai ales pentru a strânge material care să ne dea puțință de a cunoaște starea sufletească a poporului nostru în trecut, acuma și legăturile lui cu vecinii. Dl Gaster a cercetat mare parte din materialul literaturii populare romine și a arătat cum au străbătut multe credinți din producerile literare scrise în basme și anecdote. D-sa a mai spus că afară de acest material ieșit din literatura scrisă, mai iese încă un material foarte greu de deosebit, dat de mitologia populară. Dar chiar fără a cerceta în privința originii credințelor din basme și anecdote, iese de folos să vedem cum privește și cum înțelege poporul lumea. Ieste o greșală a idealiştilor, a voi să-și închipue un țeran român care nu se află în lumea încunjurătoare în loc de a cerceta și a cunoaște pe țeranul adevărat. Prin darea la iveală a anecdotelor și a poveștilor noastre, credem că lucrăm și noi pentru a face cunoscut țeranul român.

Aice iese și locul de a spune că n'am publicat anecdote țigănești, etc, cu gând de a ne bate joc de țigani, ci pentru a arăta cum și-i închipue poporul. De asemenea prin anecdotele despre Jidanii nu vom avea de gând a ne bate joc de dinșii, ci numai a arăta cum și-i închipue poporul; bine reu, dar trebuie să știm nu cum ar trebui să gândească poporul, ci cum gândește. Lăsăm pe sama idealiştilor să-și împlă capul cu visuri despre felurite lucruri, noi să cautăm adevărul,

Cât despre naturalism spunem numai că ne-am ho-

tărit pentru dînsul în potrivea idealismului și în scurt că naturalismul în literatură însemnă întronarea adevărului în locul viselor. Ieste de mare trebuință să se studieze omul așa cum iese în societate cu patimile lui și cu urmările lor, fără această cunoștință nu se vor putea stărpi relele. Despre naturalism vom scrie un articol a nume pentru a putea răspunde d-lui Xenopol. Am putea să ne lăsăm de asemenea răspuns, caei d-l A. G. Djuvara a scris o carte întreagă ca răspuns. Noi înse avem de gînd să luăm lucrurile dintr'un punct de vedere ce-va deosebit, să strîngem apărarea naturalismului mai pe scurt. Orî cum îndemnăm pe cetitorii noștri să nu treacă cu vedere scrierea d-lui Djuvara, care iese foarte bine alcătuită și bine scrisă. Ne simțim fericiți că s'a găsit în România asemenea luptătorii pentru naturalism. Asupra unor puncte nu împărtășim părerea autorului, dar despre acestea altă dată.

Pentru a face cunoscuți autorii naturaliști am tradus mai multe bucăți din Zola etc. și vom mai traduce.

În „Contemporanul“ s'au dat la iveală și cite-va încercări de scrieri originale, pentru că noi credem că chiar de nu va avea cine-va numai de cît talent pentru a face lucrări de artă, dar în însuflețit fiind de metoda naturalistă, va da măcar documente omenești, va arăta o parte din adevăr. Noi nu zicem că încercările de „nuvele“ publicate au fost toate naturaliste sau toate bune, cetitorii n'au de cît să-și facă singuri ideile în această privință.

Am crezut de cuviință o asemenea dare de samă pentru a încheia oare-și cum în scurt mersul ideilor noastre pînă acuma. În anul al treilea mari lupte ne așteaptă între altele cu „Revistă teologică“ și cu cei ce se țin încă de școala idealistă. Ne vom face datoria pe cît vom putea.

Încă o chestie însemnată despre care s'a vorbit adesea în „Contemporanul“ iese chestia femeilor. S'a dovedit prin un șir de articole că de geaba se linguesc

bărbații cu ideea că se vor putea apăra nedreptatea ce face femeilor prin învinovățirea că sint mai proaste de cît bărbații. S'a arătat că *creerile femeilor sint mai greș de cît ale bărbaților, dacă se ține samă de greutatea trupului*. Acest rezultat așa de însemnat l'a scos autoarea articolelor din datele cuprinse în articolele și cărțile privitoare la această materie și mai pe urmă s'a adevărit prin cercetări foarte însemnate ale lui Manouvrier că nu ieră greșită. Prin urmare singura armă ce mai rămăsese în minele bărbaților și de care se folosi și Dl. Maiorescu într'o conferință a D-sale la București, s'a frînt. S'a publicat în „Contemporanul“ o prescurtare a cărței lui Stuart Mil intitulată „Supunerea femeilor“ și s'a arătat cum se sfarmă toate încercările bărbaților de a-și sprijini privilegiile.

Lucru ciudat înse, deși de multe ori s'a spus limpede că noi privim votul, fie și universal, precum și parlamentarismul ca comedii; totu-și s'au găsit unii cari au scris că noi cerem pentru femei drepturi politice. Departe de noi asemenea idee, nu că s'ar cuveni a nu le da și astfel de drepturi, bărbații cari cred de mare folos votul și alte exerciții nefolositoare; dar pentru că noi știm bine că de s'ar și da asemenea drepturi femeilor tot ar rămănea în robica bărbaților cea mai mare parte.

Despre căsătoria adevărat morală, adică întemeiată numai pe iubire, precum și de căsătoria liberă care ar face cu puțința mai mare număr de căsătorii morale încă s'a vorbit în „Contemporanul“ și se va mai vorbi cînd va fi trebuință.

I. Nădejde.

Îndrăzneala la un plagiatoriū prins cu mîna'n sac.

În „Telegraful“ de la 26 August 1883 ne răspunde Dl. A. Paigrot sau *Ab. Paigrot* la învinovățirea ce i-am făcut că-și pla-

giează lucrările D-sale în dreapta și în stînga și astfelîu împle colonele Telegrafului.

D-sa se mîeară și oare-și cum ne ăea în rîs, că l'am descoperit tocmai acuma, după ce și-a făcut meșteșugul timp de zece luni de zile. Spre lămurirea D-sale îi vom spune că de mult știam că plagiază (ne ăeră destulă dovadă limba lucrărilor D-sale), dar nu ni s'a nimerit să punem, până în urmă, mîna pe texturile franceze.

Dacă Al. Paigrot însamnă *Plagiator*, nu ne pasă, faptul înșelăciunei și a furtului literar rămîne neatîns. Ceî mai mulți din cetitorii „Telegrafului“ au crezut de bună samă că lucrările „Mărioara“ și „Ja Herăstrău“ sînt lucrări originale ale unuia care are gust să-și puie un nume cîndat. Mai cînstit ar fi fost, dacă ar fi spus la fie-care bucată după cine a luat'o și nu ar fi căutăt să înșele lumea. Se vede că dl. Al. Paigrot s'a îndeletnicit mult cu cetirea „Cimpoiului“ de ne dă de gicit întorsăturile ce face.

Dl. Al. Paigrot crede că ar fi fost o grosolană nedibăcie a iscăli Al Paigrot, cînd avea de gînd să fure; nouă ni se pare că din potrivă și a făcut astfelîu o porțiță ca să scăpe cînd va fi prins cu mîna pe lucrul altuia.

Despre greșelele de traducere și de locdlizare se apără foarte rău D-sa, căci orî cum a scoate într'un loc fraza despre ceasornic și a o lăsa în altul nu arată vre o ghibăcie deosebită.

Culmea tuturor ăeste fraza următoare: „Observația aceasta a d-lor Digitalis și Verax mai dovedește că n'au nici cea mai mică idee de modul expeditiv în care se face partea literară din un ziar politic!“ Așă dară ne mărturisește cu nevinovăție Dl. Al. Paigrot că partea literară din ziarele politice se face furînd de icî și de colea.

Noî știm că la unele ziare se fac tot astfelîu și partea politică, ba chiar și articolele de fond. Aduceți-vă aminte de „Națiunea.“ Dar dacă se face astfelîu nu urmează că așă-î bine și că, dacă toți fură, nu mai ăeste oprit de a fură și pentru oamenii cînstiți. Cînstite Al. Paigrot multe lucruri mîrșave se fac de ziarele cele mari, de oamenii cei mari și de cei mici; dar departe am ajunge dacă ne-am crede din această pricină în drept dă a ne luă asemenea modele.

Dl. Al. Paigrot poate va fi știind că jurnalele franțuzești de pe cari se laudă că a furat, nu au obiceiū a-și fabrică așă de *expeditiv* (ce cuvînt delicat, luați sama, vă rog) partea lor literară. Dacă așă se face partea literară la toate ziarele politice romîne, ar fi datorii D-sa să dovedească, noi nu credem până nu vom avea dovezi. Despre „Telegraful“ unde se află oploșit dl.

Al. Paigrot nu ni se cade a nu-l crede, că trebuie să știe singur cum stau trebile și afară de acestea răspunsul D-lui Al. P. se vede că a fost luat ca bun și de redacție. Treaba D-lor sale. Cei citorii vor judecă, cum vor voi.

Măi spunem câte-va cuvinte cinstitului Al Paigrot, a nume ne mierăm cum de a ramas nepedepsit de *Ioan Popescu* și de *Costică Dobrogeanu* pe carii i-a făcut să joace roluri mîrșave și de rîs în nuvelele D-sale. Ori poate acești prieteni s'au simțit măguliți de descrierea ce le-a făcut! Ieu unul mărturisesc că nu m'ași fi simțit tocmai vesel, dacă cine-va ar fi spus că tot socialismul și tot ce ași fi făcut pentru onenire mi-a slujit pentru a mă face iubit de feliu de feliu de femeii de uliță, cărora să le sărut călcăul pentru a le da îndestuiarea de a vedea înjosit înaintea lor un om de care tremură împărații. (Bre! Bre! Bre!). Rolul lui *Ioan Popescu* iese și mai caraghioz și amintește de cine-va diutr'un roman englezesc, care își închipuia că are ochi așa de ai dracului de străpunge pe cei pe carii privește și — bine înțeles, ieră om ca toți oamenii.

Din purtarea d-lui Al. Paigrot cu prietenii D-sale (nu va zice că trebuie și în numele lor de făcut metateze) se vede ce feliu de om de treabă iese și ce gânduri au putut să-l mîie pe calea ce a apucat. Să-i fie de bine, îi urez reușită.

Verax.

FELIURIMÎ.

Laptele cald ca doftorie. Un coreespondent al ziarului „Milk Journal“ din Londra spune că laptele, ne fiert, dar numai încălzit, atîta cît îi trebuie pentru a fi placut, se întrebuițază în India în potriua diareilor celor mai tari, a durerilor de stomah, a holerei, a disenteriei. După „Medical Times and Gazette“ laptele astfel pregătit ar fi foarte bun în timpul frigurilor tifoide. Ieste o mîncare hrănitoare și ușoară. („Revue scientifique No. 18, 1882 pag. 575.)

* * *

Incercări făcute asupra unui spinzurat. Un oarecare Tracy fu spinzurat la Chicago la 15 Noemvrie 1881

pentru că omorîse, vertebrele gîtului se rupseră. O minută după moarte, zice „Scientific American“ doctorii Mann și Bluthardt au făcut încercările următoare: Un pol al pilei electrice fu pus în comunicație cu măduva spinărei, altul cu inima. Îndată se făcură zgircituri în mușchi pe unde trecea electricitatea, dar mai ales la față și la gît. Inima începù a bate încet, dar regulat, deși gîtul ieră cum am spus cu vertebrele despărțite. Doctorii Mann și Bluthard cred că la cei mai mulți Americani spînzurați moartea iese pricinuită de o îngrozitoare zguditură în sistemului nervos. Iei socot că dacă prin spînzurare se întîmplă să nu se rupă colona vertebrală nici măduva spinărei, atunci s'ar putea înviea cel spînzurat prin electricitate, prin frecări sau prin alte mijloace (*Revue scientifique*“ No. 18, 1882 pag. 575).

* * *

Chip de a cunoaște de-î mîerea falsificată. Se amestecă două-zeci de părți de mîere cu 60 de părți de apă apoi turnăm șpirit în amestec; dacă mîerea a fost falsificată cu glycoză atunci se lasă la fund o materie albă, adică dextrină (*Revue scientifique* pag. 574, No. 18 1882.)

Cătră cetitori!

Anul al treilea se începe la 1 August 1883, numărul 1 se tipărește la Cernăuți și, deși va fi în curînd gata, tot se poate să-l trimetem după No. 2. Cerem iertare cetitorilor noștri pentru asemenea încurcătură, înse o odihnă de o lună de zile mi-a fost numai decît trebuitoare și No. 1 a trebuit să-l tipăresc la Cernăuți, căci mă aflam aproape de acolo. Credem că acei cari ne-au susținut până acuma ne vor susține și mai leparte și tot odată vor căută să ne mai recomînde revista și la alți Domni iubitori de asemenea scriere,

Ioan Nădejde.

Redactorul „Contemporanului“.

Privim ca abonați pe D-ni ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

DIN POEZIELE LUÎ EMINESCU.

(urmare.)

Scrisoarea a treia

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vr'o limbă
Ce, cu-a turmelor pășune, a ieî patrie și-o schimbă
La pământ dormea ținîndu-și căpătăiî mîna cea dreaptă ;
Dară ochiu'nchis afară, înlăuntru se deșteaptă,
Vede cum din ceriurî luna lunecă și se coboară
Și s'apropie de dînsul preschimbată în fecioară,
Inflorea cărarea ca de pasul blîndeî primăverî,
Ochiî ieî sînt plinî de umbra tăinicitelor durerî
Codriî se infloresc de atîta frumuseță
Apele 'ncrețesc în tremur străveziile lor fețe
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scînteind pluteă prin aier și pe toate din natură
Și prîu mîndra fărmeceare sună'o muzică de șoapte
Iear pe ceriurî se înnalță curcubeele de noapte...
Iea șezînd cu iel alaturî, mîna fină î-o întinde
Părul ieî cel negru 'n valurî de mătasă se desprinde :
„—Las să leg a mea vieată de a ta... In brațu-mî vino
„Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alîno...
„Scris în cartea vieței iese și de veacurî și de stele
„Ieu să fiu a ta stăpînă, tu stăpîn vieței mele“.

Și cum o priveă Sultanul, iea se 'ntunecă... dispare ;
Iear din inima lui simte un copac cum că răsare
Care crește într'o clipă ca în veacurî, mereu crește
Cu-a lui ramurî peste lume, peste mare se lățește ;
Umbra lui cea urieasă orizonul îl cuprinde
Și sub dînsul universul într'o umbră se întinde ;
Iear în patru părți a lîmeî vede șirurî munții mari
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcaniî seculari
Vede Eufurul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrînă ;
Umbra arborului faluic peste toate ie stăpînă
Astfeliu Asiea, Europa, Africa cu-a ieî pustiuri
Și corăbiile negre legănuîndu-se pe riurî
Valurile verzi de grîe legănuîndu-se pe lanurî
Mărilă țermuitoare și cetăți lîngă limanurî,

Toate se întind nainte-î... ca pe-un uriaș covor
Vede țară lângă țară și popor lângă popor
Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
În întinsa 'mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceriuri pân' la ramuri nu ajung ;
Dar un vînt de biruință se pornește în delung
Și lovește rînduri-rînduri în frunzișul sunătoriu,
Strigăte de Alah! Alah! se aud pe sus prin nori
Zgomotul creștea ca marea turburată și învultă
Urlete de bătălie s'alungau după o laltă
Înse frunzele-ascuțite se îndoae după vînt
Și de-asupra Romei nouă se închină la pămînt.

Se cutremură Sultanul... se deșteaptă. . și pe cer
Vede luna ce plutește peste plaiul Eschișer ;
Și privește trist la casa Șeihului Edebali
După gratiile de fereastră o copilă iel zări
Ce-î zimbește, mlădioasă ca o creangă de alun
Ie a Șeihului copilă, e frumoasa Maicatun.
Atunci iel pricepe visul că i trimesc de la profet
Că pe-o clipă se'nălțase chiar în raiu la Mohamet
Că din dragostea i luminează un imperiu se va naște
Ai căruia anii și margini numai ceriul le cunoaște.

Visul său se 'nfiorează și se'ntinde vulturește
An cu an împărăția tot mai largă se sporește
Ieară flamura cea verde se învultă an cu an
Neam cu neam urmîndu-î zborul și sultan după sultan ;
Astfelîu țară după țară drum de glorie-î deschid...
Pân' în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un țerm de altul legînd vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întregă
Ieniceri copiii de suflet a lui Alah și Spahii
Vin de 'ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii
Răspîndindu-se în roiuri întind corturile mari
Numa 'n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Ieată vine-un sol de pace cu-o naframă 'n vîrf de băț,
Baiazid privind la dînsul îl întrebă cu dispreț ;
— Ce vrei tu ?..

— Noi! Bună pace! Și de n'o fi cu bănat

Domnul nostru-ar vrea să văză pe măritul împărat.
La un semn deschisă-î calea și s'apropie de cort
Un bătrîn atît de simplu după vorbă, după port.
— Tu iești Mircea ? — Da'mpărate!

— Am venit să mi te 'nchinî

Să nu schimb a ta coroană într'o ramură de spinî.
— Ori ce gînd ai, împărate, și ori-cum vei fi sosit
Cît sintem încă pe pace ieu îți zic : „Bine-ai venit!“
Despre partea închinărei înse, Doamne, să ne ierți.
Dar acû vei vrea cu oaste și războiû ca să ne cerți
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei Tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce ie scris și penrru noi
Bucuroși le-om duce toate, de ie pace de-î războiû“

„— Cum ? cînd lumea mi-e deschisă, a privi gîndești că pot
„Ca întreg Aliotmanul să se'mpiedece de-un ciot ?
„O, tu nici vizezi, bătrîne, cîți în cale mi s'au pus
„Toată floarea cea vestită a întregului Apus
„Tot ce stă în umbra crucei, împărați și regi s'adună
„Să dea piept cu uraganul ridicat de Semi-lună ;
„S'a 'mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta
„Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
„Fulgerile adunat'au contra fulgerului care
„În turbarea-î furtunoasă a cuprins pămînt și mare,
„N'au avut decît cu ochiul orî cu mina semn a face
„Și apusul își împinse toate neamurile 'ncoace ;
„Pentru-a crucei biruință se mișcară riuri-riuri
„Orî din codri răscolite orî stîrnite din pusturi
„Zguduind din pace adîncă ale lumii începuturi,
„Inegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi
„Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
„Tremura înspăimîntată marea de-ale lor corăbii !.
„La Nicopole văzut'ai cite tabere s'au strîns
„Ca să stee înnante-mî ca și zidul neînvins.
„Cînd văzuî a lor mulțime, cită frunză, cită iearbă
„Cu o ură ne'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă ;
„Am jurat că peste dinșii să trec jalnic fără păs
„Din pistolul de la Roma să dau calului ovăs...
„Și de crunta-mî vijelie, tu te aperi c'un toiag
„Și purtat de biruiuță, să mă 'mpiedec de-un moșneag ?
„— De-un moșneag da, împărate căci moșneagul ce privești
„Nu ie om de rînd, iel ieste Domnul Țerei Rominești.
„Ieu nu ți-ași dori vr'o dată să ajungi să ne cunoști

„Nici ca Dunărea să 'ncece spumegînd a tale oști.
„După vremuri mulți veniră, începînd cu acel oaspe
„Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe
„Mulți durară după vremuri peste Dunăre vr'un pod
„De-au trecut cu spaima lumei și mulțime de norod
„Împărați pe cari lumea nu putea să-i mai încapă
„Au venit și 'n țara noastră au cerut pămînt și apă
„Și nu voiu ca să mă laud nici nu voiu să te 'nspăimînt
„Cum veniră se făcură toți o apă și-un pămînt
„Te făleşti că înainte-ți răsturnat'ai val-vîrtej
„Oștile leite'n zale de 'mpărați și de viteji?
„Tu te lauzi că Apusul înainte ți s'a pus. ?
„Ce-i mină pe ieî în luptă, ce-a voit acel Apus?
„Laurii voiau să-i zmulgă de pe fruntea ta de fier,
„A credinței biruință câtă ori-ce cavaler.
„Ieu? Îmi apăr sărăciea și nevoile și neamul..
„Și de-acea tot ce mișcă'n astă țară, riul, ramul
„Mi-e prieten numai mie, țeară ție dușman țiește;
„Dușmănit vei fi de toate far'a prinde chiar de veste;
„N'avem oști dară iubirea de moșie ie un zid
„Care nu se'nfiorează de-a ta spaimă, Baiazid !“

Și abiă plecă bătrînul.. Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iear la poala lui cea verde miî de capete pletoase,
Miî de coifuri lucitoare ies din umbra'ntunecoasă.
Călăreții umplu cîmpul și roesc după uu semn
Și în caii lor selbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite ieau în fugă fața negrului pămînt
Lănci scîntee lungi în soare, arcuri se întind în vînt;
Și ca noui de aramă și ca tropotul de grindeni
Orizonu'ntunecîndu-l vin săgeți de pretutindenî
Vișîind ca vijeliea și ca plesnetul de ploae...
Urlă cîmpul și de tropot și de strigăt de bătae.
În zădar strigă 'mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morței se întinde tot mai mare și mai mare;
În zădar flamura verde o ridică înspre oaste
Căci cuprînsă-i de pieire și în față și în coaste;
Căci se clatină rărîte șiruri lungi de bătălie
Cad Arabii ca și pîlcuri risipite pe cîmpie
În genunchi cădeau pedestri, colo cai se răstoarnă,
Cad săgețile în valuri cari șueră, se toarnă
Și lovînd în față 'n spate ca și crivățul și gerul
Pe pămînt lor li se pare că se nărua tot cerul...

Mircea însu-și mină 'n luptă vijelia 'ngrozitoare
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare
Durduind soseau călării ca un zid învâlt de suliți
Pintre cetele păgine trec rupîndu-și large uliți
Risipite se'mprăstie a dușmanilor șiraguri
Și gonind biruitoare, tot veneau a țerei steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată.
Peste-un ceas păgînatatea ie ca pleava vînturată
Acea grindin'oțelită în spre Dunăre o mină
Iear în umbra lor se'ntinde falnic armiea romînă.

Pe cînd oastea se așază, ieată soarele apune
Voind creștetele nalte ale țerei să 'ncunune
Cu un nimb de biruință, fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit
Pîn ce isvoresc din veacuri stele una cîte una
Și din neguri dintre codri tremurînd s'arată luna.
Doamna mărilor și-a nopței varsă liniște și somn
Lîngă cortu-î unul dintre fiii falnicului Domn
Sta zimbînd de-o amintire pe genunchi scriind o carte,
S'o trimită dragei sale de la Argeș mai departe :

„De din vale de Rovine
„Grăim, Doamnă, cătră Tine,
„Nu din gură, ci din carte
„Că ni iești așa departe.
„Te-am rugă, mări, rugă
„Să-mi trimeți prin cine-va
„Ce-î mai mîndru'n valea Ta :
„Codrul cu poeuele
„Ochii cu sprincenele ;
„Că și ieu trimite-voi
„Ce-î mai mîndru pe la noi
„Oastea mea cu flamurile
„Codrul și cu ramurile
„Coiful nalt cu penele
„Ochii cu sprincenele
„Și să știi că-s sănătos
„Că mulțămînd lui Hristos
„Te sărut, Doamnă, frumos.

X.

(Va urma).

Caiă Țiganului.

(Anecdota populară).

După daicos, ca țiganul, prin meleaguri trierînd
Un țigan, pe-un drum, se vede, întîmplat-u-s'a într'un rînd
O potcoavă să găsească. Lîngă iea stătù privind
O bucată bunișoară. Apoi, nu știu ce-a gîndit.
In desagi frumos o strinse și spre casă-i a pornit.
Cînd ajunse-acasă, daucii înainte-i toți ieșiră
Și cu cîrdul, iuți ca ulii peste trăiști năvăliră.

Căutau și ce găseau

Tot scoteau și tot ziceau :

„Ditai lapte și slănină! Ditai carnea și untura!

„Ditai brînză și făina! Acana cîrlobătura!!!...

„Hei, trăsните-ar Dumnezeu!

„Tete-o, ce-i în sacul tău?

„Ce-i aceasta?

„— Iea potcoavă. D'apoi altă ce să fie?!...

— Ian auzi: potcoavă, ditai!! Oare mourtă-I ori îi vie?!.

„Potcătura potcovată

„Tare-i strimbă cîrlobată

„Și sucită și 'nvîrtită

„Ș'apoi încă și bortită

„Dar, măi tete-o, se minîncă?...

— Dar de unde?

— Apoi dar

„Spune 'ncaltea, teticuță, ce-ai să fac, cu iea măcar.

„Demineața cînd s'aude la beserecă tocînd

„Toca, toca, toca, toca, bălălău și bam, făcînd

„Nu cum-va de-acestea face popa, teteo?

— D'apoi cum!

— Dar de unde-ai căpătat'o, măi teticu?

— De pe drum.

— Da 'ndrăcit măi iești, măi teteo!... Și la ce ți-i bună acum?

— Asta-i bună dragul tetei pentru că-i de potcovit.

„Trebuesc de toate patru. Una-i asta ce-am găsit,

„Numai una, și'ncă una și cu una de-ar măi fi,

„Ar fi tocmai... Ș'apoi tetea și vr'o albă va găsi

„Și cu ieie atunci pe alba, tetea las va potcovi

„Doamne, Doamne ce-ar măi fi

„Și vr'o albă de-ași găsi?!.

.

„Alba tetei cea găsită
„Cînd te-ai face potcovită
„Și cu șaua de a cățaua
„Să se miere mătăhana !...
„Ce-ași mai face, zeu atunci? Mîna 'n șold ași răzămă,
„Și pe alba potcovită ziua 'ntreagă m'ași primblă
„Făr de grijă. Nicî de dracul, de nemic nu mi-ar păsă.
„Dediü în deal și Dediü 'n vale
„Tot pe alba lui călare.
„Cine poate să-î mai zică :
„Cioară, stancă, mămulică?!
„Cine-î zice că-î din laiü?
„Parcă-î vodă, parcă-î Craiü!!
„Număi alba și-o strunește
„Și se primblă 'mpăratește....

„D'apoi cum! Cu alba, lasă, nicî de dracul nu mă tem...
„Ba și un telegariü, așteaptă mai pe urm'avem să avem,
„Alba noastră mai la toamnă va mai face și-un surel.
— Da, surel, surel, măi tete-o să mă suiü și ieü pe iel.
„— Să te sui, țiganul strigă cătră danciu și haide-î prinde
„Și-î așază pe bătaie și-l sucește și-l întinde :
„Na! Tălhariü! Să ții tu minte, nu-ți mai iert așa greșeli,
„Cum te-apuci, luate-ar dracul, minzul crud să mi-l deșeli?..

T. D. Speranță.

La moartea Prea Cuvioșiei Sale.

(sfîrșit).

Ziua se sfîrșise împreună cu firul vieței Prea Cuv. Sale și întunerecul nopței acoperea cu întristare fețele tuturor.

Amurgea.

Ușa beserecei ieră deschisă și la lumina celor din urmă raze ce luminau în astă lume remășițile Prea Cuv. Sale, un părinte ce-tea psaltirea. Iear pe afară nu se vedea de cît, cînd și cînd, în zarea luminei din beserecă, vre un părinte aducînd de la beciü cite un ulciör din vinul cel roș al Prea Cuv. Sale, *singe de țepure*, așa îl numea cînd trăia. În iütunecimea nopței număi două locuri remăsese ră deschise: la beserecă unde ieră mortul, și pentru cei vii la pivniță.

Nu știu dac'ați auzit care-va de mama Tudura.

Băta babă! Nu știu ce-i venise. Intr o zi, se vede că n'avea ce face, se apucă și muri. Moartea iei înse n'a fost curat moarte, cum mor oamenii. A fost leșinat numai. Dar ce folos? Cred că mai degrabă s'ar fi prins să fi murit de-a binele, de cît așa. Cît șezuse moartă, nepoții și nepoatele curățiseră tot de prin casă, cînd se trezi baba, n'avea la ce să-și mai oprească ochii.

„— Mare minunea lui D-zeu, zise iea prăvind casa goală. „Săracul om, cum moare nu mai trăiește.“

Tot așa ar fi zis și Prea Cuv. Sa de s'ar fi mai putut scula. Tot se ierosise în urma lui. În bibliotecă, nici urmă de găvănose cu dulceții, de stecle cu spirit de meliaș, de beșici cu brinză ori de puțină cu unt nu se mai vedea. Giubelele cele blăuite și alte matăsării parcă nici nu mai fuseseră. Și credeți poate că le luase cine-va? Nu. Ferească D-zeu. S'au fost irosit așa singure.

Tot așa s'au irosit firește și manuscrisele lui. Acestea înse poate vor scoate capul unde-va. Numai ce le veți vedea tipărite, ciue știe sub al cui nume.

S'au dus toate, în sfîrșit, cu trăsura și cu cai cu tot. Ba trăsura s'a vîndut la mezat: cabrioleta cu doi cai și cu hamuri, o sută de franci

De-ar fi trăit Prea Cuv. Sa, cum ieră om milos și cît de lesne lăcrămă, nu știu ce-ar fi mai făcut.

În locul lui înse lăcrămau ceialaltți părinți.

Să fi văzut pe pildă pe părintele Năpădilă, cel care numără mătămile, și se rupea inima. Ședea în odaie singurel la o masă cu un Hristos răstignit dinnainte și cu un ulcior de vin sub masă și plîngea:

„— Aăă racu Prea Cuvioșea-Sa! Unde om mai găsi noi părinti ca dînsu.“

Plîngea pe răposatul și se plîngea și pe Sf. Sa că ieră singur.

Singur, înse, nu multă vreme a fost.

Unii dintre școlarii mai în vîrstă și dintre pedagogi, nemîngîieți de moartea Prea Cuv. Sale, nu-și puteau afla loc. Alergau în toate părțile. Cea mai slabă umbră și cea mai mică buruană ce se mișcă în făcea să trăsără. Chipul răposatului nu le ieșea din minte

Neliniștea le creștea cu atît mai mult cu cît niște umbre negre foieau necontentit pe lîngă beserecă.

Mare-i frica, dar și neliniștea-i de ajuns.

Cum să nu fii neliniștit, cînd vezi ieșind așa ca din pămînt și trecînd pe lîngă beserecă niște mătămale negre, lungi și umflate de amîdouă părțile? Ba ași pune rămășag că de ieră unul mai

slab de inger, cine știe ce s'ar fi ales de capul lui. Cu toate acestea așa mari comedii uu ierau. Din potrivă, lucruri cu totul nevinovate. Dacă te-ai fi dus aproape ai fi văzut pe unul dintre Sfinții lor, părinții de acolo, primblîndu-se cu minele în buzunare, adecă aducînd de la beciu cite-un ulcior ori cite o garafă de singele Domnului

Unii școlari de cei mai în vîrstă și chiar dintre pedagogi, cum am zis, tot din pricina neliniștei începură a cercă să vadă ce soartă au acele nenorocite gărafe și ulcioare scoase noaptea din pivniță. Cu cercetările lor, unii ajunseră la părintele Năpădilă, alții la părintele Dichemvire, alții la părintele Borcan și pe la alți sfinți părinți, propoveduitori ai cuvîntului lui D-zeu.

Dacă s'au dus pe la acești sfinți părinți, îndrăzvit'au, credeți, să se lese a cădea în lumeștile desfătări? Ferească D-zeu! Numai duhovnicești cuvinte se vorbeau.

Părintele Năpădilă avea uu găvănos ca de vr'o trei litre și în lipsă de păhar, fii cei duhovnicești, după pilda sf. Sale se slujau cu dînsul. Părintele Dichemvire avea și păhare cu tot tacîmul; iar la părintele Borcan trăgeau cu gărafa.

Aceasta ieră obșteasca îndeletnicire a tuturor părinților din mănăstire în sara adormirei Prea Cuv. Sale.

A doua-zi demineată se vedeau numai urmele tainicilor slujbe: gărafe și ulcioare deșerte, peliți de beșici de brînză, cîolane, curățituri de alte uscături ori păstrămuri cari semănau cu cele de sus din bibliotecă, sfărămături de posmagi și altele.

Cînd resărea soarele nu știu la care părinte ieră aproape de a blagoslovi de leturghie, cam pe la antifoane. Slujba ceea-laltă o făcuseră înainte.

La părintele Năpădilă slujba mersese mai departe: ajunseră să se prindă de păr.

Părintele Năpădilă, înse, cu bunătatea lui le împacă pe toate. Sfinția-Sa umplea numai găvănosul și zicea: tot încet și cu duhul blîndeței, că altă ce-va nici că putea zice.

Părintele Borcau, ca în sinul lui Avraam, dormea numai cu capul pe pat, iar picioarele cine știe unde pe jos, comănacul alătura, gărafa deșartă la picioare și ușa deșchisă.

Sărmanul, părintele Borcan, mare năcaz a mai avut până la îngroparea Prea Cuv. Sale. Căci ieată așa s'a chinuit vr'o trei zile. De cite ori treceaî vedeai și gărafa mutată din loc și pe Sf. Sa culcat altfelî: ori cu capul pe pat și cu picioarele jos, ori cu capul în jos spînzurat și cu picioarele pe pat ori pe părăți.

Apoi și la față doară se schimbase. Pe lingă nas, acumai-se înroșiseră și ochi. Și numai din pricina plînsului, zicea Sf. Sa.

„— Ș'apoi de ce mai plîngi, părinte Borcan? Îl întrebaî.

„— Cum nu-î plînge, răspundea Sf. Sa, frecîndu-şi ochii cu dosul mînei— şi suspinînd de te temeai, după cît îeră de zdravăn, să nu se risipească!; că zdravăn mai îeră: ar fi fost bun slăvit de tambur-major. Cum nu-î plînge dacă-ţi moare mai marele şi duhovnicescul tău părinte.“

Te uitaî la dînsul şi te cuprindea jelea: mult face frica de D-zeu şi simţul religios.

Ş'apoi părintele Borcan trebuie să fi fost şi bun la D-zeu. I se întîmplau pînă şi vedenii, spunea Sf. Sa. Visă visuri sfînte. Sugea vr'o jumătate de garafă şi cum se culcă i-se arăta Maica Domnului!...

Părintele Fasoluţă nu ştiu prin ce parte a lumii se va fi proslăvit sara întăiea. Negreşit că jalea îl bîruiise şi pe Sfinţia Sa ca şi pe ceialalţi, dar ca om bătrîn îşi cătase şi îel oameni mai de frunte.

Multe înţelepţeşti cuvinte se vorbiră în sara aceiea, multe pilde mari se dădură şi multe duhovniceşti fapte despre lucrarea cereştei pronii se amintiră. Aşa de pildă părintele Dichemvire istorisea cum a lăcrămat icoana Maicei D-lui, cînd s'a auzit vestea despre luarea averilor mănăstireşti şi alte asemenea minuni neînţelese de oameni şi făcute cu puterea lui D-zeu!

În sfîrşit neaşteptata nenorocire a morţei Prea Cuv. Sale îi lovise în ce aveau mai scump. Îutristarea le amărise zilele, lăcrîmele din noaptea aceia le înnăcriseră sufletul şi a doua-zi demineăta îerau sărmanii cu ochii painjenii, galbeni şi bugezî la faţă parcă îerau fierţi în oală.

* * *

A doua-zi se petrecu mai în linişte. Fie-care se mîngîiea pe unde putea. Se mai pregătiră de ale îngropărei şi se săpă cărămida. La călugări se pune o cărămidă pe care se scrie numele, rangul mortului şi data morţei.

„— Vezi, zicea Părintele Dichemvire, cînd desgroapă un călugăr, găseşte sub cap cărămida, ceteşte şi vede cine a fost îel şi pomenirea lui nu se stînge; îear un popă de mir, putea îel să fi fost cine ştie ce, nu se mai poate şti. Pe ce ai se cunoşti care-î badea Ion şi care-î popa.

Poate avea şi dreptate părintele Dichemvire! Norocul Sf. Sale că se făcuse călugăr.

Sara, fu cea din urmă sară de jelanie.

Cum înoptă începură a se ivi şi umbrele călătoare la pivniţă. Cu cît înoptă şi umbrele se îndeseau. Bieţii părinţi deprin-

deau și pe alții cum să ducă crucea lui Hristos pe umerele lor. Mai luau și câte un tovarăș să le ajute a aduce de la pivniță cele trebuitoare pentru slujba ce avea să se săvârșască în noaptea viitoare; căci în noaptea trecută își aduseseră singuri.

În adoua noapte au luat parte la privighere un numer mai mare de credincioși. Candele mai multe s'au umplut și rugăciuni către bunul D-zeu pentru veșnica odihnă cu dreptii a Prea Cuv. Sale, s'au făcut mai multe.

Dacă nu-l va mai fi iertat D-zeu nici în noaptea aceea pe Prea Cuv. Sa, apoi negreșit că rămîne ne iertat.

Se auzeau chiotele cine știe de unde. Ar fi gîndit cine-vă că-i pe la culesul viilor, ori că s'a deschis vr'o crîsmă nouă. Cu toate acestea nu ieră așa. Cel cu paguba ie și cu păcatul. Bieții părinți, le sărea cămeșa de pe dinșii de plîns și lumea proastă îndrăznea să birfească. Ș'apoi încă se zice că să nu-ți fie ciudă, cînd vezi lumea așa de anapoda: cînd vede ce-va cu ochii, parcă dracul îi șoptește.

În sfîrșit se făcù și ziuă. Ziuă hotărîtă pentru înmormîntare. Și bine că se mai făcù o dată. Altfeliu ar fi răposat și ceialalți părinți și ar fi remas turma fără nici un păstoriu, mănăstirea pustie. Noroc că îngroparea a fost mai tîrziu; au mai avut bieții părinți cînd prinde câte o leacă de somn.

Îngroparea, ce se mai spun cum a fost? Ca toate îngropările. Lumînări aprinse, tămîie, cîntări, cetanii de cuvinte innainte de groapă, la groapă, peste groapă, după groapă... Dacă a mai fost ce-va a fost la urmă. Adecă nu mare lucru. S'a pus la cale să dea de băut câte o leacă de vin de al Prea Cuv. Sale. Până a-tunci se zicea că nime nu băuse încă.

Nu băuse. Dar cînd veni un creditoriu ca sa ieie vinul, luă drojdii mai mult. Vinul se înroșise și iel, pentru că nu băuse nimene.

După înmormîntare s'a scos în adevăr și vin. S'a scos de ajuns. Cu toate acestea mai mult slugile și bucătarii avură parte. Ceialalți ierau plini de întristare și nu le mai trebuia.

Cine a vrut, înse, a avut de unde să beie. A baut până și un mînz și un berbec care ierau prin ogradă. Se îmbătase bietul berbec. Umblă cu botul în sus, rînjind diuții la oameni și stărnutînd prin ogradă. Slugile în buimăceala lor uitaseră un ciubăr cu vin pe un tîrnaț și bietele dobitoace au gustat și iele.

Mai în de sară până și pe băieții cei mai mici îi pâlise jalea. Se boceau în gura mare după Prea Cuv. Sa. La toți, înse, li se încurcă și limba și mersul. Ieră un zgomot și o forfoteală ca la un iearmaroc.

Cu liniștea nopței, înse, veni și liniștea sufletelor. Un somn

greu cuprinse pe toți cei ce fuseseră sub ascultarea Prea Cuv. Sale, și admirați m'î tot așa de greu ca și Prea Cuv. Sa. Tăcere.

În acea noapte nu se știe nici cucoșii dacă au cîntat.

Liniște desăvîrșită.

Zgomot nici n'avea unde fi : odăile în cari șezuse Prea Cuv, Sa, deșerte, lăzile deșerte, dulapurile deșerte, cămara(cea din bibliotecă) deșartă, pivnița deșartă. Puteai în adevăr zice precum zicea Prea Cuv. Sa cînd ieră în vîență : *deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni.*

T. D. Speranță.

Din ce veac să fie limba din manuscriptul de la Voroneț?

Manuscriptul s'a aflat la mănăstirea de la Voroneț de Domnul profesor Crețu, încă de la 1871 ; dar dl. Sbiera, după ce a pus mîna pe dînsul, l'a ținut până mai dăună-zî pentru D-sa. Acuma a ajuns în puterea Academiei, care a scos câte-va copii prin fotografie ; nu știm înse de ne va fi dat și nouă să putem cercetă manuscriptul după fotografiile, căci, se zice, că s'au și împărțit toate.

Pentru întăiea oară am văzut o bucată din numitul manuscript, publicată cu litere latinești de dl. profesor de la Cernăuți I. Bumbac în *Aurora romînă* No. 9 anul al II-lea 15 Sept. 1882. Publicarea a fost însoțită de idei așa de ciudate în privința vrîstei graiului documentului, cît și în privința istoriei limbei romine, că n'am putut lăsa lucrul să treacă ne băgat în samă. Pentru a arătă ce idei trebuie să-și facă cine-va despre graiul din manuscript am publicat în „Contemporanul“ anul al II-lea la pag. 299 și 392 un articol, în care, după ce am pus față în față graiul de la Măhaciū cu cel din manuscriptul în chestie, am dovedit că se potrivesc foarte bine în mulțime de puncte și că dialectul de la Măhaciū este întrebuintat și în manuscriptul de la Voroneț, numai îl aflăm ceva mai bine păstrat, și că poate decî să fie și ce-va mai ve-

chiu. Credeam și cred și acuma că manuscriptul nu poate fi decît din veacul al XVI-lea ori cel mult de la sfîrșitul veacului al XV-lea.

Dl. Bumbac mi-a răspuns la acest articol prin un studiu care a umplut aproape în întregime No. 12 al „Aurorei romîne.” Acuma, după ce am mai văzut încă o bucată din text publicată în No. 10 al *Aurorei*, m'am hotărît pe de o parte să aduc mai multe dovezi pentru ideea mea, iar pe de alta să dovedesc că Dl. I. Bumbac n'are dreptate în învinovățirile ce-mi face și că toată grămădirea de fraze cu care a umplut aproape un număr, păcătuște prin lipsă de temelie științifică.

Înainte de toate mărturisesc că așî dori foarte mult să înterez de chestia aceasta cît mai mulți dintre cetitorii „Contemporanului” : pentru acest scop am de gînd să scriu cît se poate mai fără multe forme curat științifice.

* * *

Dl. Bumbac mă învinovățeste chiar de o dată că n'am citat cuvintele așa cum le pusese D-sa. De ce am pus ieü ž, cînd Domnia-sa pusese i, mă întrebă ; d'apoi cum aveam să știu că d-sa a ținut samă de faptul că în manuscript ieră i întreg și nu i, cînd îl văd că în „Aurora” întrebuițază de regula i, unde se rostește ž. De pildă de ce scrie : *Aurorei, considerațiuni, cetitorii, nici*, etc. cînd ar fi trebuit să puie la urma cuvintelor aduse aice ž? Apoi faptul dacă avea manuscriptul i nu dovedește nemică pentru vechimea lui, de vreme ce asemenea ortografie găsim și într'o carte de la 1744, *Mărgăritarele lui Ioan Zlatoust*, tipărită la 1774, pentru a doua oară, etc. Ori cum, de știeam că dl. Bumbac a copiat așa de cu strășnicie, puneam și ieü ž ; căci la ce așî fi falsificat textul, ce mi-ar fi folosit? Am avut înse și alte fapte ce m'au oprit de a da încredere desăvîrșită transcrierii manuscriptului. A-nume am văzut cu ce patimă ține dl. Bumbac la ortogra-

fişa Academiei, cînd, cu mîerare, am cetit ca sunetul sem-nului chirilic μ îl va arăta prin *sce, sci, şte, şti*; al lui κ prin *ă, ă, ă*; al lui λ prin *â, ê, î, ô, û*, şi în sfîrşit al lui π prin *â, ê, î, ô, û*. De ce s'a apucat D-sa să nu ne dea faşa cît mai adevărată a manuscriptului, pentru ce să ne însemne pe λ cînd într'un felii, cînd în altul şi tot aşă pentru celelalte înşirate mai sus.

Alt fapt care m'a oprit a scrie *răniţi* ori *păgăni, bē-trăni* cu *ă* iese convingerea că pe vremea cînd s'a scris manuscriptul ca şi mai înainte, n'a fost un *ă* în aseme-nea poziţie. Nicî o dată n'au zis Romîni: *bătrăni, păgăni*, etc. Cum că pe vremea cînd s'a scris manuscriptul se rostea *a* accentuat urmat de *n mp, mb* ca *î* din zilele noastre vom aduce în dată dovezi.

* * *

Fiind că, sprijinindu-se pe sunetul *î* şi pe forma sub care se află în manuscriptul de la Voroneţ, a crezut dl. Bumbac că poate dovedi că codicele Voroneţian a fost scris între 1000 şi 1100 să cercetăm lucrul mai de aproape.

Ce vedem în manuscriptul de la Voroneţ? Sunetul *î* se află în o mulţime de cuvinte, chiar după dl. Bum-bac, şi înfăţoşat prin semnele chirilice λ şi κ . Dl. Bum-bac nu bagă înse de samă că aceste semne înfăţoşau nu-mai pe *î* de la începutul cuvintelor. Cel dintăiū nicî nu se găseşte pentru *î* înlăuntru; iear κ se află în cite-va locuri în lăuntru cuvintelor şi la urmă, dar rar de tot poate din greşală. În lăuntru cuvintelor găsim semnul κ pentru *î* şi pentru *ă* de astă-zî, la sfîrşitul cuvintelor κ arată pe *ă*. Toată chestia iese, dacă vom putea dovedi că κ în lăuntru cuvintelor se cetea *î* cînd ieră în locul unui *a* accentuat urmat de *n, mp mb*.

Înainte de toate sîntem în stare a dovedi că sunetul *î* ieră în graiul ce ni s'a păstrat prin manuscript, chiar dacă ar voi să zică cine-vă că poate şi λ şi κ tot *ă* se ce ceteau pe atunci.

Dovadă o scoatem din următoarele forme cari, se vede, au fost privite ca fără nici o însemnătate de dl. Bumbac.

În bucățile publicate de dl. Bumbac am găsit foarte de multe ori *ainte* și *înrainte*, *unghiu* (rîndul 9 din jos col. I pag. 150 No. 10) și *creștinre* (partea a II-a. pag. 136) în partea a doua a manuscrisului. Dl. Crețu a avut bunățate a-mi arăta cuvîntul în fotografia făcută de Academie. Dl. Bumbac știe că *ainte* vine din *abante*, că *b* între două vocale a trecut în *v* apoi s'a pierdut și că *a* urmat de *n* a trebuit să se facă întâi *i* apoi sub înriurirea lui *e* din silaba următoare să ajungă la *i*. Faptul iese în tocmai ca și la: *grandenem*, *grândenă*, *grindină*; *demanetia*, *demîneață*, *demineată*; *jupâneusă*, *jupîneasă*; *spântecare*, *spintecare*; etc. Fiind ast-feliu, ce urmează oare din faptul că în manuscriptul Voronețean se află *ainte* și *înrainte* cu *i*? Oare nu, că graiul păstrat în manuscript avea pe *i* și că acel *i* se și prefăcuse în *i* după o lege cunoscută? Mi se pare că da. Decî cum rămîne cu asigurarea d-lui Bumbac, că nu se făcuse încă *i* în asemenea loc? Nu va zice poate că aice nu iera în lăuntru cuvîntului, căci *abante* de bună samă iera lipit și privit ca un cuvînt singur încă din latina populară. — Cuvîntul *unghiu* nedă de asemenea dovadă că *a* din *angulum* (pop.-*angulo*) ajunsese la *i*, ba chiar trecuse în *u* sub înriurirea lui *u* din silaba următoare, ca în: *îmflu-umflu*, *îmblu-umblu*, etc. — Cuvîntul *creștinre* (κρεστίηρε masc. înm pentru *creștinri*) ne dovedește acela-și fapt. În adevăr *creștin* vine din forma *crestiano* și a trebuit să treacă *a* accentuat urmat de *n* în *i*, apoi *i* precedat de *i* în *i*, pentru ca să avem *creștinu*, *creștinu*, *creștinu*. Gorma *creștinre* din manuscript dovedește deci, ca și *ainte*, ca și *înrainte*, ca și *unghiū*, că în graiul manuscriptului se întrebuiță *i* făcut din *a* accentuat urmat de *n*, și anume chiar în lăuntru cuvintelor.

Dl. Bumbac înse a primit singur că semnele *Ɑ* și *Ɱ* înfățoșau pe *i*, prin urmăre iera sunetul *i* în cuvintele;

âremă, âmblaiu, ântăni, ângeru, etc. și dacă n'ar fi crezut de la sine, atunci s'ar fi putut încredința din devezile aduse mai sus. Dar *a* din *anema, amblo, angelu, anglo*, etc. s'a prefăcut în *î* o dată cu cel din *crestianu, abante*, și la amîndouă îi găsim în manuscriptul de la Voroneț trecuți la *i* sau *u*, adecă cu cite un pas mai departe de *î*.

Legea prefacerii lui *a* urmat de *n, mp, mb*, în *î* fiind una și aceea-și, sîntem siliți să zicem că de vreme ce se zicea *înemă, îmblu, îngeru*, precum și *ainte, creștinru*, trebuie să fi zis și *bătrînru* (betrano), *plîngu* (plango), *lucrîndu* (lucrando), etc.

Prin urmare ieată cum se dovedește că în textul de la Voroneț semnul *x* înlăuntrul cuvintelor însemnă pe *i*, cînd ținea locul unui *a* accentuat urmat de *n, mp, mb*, pe pe cînd *i* de la început ieră însemnat cu *Ɑ* sau *Ɱ*.

Din dovezile date mai sus urmează că ieră o încurcătură ortografică numai, dar sunetul *i* se făcuse încă de mult din *a* urmat de *n, mp, mb*.

Exemple doveditoare de felul celor de sus mai putem aduce cite-va. Așa am aflat, în textul publicat în No. 10 al „Aurorei romîne“ la 147, colona I, gerundiul: *apropiîndume*. — *Apropiîndu* iese gerundiul unui verb de pe conjugarea întăiea și anume al unui verb în *ia* sau *iare* la infinitiv. Forma veche a verbului a fost decî *apropiando* (ca și la *tăind, taliando*, la *muind, moliando, jungîind, jungliando* sau *jugliando*). Pentru a înțelege forma, *apropiîndu*, la care ajunsese graiul păstrat în manuscriptul de la Voroneț, trebuie să ne amintim că *a* în asemenea condiții trece în *î* și apoi că *î* se prefăce în *i* cînd are un *i* înainte. Decî *apropiîndu, apropiîndu*, și avem ast-feliu încă o formă care nu se poate explică dacă nu vom admite că graiul de care ni-i vorba trecuse de faza *i* a lui *a* urmat de *n*. Dacă în manuscript, partea a II-a, se vor mai fi aflînd gerundiile de acestea, negreșit că le vom găsi sub forma lui *apropiîndu*. Alt gerundiul însemnat iese *curîndu* de la verbul *curere* conj. a III-a. Noi știm că gerundiile de la conj. a II și a III, cel puțin,

s'au confundat foarte de de mult cu cele de la I-a și, prin urmare, că trebuie să presupunem la baza limbei romine forma *curando*. Pentru ca de la *curando* să ajungem la *curundu* ne trebuie formă cu *i*, *curindu*; deci încă o dovadă că în graiul ce cercetăm se trecuse de *i*, dar nu că nici nu se ajunsese încă, cum vra dl. Bumbac, lăsându-se înșelat de ortografie.

Dl. Bumbac pe cât se pare ar fi aplesat a crede că a urmat de *n*, *mp*, *mb*, s'a prefăcut în *i* mai din vechiū acolò unde ȳerà la începutul cuvintelor; de aceea crede că se zicea *ingeru*, înse *plăngu*. Tocmai pentru a-ı arată că asemenea despărțire a legei n'a avut loc mi-am dat osteneală de am adus dovezi că *a* trecut în *i* chiar și cînd se află în lăuntru cuvintelor, ca la *crestiano*, *abante*, *curando*, *apropiando*. Despre acești *a* nu va putea zice că nu-s înăuntru cuvintelor, și, prin urmare, nu va putea să nu ajungă cine-va la convingerea că *a* accentuat urmat de *n*, *mp*, *mb*, se prefăcuse și la începutul cuvintelor și în lăuntru lor în *i*.

În manuscript se află încă un *i* scris cu *ɳ* la începutul cuvintelor, de pildă în: *înțeleage*, *insu*, *in*, *întru*, *impărăție*, *impărat*, *invăță*, etc. Se vede că d-l Bumbac și-a închipuit că acest *i* s'a făcut din *i* de vreme ce ne-a înfășoșat semnul *ɳ* prin *i*, noi înse știm că-ı altfelıū. Un *i* sau un *e* nu s'ar fi prefăcut în *i* în asemenea poziție. Aice *a* fost mai întăiū un *e*, așa că cuvintele, de mai sus aveau formele următoare: *entielegr*, *anso*, *en*, *entro*, *emperatia*, *emperato*, *envetia*, etc.; *e* începătoriū a trecut în *a* după o lege cunoscută și au fost formele: *antielege*, *anse*, *antro*, *amperato*, etc; apoi *a* s'a prefăcut în *i* ca și în *antanio*, *angelo*, *anello*, etc. Prin urmare avem un *i* făcut tot din *a* și aice. Această cunoștință ne dă încă cîte-va dovezi în potriua d-lui Bumbac.

În manuscript se află de multe ori *dintru*, *dintănia*, etc. Cum se explicăm aceste forme, dacă nu din *de întru*, *de'ntru*, *dintru*; *de întănia*, *de'ntănia*, *dintănia*? Prin urmare chiar de ar fi voit cine-va, închipuindu-și ca textul

va fi fiind de prin veacul al IX-lea, să zică ca *Ń* la început nu se cetea *î*, l'am fi dovedit cu exemplele de mai sus, cari arată limpede că și în aceste cuvinte ieră pe atunci un *î* (*on* nasal ar fi dat alt rezultat).

Cu ajutoriul cîtor-va cuvinte putem arătă lămurit că însemnarea lui *î* în lăuntruul cuvintelor cu *z* ieră chestie ortografică. Cum să ne explicăm în altfeliu: *dintr'înșii*, *într'ânșii*, etc? După *r* vedem semnele *ě* și *ă* prin urmare în manuscript ieră *z*. Așa dar din *dintru înșii* s'a făcut *dintr'înșii*, din *întru înșii*, *într'înșii* și pe *î* ajuns astfeliu în lăuntruul cuvintului scriitoriul l'a și însemnat cu *z*. Ce dovadă mai bună că însemnă pe *î* din *plîngu*, *stîndu* cu *z* din pricină de ortografie?

Am întins multă vorbă asupra chestiei lui *î*, căci dintr'însa scotea d-l Bumbac închiere că manuscriptul iese din veacul al un-spre-zecilea! Înainte de a păși mai de parte, deși cele spuse mai sus nu numai că ajung pentru a dovedi greșala D-lui Bumbac, dar chiar întrec, tot voiă mai aduce și alte dovezi de altfeliu pentru a arătă că documentului trebuie să fie de prin veacul al XVI-lea, mult al XV-lea la sfîrșit.

(Va urmă).

I. Nădejde.

DESPRE ANTROPOFAGIE

(Sau mîncare de carne de om).

Traducere din sociologia Dr-lui Letourneau.

(sfîrșit).

Neo-Zelandejă, atît bărbați cît și femeile ierau canibali, fățiș și fără rușine. Locuitori înse din insulele Marchize, începeau a avea oare-cari îndoeli, dacă trebuie ori nu să mînce carne de om. Femeile (și acesta ie ca un instinct de pudoare, lucru ce le face cinste) în insulele Marchize, simțeau mare despreț pentru antropofagie, de la care obiceiurile țerei le opreau; căci de regulă numai

capii, preții cei mari și bătrînii aveau voie de a mîncă carne de om. Numai în vremea războiului avea și poporul această voie. Chiar pe la sfîrșitul veacului din urmă, bărbații înșiși începură a se îndoi de moralitatea acestui obicei. Așa un șef bătrîn spunea cu stăruință lui Porter că nici o dată, nici iel, nici nime din familia lui nu mîncase carne de om ori de porc furat sau mort de boală. Totu-și canibalismul a fost în insulele Marchize până mai dăună-zî și poate ie încă și acuma. Pofta de a și face o friptură de om ieră pricina a o mulțime de lupte mici. În timpurile mai nouă au început triburile a-și bănuî unul altuia obiceiul canibalismului; dar niște bănueli așa de slabe nu puteau reuși de felii în contra unui obicei așa de învechit. Tăierea victimei în bucăți și împărțirea lor se faceau cu regulă, după șirul hierarhic. De obicei victima ieră gîtuită ca și celelalte animale, ca să nu pieardă sîngele. Ca și în Noua-Zelanda ochii ierău foarte prețuiți și de obicei se dădeau războinicilor, inima se mîncă crudă. Pe urmă trupul ieră fript în un cuptoriu oceanic. Trupul prăjit se tăea cu o trestie ascuțită. Picioarele mînilor și coastele ierău ale șefului. Buturile, bucăți alese, ierău păstrate pentru preot.

În insulele Amice și Sandwich, se mîncă, fără leacă de rușine, dușmanul învins, și unul dintre capii Sandwișii zise rîzînd cătră Cook: „Carnea de om ie ce mai gustoasă mîncare“. În insulele Bow mîncău mai întăiu pe dușmanii căzuți în luptă și pe urmă pe compatrioții morți: cu un cuvînt pe toți cei ce mureau de o moarte grabnică, adecă uciși. Aice ie singurul loc din Polinezia unde s'a găsit antropofagia judecătorească. Dacă ierău mai lacomi de carne de om și mai cu samă de femei, zicea un insulariu, pricină ie că: insula Bow fiind una din acele insule mici de coraliu așa de dese în oceanul Pacific; animalele ierău foarte rari și ierău mai greu de cît în insulele mari a găsi carne și mîncări cari să cuprindă mult azot.

În arhipelagul taitic unde ierău fructe făinoase,

pește cu imbielșugare, cini și porci, canibalismul nu iera de cit o tradiție. Din întâmplare și ca răzbunare, cite o dată, frigeau și mâncau cite o bucată din dușmanul învins, dar de obicei canibalismul iera ocărit de norod. Dar se obișnuise și se găseau urme sigure. Așa, cînd se jertfeau oameni preutul dădea șefului ochiul victimei, și fiind că acesta nu-l primea îl dădea zeilor cu trup cu tot. Zeii taitieni iera, după spusa preuților, foarte lacomi de carne de om. După asemenea jertfă li se putea cere orice, căci împlineau totul.

Unele nume amintea obiceiul, de pildă Aimata, nume pe care îl avea Pomare, însămnă „mîncă ochi“. Alte cite-va ziceri din limbă amintea acela-și lucru, de pildă; un timp de foamete, la Taiti se numea „vreme de mîncat oameni“.

În arhipelagul javanez iera o formă de antropofagie foarte curioasă: antropofagia judecătorească.

Batașii din Sumatra iera o nație numeroasă, lucrătoare de pămînt, civilizată, avînd legi regulate și un guvernămînt, alfabet și literatură; totu-și mâncau pe părinți și se îngrijeau a alege un anotimp cînd alămiile se făceau și cînd sarea iera ieftenă. La ziua hotărită bătrînul care iera ales să fie mîncat, se suea într'un copac, la rădăcina căruia se adunau rudele și prietenii. Loveau copacul cu tact cîntînd o cîntare de mort a căriea înțeles iera: „Iată vremea a venit; rodul ie copt; să cadă“. După aceea bătrînul se coborea; neamurile cele mai de aproape îl omorea în tăcere și cei de față îl mâncau.

Batașii aveau un feliu de antropofagie mai înaltă, antropofagia judecătorească. La dinșii adulterul, hoțul de noapte, acei ce atăcau un oraș ori un sat ca trădători, iera osîndiți să fie mâncați de popor. Îi legau pe trei stîlpi, și la un semn dat tot poporul se năpustea pe dinșii și-i tăea cu topoare, cu cuțite, ori îi rupea cu unghiile și cu dinții. Bucățile rupte iera mîncate pe loc crude și pline de sînge; le mueau numai în niște zamă de alămie cu sare, pregătită mai dinnainte în coji de co-

cos. Dacă ierá unul omorit din pricină de adulter, bărbatul necinstit avea voie să-și aleagă după gust o bucată. Oaspeții ierau cîte o dată așa de aprinși că se rîneau unii pe alții: căci deși aceasta iera forma cea mai științifică a canibalismului; totu-și nu se putea isprăvi fără a desgro-pă simțirile selbatece, a căroră urmă ieste.

Canibalismul în America.

De la pămîntul de Foc și până la regiunile arctice canibalismul a fost ori poate și ieste în America. Magellan, Fitzroy, etc. l'au văzut în pămîntul de foc. Moxoii și alte triburi de Guaranii ierau canibali în toată puterea cuvîntului, ieî îngrășau prinșii și-i tratau bine înainte de a-i mîncă. Mexicaniî de altfeliu civilizați, aveau obiceiuri asemănătoare cu acestea și încă sfințite de religie, căci cîte odată se împărtășeau cu un aluat de popușoi făcut cu sînge de copil, sub chipul unei statuî, sfădindu-se încă de la bucăți.

Cei întăi misionari franceji găsiră canibalismul la Indianii din Statele-Unite. Preutul Brebeuf a văzut pe Huroniî mîncînd pe unul din neofiții lui. La 1883 căpitanul Back a observat canibalismul în America de nord.

Nutka Columbienii sînt de asemenea canibali. Unii dintre ieî voiră să dea lui Cook titve și mîni de om mîncate pe jumătate și fierte. Unul dintre capiî lor ieră așa lacom de carne de om, că la fie care lună tăea cîte un rob și-l mîncă la un prînz dat șefilor celor mai mici de cit dînsul. Începeau a cînta un cîntec de războiî și a jucă împrejurul focului, pe care îl făceau mai arzătoriu turnînd unt de lemn. Pe urmă șeful cu ochii legați prindea un rob, îl gîtuiea, bucătea și împărtea oaspeților.

În vreme de foamete Eschimoșii nu sînt mai de treabă de cit Nutka-Columbienii. Acea hordă care ie hămisită se aruncă asupra alteia o măcelărește și bucățește cadavrele, mîncînd cîte odată carnea crudă și chiar înghețată. Totuși antropofagia, așa numai de gust, ca la Nutka-Co-

lumbieni nu o găsim la Eschimoși. Aceștia nu se apucă de canibalism de cît în vreme de foamete.

Canibalismul la rasele mongole și albe.

După cum am zis și dovedit, canibalismul îl întîlnim la toate rasele omenestî. Deosebire numai că cu atîta îe mai obișnuit cu cît starea societăței îe mai înjosită. La rasele superioare albe și mongolice nu se află acumă ca obicei general, dar a fost și cîte o dată întîmplătoriu se arată.

Un călătoriu indian povestește că locuitorii din Bhutan mîncău maîurile dușmanilor uciși pregătindu-le cu unt și cu zăhar; din titve făceau cupe încunjurate cu argint, iar din oase juvaeriuri și instrumente de muzică. Acumă nu de mult în războiul Chinez în contra Taipingilor, un neguțitor englez din Shanghai întîlni pe servitoriu aducînd a casă inima unui dușman ca s'o mînce, nu din pricină de foame, ci din credință că dacă va mîncă-o va fi mai curajos.

Și rasa albă nu-î mai puțin scutită de canibalism, care îe un feliu de păcat strămoșesc pentru omenire. Popoarele mongole din Europa orientală dădeau pildă popoarelor Grece. Herodot spune că Masageții ucideau și mîncău din compătimire pe părinții bătrîni. La dînșii bătrîni cari mureau, cum se zice, de moarte bună îerau priviți ca nelegiuiți și trupurile lor îerau lăsate fiarelor. La începutul istoriei grecești nu mai îeră canibalism, totu-și legendele lui Atreu și a lui Licaon dovedesc în de ajuns că obiceiul nu se pierduse de mult.

În cele dintăiu veacuri ale erei noastre, canibalismul îeră încă pe îei colea în Europa, sfîntul Ieronim spune că a văzut, în Galiea, Scoțieni antropofagi, cari îerau foarte lacomi de țite de fete tinere, etc, etc.

Popoarele semitice, mai puțin civilizate de cît variațiile indo-europene ale rasei albe, s'apucă și se apucă încă fără multă greutate de antropofagie. Iosif povestește

istoria unei mame evreice care și-a fiert copilul și l'a mîncat, în vreme ce Titus încunjură în Ierusalim pe cei mai de pe urașă apărătorii ai Iudeiei. Istoricii arab Abd-Allatîf povestește o mulțime de istorii de canibali din timpul unei foameți. În toate orașele Egiptului, la Alexandria la Siena, la Damietta, etc. ieră antropofagia foarte respîdită. Vîneau oameni și mai cu samă copii; căci friptura de copil ieră socotită ca o mîncare minunată. Pe deapsa cu foc, la care osîndeau pe canibali îi spăria foarte puțin, așa că de multe ori osîndiții prăjiți ierău mîncăți. Canibalismul care de o dată le părea lucru îngrozitoriu, începuse a-l deprinde și-a avea gust pentru dînsul; așa: o femeie bogată care ieră grea, mîncă numai carne de om. un negustoriu strînsese mai multă și o săruse. Nu ie decî minune dacă în cea de pe urmă foamete în Algeria, Arabii ici coala se apucau de antropofagie ca și strămoșii lor.

Dar nu mai departe, chiar în istoria modernă, fapte de felul acesta nu sînt rari. Schiller povestește că la sfîrșitul războiului de trei-zeci de ani Saxonii ajunseseră canibali. În Franția, la 1030 în vremea unei foameți de trei ani se luau după vînat oameni. Un om a fost osîndit să fie ars, penru că vînduse carne de om în pieța de la Tournay. Pierre de l'Estoile, în cronică lui, vorbește despre canibalismul Parizienilor în vremea încunjurărei Parisului de cătră Henric al IV-lea: o femeie bogată, murindu-i doi copii de foame, pune pe servitoare să săreze trupurile și le mîncă împreună; lanscheneții vinează oameni în ulițele Parisului și fac prînzuri de canibali în otelul Saint-Denis și în otelul Palaiseau. Peste cît-va timp poporul dezgroapă trupul mareșalului de Ancre, a doua-zi după uciderea lui și unul dintre ie a fript inima pe cărbuni și a mîncat'o cu oțet.

Așa dar se vede că pe nedreptul ne-am îngîmfă de civilizația noastră de a-zi, așa de nedesăvîrșită. Fieara nu-i departe în urmă noastră; ba ie chiar în noi, numai stă ascunsă, Totu-și istoria antropofagiei are și o parte mîn-

gătoare. Căci adeverește încă o dată că omenirea merge înaintind: Omul de la început ie o fiară; atuncea pentru iel foamea calcă peste orî-ce alt sentiment; orî-ce carne ieră bună chîiar acelor ce-î sînt de aproape: a femeiei a rudelor și-a copiilor; mai tîrziu nu minîncă de cît pe a dușmanilor, adecă a protivnicilor din triburile vecine. Atuncea iel ie canibal numai din răzbunare și lăcomie; dar lăcomia nu și-o potolește de cît din prinși și robi. Pe urmă canibalismul iea formă religioasă și judecătorească, adecă ie foarte rar. De aice înainte ie din ce în ce mai ocărit de morala publică și nu se aleargă la iel de cît în cea mai groznică foamete, orî în starea de nebunie, cînd mintea și moralitatea se întunecă, iear fiara se deslănțuește din nou.

Totu-și se întîmplă că Europeii din zilele noastre la vreme de stricare de corăbii, mor mai bine de foame de cît să se apuce de canibalism. Orî cît ar fi omul de nedăvirșit și de slab, dar poate să se facă mai bun. Ieată o închiere mîngiitoare și întăritoare.

Trad. Sofica Nădejde

H O L E R A

(sfîrșit).

Epidemiile de holeră arată un felii de atîrnare de anotimpuri. Dar între iniuriri nu joacă rol așa de mare, cum se crede, căldura și receala, căci atuncî n'ar putea să se întindă boala de la marea indiana până la marea înghiețată, ci mai mare însemnătate are ploaea și starea apei din pămînt pricinuită de ploî. În Bengalul de jos, unde în timpul ploșos de la Mai la Octomvrie, pică 150 de centimetri de apă, cade furia holerei în April, iear în August, cînd umezala ieste mai mare, se impuținează cazurile de tot. În Pengiab ieste aproape tot așa de cald ea și în Bengal, înse în timpul ploilor

cade de trei ori mai puțină apă de cît în Bengal. Holera se află mai neînterupt în țara din urmă, pe cînd în Pengiab trec adesea ani fără să se audă de epidemii și cînd se întîmplă cad în timpul ploilor. De aici se vede că nu atîrnă numai de la ploaie, ci și de la cîtimea iei precum și de la felul cum ține pămîntul apa. În Europa epidemiile se întîmplă mai adesea vara și toamna, iarna sînt numai foarte rar, iear primăvara aproape nici o dată.

Faptul epidemiilor ce au loc pe corăbii, se părea dovedă că holera atîrnă numai de germenii produși în bolnavi; cercetări foarte numeroase au dovedit înse că germenii ierau aduși de pe uscat de călători și nu căpătați de la cei bolnavi. Bryden zice: „Se bagă de samă, că oamenii dintr'o corabie, dacă sînt din feliurite părți din țară, nu înfășoșază îmbolnăvire de acela-și feliu și că holera se mărginește la acei ce vin din vre un loc hotărît.“ Se întîmplă adesea pe unele corăbii ce duc soldați, ca să se îmbolnăvească ori numai mărinarii ori numai soldații; ba chiar, dacă trupele nu-s toate din acela-și loc, să se îmbolnăvească numai cei veniți din locuri anumite, ceialaltă, deși sînt amestecați cu bolnavii, nu se îmbolnăvesc.

Altă însușire a holerei, ca și a altor boale epidemice, iese că nu lovește de o potrivă pe fie-care. Oamenii în acelea-și condiții față cu boala se îmbolnăvesc unii foarte ușor, alții foarte reu și alții de feliu. Oamenii slăbănogi și hrăniți reu, cu organe încărcate cu apă, sînt foarte în primejdie de a se îmbolnăvi. Ieară-și fie care trebuie să se păzască de acele lucruri ce-i pricinuesc de obicei diaree, căci aceasta îl pune în primejdie de a fi lovit mai curînd de holeră. În privința vristei iese de spus că copiii până la șase ani și bătrînii sînt mai în primejdie; cei între șese ani și două-zeci mor mai puțin din toți. De la 40 de ani în sus se începe primejdie mai mare. Ieste înse de spus, că pricina nu iese că nu se îmbolnăvesc cei în vristă mai apărută, ci că se îmbolnăvesc mai puțin primejdios și prin urmare scapă mai ușor.

Pentru holeră trebuie de ținut samă de următoarele

trei lucruri: 1) de locurile unde sa află germenii ce cășunează boala, 2) de dispoziția individuală, al 3-lea) de timp și de loc. Se pot închipui măsuri de luptat în potriva acestor trei.

Pentru a lucra în potriva împrăștierii germenilor, ar trebui să cunoaștem bine, unde se află și sub ce formă în timpul respindirei. Contagioniștii cari socot holera ca neatîrnătoare de felul țerei și privesc organismul, omenesc și mai ales al celor bolnavi de această boală ca locul unde se desvoltă germenii, cred că-î pot nemici desinfectînd materiile date afară de bolnavi ori chiar de oameni sănătoși veniți din locuri bîntuite de epidemie. De asemenea își dau osteneală a ținea neamestecați bolnavii cu cei sănătoși. Carantinele și întrebuițarea materiilor desinfectătoare urmează firește din această credință. Succesul n'a încoronat înse până acuma asemenea măsuri. Cordoanele despărțitoare și carantinele s'au întrebuițat de atîtea ori de la arătarea holerei în Europa și până acuma, dar fără folos. Să nu creadă cine-va că nefolosința carantinelor pentru corăbiu ori a cordoanelor pentru uscat ar fi urmînd de acolò că nu s'au păzit cu sfințenie. Nu se poate cordon mai bun de cît cel de la 1832 între Rusia și Prusia, ori carantină mai bună de cît cea de la 1865 la Malta. Anume această din urmă ieră așa de bine închipuită și, Malta fiind mică, se putù păzi cu toată sfințenia; și totu-și se desvoltă holera ca și cum n'ar fi fost de felu carantină. În timpul epidemiei de la 1873—74 se luară la München cele mai desăvîrșite măsuri pentru deosebirea bolnavilor și pentru desinfectarea latrinelor, a nune se luară măsurile cele mai aspre în cazarme. Totu-și cînd se compărară rezultatele căpătate în spitalele, cele așa de îngrijite, ale militarilor cu cele din spitalele civile, unde nu se luaseră atîtea îngrijiri, nu se găsi nici o deosebire în bine pentru militari. Alt caz, într'o epidemie se porunci cu cea mai mare strășnicie să se desinfecteze în toate casele și se priveghiè ca poruncele să nu remie numai pe hîrtie;

În altă epidemie numai se făcù îndemnare să desinfecteze fie-care, dar nu se întrebuiță nici o silă și totu-și epidemia cea di'ntăiū citată ținu mai mult și fu mai omoritoare de cît cealaltă. Despărțirea bolnavilor încă nu se arată de vre un folos și prin urmare se pare că germeii nu-i căpătăm de la bolnavi ci de la localitate. Chiar cînd se pare că carantina ori cordonul a apărut un tîrg ori o țară, remîne de dovedit că s'ar fi întîmplat acolo epidemie, dacă lipsea carantina sau cordonul. Tot această idee, adecă că mijloacele propuse și întrebuițate de contagioniști sînt nefolositoare, iese și din raporturile oficiale ale medicilor guvernului Indiei. Dr. James Cunningham, Bryden și Douglas Cunningham precum și Timothy Lewis sînt de această idee și se unesc cu Dr. Pettenkoffer. Din cercetările celor doi din urmă iese foarte limpede că germeii nu-s localizați în materiile din latrine.

Experiența arată ca foarte primejdios lucru aruncarea zoilor din bucătărie afară în gropi sau și împrăștiat. Se vede că pămîntul plin de materii hrănitore dă loc potrivit pentru dezvoltarea germenilor de holeră aduși în felurite chipuri din țeri unde domnește epidemia. Canalizare și curățenie strașnică în această privință ajută în potriva holerei. Ieată pentru ce holera iese așa de slabă în Anglîtera și chiar și aîurea în tîrgurile ținute curat și bine canalizate.

În 1866 a fost holera foarte slabă în Anglîea și de atunci în coace nici n'au mai fost pe acolo ; pe cînd mai înainte, cînd igiena iera proastă și epidemiile iera așa de vătămătoare ca și aîurea. Alt exemplu înăm de la orașul Dantzig, în Prusia ; înainte de 1873 de cîte ori se întîmplă vre-o holeră prin locurile acelea, Dantzigul suferea mai mult ; la 1873 înse nu se întinse boala în oraș de cît puțin, muriră de abiea vr'o sută și încă aceste cazuri s'au întîmplat mai ales în casele ce nu părăsiseră moda veche, adecă aveau gropi de turnat zoile de la cuhne.

Așa dar în scurt carantinele, cordoanele și alte măsuri nu pot împiedecă germeii de a străbate în țară cu

oamenii și cu mărfurile, și, dacă vor găsi locuri potrivite, se vor desvolta epidemii. — Firește înse că în timp de holeră trebuie să ne ferim de locuri unde se adună mulți oameni și, pe cât cu putință, să fugim din locurile unde se știe că boala, dacă începe, bintue reu. Trebuie înse de știut că, dacă fugim, să fugim din vreme, altfeliiu putem avea în noi germeii și înbolnăvindu-ne la vre un loc îndepărtat nu ne putem, cel puțin, căuta. Ceii ce au fugit nu trebuie să se întoarne de cât după încetarea desăvirșită a boalei, alt-feliu sînt mai în primejdie de cât aceii cari au stat neconținut pe loc și, oare-și cum, s'au hultuit.

În timp de holeră nu trebuie să-și schimbe cine-va traiul, dacă nu trăea nebunește. Ieste greșită ideea că multă băatură de spirturi apără. Vin roș, rum, beretare și veche folosesc, berea slabă și proaspătă ieste foarte vătămătoare. Fructele nu-s bune. Pintecele și picioarele trebuie ținute calde; ie bine de purtat flanea. La cea mai mică diaree trebuie să bem cafea neagră orî ceaiu de mîntă, ba chîiar să chîemăm, de putem, doctor.

Orî cum, fără bani ie greu de tot și pentru orașe și pentru oameni. Orașele sărace și oamenii săraci, tot mai mult sufăr de cât ceii bogați. *)

T. U.

*Cercetările lui Schliemann la Troiea și Mikene **)*

(urmare).

Se pot scoate închierî însemnate de pe vasele de lut aflate de Schliemann în ruinele cercetate cu atita stăruință. Se găsesc vase de toate marimele începînd de la cele nalte până la doi metri și sfîrșind cu cele în cari de abiea încape vîrfu degetului.

*) În curînd vom da o prescurtare după articolul unui Dr. însemnat francez care ieste de alte idei. Noi ne unim cu *von Petenkoffer*, mai în toate.

***) Vezi No. 2 anul al III-lea.

Cele mai multe au fost lucrate cu mâna fără roată, deși această mașină ieră cunoscută. Nu mai în pătura cea de mai de-asupra, groasă de 2 metri, se află vase de lut zmulțuite și zugrăvite. La cele vechi se vede un lustru pricinuit prin netezirea feței de pe din afară, culoarea ieste feliurită: galbănă, cenușie, cărămizie și cafenie foarte închisă și atiră de la feliul lutului, de la căldura în care s'au ars, de la lucrarea fumului, etc. Ca podoabă slujeau chiar formele ciudate ce li dădeau și feliurite zgîrieturi pe fețele vaselor. Nu se poate zice că va fi avut loc propășire în meșteșugul olăriei în timpul cît au ființat orașele ale căror ruine se văd pe Hissarlik; se pare din potrivă.

Cea mai mare parte din vasele preistorice de la Hissarlik, după cum le arată forma, ierău menite a fi spînzurate cu șferi; nu aveau funduri drepte ca oalele noastre, ci semănuau a tigve. La unele înse de și fundul remîne tot înflă, dar se află lipite trei piciorușe. Dar și în asemenea caz rar le lipseau cele trebuitoare pentru a le atiră de grinzile podului cu șferi. Vasele în formă de talger, aveau borte din jur în prejurul mărginei și astfel se puteau atiră. Cele în formă de oală aveau niște ridicături verticale în jurul pîntecelui și borte în marginea de sus și în capac, așa că se puteu și închide și atiră cu șferi.

Împodobiturile se făceau pe pîntecelul oalei și pe părțile adăugite, ca căpacul, picioarele și torțile. Pe pîntecelul oalei făceau adesea buric și gurguie de țite; pe căpac se află semn de ochi, nas și urechi, mai rar și de gură; căpacul are une-oră formă de un feliu de căciulă cu o ridicătură ascuțită pentru apucat. Torțile sînt une-oră în formă de coarne încovălete oră de aripă; piciorușele se află sucite în feliurite chipuri.

Această semuire a trupului omenesc prin oale feliurite deosebește locuințele de la Hissarlik de cele cunoscute până acuma; cel mult se pot găsi încercări asemănătoare la Chipru. Deprinderea aceasta a locuitorilor Hissarlikului mai stă în legătură cu altele tot de ale lor. În toate păturile se află mulțime de idoli lungăreți de piatră, de marmură, de fildeș și alte materii, cari au pe dinsele chip le cap de om desemnat prin zgîriituri și chiar prin linii zugrăvite, une oră se îmflășază pe dinșii și alte părți de trup. Toți acești idoli aveau însemnare religioasă (de aceea îi și numim așa) și, cum se dovedește de pe o figură de plumb, aflată în orașul al treilea, a nume ierău chipul zeiței asiatică a naturei și a amorului. Această zeiță se cunoșteu sub feliurite numiri de la malurile Tigrului până în insulele mării Egee și mai în urmă a ajuns la Greci sub numele de Afrodite. În insule s'au aflat idoli de marmură cari, deși nu-s așa de pescurt însemnați cu chipul omenesc, totuși sînt fără îndoială chipuri ale ze-

itei mai sus amintite. Schliemann crede că olarii s'au silit să facă și pe oale acela-și chip; s'au găsit și podoabe de aur lucrate tot în chipul zeiței. Dr. Milchhoefter nu se unește cu părerea lui Schliemann că capetele arătate așa de pe scurt vor fi fost de buhnă și nici cu ideea că de aice se explică titlul „cu ochi de buhnă” dat așa de des zinei Athena, în Omer.

După idolii descriși poporul ce a locuit pe Hissarlik face parte din cele vestasiatice.

Afară de vasele de lut ne atrage luarea a minte mulțimea unor corpuri în formă de discuri ori de conuri, bortite și făcute din lut ars ori mai rar de piatră moale și cari se întrebuintau pentru a îngreua fusele. Asemenea îngreuietore de fuse se găsesc în Asia, Europa ba chiar și în Mexico; la Hissarlik sau făcut și încercări de a le împodobi cu felurite creștăturile. În păturile cele mai vechi se află mai mult neîmpodobite, în orașul al treilea ajung la desăvârșirea lor și numai în Ilionul nou se mai găsesc încercări de a le schimba felul înfrumusețării. La unele se văd circumferinți concentrice în jurul bortei, raze, stele și figuri formate din linii încalcite, cari aduc aminte de împletituri; pe unele se văd semne cari aduc cu litere din felurite alfabete (se pare înse că chiar de vor fi și fost litere, dar erau imitate de pe mărfuri straine fără a fi înțelese); pe altele se văd chipuri de oameni și de animale cari amintesc de chipurile săpate pe pietre tari, găsite în iusulele resăritene ale Greciei și aflătoare acuma la Berlin. Se pare că modelele pentru chipuri, pentru podoabe și pentru, așa zisele, inscripții s'au luat de pe cilindrele de fier magnetic, ce se găsesc din regiunea Eufратului până la Fenicia. Profesorul Sayce a propus ipoteza că Chetiții, fiind așezați între Babilonenii și părțile resăritene ale Europei au slujit ca mijlocitori între cultura babiloniană și popoarele în stare mai selbatică. Fildeşul, metalele prețioase și nefritul (o piatră din India) trebuie se fi venit la Troiea prin negoț din spre sud și din spre resărit.

Mai toate uneltele sînt de piatră. În păturile cele mai vechi se găsesc topoare bortite și nebortite, precum și ciocane de cremene, diorit, porfir, hematit, mai rari de jadeit și nefrit; cuțite de obsidian, fierăstree de cremene și de calcedon, rișniți ovale, cu adîncătură pe o față de trahit și bazalt, etc. încă se află în mare număr și ne-am crede în vrista *pietrelor lustruite* de n'am vedea aramă ba (din pătura a treiea) chiar și bronz în întrebuintare. Din aramă și din bronz (care va fi fost așa de scump ca aurul) se găsesc vase, talgere, etc. dar mai ales arme pentru război, ca securi, cuțite, vîrfuri de lănci și de săgeți, apoi ace, inele, sponci, broșe, etc... Din oase proaste ori din fildeș se făceau sule, ace, piepteni și alte podoabe. Fierul se pare necunoscut.

Schliemann a găsit vr'o zece adunături de lucruri de aur și de argint. Cea mai bogată din toate a fost, așa zisă, „*comoară a lui Priam*“. Vasele erau foarte frumoase și aurul dintr'însele amestecat cu argint. Vasele de argint nu erau așa de frumoase ca cele de aur. S'au găsit și bucăți de argint în formă de pană de cuțit, la un capăt din cele înguste erau rotunde și la celălalt scobite în formă de craiū nou. Schliemann crede că aceștia erau „*talanții*“ de care vorbește Omer, Prof. Sayce de la Oxford a dovedit că greutatea lor iese o treime din mina de argint de la Babilon.

Între juvaeriurile de aur se deosebesc mai ales două diademe, de cari atârnav pe frunte și pe amîndouă laturele gîtului lăntuțele ușoare de aur. Bucățelele de la capetele acestora aveau forma idolilor de cari am pomenit. Cercei și coliere foarte cu măiestrie făcute se găsiră de asemenea mulți. Numai în comoara cea mare s'au găsit 46 de cercei de aur și șese brățări. Mai pe urmă s'a mai perfecționat și meșteșugul aurăriei și se găsesc lucruri așa de desăvîrșite ca și la Mikene.

Wirchow după ce a cercetat craniile aflate, ajunse la închieirea că poporul ce a lăsat urme în cele mai vechi pături ieră amestecat și că ieră civilizată și așezat. Se obișnuia arderea morților.

(Va urmă).

G. S.

Călărețul fără cap.

Critică.

Nu de mult am primit de la Craiova două volume, unul cu 480 de pagini și altul cu 491, o traducere a romanului *Călărețul fără cap*, narațiune din deșerturile Texasului. Autorul iese *Căpitan Mayne Reid*, iar traducătorul Dr. G. M. Mileticiu. Cînd am văzut hîrtie bună, tipariu frumos, mulțime de bani cheltuiți, mi-am închipuit că trebuie să fie și bine tradus. Am fost întărit în această părere îmbucurătoare prin laudele cetite în „*Literariul*“ diu București mai cu samă în privința limbei. Convingerea că iera să cetesc ceva frumos românește iera aproape neînvinsă cînd am văzut în prefață cum Dl Mileticiu ne spune că „*traducțiunea*“ „*u'ar fi ajuns poate nici odată la lumina publicității, dacă nu l'ar fi impulsionat și pre D-sa scopul nobile, a ajutat la combaterea reului indicat mai sus.*“ Reul de care amintește iese arătat la începutul prefeței: „*Eminentul nostru literat Titu Liviu Maiorescu*

zice cu multă justețe în prefacia uneia din publicațiunile sale recente că de câți-va ani încoace, a început a se introduce și a se răspândi la noi un soiū rēu de romanuri, a căror traducere urită țeste întrecută numai de trivialitatea cuprinsului.“ Așa dar mă gindeam iew, traducerea D-lui Mileticiū nu va fi urită și cuprinsul romanului nu va fi trivial. Vai, cum mi-au zburat toate aceste fuchipuirī lingușitoare cetind cele două volume! Aceea-și limbă jidovească admirată de atitea ori în „Progresul,“ în „Apărătorul,“ în „L teratura română,“ în „Romeo și Iulieta,“ etc, am întâlinit'o și acolca.

Ieată mai întâiū greșell în întrebuițarea formelor *al, a, ai, ale* :

Imagine *ai* destinațiunei mele. — Descărcare de puscī *al* unū pluton. — În nici o altă parte *al* Texasului. — Nu toți locuitorii *ai* frumosului paysagiu (49) — Linia ziczacă *al* scheletului sēu (pag. 68). — Căpitanul inteliginte *ai* infanteriei (pag. 353). — Măntaua învălitoare *al* intinsului sălbătăciei naturale *ale* caracterului sēu (231).

Pentru articularea cuvintelor se văd cele mai neașteptate năzdrăvăniī: Nu se temea de *șerpelc*, deși venea de a drept... (pag. 78),... oh, *Domnule*, Isuse. (80). . pentru că aruncă cu mult mai ușor pe *călărețul* jos (pag. 135)... deși nu în *gradul* ca stăpīnul sēu (pag. 155). „Pre ceriul! strigă iel cu spaimă“ (pag. 156). La drac cu pelca d-tale (pag. 190). Fu *singură* satisfăcțiune pentru *ochiul* (pag. 225)... *scumpe* meu *Domnule* (pag. 236), etc.

Cuvinte și forme caraghioaze voiū cită cîte-va din nenumărata mulțime a celor ce foiesc în traducerea frumoasă a D-lui Dr. Mileticiū. — „Avea *toate minele* pline de treabă“ de multe ori. Cum *toate* minele? Verbul a putea face după dl. Dr. „*poci*“ la persoana a doua singurit. *Rișina* slujește d-lui Dr. pentru a arătă ceva foarte negru, confundīnd-o cu *smoala*, franțuzește *poix* (pag. 5). „— Sa găsim drumul? ce nerozie! 'L perdurăm cum-va dejă?“ — *Mē incred* aproape. — Aice *mă incred* se esplică numai de pe nemțește reu înțeles, căci romanul cum se vede ușor u'a fost tradus din englezește.

La Dl Mileticiu verbul a *urmă*, se arată sub forma *urmăresc*, se vede că nu știe ce însaună a urmă și ce a urmări. *Îi* vom' spune noi că a *urmă* s'ar traduce prin *suivre, folgen*; iar a *urmări* prin *poursuivre, verfolgen*. Deosebirea iese cam bătătoare la ochi. Verbul trebuie se construeste la D-sa în modurile cele mai hazliī: „Trebuie că am făcut o circumferință întreagă“ în loc de trebuie să fi făcut etc.—„Verbul a *rugă* primește la Dl Dr. un înțeles ciudat, de pildă, românește să fie?: „pe străinul de la care avea *se'si roage* o favóre“ (pag. 16). La Dl Dr. oamenii se razimă

pe „coturi“ în loc de „coate“ și funiile ȋeară-și nu se măsoară cu „cofi“ ci cu „coturile“ „funie de șapte coturi“ de pildă.

Cuvântul interes, nu știu pentru ce, ȋea la dl Dr. forma interese, așa în fraza următoare: „privea cu *interese* viue după *că-lărețul*“ (pag. 22)—„În speranță la fivitul curând al unui marș ostenor.“ (pag. 27), românește și traducere frumoasă nu poate fi.

—„Aceste obiecțiuni *peste cari ar plinge o lume*, au fost destul de des făcute“ (pag. 28) are un ȋnțeles de tot tăinuit de noi muritorii ce vorbim românește.

Un german „bonasse“ se chiamă la dl Dr. „bonifaciul german“.

„Veți află ceva mai rēu decât frigul *pre* dĭnsul, dacā nu vā grābiți aī eși din drum“ (pag. 38).—„*Furtunci* nu putem scāpā darā pōte *pericolului*“ (pag. 40). Noi știm cā se zice a scāpa de ceva nu a scāpa cu-va. „*Faceți de ȋntrași în trāsuri*“ (pag. 42). Meșteșug se chĭeamă *metier* la dl Dr! Ce vinovăție a gāsit cuvintului *meșteșug* de la surgunit din limbă? (pag. 45).

„Pōte mai nobil și mai frumos de cĭt *om*“. De ce nu de cĭt *omul*? „Dar *în tot ras*“. „Nu, nu *pre* vischy nu cutez sā-l ating“ (pag 55). Vischy fiind un feliū de rachiū nu ȋnțeleg de ce l'a ȋmpodobit dl Dr. cu prepoziția *pre*. „*Delāsase* scaunul și sā apropiase colțului.“ (pag 56). A *delāsa un scaun* și a se *apropia colțului*. Ce mai traducere frumoasă. „Sfiesc“ se zice „sfiez“ la d-sa!!

Ar fi cu desăvirșire de prisos a mai lungi multă vorbă. Omul care a tra-lus cartea de față nu știe românește și nu-ȋ romĭn. Ieste de crezut cā-ȋ jidov și ne mierām și de ȋndrāzneala lui de a se apucā de lucruri mai pe sus de putere și de gulan-tomia celui ce a cheltuit cu tipăritul. Asemenea carte ar fi bună de ȋmvălit masline, dacā n'ar avea, din păcate, și un format prea mic.

Pentru a arāta și netrivialitatea romanului (dintre cele mai proaste, fie zise în trecut) voiū citā și o bucatā din volumul al doilea pag. 55: „*Dama* cu laț ȋeste earāși singurā în rāriște. Ea descalecā, și pune sombrerul pre cap și serapul pre umeri și se transformā din nou ȋntr'un frumșel și june hidalgo. Ȋncetunel și mecanicește ȋncalcā, parcā cugetele ei ar fi alt-undeva. Mōle se ridica piciorul preste spatele calului și plutesce cĭte-va secunde ȋn aer. Pulpa piciorului, care scāpase fusteī, arētā o perfecțiune, ce ar pute ȋnebuni pre un Praxitele; și pre cānd descindea la cealaltā lature a calului, pare a se ȋntuneca soarele printr'un nor O! Simione Stylites! cu grēu ai fi putut chĭar tu se ȋnchizi ochiī la un atare aspect. Ȋnsa nici un spectator bārbătesc nu ȋeste de față la această interesantā episodā. . . .“

Mi se pare cā de aice pot cāpātā multe idei bune domni-

soarele ce vor ceta cartea D-lui Dr, căci D-să ne spune că poate ni dată fără grijă în mîna orî cui. Destul își închipue de la sine că femeea iese inger, orî dracul mai știe ce, și nu om ca și bărbaii. Acuma cînd vor ceta și chiar soarele se întunecă vîzînd pulpa unei doamne, care pulpă scăpase din fustă (după limba D-lui Dr.) ce nu vor mai gîndi și ce complimente prostești nu vor crede? Ochii lor vâpae amoroasă vor vărsă, răsufii lor parfumurile Arabiei, etc. . . În adevăr și conținut trivial și traducere urită, în tocmăi ca în romanele ce combate Dl. Doctor! Numai vorbesc de țesetura romanului, care nu poate de cît strică oamenii, căci meritul iese al autoriiului: Dl. Dr. numai a tradus.

Audax.

*Pentru ce iese cu atîta mai frig cu
cît ne suim mai sus?*

Toți știm că soarele iese pentru noi izvorul căldurei și al luminei, înse iese și cu toții știm că cu cît ne suim mai sus cu atîta ie mai rece. Trebuie să vorbesc de urcările cu baloane, cari au dovedit că chiar în mijlocul verei la înălțime de 7000 de metri iese un frig ca cel mai strașnic din timpul iernei noastre, adecă trei zeci de grade sub zero? Cel ce s'ar sui în balon îmbrăcat ca de vară sub cuvînt că apropiindu-se de soare, izvorul căldurei, va fi mai cald de cît jos pe pămînt s'ar vedea groznic amăgit în judecata sa. Alt fapt care arată că sus ie rece, iese de asemenea bine cunoscut. Se știe că pe munții înalți se află omăt și în mijlocul verei și anume chiar pe munții din țerile cele mai calde, numai dacă înălțimea iese destul de însemnată. Munții Himalaia, munții Anzi, munții Kenia și Kilimanjaro (acești doi din urmă în Africa) sînt acoperiți pe virfuri cu omăt. — În Alpi și în alți munți se formează fără încetare riuri de ghietaș sau ghietași cari duc apă solidă spre văi, până unde le dă voie căldura.

Lucrurile se petrec parcă pămîntul ar fi izvorul căl-

durei, căci aerul de pe lângă pământ iese mai cald și de ce ne suim îl aflăm tot mai rece. Să mai ținem samă de faptul că în lăuntru pământului iese foarte cald, cum ne dovedesc materiile aruncate de vulcani, izvoarele fierbinți și chiar măsurători cari au arătat că de la o pătură, așezată la felurite adâncimi și a cărei temperatură iese statornică, începe a crește căldura cu un grad pentru 30, 40, 60 de metri. Prin urmare pământul în adevăr iese pentru noi un izvor de căldură și ar fi fost ușor unui glumeț să susție cum că ideea că soarele ne trimete căldură iese greșită. Ceea ce iese mai ciudat, mulți n'ar fi știut cum să-l combată și să arăte adevărul.

Înainte de toate trebuie să știm că după cum sînt corpuri cari lasă să treacă toate razele de lumină ce cad pe dînsese, precum iese stecla și toate corpurile transparente sau străvezii, tot astfel și pentru căldură sînt unele cari lasă să treacă toate razele. Alte corpuri lasă să treacă numai un fel de raze luminoase de pildă steclele colorate; tot astfel și pentru căldură, sînt corpuri cari lasă să treacă unele raze și pe altele nu.

Toți știm că razele de căldură pot fi însoțite de lumină, dar că pot fi și cu desăvîrșire întunecoase. Așa căldura ce ne trimete o bucată de fier înroșită în foc iese însoțită de lumină roșie; dacă fierul va fi mai tare înfierbîntat ne va trimete odată cu căldură și lumină albă. O bucată de fier înfierbîntată, dar nu până se va face roșie ne trimete căldură întunecoasă. Așa dar iese căldură luminoasă și căldură întunecoasă. Făcînd felurite încercări aflăm că unele corpuri lasă să treacă printr'însele, fără să se încălzescă, căldura luminoasă, dar opresc mai mult sau mai puțin căldura întunecoasă. Nu mai de parte chiar stecla are această însușire și de aceea se întrebuințază pentru a privi metale topite fără a ne pune în primejdie ochii. Tot așa se înțelege și folosul ce aduc clopotele de sticlă ce se pun peste unele plante. Prin stecla clopotului străbate căldura luminoasă de la soare, se preface în căldură întunecoasă, cel puțin în parte, și nu-

mai poate ieși; de asemenea căldura întunecoasă ce iese din pământ ori din plantă nu se poate pierde, pentru că stecla nu o lasă.

Mai ieată încă o experiență cu o ladă cunoscută sub numele de *lada lui Saussure*.

Lada ie făcută din lemn reu conducătoriu pentru căldură, adecă care lasă greu să treacă căldura printr'însul. Păreții pe din lăuntru se ung cu cărbune de fum. Fața de asupra are două rînduri de stecle sau trei. Acuma dacă punem această ladă la soare, căldura luminoasă intră prin stecle, se preface în căldură întunecoasă înfierbîntînd păreții și nu mai poate ieși, de vreme ce lemnul iese reu conducătoriu pentru căldură, iar stecla nu lasă să treacă printr'însa raze de căldură întunecoasă. Căldura se strînge în lada și putem fierbe apă sau frige carne în lăuntru iei. Herschel la capul de buna Speranță a fript un bou întreg.

Să nu se pară că am vorbit de geabă și că am părăsit chestia de la început, din potrivă am înșirat cîte-va experiențe cari ne vor face cu puțință a înțelege și chipul cum se poartă atmosfera cu noi.

Aerul lasă să treacă căldura ce ne vine de la soare și nu se încălzește de dînsa de cît foarte puțin și anume cît se încălzește, se încălzește din pricina căldurei întunecoase trimese de soare. Razele de căldură luminoasă înse lovind pămîntul îl înfierbîntă și-l fac de respîndește căldură întunecoasă; păturile de aer aflătoare chiar lîngă pămînt se înfierbîntă de la dînsul și nu lasă să treacă în sus de cît foarte puțină. Ieată pentru ce aerul ie cu atîta mai rece cu cît iese mai departe de pămînt: Pămîntul trebuie să se înfierbînte și apoi numai de la dînsul se încălzește aerul așa că firește acele pături vor fi mai calde cari vor fi mai aproape de pămînt.

Lucrul iese și mai ciudat pentru spațiile interplanetare, adecă pentru spațiul ce se află între planete, ori între planete și soare. Deși printr'însul trec razele soarelui fără încetare totu-și receală iese mult mai mare de

cît cea pomenită mai sus. Unii fizici ajunseseră să creadă că în spațiile interplanetare trebuie să fie sute de grade sub zero, acuma se crede că deși receala iese destul de mare, totuși nu-î așa de strașnic.

Altă întrebare ce ne putem pune iese pentru ce iese frig pe munți, de ce nu se înfierbîntă și ieii și apoi să înfierbinte aerul încunjurătorii. Înainte de toate pătura de aer ce se află de asupra muntelui iese mai subțire și mai rara de cît cea de deasupra șesului și prin urmare muntele trebuie să pîceardă mai iute căldura trimițîndu-o spre spațiile interplanetare; pe urmă tot din pricină că apăsarea iese mai mică, se evaporază și apa mai ușor și pricinuește receală, etc. Nu întru în amărunte asupra munților, căci scopul pentru care am scris acest articol a fost, să arăt pentru ce aerul iese mai cald lingă pămînt de cît sus, mai aproape de soare, și cum de pămîntul se pare a fi izvorul căldurei. În treacăt arătăm că Grecii își închipueau, se vede, altfeliu lucrurile, de vreme ce ne spun că Icar zburînd prea sus cu aripe de ceară i s'au topit aripile și a căzut. Mai de grabă ar fi căzut jos de frig, dacă se va fi suit cam ușor îmbrăcăt. Mai punem o întrebare și așteptăm respuns de la „Revista Teologică“. Cum se face că începînd cu *Enoh* și sfîrșind cu *maica Domnului*, atîtea oameni sau suit în ceriuri cu trup cu tot. Ce chipuri au găsit de n'au înghiețat, cum se zice, bocnă? Cum de n'au murit de lipsă de aer cînd au ieșit din atmosferă și mai la urmă unde-î ceriul și locașul dreptilor, căci în soare sau în stele îi prea cald, pe planete vor fi jigăni ca pe la noi, iar în spațiile interplanetare îi frig din cale afară și lipsă de aer.

I. Nădejde.

FELIURIMÎ.

Iepuri de partea bărbătească dînd fiță la puș. De mai multe ori s'a întîmplat că s'au găsit animale de partea

bărbătească putind da țigă. *American naturalist* descrie un fapt aproape de necrezut, constatat de doctorul Hayden în 1872, pe cînd făcea cercetări în munții Yellowstone la niște iepuri pe cari îi numi *Lepus Bairdi*. Prinse patru bărbați în vristă și toți aveau țighe pline de lapte. Părul împrejurul acestora ieră ud și lipit de piele, dovedă că alăptaseră puii de curînd. Pentru mai multă siguranță Doctorul Hayden tăie din iepuri, căută cu deamăruntul în lăuntru și se încredință că în adevăr ierau de partea bărbătească. Oamenii cari au constatat faptul, fiind vrednici de încredere, nu ne ieste cu puțință a ne îndoi despre fapt.

(*Revue scientifique* No. 76, 1883, pag. 191.)

* * *

Locuitorii celor mai însemnate orașe din Europa. Sint în Europa 92 de orașe cu mai mult de 100,000 de locuitori și numai patru cu peste un milion. Aceste din urmă sint: Londra, cu 3,832,440, Parisul 2,225,910; Berlinul cu 1,222,500 și Viena, cu 1,103,000. Dintre celelalte capitale, Sint Petersburg are 876,570; Constantinopoli, 600,000; Madridul, 367,280; Buda-Pest, 360,580; Varșovia, 339,340; Amsterdam, 317,700; Roma, 300,470. Dintre orașele mari, înse nu capitale, Moscva are 611,970; Neapoli, 493,110; Hamburgul, 410,840; Lyonul, 372,890; Marsilia; 357,530; Milanul, 321,840; Florența, 169,000; Anversul, 150,650; Colonia, 144,770; Francfortul, 136,820 și Rouenul, 104,010. (*Revue scientifique* pag. 192 No. 6, 1883).

* * *

Clocitul Struțului. Locuitorii din Colonia Capcunosc așa de bine obiceiurile struților ca oamenii de pe la noi ale găinilor. Totu-și ar fi folositoriu să știm cum își fac struții cuiburile în unele climate și cum în altele.

De obicei se spune că cuibul struțului ieste for-

mat dintr'o grămăgioară de năsip. Așa iese în părțile fierbințigale pustiei; dar la Cap, struțul își face cuib cu ierabă și cu alte materii ce țin căldură.

Bărbatul și femeea clocesc pe rînd și nu lasă de feliu descoperite ouăle. În părțile mai calde, femeea lasă ouăle singure în timpul zilei, și iese cu puțință, ca pe unde iese cald de tot, chiar să nu șadă de feliu pe dinsele, și că barbatul să le acopără noaptea. Nu se știe de sînt deprinderile struțului tot acelea-și pretutindenea.

În grădinile zoologice dau năsip, cînd trebuie să-și facă struții cuib, ar fi bine să li se dea alte materii spre a face încercare și a vedea ce se va întîmpla. Poate că și-ar face cuib ca la Cap.

Ieste sigur că ouăle de struț se pot cloci în năsip, fără să stea bărbatul sau femeea pe dinsele, în tocmai ca ale broaștelor țistoase. Se știe că megapoda din Australia (Cap-York) își face cuib din ierabă și frunze, cari, putrezînd, dau căldura trebuitoare pentru ouă. În insulele Philippine iese un feliu de megapod care-și îngroapă ouăle în năsip la malul mării. Emu are obiceiuri și mai ciudate: femeea se ouă unde apucă, bărbatul strînge ouăle, face cuib și le clocește, ba încă trebuie să le apere de femeie care caută să le strice. (*Revue scientifique* pag. (12 No. 16. 1883).

* * *

Iodoformul în potriua anghinei difterice. Doctorul Benzon, zice *New-York Medical Journal*, e căpătat rezultate bune întrebunțînd iodoform în potriua difteriei. Iodoformul îl întrebunțază sub formă de pulbere curată și-l pune cu penelul pe membrana bolnavă după ce o curăță, spălîndu-o. Pune iodoform de opt ori în 24 de ceasuri, de șese ori ziua și de două ori noaptea. În șese cazuri în cari s'a întrebunțat, acest leac a dat rezultate bune.

(*Revue scientifique* pag. 416, No. 13, 1883).

* * *

Dl. *Walter Brann* a comunicat academiei de științe din Paris ceva în privința rolului ce joacă arama în po-triva holerei. În ședința de la 20 August din urmă Vul-pian îndoindu-se de rolul arămei a zis că „dacă acest metal ar fi de vreun folos, ieste de crezut că s'ar fi cunoscut însușirele de lui mult în țările unde bîntue holera mai ales în părțile Indiei în cari boala ieste endemică.“ Dl. *Walter Braun* face cunoscut că epidemiile de holeră nu s'au în-tins nici odată în orașul Falun, în împrejurimile căruia sînt mine de aramă vestite în lumea întreagă sub nu-mele de minele de la Falun. Familia regală a Suediei a fugit în acest oraș pentru a se feri de boală în timpul celei de pe urmă epidemii așa de bine cunoscută ieră pu-terea lor apărătoare.

* * *

Tot pentru holeră a trimes o notă și dl. *Ramon de Luna*. Autoriul spune că a făcut încercări atît la Madrid cît și în insulele Philippine, asupra întrebuițării aburilor de acid hipoazotic, ca apărători de holeră și chiar ca tă-măduitori. După autoriu, accidentele holerice încetează pe dată ce se respiră aburi de acid hipoazotic, luînd măsu-rile arătate a nume. (*Revue scientifique* 1883. No. 11, pag. 351).

T. U.

Privim ca abonați pe D-ții ce vor bine vroi. a primi
donă numere unul după altul.

DIN POEZIILE LUÎ EMINESCU.

Scrisoarea a treia

(urmare.)

De-așa vremi se'nvredniciră cronicarii și rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură Saltimbancii și Irozii...
In izvoadele băține pe eroi mai pot să caut;
Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
Poți să 'ntimpeni patrioții ce-au venit de-atunci în colo?
Innaute, acestora tu ascunde-te, Apollo!
O ieroi! cari'n trecutul de măriră vă adumbriseți
Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseți
Și cu voi drăpîndu-și nula vă citează toți nerozii,
Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al prozei.
Remineți în umbră stînta Basarabii și voi Mușatinii,
Descălecătorii de țară, dătătorii de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moștea voastră
De la muute pân' la mare și la Duuarea albastră.

Au *prezentul* nu ni-î mare? N'o să-mi dea ce o să cer?
N'o să aflu între-ai noștri vre uu falnic juvaer?
Au la Sybaris nu sîntem lingă capiștea spozelei
Nu se nasc gloriu pe stradă și la ușa cafelei?
N'avem oameni ce se luptă cu retoricele sulți
In aplausele grele a canaliei de ulți,
Panglicari în ale țerei cari joacă ca pe funii
Măști cu toate de renume din comedia minciunei?
Au de *patrie*, *virtute* nu vorbește liberalul
De ai crede că viața i ie curată ca cristallul?
Nici visezi că innaute-ți stă un stîlp de cafele
Ce își rîde de-aste vorbe îngîinîndu-le pe île.
Vezi colo pe urciunea fără suflet, fără cuget
Cu privirea 'mpăroșată și la falci umflat și buget
Negru, cocoșat și lacom, un isvor de șiretlicuri
La tovarîșii săi spune veninoas-le-î nemicuri;
Toți pe buze-avînd virtute, iar în ieî moneda calpă

Quitesență de mizerii de la creștet pân' în talpă.
Si de-asupra tuturor oastea să și-o recunoască
Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască...
Dintr'aceștia țara noastră își alege astă-zî solii!
Oamenii vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii
În cămeși cu mîneci lunge și pe capete scufie,
Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie
Patrioții! Virtuoșii, ctitori de așezăminte
Unde spumegă desfriul în mișcări și în cuvinte
Cu evlavie de vulpe ca în strane șed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cîntece și jocuri...
Și apoi în Sfatul țerei se adun să se admire
Bulgăroi cu ceafa groasă, Grecotei cu nas subțire;
Toate mutrele aceste sînt pretinse de Roman
Toată greco-bulgăria ie nepoata lui Traian.
Spuma astă 'nveninată, astă plebe, ast gunoii
Să ajung'a fi stăpînă și pe țară și pe noi!
Tot ce 'n țerile veciue ie zmintit și stîrpitură
Tot ce-î însemnat cu pata putrezimei de natură,
Tot ce ie perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții
Toți se scurseră aice și formează patrioții,
Incit fonfii și flecarii, găgăuții și gușății
Bilbiții cu gura strîmbă sînt stăpînii astei nații.

Voii sînteți urmașii Romei? Niște rei și niște fameni!
Ie rușine omenirei să vă zică vouă oameni!
Și această ciumă'n lume și aceste creaturi
Nici rușine n'au să iee în ruinatele lor guri
Gloria neamului nostru spre a o face de ocară,
Indrăznesc ca să rostească pân'și numele tău țara!...

La Paris, în lupanare de cinismu și de lene
Cu femeile-î pierdute și 'n orgiile-î obscene
Acolo v'ați pus averea, tinerețele la stos...
Ce a scos din voi Apusul, cînd nemic nu ie de scos?

Ne-ați venit apoi, drept minte o sticluță de pomadă
Cu monoclu 'n ochiü, drept armă bețisor de promenadă
Vestejiți fără de vreme dar cu creeri de copil
Drept științ'avînd în minte vre un vals din Bal-Mabil;
Iar în schimb cu-averea toată vre-un papuc de curtezană...
O te-admir, progenitură de origine Romană!

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic-rece,
Vă mirați cum de minciuna astă-zi nu vi se mai trece ?
Cînd vedem că toți acelea cari vorbe mari aruncă
Numai banul îl vinează și cîștigul fără muncă,
A-zi cînd fraza lustruită nu ne poate înșelă
Astă-zi alții sînt de vină, domniî mieî, nu iese așa ?
Prea v'uți arătat arama sfîșiind această țară,
Prea facurăți neamul nostru de rușine și ocară
Prea v'ați batut joc de limbă de străbuni, de obicei
Ca să nu s'arate-o dată ce sînteți—niște mișei !
Da cîștigul fără muncă ieată singura pornire.
Virtutea ? E-o nerozie. Geniul ? O nefericire.

Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă'n colb de cronici
Din trecutul de mărire v'ar privi cel mult ironici.
Cum nu vi tu, Țepeș Doamne, ca punînd mîna pe ieî
Să-i împarți în două cete în zmintiți și în mișei
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni !

(Va urmă).

X.

Jidanul Pălit.

(Anecdotă populară).

Un jidan o dată tot strigă pe-a afară
Ca să sară lumea, satu'ntreg să sară
Că-un baiet obraznic și neastîmpărat
L'a pălit cu-o pîetră, tocma'n ochiî i-a dat.
Își ținea cu-o mînă ochiul și plîngea
Și strigă jidanul și se lăinicea
Gura, ca o moară, nici că-i mai tăcea.
„—Hoț, tălhariî, obraznic, far de lege cîne
„Să te ieie dracul. Țapîn până mine
„Să te vād. Cu pîetra cum de-aruncî în mine ?
„Ce iești tu ? Ispravnic, ha ? Șă-mî spuî tu cine
„Ți-a dat voie ? Asta-i semn de'nvățătură ?.....

Cum făcea jidanul larmăt mare, gură,
Oamenii vin să vadă ce s'a întîmplat
Care-i pătimașul, care-i vinovat
Întrebînd, jidanul spune că-i loviț

La un ochiū cu-o pientră și că l'a chiorit.

„— Iean să văd, îi zice unul, se repede.

Pe jidau îl prinde și la ochiū îl vede.

„— Apoi n'ai nemică, ochiu-l văd curat

„Numa-î roș cu mina cît l'ai tot frecat.

„— M'a pălit....

— I i bine te-a pălit o leacă

„Asta nu-î nemică Lasă. O să-ți treacă.“

„— Pentru ce să treacă? Spune șede bine

„Ca se dea cu pîatra tocmă'n ochiū la mine?

„Cine-î dă lîi voie? Parcă l'am rugat!?

„Parc'a dat un galbăn? Parcă ce mi-a dat?!“

Tocmă'n astă vreme și băietul vine

Și-l întreabă'n dată: „Ce te legi de mine?

„Cum că ți-am scos ochiul, ce te-apuci să spui?

„Drept din cîte spus'ai nicî un lucru nu-î...

„Cum să-ți scot ieū ochiul, cînd nu te-am pălit?..

„În călcăiū cu pîatra i-ū te-am nimerit.“

„— Las călcăiū să fie. Ș'apoi? Da-î frumos?..

„De ar fi fost acolò ochiu nu lai fi scos?..“

T. D. Speranță.

Cercetările lui Schliemann la Troiea și la Mikene

(sfîrșit).

În privința agriculturii, creșterii vitelor, păscuitului și vîntătoriei găsim lămuriri în remășițele animale și vegetale aflate la Hisarlık. În orașul al'treilea s'au găsit grămăzi de cereale arse, anume printre acestea un feliū de grîu cu bobul mărunț, apoi un feliū de linte, numită de Omer erebinthe, mazere și „bob negru la coajă“. Dintre animalele de casă se aflau mai ales oi și capre, apoi, mai puțin numeroase, vitele albe; totu-și s'au aflat porci, cai și cîni. Între dobitoacele selbetece se arată prin remășițele ce au lăsat: cerbi, iepuri și mstreți. Găini se pare că nu aveau, ci numai gîște și lebede. S'au aflat mare număr de scoici, mai ales stridii și un feliū de scoică. Se arată de asemenea peste măsură de multe oase de pește, chiar și ver-

tabre mari de rechini și de alți pești. Trebuie să amintim aici că Grecii lui Omer nu mîcau, se vede, pește, după Iliada; broaște țestoase nu mîcau nici locuitorii Hisarlikului și în această privință semănau cu Grecii vechi și cu cei noi.

De pe cele zise ne închipuim un popor destul de înaintat în cultură, nu înseamnă cum ni-l zugrăvește Omer. Locuitorii se îndeletniceau cu agricultura și cu păstoria, fără a rămănea cu desăvîșire despărțiți de civilizația statelor mai puternice, ca Babilonia. Poporul, deși cu multe însușiri înalte, nu putea de cît să se împotrivescă cu tărie năvălirii elene; de învins trebuia să fie învins.

Din priciul arătate mai sus, nu trebuie să ne prea mîerăm, dacă Troiea lui Omer iese așa de deosebită de cea adevărată. Afară de acestea Omer nici n'avea cum să zugrăvească altă ce-va de cît cultura timpului său.

Pentru a ne face o idee lămurită despre Troiea ar trebui să punem în legătură cunoștințele căpătate prin cercetările de la Hisarlik cu altele cari să ne fie limpezite mai bine. Greutatea stă înse tocmai în vechimea urmelor aflate la Hisarlik. Cea mai mare parte din rămășițele de cultură omenească aflate de Schliemann în locurile de cari am vorbit, sînt mai vechi de cît tot ce cunoaștem în această privință asupra Asiei anterioare, a insulelor și a Greciei. Firește că se pot găsi oare-carile asemănări cu lucrurile aflate pe insule și în Grecia, în privința formei și a chipului cum sînt lucrate vasele de lut, în chipurile zeilor, în lucrarea metalelor; totu-și materialul iese prea nepotrivit împărțit pentru a putea ajunge la închieri mai însemnate.

Chiar *Mikene* nu se îndepărtează de cele zise. Tot Schliemann a descoperit și rămășițele acestui oraș, patria lui Agamemnon. În cinci gropi de mormînt a aflat toate podoabele obișnuite pentru vii și pentru cei morți. A aflat vase și alte unelte de lut, de aramă, de alabastru, de aur și de argint; mare rol joacă armele, sabii lungi cu minere și teii bogat împodobite, apoi cuțite, pumnale, vîrfuri de lănci și de săgeți. Morții erau încărcăți cu aur; în jurul frunților le puneau legători de aur, pe obraz, măști, pe piept, pieptare, apoi încingători, discuri, scuturi, șponci, cercei, bumbi de lemn acoperiți cu foițe de aur. Aurul iese bătut în foi așa de subțiri în cît nu se putea întrebuința, sub formă aceasta, de cît pentru cei morți, bine înțeleș regii sau bogați. Această mulțime de aur ne amintește de vorba lui Omer care zice: „Mikene cea bogată în aur“. Se găsesc și lucruri de aur pline, precum: inele grele, figuri și sîrmă groasă cu muchi. În privința împodobiturilor cu figuri de animale închipuite sau adevărate se asemănă Mikene cu Orientul și se pune, oare-și

cum, în legătură cu Troiea. În privința olăriei, iese de luat în samă aceea-și graduație de la vasele lustruite numai cu mîna până la cele colorate și zmălțuite. Idoliî de la Troiea, deși mai desavîrșiți, se află și în Mikene. Cum că orașul ieră în legături de negoț cu țeri îndepărtate ni se dovedește între altele de pe un ou de struț împodobit cu delfini, care nu putea veni de cît din Africa; mărgele de chihlimbariî arată legături cu țerile de pe lîngă marea baltică. Chiar un felîu de sticlă se cunoștea. Fildeşul încă arată că ierau legături cu Africa orî cu India.

Cultura de la Hissarlik ni se înfățișază ca o fază mai veche a culturîi de pe continentul elenic, a Mikenei. În Mikene s'a trecut de mult „vrîsta pietrei“, deși se mai găsesc cite-va cușite și virfuri de sulță făcute din obsidiană, pietre de rîșniță și unelte de sfărmat griul, din trahit. Fîterul nu se cunoștea înse nici aici. În privința lucrării metalelor, la Mikene se află tot aceea-și deprinderî ca și la Hissarlik înse mai înaintate. Pe atunci aceea-și cultură ieră pe țermurile europene ale mării egee ca și pe cele asiatice. În privința caselor, trebuie să spunem că și în Mikene ierau de lemn, ridicate pe temelii de pîeatră. Mormintele descoperite de Schliemann nu corespund cu punctul cel mai înalt al culturîi Mikenei, din potrivă sînt mai vechi și mai pe urmă s'au facut morminte pompoase alcătuite din inele sau colaci de pîeatră puși unul peste altul, dar din ce în ce mai mici așa că se sfîrșesc în formă de conuri. Nu trebuie să uităm că iese cu puțință ca locuitorii de la Hissarlik să nu fi ajuns la aceea-și dezvoltare ca la Mikene și priu urmare că să fi trăit chiar în acela-și timp, deși cu o cultură mai inferioară. Cel puțin deosebirea în timp poate să fi fost destul de mică. Dacă ne vom luă de pe niște vase de lut cunoscute la Rhodos și la Mikene, dar cari nu se aflau la Hissarlik de cît în pătura cea mai nouă și lipsesc în orașul al treilea sau „cel ars“, vom ajunge la ideea că Omer a luat drept „Troiea“ un oraș cu mult mai vechiî de cît vremea lui Agamemnon.

Omer ne-a descris cultura timpului său și a atribuit-o unor vremuri cari nu o cunoșteau încă. Schliemann gîndea de o cam dată să pastreze la Atena lucrurile descoperite, mai pe urmă înse s'a hotărît să le aducă la Berlin și bine a făcut, căci vor putea fi mai ușor studiate și de alții. Noi vom face cunoscute cetitorilor descoperirile mai nouă în aceste privinți, precum și ideile ce-și vor face iuvățații. Nu trebuie să credem că acuma știința a zis cuviutul cel de pe urmă.

De ziua lui tata Gervais *)

De trei ori pe an, la ziua fie-căruiea și la întâiu ianuarie, anul nou, bătrînii dădeau masă copiilor lor.

Tata Gervais și mama Balbine cîștigaseră în negoț destui bani pentru a putea, după ce-și căsătoriseră copiii, să se retragă într'un colț al Parisului și să trăească cu economie aproape de întărituri.

Prin cele două ferești mici ale locuinței lor, se vedea un orizon de acopereminte și de ogeaguri nalte de fabrici; pe trotuar, dinnaintea ușei, niște copaci triști ridicau pătă ceriū ramurile lor slabe și arse; sara, un finariū împlea odaiea de dormiț cu lumina-î palidă și tremurătoare.

Tata Gervais avuse doi copii.

Pe cel di'ntăiu, un băiet bolnăvicios, care stupea sînge, îl făcuse scriitoriū cu 1800 de franci pe an. Acesta, tînăr încă, își luase o femeie rea, para focului, care-l stăpînea cu asprime.

Pe fată o măritaseră cu un legătoriū de cărți, de loc din Svițera: Fritz Schweizer.

Dar n'avuse noroc.

După ce puse la olaltă zestrea femeii și economiile lui de cînd ieră holteiū, Schweizer crezū că va putea să descbidă singur dugheană.

Deșchise într'o mahală de pe la margină o dugheniță de librerie și legătorie. Dar nu-î merse bine, deși de o dată se părea că treaba va merge și în scurt se trezi Fritz iear lucrătoriū ca mai innainte înse cu datorii de vre-o mie de franci. Se văzū hățuit din toate părțile pentru datorii și nevoit să lucreze la alții în tot deauna.

Intre cei doi cumnați, Schweizer și Louis Gervais, dar mai ales între cumnate: Claire, femeea lui Fritz, și Simonne, femeea lui Louis, ieră o dușmănie ascunsă, o gelozie dobitocească, care luă cu timpul puterea unei uri neîmpacate, fără vre o pricină bine cuvîntată

Louis și femeea lui turbau că n'aveau copii ca Schweizer, iear legătoriul nu mai sfișsea cu tînguirile asupra sarcinelor de tot felul ce avea de purtat. Se întîmplă vre-o dată să n'arbă de lucru scriitoriul? Boala, caprițiile și dorințele de neatîrnare împiedecău pe Louis de a-și primi regulat leafa de o sută cincizeci de franci pe lună? Nu-î mare treabă! Nu-î mare treabă să-și facă veniturii dînd zestrea cu dobîndă, cînd n'are de cheltuit cu creșterea și cu învățătura copiilor!

*) Traducere a nuvelei: „Diner de fete“ de Lucien Descaves.

Și femeile cu vorbe dulci singerau fără încetare rana nătămădută a dușmăniei lor.

Bătrînii, fără să iea samă ascultîndu-și inimă țineau mai mult la față de cît la băiet și înveninau și mai tare dușmăniea celor două familii. Simonne suferise tot deauna de această iubire prin care i se nedreptățea bărbatul. Nu li țeră și iel copil, la urma urmei!

De ziua tatei Gervais, bătrîna, de cu demineată, mergea în pieață, veselă, zîmbind cu gura-i fără dinți. Așeză pe bufet în kuhne proviziile proaspete. Și kuhnea strălucea de curată, ștearsă spălata, de abiea uscată pe jos. Teancuri de farfurii cu flori albastre împleau dulapurile; un castron mare pentru supă avea pe pîntece un trandafir năstrușnic.

Bătrîna, în aceste zile, te facea să zimbești, așa se îngrijea nu cum-va să nu ieasă bine vre un felu de mîncare.

Pe la două ceasuri, Claire sosea cu amîndoi copiii, Georges și Lina. Apoi amîndouă femeile făceau foc, împlau, curățeau legumele, zmulgeau păsările, roșe, dinnaintea focului pe care sfîrșeau sosurile.

Tot deauna se făcea supă și friptură; copiii aduceau liqueururi și ceva dulce pe după masă.

Îți plăcea să auzi pe Balbine, înnainte de a se pune la masă, cum zicea:—„Știți, copii, nu vă pot da de cît supă și răsol!“ Dar Georges, băiețelul lui Schweizer strigă:—„Bunică, da gaina? Uiți gâina?”

Ce bucurie mai țeră de asemenea cînd copiii legătorului puneau pe masă țlocuri albe legate cu șferi albastre și cari arătau prin vre-o deșchizătură bișcoturi rumene.

Sara, femeia lui Louis aducea un paneraș împodobit cu uu trandafir zugrăvit reu. Căci Simonne și cu bărbatu-su veneau tocmai cînd trebuia să se puie la masă.

Și în anul acesta au dat bătrînii o masă de ziua lui tata Gervais. Claire a sosit la două ceasuri, și copiii, cînd bunicul s'a întors din „square“ unde cetea jurnalul, îi întinseră gurițele roșii: — Îți doresc serbare bună și sănătate, bulicule...

Apoi bătrînul Gervais, în timp ce femeia lui și fata pregătesc bucate, se joacă cu copiii rîzînd cu dinșii și îngîtuînd vre un cîntec. La șese ceasuri, Louis și femeia lui cari se sfădiseră au sosit, mînioși. Și toți, ca și Schweizer, au adus în casa veselă de rîsetele copiilor și ale bătrînului, întristarea și urările nesimțite ce se aruncă că de pomână moșagului. Simonne cum a intrat aprinsă a și strigat: — Șă taca broscuoi ceial!

Și Balbine chîemînd copiii le dă să guste sosurile, iar bătrînul îi îndeamnă să alerge prin casă,

Cînd veni și legătoria, mai la urma tuturor, supă țeră pusă pe masă, Balbine aprinsese lampa; se făcî tăcere. Schweizer avea să ceară ce-vă de la tata Gervais și căută ce formă mai potrivită să dea cererei. Louis, încă turburat în urma sfezei de a casă, mîncă ca cu gura altuiea. Și cele două femei tinere, așezate una la un capăt de masă și cealaltă la altul, criticau pe prietene, vorbeau de toaleta cutăreia sau cutăreia.

Tata Gervais vorbea. Povestea niște lucruri. Cetise cutare fapt în jurnal și se mîeră de cutare noutate. Să fie adevărată? Se vorbea țeră-și de o crimă. Și crima aceasta îi aducea aminte de alte crime vestite. Văzuse pe Troppmann, mergînd să ducă niște marfă, cînd țeră neguțitoriu. Ce cap de ucigaș avea Troppmann acela!

Bărbații îl ascultau, fără să zică o vorbă, le țeră lehamite. Atunci, bătrînul începî de politică. Girardin și dea adesea la masă chiar în casa în care iel, Gervais, locnea. Apoi fără nici o pricină sărînd de la un fapt la altul își dădî părerea în privința tramvaiurilor cu abur. Atunci, Balbine se arătă de aceea-și părere. Bine făcuse că opriseră asemenea mașini. Se temea se țeasă de frica lor. Și începî a înșiră istorii de copii și de femei bătrîne omorîți de tramvaiu. Claire și Simonne se uneau din cînd în cînd în cînd cu cîte o vorbă, dar asemenea povești le puneau plumb în cap și năsip în ochi.

La mezelicuri, Fritz și Louis aprinseră țigări, femeile încunjurară copiii, vorbind ca să vorbească, pentru a învinge somnul care dădea semne de sosire prin umezală la obraji și pișcături la rădăcina genelor.

Pe cînd Schweizer, îngrijit, fumă în tăcere, Louis picior peste picior povestea istorii fără de sfîrșit despre biurou. Spunea tot șirul de tîngiri, cu glas moale și cu un feliu de amărăciune molică obișnuită la sarmanii amployații cînd își jelesc soarta lor de robi.

Lui Louis îi plăcea să vorbească despre acest lucru, necontenit îl tot arată cînd pe o față cînd pe alta, sprînjindu-l cu glasul hîrcitoriu de ostigos, cu brațele-i fără putere, care amenințau că vor învăța minte pe țefi. Acest om necontenit bolnav de friguri, fără nici o putere pentru a începe ce-va, acest aluat moale, acest păcătos care se făcea mic cînd se începea vre-o sfadă, spunea că se facuse neatîrnat în biururi pe cînd ceialaltii scriitori se supuneau ca niște mașini la o clipeală, la un semu. Țeră plin de mine rece în potriua celor ce se linguseau pe lingă țefi, cînd sporiri de leafă, cerșind despăgubiu! Lingă și iezuțil—Flegma ce-i venea în gît îl oprea din vorbă, țeră obosit, se resufla greu,

De o dată se sculă, luă o luminare și ieși din odaie.

Atunci Schweizer se sculă, lepădă țigara, și pe neașteptate, încetșor,

— Tată Gervais, am să-ți spun câte-va vorbe; să trecem în odaie.

Deschise ușa și, după ce intră bătrînul o închise înapoi.

Louis se întoarse, stingînd lumina.

Simonne îl cheamă lingă fereastră:

Știi, iear împrumută banii! Nu-î de suferit, la urma urmei.

Apoi aruncînd o căutătură plină de ciudă către Claire. — Au noroc și n'au bani; pricepi, ieși știu că părinții au venituri. Nu gustă acum pentru întăia-și dată dintr'însele! Ascultă! vrei să-ți spun drept? Iești prea prost.

Se supără. Prea prost! Cum înțelegea iea aceste vorbe?

Se sfădeau vorbind încet. Dar fiind că vorbeau tare în odaie de alături, din cînd în cînd, ascultau, încercînd să facă fraze din bucățelele ce veneau până la auzul lor.

Schweizer avea nevoie de bani, ca să plătească un bilet. Ieră amenințat de faliment; îi trebuiau două sute de franci.

Ședea în fața lui tata Gervais, pe prichiciul ferestrei, cu spatele la uliță.

Bătrînul nu voi să dea, scurt.

— Dar în adevăr, Schweizer, ar crede cine-va că trebuie numai să deschid săltariul și să găsesc două sute de franci, ca să ți-i dau. N'am! De unde să-î ieu?

Schweizer îi tăie vorba. Nu-î cerea ca dar; va da înapoi și acești bani și cei împrumutați luna trecută prin Claire. Avea să primească ceva serios de lucru, avea să lucreze sara și va plăti.

Și nu vorbea de mai mulți de cîte două-zeci de franci, de cîte cincî, de alte sume mărunte luate de Claire de la bătrîn; nu amintea de datorii plătite de dînșii, de banii dați pentru străile copiilor și ale mamei,—din iubire către dînșia!

Dar tata Gervais, în îndărătnicia lui de negustoriu cinstit, în judecata lui îngustă de om cu principii, nu iertase pe Fritz pentru faliment. Și ajutase să împace pe creditorii, numai pentru ca să numai suferă Claire și să nu se îmbolnăvească.

Nu l'nici odată nu se liniștise bătrînul în privința falimentului, pentru a ajunge la asemenea închiere, trebuie să fie cine-va bețiv, cheltuitoriu sau leneș. Nu voia să fie samă, de neghibăciea comercială, oarbă și nemărturisită, singura pricină a falimentului lui Schweizer. Lucrătoriu bun, dar stăpîu foarte prost, neștiind să cumpenească prețul de cumpăratură cu cel de vânzare, fu tras pe șfară ca un prost de oamenii ce lucrau la dînșul și

carii simțind falimentul, trăgeau cît puteau la dinșii, din ură împotriva orî cărui stăpîn.

În sfîrșit, nu putea nime să-l învinovățască de purtare rea, de petreceri, de beții, muncea din toată inima. Atunci ce-î de zis ?

Dar tata Gervais tot nu voia.

— Vă fac un hilet de plătit pe la sfîrșitul lui August.

— Nu pot, nu. În adevăr, cei pre mult Schweizer, nu pot. Apoi, știți, îi de prisos să trimiteți mine demineată pe Claire după cei 200 de franci ; sînt hotărît să nu-ți dau nemica.

— Bine să nu mai vorbim !

Apoi, firește, arătîndu-se foarte liniștit, întră în odaie unde ierau ceialaltîi, zicînd :

— Frumoasă sară, ha ? Aî sta toată noaptea la fereastră.

Louis fumă din nou ; copiii azvirleau cu tunuri de lemn bombite de pine în niște soldați mărunți de tot.

Dar de o dată, cînd zise tata Gervais lui Georges să nu taie fața de masă cu cuțitul, începu a se vorbi despre copii, despre chipul de a-i crește.

— Leu, dacă aș avea copii !..

Și Louis, plin de reutate, cu scopul vădit de a lovi pe Schweizer începî a apăra ideii cu totul altele de cît ale cumnatu-su în această privință. Critică vorbele acestuia cu „Leu, știți, ce zic... nu mă privește... dar socot.“ cari ierau ca un balsam pus pe o rană ce e deschidea neîncetat.

Schweizer fumă, stupind cu dispreț. Simțea împunseturile și ghionturile, desprețuind pe acest Inșală-Moarte, care scuipă sînge și pe care l'ar fi omorît cu o sfîrlă.

Dar bătrînul își dadu și iel părerea. Louis avea dreptate, n'ar trebui să batem copiii, ci mai bine să-i aducem la calea cea adevărată prin sfaturi. Bătăile îi fac rei, prefăcuți... Iel, Gervais, prin blîndeță și cu statură, știuse în tot deauna a se face ascultat.

— Așă, pentru mine spu asemenea lucruri ? strigă Schweizer.

În sine ieră fericit că putuse să se folosească de acest prilej pentru a se răzbună : — Să știți, socot că-mi cresc copiii tot așă de bine cum vi i-ați crescut pe ai D-voastre ! Mă luați drept dobitoc ? Apoi nici nu vrau să știu de sfaturile voastre, și dacă Claire m'ar ascultă, nu v'ar lăsa copiii nici o dată !

Tata Gervais cam turburat : — Nu-i va strică iel copiii, putea să i-i lese.

Dar Schweizer respunse : — Cu feliul d-voastră de creștere, mine poimîne îmi vor zice : Cară-te !

Batrînul se supără și lovit în cinstea lui :

— Domnule Schweizer, mi-am crescut amîndoii copii.

Legătoria îi tăie vorba :

— Mă închin! da, strașnic! Voiți să vă spun ieu ce faceți din copii îndemnați cu blindeță pe drumul cel drept? Niște găini plouate!—repetă: Găini plouate!

Tata Gervais se sculă:— Nu înțeleg, domnule; țintești la...

— La ce veți pofti. Ah! ce, poate vă închipuiți ca treburile mi-ar fi mers așa de rău, dacă aș fi avut o femeie vrednică care să mă ajute și să aiba simțiri și caracter potrivit cu împrejurările?

Simțea o plăcere ciudă lovind pe bătrânul în ce aveau mai scump.

— Ascultăți, nu-mi bateți capul! Fie-care își crește copiii cum îl ajunge capul. N'am venituri ca să am când să țin predică copiilor!

— În sfârșit, Domnule, îl întrerupsese Gervais, ieștii cel din taină care, dinnaintea mea, mi-a numit copiii găinii plouate. Doresc să nu faci dintr'ăi D-tale.....

— Falți, ieși! zise zeul! Pentru că ați strâns câte-va parale cu băcălia și nu mai știu cu ce încă, vă apucați de dat sfaturi și bine-cuvântări!

Balbine zise tare:— Nu tăiea tața de masă, Georges.

Și Schweizer strigă:— Tăie-o, din potrivă pui de falit, fecior de leneș. Bunicii te vor deprinde a socoti pe tată-tu de dobitoc le la care nu se cuvine să primești palme fără să cricnești!..

— Schweizer!.. Schweizer!.. zise bătrâna galbănă și cu mânele împreunate.

Dar tata Gervais, tremurându-i buzele:

— Lasă, Balbine, Domnul îmi dă o lecție.

— Firește! Și la urmă m'am săturat de viața aceasta... Claire, ia-ți pălăria, până când vouă mai pune labele aice, va trece mult! Aște, îmbracă copiii, și...!

Louis și cu femeia lui vorbeau încet, vesel. Schweizer își luă pălăria, zise un bonjour sec și ieși înainte. Claire merse după dînsul, dar mai întouă sărută pe bătrînă, pe frate-su și pe cumnată.

Apoi remașeră numai ieși patru, tăcuți.

Simonne ridică capul:— Ești, vă place?

Tata Gervais response:— Un moșic.

— Sărmana Claire! șopti Balbine.

— Sărmana Claire! Da! poate ținuse cu dînsul în timpul sfezei cu legătorii!

Și Simonne bătea cu degetele pe colțul mesei un marș.— Nu, nu vă pricep, urmă ieși, să poartă cu noi ca cu cei mai de jos și le dați dreptate, ori ce ar zice, nu i așa, Louis.

Îel rîse prostește : — Sînt oameni cărora le place așa ; atî un șef la biurou ..

Îea îl întrepruse : — În sfîrșit, mărturisîți că nici'n'a încercat să dămolească pe bărbatu-su ; — nici o mișcare ! Ar fi crezut cine-va că-i părea, în inima ieî, bine că vă dă o lecție.

-- Se pare în adevăr că a vrut să-mî dea o lecție, zise tata Gervais.

Dar Balbine apără pe Claire. Cine ar putea crede asemenea faptă din partea ieî ? Claire nu putu-e să se amestece, căci știea ce aspru ieste Schweizer.

— Atunci să zicem că are drept te ! Haidem, îi tîrziu, Louis.

Cu aripele nasului strînse, țapînă, luă pe Louis, pe care-l apucase ieară-și tusa pe scări.

Și după ce închisără poarta bătrînii remaseră sînguri, zdrobiți, față în față.

Lampa fumegă ; Balbine să uită fără băgare de samă la o farfurie pe care se îngalbeneau niște bucăți de pară. Pe sub masă ierau șervete boțite, și o pata mare roșă bătînd în vioriu se întîndea pe fața de masă, lîngă alte pete mai mici în jurul păharelor, la vîrfurile cuțitelor și a furculițelor. Scaunul pe care șezuse Georges, bănețelul lui Schweizer, ieră acoperit cu fîrmături de pine, și pe spătarul cu virgule lăsate de degete unse.

Trecu o trăsură, o birjă, roatele-i sunau pe pavea.

Balbine șopti : — Sărmanii de noi, sărmanii de noi !

Dar îel nu zicea nimic ; îea urmă :

— Ca și cum n'am mai avea copii.—Pentru ce le făcuse asemenea supărare ?

— N'avea parale, și n'am vrut să-i mai dau.

— Și-i trebuia mult ?.. cît ?

— Două sute de franci.

— Dumnezeu ! Unde-i va găsi ?

— Nu putem totu-și, să dăm tot ce avem acestui... Domn.

— Nu va mai veni Numai de ar lăsa pe Claire să vie pe la noi ! Sîntem sînguri de tot !

Îdar o mină o atrase de rochie pe la spate.

— Mi-i somn, bunică...

Se întoarse și văzu pe Georges pe care-l uitase Claire, poate căutînd astfelu să facă o plăcere bătrînilor.

Atunci, în fața acestui cap blond cu ochii somnoroși, bătrînii prînsără curaj. Aveau nevoie de dînșii ! Copilul ieră ceva din fiica lor, trup din trupul ieî, pe dînsa o sărutau, sărutîndu-l ; aceste două ființi, în mintea și în inima lor nu ierau despărțite.

Balbine dezbracă băietul, dînd lui Gervais ștraile lui, parcă

de păpușă. Bătrînul ținea în minele-î slabe, galbene, încrețite, cu mii de îngrijiri pestelca cea a.ba, boneta, rochița cu uu fiong de cordea boțită, veche.

Cînd băiețelul în cămeșă, stătea în picioare pe genunchiele Balbinei, nu se mai săturau privind-î pieptul și umerele grasuțe, brațele cu gropicele la cot, minuțele curmate și piciorușele traudafrii la călcăie, nerăbdatoare.

Îl duseră în odaia lor, pe pat, îl culcară între dîșii.

Și cum îl priveau dormind, mii de amintiri cîntau în mintea lor; amărunte, lucrușoare intime frumușele, aducînd un miros de flori veștezite.

Vedeau pe Claire cum ieră în copilărie cînd o culcau cu dîșii, după ce să spăria noaptea de ce-vă. Și cum se jucau dimineața în pat: cum se ascundeau pe sub oghial: Georges le aducea aminte de vîeața aceiea! Nu, degeaba, nici o dată nu simțise așa iubire pentru Louis. Îl iubeau dar alt-feliu. Ieră un feliu de simțire stîmparată, amorțită, statornică, care nu se putea întiuda ca o pată de unt-de-lemn, cum făcea iubirea pentru Claire.

Stinseseră lumînarea. De o dată bātu ciue-va la ușă.

— Nu te turbură, zise Balbine, mă duc să întreb cine-î.

Se sculă, în cămeșă, pe întuerec, lovindu-se de mobile. Trecu prin odaia de mîncare, prin sala pe unde se întră, se oprî și ascultînd cu băgare de samă întrebă:—Cine?

Glusul lui Schweizer respunse:— Ieu!

Apoi fără să întrebe ce caută;— Așteptați o leacă.

Se întoarse în odaia de dormit și zise:

— Schweizer.

Bătrînul se sculase în pat, repetînd:

— Schweizer?

Balbine trase o fustă și aprinse lumînarea. Apoi deschise ușa. Legătoriu întră.

— Am venit să iew băietul.

— Dar. . . .

— Am venit să iew băietul, vă zic.

— Îl îmbrac îndată.

— Bine, aștept.

Iea simți cum îi veneau lacrimî.

Aprinse altă lumînare pentru a nu lăsă pe Schweizer în întunerec, dar cînd întră în odaie, se mîeră de gălbineala bărbatului, care ședea pe pat cu privirea rătăcită, cu gura deschisă.

Trezi pe Georges: — Tată-tu a venit să te iew, drăguță, scoală-te.

Iel împingea pe bunică-sa, plîngînd, izbindu-se, cu brațele țapene. Schweizer strigă:

— Ce iese acolò? Trebuie să vin și ieu?

Copilul înghiți lacrimile și se lăsă să-l îmbrace. Ținu mult. Bătrîna tremură și degetele-î nu puteau nemiri borțele bumbilor. După ce-î puse pălăria. Sarută pe bunicul, zise iewa. Copilul îl sărută și iewa băgă de samă că bătrînul nu-î respunse la sărutare. Apoi îl duse la tată-su.

— De abiea s'a trezit, nu-l duce pe jos. Fritz.

Iel zimbî cu reutate și plecă, cu pălăria în cap, trîntind ușa.

Balbîne deschise o fereastră și văzù pe Schweizer, mergînd ȳute și ducînd copilul de mină. Iea închise fereastra ne mai putînd, simțînd la piept recoreala nopței. Înainte de a se culcă se puse la căpătăiul patului, așteptînd vre-o vorbă de la Gervais, și stăpînîndu-și durerea gata de a izbucni.

Dar tata Gervais, răzămat pe periuă, stătea înlemnit, cu mintea îngreueată ca de o bizîtură neîncetată ce-î sună în urechi.

Balbîne se culcă; auzi sunînd un ceas, jumătate, două și în sfîrșit adormi: dar pe la mijlocul nopței trăsări.

Mana-î întilnise o mîne rece, moartă.

Se frecă la ochi și strigă, neliniștită:—Gervais! Gervais! Îl scutură:—Iești bolnav? Da, răspunde! Se plecă peste dînsul, își apropie fața de fața lui, și nu-l putea vedea din pricina întunerecului, ci numai îl pipăiea.

De o dată lumina tremurătoare a finariului căzù pe fața bătrînului. Și iewa îl văzù cum iewa liniștit, pe spate, cu nasul ascuțit, cu ochii nemișcați, deschiși tare, cu mînele întinse de o parte și de alta a trupului, de a lungul.

Îi puse mină pe piept, în dreptul inimei, și, fiind că nu o simți bătînd, înțelese în sfîrșit! Atunci miî de gînduri, miî de dorinți se ciocniră într'o minută în capul iewei. Voi să chieame pe cine-va, să treacă peste acest trup rece ca ghiieața, să ceară luminare, un doctor, dar o putere mai pe sus de fire, de o dată, fără cruțare o ținù în pat, cu mînele ca moarte, fără glas.

Un fior îi trecù prin tot trupul, și, cu față în jos se culcă peste trup, cu ochii plini de întunerec.

Bătrînul avea fața așa de liniștită, dormind de somnul cel veșnic, că ai fi crezut că acu-și se scoală și se mîeară că găsește acest trup peste trupul lui și pe pieptul lui acest cap.

trad. de Ioan Nădejde.

Cîte-va gîndiri asupra faptelor omenești.

O pîeatră cade. Putea iea oare să nu cadă, fiind date împrejurările în cari a căzut? De sigur că cei mai mulți vor zice că nu se putea să nu cadă.

Un om face o faptă bună sau rea. Putea iel să nu o facă? Aice nu ne mai înțelegem ca mai sus! Cei mai mulți vor zice că să putea să nu o facă, numai dacă ar fi vroit; căci, zic ieî, omul are *voința slobodă*! Numai *materialiștii* adevărați, *fataliștii* vor zice că în împrejurările în cari s'a făcut acea faptă, nu se putea să nu se facă.

Cine are dreptate? Noi credem că *fataliștii*.

Dar cu dreptul va zice cine-va, trebuie să dovedim aceasta. Cum că *materialiștii* au dreptate, nu vom dovedi aice, căci nu ne-am propus aceasta; dar vom arată unde s'a vorbit despre asemenea lucruri în revista „*Contemporanul*“. În șirul de articole intitulat „*Ce știm despre lume*“ s'a dovedit că în lume nu se află de cît ceea ce numim *materie* în mișcare și *golul nemărginit*. Părțile nemărginit de mici ale materiei prin mișcărilor lor fac toate schimbările (*fenomenele* după cum se numesc în știință), atît acelea pe care le vedem la corpurile numite *brute*, cît și acele de la corpurile cu *vîiață*.

Despre fatalism va veni vremea să mai zicem cîte ce-va îndată.

Dar poate să întrebe cine-vă ce însemnatate are pentru societate de a ști dacă faptele omenești sînt s'au nu așa cum zic *fataliștii*, dacă vor crele sau nu vor crede toți că *voința* iese *slobodă* sau nu.

Însemnatatea iese mare, căci starea societății atîrnă de la credințele acelor cari o compun și mai ales de la ale acelor cari, în orî-ce chip, sînt conducătorii ieî. Un legiuitoriu, care va crede că *voința* iese *slobodă* va face legi potrivite cu această credința *), prin urmare greșite. De asemenea și în alte împrejurări.

*) Cum și iese în adevăr; căci legile țerilor celor mai înaintate sînt făcute presupunînd ca *voința* iese *slobodă*.

Ar mai putea zice cine-và:

Dac̃i sînteți *fataliști*, pentru ce vă mai gîndiți la ceia ce se petrece în lume? Ceia ce se întîmplă, trebuie să se întîmple, nu puteți opri. De asemenea și pentru viitoriū, aveți credință că ceia ce are să se întîmple, se va întîmplă numai de cît într'un feliū anumit, prin urmare la ce să mai propuneți cutare și cutare lucru de făcut? Pentru ce vă miniați și gâsiți reu ceia ce s'a făcut de vreme ce nu se putea alt-feliū? etc.

Deși s'a mai respuns la asemeni combateri, totu-și înainte de a trece mai departe vom aratà foarte în scurt cum înțelegem *fatalismul*, pentru ca să nu se mai ostenească cine-va să ne combată în așa chip.

În adevăr ceea ce se întîmplă nu putea de cît să se întîmple așa; dar tocmai pentru aceasta cînd ne gîndim la lucrurile din lume, nu putem face alt feliū; căci și aceasta iese *fatal*! Dacă se întîmplă ce-và în lume și zicem că-i reu, asta nu însemnează că zicem că ar fi putut să fie alt feliū, în împrejurările în cari s'a întîmplat; dar zicem că de se întîmplă alt-feliū mai bine ar fi fost. — De propunem ce-và pentru viitoriū, nu se putea să nu propunem, iese *fatal*, precum tot fatal iese ea să avem sau nu soarta de a fi ascultați și de a face pe alții să meargă cu noi! — Așa în cît fatalismul, cum îl înțelegem, nu ne împiedecă nici de a cercetà cele întîmplate, nici de a căutà lucruri mai bune pe viitoriū. — Fatalismul nu iese o cătușă pentru noi, căci nu iese acel *fatalism personal*, acea credință că sîntem în mina unei ființi care poate face ori ce din lume și din noi, așa în cît ar fi de prisos a se mai gîndi cine-và la viitoriū! — Afară de acestea știind că nu iese un *ce conștient* care conduce lumea, că toate se produc prin *materie* (ori care ar fi *substratul* ie) în *mișcare*, nu putem crede în *capriți*, în întîmplări cu totul contrarii celor cunoscute; prin urmare din numărul faptelor cercetate, căutăm a găsi linia după care merge lumea și cu cît vom cunoaște mai

bine mersul lucrurilor, cu atîta va fi mai fatal ca să se întîmple cele ce vom zice pentru viitoriu.

De o cam dată atîta pentru a se înțelege ce iese *fatalismul*.

Să ne întoarcem la om.

Omul nu iese și iel altă cevă de cit o adunătură de materie în mișcare într'un chip anumit. *) — Decî ori ce faptă omenească iese o mișcare a părțicelilor de materie și prin urmare *fatală*, precum iese fatală și căderea unei pietre.

De aice nu urmează înse că omul nu trebuie să răspundă pentru faptele sale; căci cu toate că iel nu putea face alt feliu de cit cum a făcut într'o împrejurare oare-care, totuși iese fatal cu ceialalți oameni să înlătureze pe acela care face fapte socotite de rele de cătră cei mai mulți. După cum oprin o piatră să nu ne cadă în cap, tot asemenea oprim și pe un ucigaș, pe un jupitoriū sau alt făcătoriū de rele, sau într'un cuvînt pe acela care ne face sau credem că ne face un reu.

(Va urmà).

G. N.

Din ce veac să fi graiul din manuscriptul de la Voroneț.

(urmare)

Di Bumbac ne spune că: „Ortografia manuscriptului voronețan observează foarte exact, am putea zice în mod pedantic *scrierea consequentă a acestor două sunete întunecate, împrejurare*, ce nu se poate spune despre nici unul din toate celelalte monumente literare ale secolelor 16, 17, etc și *nici despre texturile măhăcene!!!* Așa încît „manuscriptul voronețan“ iese și 'n această privință unic în felul său!!! (pag. 180, No. 12 An. II).

*) Nu avem pretenția că aceasta iese definițiunea omului; dar din punctul de vedere în care ne-am pus putem să zicem că așa iese omul.

Mare minune, mă gândesc cum va fi cetit oare d-l Bumbac texturile mähăcene și documentele din veacul al XVI-lea de poate înaintă asemenea fraze.

Facă bine dl. Bumbac și deșchidă tomul al doilea din „Cuvente den bătrăni“ ale d-lui Hîjdău la fața 120 și va vedea o predică scrisă de popa Grigore de la Mähăciü în anul 1619, adecă la începutul veacului al 17-lea. În predica aceasta găsim tocmai ortografia manuscrisului voronețan în privința lui *î* și *ă*. Î de la începutul cuvintelor îl gasim însemnat prin *ŕ*, *ă* de la sfîrșitul cuvintelor cu *z*, iar în lăuntru cuvintelor atît *î* cît și *ă* se înșamnă cu *z*. Abateri de la regula a doua se află puține, ca în *slavă*, *după*, și încă pentru amîndouă se găsește și scrierea cu *z*. Asemenea greșală am văzut și în manuscriptul de la Voroneț în care stă scris: *temniță* și *patridă*, amîndouă cu *κ* la urmă. Negreșit că din greșală se va fi scris așa, în tocmai ca și în predica de la 1619. Abateri de la regula a treia se găsesc în predică tot așa de puține ca și în manuscriptul de la Voroneț. În predică aflăm *pămînt* scris cu *κ* după *p*, dar ce va mai de parte cu *z*; în manuscript găsim *mîndrie* cu *κ* după *m*. De altfelî *î* din lăuntru vorbelor se scrie cu *z*. Ieată pilde: *întrărema*, *roagăndu-vă*, *găndindu*, *dobăndi*, *cuvântul*, *măru* (manus), *plăngere*, *măndrie*, *pănrea*, *mănre*, *săngele*, *osăndă*, *căndu*. — Nu se găsește nici un exemplu de acest *a* acc. urmat de *n*, *mp*, *mb*, în lăuntru cuvintelor cu alt semn de cît cu *z*; vadă deci dl. Bumbac că deosebirea între *ŕ* și *κ* iera întocmai aceea-și la cel ce a scris manuscriptul ca și în predica lui popa Grigore și nu mai zică că nu se cunosc texturi mähăcene cu această particularitate ortografică.

Înse dacă ar bine voi să cetească în tomul I-iü al „Cuventelor den bătrăni“ ale d-lui Hîjdău, va vedea că asemenea deprindere ortografică ieră foarte obișnuită în veacul al XVI-lea.

Așa, la fața 55 ar vedea un document de la Tîrgu-Jiu din anul 1591 și s'ar convinge că *î* la începutul cu-

vintelor se însamnă cu *Ń*, iear *î* și *ă* din lăuntru cu *z*, de pildă: *în*, *înzestrat*, *împresurat*, *întrat*, *încă*; *ajungându-l*, *neavânduă*, *zicânduă*. La fața 63 ar fi văzut un zapis de la 1595 și s'ar fi încredințat de acela-și fapt ortografic. Tot acela-și lucru ar fi văzut: în zapisul de la 1596, pag. 66; în zapisul de la 1596, pag. 72; în testamentul de la fața 94 din anul 1600; în zapisul de la 1600 pag. 100 și 101; în poronca domnească de la 1601 pag. 108; în zapisul de zălog de la 1603 pag. 130, etc, etc. În toate aceste documente și în altele găsim pe *ă* și *î* în-năuntru cuvintelor însemnate cu acela-și semn *z* ca și în manuscriptul de la Voroneț. — Cum rămîne deci cu vechimea lui? Păcat că au date documentele citate, alt-feliu ar fi și Țele sărmaneale copii de pe manuscrise din veacul al un-spre-zeculea!

Am dovedit până aice, fără nici o presupunere ne-întemeiată, că *a* accentuat din lăuntru cuvintelor se prefăcuse în *î* în graiul manuscriptului, dacă Țeră urmat de *n*, *mp*, *mb*; precum am dovedit și că *a* începătoriu urmat de acelea-și consoane a suferit tot prefacerea în *î*. Să vedem ce metodă am urmat.

Mai întâiu am văzut că *a* de la începutul cuvintelor, urmat de consoanele citate se află înfățoșat prin *Ń* și *Ń*; iear *a* accentuat, dinnăuntru cuvintelor urmat de acelea-și consoane l'am găsit înfățoșat prin *z*.

Fața cu acest fapt ne-am pus întrebarea foarte firească, care se vede înse că a scapat din vederea d-lui Bumbac, *cum se ceteau semn-le Ń, Ń, z*?

Pentru a mă feri de orȚ ce ipoteze am cercetat întâiu la ce fază ajunsese *a* începătoriu urmat de *n*, *mp*, *mb* și de pe formele *unghiu*, *dintănia*, am văzut că în graiul păstrat prin manuscript se zisese încă mai din vechiu *inghiu*, *intănia*; pentru că *u* de la *unghiu* și formă *dintăniu* nu se pot esplică de cȚt din *î* și am citat regulele fonetice trebuitoare. Apoi am cercetat în privința lui *a* accentuat dinnăuntru cuvintelor și din formele: *curundu*, *apropiindu*, *creștinre*, *ainte*, *înrainte*, am văzut Țea-

ră-și că graiul de care vorbim avuse încă de mult *î* și că acel *î* trecuse, după anumite legi fonetice, în *u* (*curundu* p. *curîndu*) și în *i* (*apropiîndu* p. *apropiîndu*; *creștinre* p. *creștîinre*; *ainte* p. *aînte*; etc.) Am fost deci în tot dreptul să zic, că *a* accentuat cit și *a* începătoriū trecuseră în *î* înainte de *n*, *mp*, *mb*, în graiul manuscriptului.

Închierea firească a fost că scriitorii faptelor apostolilor a ținut următoarea regulă ortografică: *Sunetul î la începutul cuvintelor să se scrie cu Ȧ sau Ȧ; iar la urmă saū înlăuntru cu z, fără a-l mai deosebi de z*. Ca dovadă neîndoelnică pentru asemenea regulă am arătat cum înșii, de pildă se scriea cu Ȧ, iar la întrînșii cu z, etc. Adecă acela-și sunet arătat, cînd cuvîntul se începea cu dînsul prin Ȧ și cînd ajungea înlăuntru prin z.

Pe urmă am trecut și am cercetat ce ne arată scrierile din veacul al XVI-lea și am văzut în mulțime, că *î* și *ă* nu se deosebeau în scriere înlăuntru cuvintelor și că se însemnau prin z. Î de la începutul cuvintelor l'am găsit arătat prin Ȧ.

Documentele din veacul al XVI-lea avînd date și cuprinzînd întrînsele forme cari dovedesc că graiul dintrînsele avea de mult pe *î*, urmează fără umbră de îndoială că de pe sunetul *î* nu putem îndepărtă mult manuscriptul de la Voroneț de dînsule că poate să fie ce-vă mai vechiū, dar că poate fi și contemporan, ba chiar și mai nou.

Ar fi de ajuns cîte am spus pînă aici pentru a arăta cît de amar se înșală Dl. Bumbac crezînd că manuscriptul ne înfătoșază limba dintre 1000 și 1100.

Toată puterea și-o luă de la faptul, admis de D-sa fără luare a mințe, că în manuscript avem un graiū în care *a* urmat de *n*, *mp*, *mb* și aflătoriū în lăuntru cuvintelor se află în fază *ă*. Dl. Lambrior a arătat că pe la 1231 se zicea *sîmbătă*, adecă cu *a* trecut în *î*, deci zicea Dl. Bumbac, graiul din manuscript iese mai vechiū de cît de la 1231. De altă parte Dl. Lambrior întemeindu-se pe niște fapte, scrisese că întunecarea lu *ă+n* s'a început mai cu putere prin veacul al X-lea; Dl. Bumbac

zicea, dacă întunecarea a început în veacul al zecelea, documentul nostru trebuie să fie mai nou, căci *a* la începutul cuvintelor ajunge și într'insul la *i*, iar în lăuntru nu. Prin urmare socotind vr'o sută de ani pentru întunecarea observată în manuscris, ori poate și două, pune redactarea originalului, a căruia copie după D-sa o avem, între 1000—1100.

Cum ați văzut toată clădirea se sprijinește pe credința că la vremea, când s'a alcătuit manuscrisul se zicea *sămbăită*; dovezile aduse mai sus ruinează această temelie, prin urmare și tot ce s'a clădit de a supra.

* * *

Fiind că Dl. Bumbac s'a pus să combată și niște idei ale D-lui Lambrior în privința fazei prin care a trecut *à+n* până ce a ajuns la *in*; mă văd silit a-i răspunde și la această combatere, cu atita mai ciudată, cu cit D-sa după ce luptă în potriva D-lui Lambrior și spune cu totul altă ce-va strigă, că D-sa și cu Dl. Lambrior sînt de aceea-și idee.

Dl. Bumbac pretinde că *à+n* a trecut întâiu în *ăn* și apoi *ăn* s'a prefăcut în *in*. D-sa nu catadicsește a aduce vre o dovadă pentru a-și sprijini părerea, afară dacă n'a luat drept dovadă credința D-sale, că în manuscris se cetea *plânge*, *pânre*, cu *ă*, și nu cu *i*, ori sucitura ce s'a necăjit să facă ideilor D-lui Lambrior.

Ieată dovezile ce le aduc acei cari susțin ca și Dl. Bumbac, că *ăn* a trecut prin *ăn* la *in*.

Sînt forme ca *întăiū*, *căpătăiū*, în cari aflăm un *ă* după *t*, formele mai vechi au fos cu *n*: *înlănuū*, *căpătăniū*, deci cu un *n* lîngă *ă*. Prin urmare, zic ieii *a* se prefăcuse numai până la *ă* și înnainte de a trece în *i*, *n* a căzut, după o lege fonetică cunoscută.

După Maxim și alții la Macedonenii *à* urmat de *n*, *mp*, *mb*, s'ar fi rostind *ă* și prin urmare în acel dialect limba romînă ar fi ramas la fază cu *ăn*.

Aceste sînt singurele sprijine ce se aduc teoriei că *î* s'a făcut din *ă*.

Să le cercetăm mai cu de a măruntul și anume începînd cu dialectul Macedonean. Adevărat iese că Maxim, în „Gramateca macedoromanească“ de la 1862 zice că Macedonenii nu cunosc sunetul *î*; înse chiar în pildele date de D-sa după *Boiagi* găsim: *unflă* (pag. 133 r. 10 numărînd din jos), *unflarî* (pag. 134 r. 7 din jos), *unflă* (pag. 135 r. 5 de sus), *nainte* (pag. 135 r. 4 de jos), *inima* (pag. 136. r. 3 de sus), *imnă* (pag. 139 r. 19. de sus).

În bucățelele luate după *Leake*, dar stricate ca și tot materialul din pricina ortografiei etimologice, găsim: *imni* (pag. 142, r 17, de jos), *infla* (pag. 142, r 8 de jos). În „*florî din Macedoni'a*“ întîlnim: *inima*, *imnu*, *den* (p. de în), *de'naintea*, *inimele*. Pe urmă în formele gramaticale citate de însu-și Dl Maxim se află la verbele de a conjugarea a doua și a treia gerundiul cu *undu* și *undalu*, precum: *tăcundu*, *vezundu*, *arupundu*, *curundu*, etc.

Toate formele aceste cu *u* sau cu *î* în loc de un *a* urmat *n*, *mp*, *mb* (căci am arătat mai sus cum că chiar unde fusese un *e* inițial, acela se prefăcuse în *a* și apoi din *a* în *î*) dovedesc că în dialectul macedonean au fost forme cu *î*, carile s'a prefăcut în *i* ori *u* după regulile fonetice date aiurea. Așa dară cu tot dreptul putem zice că la Macedonenii au fost formele următoare: *inflă*, *ina-înte*, *inemă*, *imnă*, (îmblă, îmlă), *infla*, *de în*, *tăcîndu*, *vezîndu*, *arupîndu*, *curîndu*, și *creștiîn* (căci am uitat să spun că și acest cuvînt se află la Macedonenii). Prin urmare *a* accentuat din năuntrul cuvintelor, cît și *a* începătorii s'a prefăcut și la dinșii în *î*.

Acuma dacă în alevăr Maxim a auzit forme că *măne*, *păne*, etc, atunci trebuie să presupunem că la unii Macedonenii s'a făcut o prefacere (despre care vom vorbi aiurea) a lui *î* în *ă*, altă cale nu ne iese deschisă.

Am zis într'adins „unii Macedonenii“, căci *î* se află de pildă în dialectul sau subdialectul de la Crușova, cum

vedem în „*Ascăparea a/i Dince* di mînile turțești“ scrisă de d-l Tașcu Iliescu profesor într'o școală romîna la Constantinopol. Ieată în adevăr ce zice în notele ce a pus după textul macedonean, publicat în „Felibrige. Maintenance de Languedoc, 1882, Mai Montpellier pag. 16: „ă, ă sunetul unui *e* mut francez, rostit cu gura ce-vă mai deschisă de cît în silabele franceze: *le, me, te,..*

„â, ê, î, û se rostesc întunecat, nasal, ca sunetul ce se însamnă în dialectul piemontez printr'un *e* cu trema ori printr'un apostrof“.

Nu ne putem îndoi decî, că cel puțin la Crușova se află *î* făcut din *à+n*. Ieată și formele în care se întilnește, în textul Dincei: *mân'ile, 'ntribând'ua, pâne, mânu, când, măcămû, imnânda-luș, strigându*. Apoi forme cari au trecut prin faza cu *î*, sînt destule, între altele și *creștin* (crestiano, creștiinu, creștinu, creștin), *intra, imnă*.

Pot să mai adaug că ieu singur am vorbit cu un băiet din Macedonia, care zicea *pîni, călcîniû*, etc.

Învins prin asemenea probe m'am lăsat și ieu de ideea ce aveam mai de mult, că la Macedonenî sunetul *î* ieste necunoscut. Poate că ideea se trage de la o chestie de ortografie, că scrieau pe *ă* și pe *î* cu *z*.

Despre formele *întăiû, căpătăiû*, ieste de zis mai întăiû le găsim și sub forma *întiû, căpătăiû*, iar la Romîniî din Banat sub formele; *întîniû, căpătîniû*. A de la „întăiû“ și „căpătăiû“ se explică foarte bine prin analogie cu alte sufipte, precum: *ău*. Dl Lambrior a arătat că așa trebuie de explicat, căci alt felîû de ce avem „mîiû“ (maneo, mîniû, verb), în acela-și dialect cu „întăiû“ ?

(Va urmă).

I. Nădejde.

Plagiate în „Telegraful“.

Cetitorîi noștri își aduc a minte de plagiatoriul Al. Paigrot. Acest tînăr plin de viitoriû urmează cu meșteșugul D-sale innainte; dar acuma cînd se știe că Al. Pai-

grot însămnă plagiatoriū nu vedem nici o reutate; căci fie-cine, cînd cetește ce-va de dînsul, știe că a cetit, o bucată ștearsă de unde-va. Așă numai în treacăt cităm cronica: „*Bogate și sărace*“ de la 14 Sept. 1883, alcătuită din „*Contemporanul*“ și din „*L'Intransigent*“. Dar bucata intitulată „*Covrigar și covrigăreasă*“ (tribunalul corecțional de Ilfov), cum rămîne? Nu vedem iscălit pe Al. Paigrot și totu-și iese plagiată din „*L'Intransigent*“ 14 (26) Septembrie 1883 de pe bucata intitulată „*Pâtissier et pâtissière*“. Lucrul iese cu desăvîrșire reu, căci ne strică până și documentele omenești ce am putea culege din întîmplările înregistrate de ziare. În asemenea materie datoria cea di'ntăiu a ziaristului iese să spuie adevărul. Cel puțin înse, avem un document de adăugit la observațiile noastre, cum se fabrică la noi ziarele mari politice, sau cel puțin unele din iele.

Ieată și bucăți puse față în față, spre cercetare:

BOULETIN JUDICIAIR

TRIBUNAUX

Covrigar și covrigăreasă.

Tribunalul corecțional de Ilfov.

D. B... e covrigar. Iel între multe prostii pe cari le făcu, a facut una mare de tot, și de care trebuie sa se căieasca amarnic: el, acum nouă ani, s'a căsătorit cu femeia care astăzi îl tîrăște pe băncile poliției corecționale.

În cînda unei soacre pe lîngă care bă rinele tigroaice sînt bliunde ca mielul și care, cum zice vorba întecului:

De s'ar coace cit s'ar coace,
Dulce tot nu s'ar mai face,

întăiu aui de căsnicie se petre-

PÂTISSIER ET PÂTISSIERE

M. B... est pâtissier et comme tel expo é chaque jour à faire de nombreuses brioches. Entre toutes celles qu'il fit, il y en a une certainement qu'il doit amèrement se reprocher: c'est d'avoir, il y a neuf ans, épousé la personne qui le traîne aujourd'hui sur les bancs de la police correctionnelle.

En dépit d'une belle-mère auprès de laquelle les vieilles tiggesses sont d'une douceur d'agneau, les premières années du mariage se passèrent assez bien. Le dieu des pâtissiers semblait avoir béni cette union; au bout d'un an, en effet, un futur gâte-

cură destul de bine. Dumnezeu covrigarilor — și al covrigilor — părea că blagoslovesc această căsătorie; după un an, un viitor cetățean al României se născu, spre marea bucurie a soților.

Dar, vai! cum mai zice nu știu ce proverb, „fericirea nu ține de cât o clipă.“ D. B... fû silit să recunoască adevărul acestei filosofice cugetări când văzù că nevastă-sa îl înșelă. El plinse, amenință, dar de geaba. Mai mult încă, soacră-sa spre a-l mîngîia de coarnele ce-î punea fie sa, îl ocăra toată ziua.

În Iuliu trecut, d-na B..., o sfîntă prea puțin dispusă a se căi, părăsea domiciliul conjugal, întovărășită d'un galant, de sigur mai perfect de cât soțul ei.

Imediat, covrigarul părăsit făcu o jalbă prin care cerca despărțirea, la care d-na B. iute ca trăsnetul, respuse prin o altă jalbă de întreținere de concubină în domiciliul conjugal.

D. B..., în adevăr, făcuse noua prostie d'a lua ca fată de prăvălie p'o domnișoară frumușică și tînără, numî de opt-sprezece ani, Aneta T...

Și, într'o bună dimineață, d. D... remase încrămențit cînd văzù întrînd la dînsul un comisar polițienesc care îi esplică scopul venirii sale. Covrigarul negă cu energie, dar magistratul tot își făcu procesul verbal.

D'acî procesul.

La audiență, d. B..., negă mereu.

saucos était né à la grande joie des deux époux.

Hélas, comme disait feu Meneclou, „le bonheur n'a qu'un instant“. M. B... fut obligé de reconnaître la vérité de cette philosophique réflexion lorsqu'il s'aperçut que sa femme le trompait. Il pleura, il menaça, mais ce fut peine perdue. Bien plus, sa belle-mère, pour le consoler des coups de canif dont Mme B... lacérait le contrat, essaya de lacérer à coups de ciseau la poitrine de son gendre.

An mois de mars dernier, Mme B.... une Madeleine qui nous semble peu disposée a se repentir, quittait le domicile conjugal en compagnie d'un galant, sans doute plus parfait que son époux.

Immédiatement, le pâtissier abandonné introduisait une instance en séparation de corps, à laquelle Mme B..., prompte comme l'éclair, ripostait par une plainte en entretien de concubine au domicile conjugal.

M. B..., en effet, avait fait la boulette de prendre comme demoiselle de comptoir une jeune et jolie personne de dix-huit ans, Mlle Julia T...

Donc un beau matin M. B... fut tout baba de recevoir la visite du commissaire de police, qui lui expliqua le but de sa mission. Le pâtissier nia énergiquement, mais le magistrat n'en dressa pas moins procès-verbal. De là procès.

A l'audience, M. B... continue à nier.

Președintele.— Haide, spunel s'au găsit rufele d-șoarei amestecate cu ale d-tale; ace de pěr pe masa din odaia în care dormi d-ta, etc.; (domnișoar-i), și d-ta, ce ai de zis?

Prevenita.— Am de zis, d-le preș-dinte, că sunt fata de prăvălie a d-lui B., am odăea mea și are p'a d-nealui.

Președintele.— Da, dar este o ușă de comunicare.

Prevenita.— Când d. comisar a venit, d. B... era la cuptor.

Președintele.— Fie; dar tot s'a găsit lucrurile d-tale amestecate cu ale d-lui B..., acele d-tale de cap pe masa din odaia d-lui de culcare, etc.

Prevenita.— În sfirșit, domnule, vă spun că nu sunt de cît fata de prăvălie a d-lui B., am înlocuit pe soșiea dumisale la teșgha.

Președintele.— Asta nu împiedică s'o fi înlocuit și în altă parte. (Risete).

Flocința avocatului care a pledat pentru cei doi preveniți a fost zădărnică. Tribunalul a osândit pe d. B.. și pe d-ra Aneta la câte o sută fr. amendă.

Le président. — Allons, voyons! on a trouvé son linge mélangé avec vos vêtements, des épingles à cheveux sur la table de nuit, etc.; (à la demoiselle), et vous qu'avez-vous à dire?

La prévenue. — J'ai à dire, monsieur, que je suis la demoiselle de boutique de M. B... j'ai ma chambre et il a la sienne.

Le président — Oui, mais il y a une porte de communication.

Le prévenue. — Quand le commissaire de police est venu, M. B... était à son four.

Le président. — Soit; mais on n'en a pas moins trouvé vos effets mêlés à ceux de B..., vos épingles à cheveux sur la table de nuit, etc.

La prévenue. — Enfin, monsieur, je vous répète que je ne suis que la demoiselle de boutique de M. B...; j'ai remplacé sa femme au comptoir.

Le président. — Ce n'est pas une raison pour la remplacer ailleurs. (Rires)

C'est M. Noirot qui a plaidé pour les deux prévenus. Son éloquence, malheureusement, n'a pu convaincre les magistrats, qui ont condamné M. B... et Mlle Julia à cent francs d'amende chacun

Georges Meusy.

După acestea judecați D-voastră singuri.

Audax.

ALEXANDRU LAMBRIOR A MURIT.

Iată vestea care multora le-a înghețat sîngele și le-a strîns inima. Lambrior a murit, groznic și amar cuvînt! Până mai ieri trăea, mintea lui înaltă avea încă toată puterea, s'a stîns înse acuma pentru totdeauna. Cîte-va zile am mai putut vedea remășițele lui înghețate, le puteam încă vedea, dar Lambrior nu mai ieră. Pămîntul l'a înghițit acuma, cum a înghițit atîția oameni mari, atîția oameni de rînd, atîția mișei. Ne va rămănea numai amintirea lui și jalea neîncetat împrăspătată, de cîte ori vom gîndi că asemenea om a murit tocmai cînd începuse a se face cunoscut în lumea științifică, întocmai ca și Conta.

Pe Lambrior îl plîngem nu numai ca pe un om, ca pe un membru despărțit din societate, ci mai mult ca pe învățatul care a făcut mult și încă mai mult ar fi putut face. Lambrior ieră fala nației noastre: un fecior de țeran de la satul Socl se rîdicase pe aceea-și treaptă cu învățații din Apusul civilizată de atîtea veacuri. Lambrior ieră din acei oameni cari știeau că în țara noastră nu trebuie să ne închidem într'o parte mică a științei. Min-tea lui cuprinsese istoria poporului român, istoria lim-bei și în general istoria religiunilor și a instituțiilor po-poarelor Indo-europene. Din cursul lui de istoria Romi-nilor a remas caietul după care ținea lecțiile de la școala militară; din cercetările lui limbistică, cea mai desăvîr-șită, studiul legilor după cari s'au prefăcut sunetele lim-bei latine populare în ale limbei romine de azi, adecă „Fonetica“ s'a început a publică în însemnata revistă fran-ceză „Romania“ și s'au complectat în „Contemporanul“ după cursul de la Liceu, după întroducerea la cartea de

citire și după cursul de la Universitate, când înlocui pe dl. Vizanti pentru un timp. Așa că fonetica limbei române o avem aproape așa cum o știea și Lambrior. Articolele din „Contemporanul“ le a citit și în tot deauna a mărturisit că ideile lui au fost arătate bine și exact.

Din lucrările lui asupra etimologiei, adecă asupra istoriei formelor gramaticale ale limbei române a ramas un curs elementar predat la pensionatul secundar de fete, al D-nei Dodun și notele cursului făcut la Universitate despre declinarea în limba română veche și în cea nouă; precum și partea cuprinsă în introducerea la „cartea de citire“ și privitoare la declinarea și conjugarea românească. — Despre istoria construcțiilor sintactice a lăsat ce-vă în „Introducere“ și un articol în „Revista d-lui Tocilescu.“ Multe alte lucrări, despre cari vorbea de atâtea ori, au ramas neisprăvite și poate numai începute în mintea lui. În timpul boalei s'a încercat de multe ori să scrie cite-ce-vă dar boala l'a împiedecat.

Despre ideile lui Lambrior în privința limbei, istoriei, religiei și societăței, vom vorbi altă dată. Acuma arătăm numai părerea de reu că am văzut ieară-și un ateu convins, îngropat cu preoți; slabă mîngiere pentru noi, că au fost puțin, nu trebuia să fie nici unul și să lase pe om să fie îngropat cum a trăit.

A trecut anul de cînd țara a pierdut pe Conta, al cărui geniū nu știm cînd va fi înlocuit, și ieată că astăzi Lambrior, unică autoritate în limbistica științifică, nu mai iese. Nenorocită țară, tu nu vei putea, se vede, se vezi din fii tăi un Littré, un Darwin, un Spencer, cari până la adînci bătrînețe să aducă științei ajutorul minței și cunoștințelor lor.

Vai de societatea vitregă care nu știe să-și prețuească fii, de cît după moarte, cînd iese prea tîrziu; mai mult încă, vai de societate care-și omoară pe cei inteligenți dintre fii ieși. Da îi omoară, din școală chiar îi pregătește pentru o moarte prea timpurie. Ie știut că tinerețea avea nevoie de hrană multă și bună, de aier cu-

rat, de viață regulată; altfelu merge pe drumul lui Lambrior, Conta, Eminescu, etc. Unii mor de tineri, alții mor tocmai cînd abiea încep a arăta ce se putea aștepta de la dinșii. Vieța lor intelectua'ă arunca o lumină ca de fulger, luminează orizonuri necunoscute încă și înna-
inte de a le putea prinde bine cu mintea, fulgerul se stinge și întunericul se întinde ca și înna-
este de crezut că Lambrior, că Conta au căpatat germenul boalei omoritoare, încă din școală; ori dacă a eau aplecări din familie spre asemenea boli, atunci că sco la le-a grăbit moartea.

Noi nu ne mîerăm de asemenea fapt e, căc' pomul reu, rele roade vă aduce: o societate i u așez tă în alte privinți, nu se va îngrijî nici de cre terea cum se cade a tinerimeî, nici de ocrotirea cuvenita u or oameni deosebiți ca Lambrior și Conta.

Dacă îndată ce s'a văzut că Lambrior ieră un om de știință rar, unic în felul sau, lar fi pus profesor la Universitate și ar fi luat și alte nășuri pentru a-i asigura cu îndestulare cele trebuitoare pentru traiul lui și pentru cercetările așă de costisitoare cu cari se înleletnicea; negreșit că n'ar fi avut nevoie Lambrior să-și strice sănătatea, să-și grăbească moartea cu lecții reu plătite și supărătoare, cari-î luau mai tot timpul, așă că pentru a lucra ce-vă deosebit avea nevoie să-și iea din partea cuvenită somnului. Poate că pe Lambrior l'au g sit prea învâțat pentru o catedră la Universitate! Poate că ieste mai bine ca asemenea catedre să fie ținute de oameni cari cetesc cursul de pe franțuzește! Ori poate că mina de privilegiați care ține cîrma societăței s'a temut de energiea științifică a unui om, care nu se sfiea de a spune adevărul așă cum îl credea iel? Poate teoria lui Roesler și ideile lui Lambrior în materie de limbă li se păreau prea primejdioase? Zădarnică muncă, ideile au fost sădite în tinerimea din școala militară, etc și se vor întinde și mai departe, n'aibă grijă.

Mii de franci pe an se aruncă în vînt sub formă de părăzi și primiri oficiale, mii de franci se cheltuesc sub cuvînt de cercetări de documente la Paris, la Londra și pe aiurea, iear pentru Lambrior nu s'a găsit nemică pentru a-l trimete, (măcar acuma cînd de un an se știea că moare de va rămănea în țară), în Italia, în Istria-orî în Macedonia pentru a cercetă dialectele italiene orî romîne așa de însemnate pentru noi Romîni. Ierau economi, pare că din al lor dădeau; orî mai bine se temeau, căci simțeau în iel un răsturnătoriu al tuturor poveștilor și ideilor false ce se spusera până acuma. Simțeau că lupta între omul înarmat cu metoda științifică și deprins a nu da înlăturî înaintea adevărului, și între dînșii nu putea fi înlăturată și că din luptă nu vor ieși ieî triumfători. Ce ură a deșteptat metoda lui Lambrior și loviturile date credințelor vechi limbistice, știu numai acei cari au aflat, că un profesor din București a fost înfruntat de Directorul unui liceu de acolò, pentru că predă limba romînă după Lambrior și că, nici mai mult nici mai puțin, i-a zis: „*Ieu să fiu în locul ministrului, te-ăș distitu pe dată.*“

Cît despre noi, cari ne-am unit cu metoda lui Lambrior și am făcut cunoscute ideile lui prin „Contemporanul“ ne vom silî să urăm înaintea calea deschisă de dînsul, întrebuițînd metoda lui și legile fonetice cercetate de dînsul la chestiile la cari iel nu le-a întrebuițat de feliu orî foarte puțin. Dacă a murit Lambrior cel puțin urma lucrării sale în știința romînă va rămîne neștearsă.

Redacția.

D A N Ţ U L

Obiceiul de a jucă ie foarte vechi, putem spune cu siguranță că ie mai vechi chiar de cît omul, de vreme ce se găsește și la animale. Îl putem asemăna cu unul din acele juvaieriuri, cari se păstrează din neam în neam;

de la bogat până la sarac de la civilizat până la selbatec toți îl săvîrșesc cu sfințenie. Așă dar un obiceiū atit de firesc omului nu se poate să nu-l pătrundem și să nu-l cunoaștem cu de-a măruntul. Vieața omului ie o alcătuire de năcăzuri și de plăceri, și unele și altele trebu-esc studiate, numai așă vom putea înlatură pe cele rele.

Să vedem ce zice D-rul Letourneau despre joc : „O artă ie cu atita mai nobilă cu cît cuprinde în sine mai multă inteligență, așă că arta jocului (danțului) ieste cea mai nedesăvîrșită și cea mai selbatecă dintre arte. Jocul îl întilnim chiar și la unele animale. Așă unele păseri de parte bărbătească săvîrșesc adevărate jocuri înna-intea celor de parte femească, pentru a le încintă și subjugă. Plecăciunile cadențate ale turturicăi și ale hulu-bului sînt adevărate jocuri.

„La oamenii obiceiul jocului ieste aproape pretutin-denea răspîndit. La unele popoare jocul ie a nestecat în toate și ie de multe soiuri ; trei sînt mai însemnate : jo-cul vînatului, jocul de resboiū și jocul de amor.

„Cel mai smerit din toate ieste jocul vîntoarei, care de obiceiū nu ie de cît o imitație proastă a mișcărilor animalului pe care îl vinează tribul. Tasmanienii și Aus-tralienii se sileau a imită mișcărilor cangurului și a emu-lui (un soiū de struț), căci prinderea și vînatul acestora ieră pentru ieii cea mai mare bucurie și cel mai mare lucru. Tot asemenea Kamciadalii imitau mișcărilor ur-sului.

„Războiul nefind de cît tot un soiū de vîntoare în care omul slujește omului de vînat, firește că are și iel jocurile lui, și încă foarte respîndite, începînd cu jocul Neo-Cale-donienilor însoțit de cîntece antropofage și până la jocul piric.

„Jocul de războiū ie cu atita mai în floare cu cît o-biceiurile sînt mai selbatece. Înna-inte de o expediție Neo-Caledonienii joacă și vorbesc cu șefii în chipul ur-mătorii : „Vom atacă noi dușmanii ? Da. Sînt ieii tari ? Nu. Sînt ieii viteji ? Nu. Ii vom ucide ? Da. Ii vom mîn-

ca? Da." Și jocul războiului ca și al vînatului ie săvirșit numai de bărbați. Jocul Neo-Zelandeșilor a lovit tot deauna pe călătorii Europeni. Jucătorii clătinau lăncile, loveau cu „patù-patù“ pe un dușman închipuit, toate acestea ierau însoțite de un cîntec selbatec; căci jocul nu merge fără cîntec ori muzică. Văzut lucru că asemenea îndeletniciri nu puteau fi de cît bărbătești. Pentru Indienii din America jocul ie o îndeletnicire foarte de samă și care însoțește ori ce faptă mai însemnată; un tractat, o primire de streini, un război, o naștere, o moarte, un seceriș ori o ceremonie religioasă, toate sînt însoțite de joc.

Indată ce femeile încep a jucă înaintea bărbaților ori cu ie, jocul ie un alt caracter și, mai mult ori mai puțin, stă în legătură cu relațiile sexuale, cite o dată ie chiar desfrînat. De obicei mișcările cadențate ale șoldurilor ori ale basinelor femeii dau jocului un caracter erotic. La *Tongatabon*, la *Sandwich*, la *Taiti*, aceste jocuri săvirșite tot-dea-una de femei ierau o plăcere foarte gustată. Pretutindine se găsesc asemenea jocuri, cunoscute și la *Madagascar*. În India jocul desfrînat ieră un soi de artă religioasă. Fie care pagodă avea baiaderele sale, învățate de mici cu multă ghibăcie la acest meșteșug. Ierau închiriate cu prețuri mari bogăților, în folosul bramanilor. Toți au auzit vorbindu-se de almele Egiptene, un fel de baedere laice.

„In toată Africa locuită de Negri se joacă cu aprindere. Ie o petrecere pentru care amîndouă sexurile au patimă. Și aice jocurile sînt adesea desfrînate, dar Negrilor le plăc mai cu samă jocurile cu multe mișcări și cadențate. Indată ce aud sunetul tam-tamului zice, *Chaillu*, își pierd ori ce stăpînire de sine. Ie o adevărată furie de joc, care-i face să uite într'un minunt toate nevoile.

„Cum ieră chiar de așteptat, poporul cel mai puțin jucătoriu ie poporul chinez. Cu toate că Chinezii sînt foarte iubitori de teatru, totu-și ideea de joc nu a venit nimă-

rui în cap, și în ochii Chineșilor jocul ie o petrecere caraghioasă, în care omul se înjosește.

„In scurt a face un soiū de tablouri vii a se mișcă mai mult ori mai puțin tare, cîntînd ori urmînd o arie cu tact, ieată temeliea jocului, după cum îl găsim la omul primitiv, sau în societățile noastre europene la omul din popor. Cît despre baletele de operă și de jocurile din saloanele noastre, nu sînt de cît o remășiță a formelor de joc mai vechi.“

(va urmă).

Sofiea Nădejde.

*Despre strîgoi și strîgoaice sau strîge *)*

(Credinți populare).

Strîgoi și strîgoaicele sînt ca și oamenii iștialalți, se deosebesc înse prin aceea că au coadă, că nu mîncă și nu pot suferi usturoi și că nu merg des la beserecă. Așă de tare iește credința că strîgoi fug de usturoi, că iește chiar vorbă: „Ce nu mîncă usturoi, iești poate strîgoi?“ Pe strîgoaice le mai cearcă legîndu-le minele și picioarele și aruncîndu-le în apă: dacă nu se acufundă atunci cred că-s strîgoaice. Se făceau asemenea încercări la vreme de secetă, căci își închipuie că strîgoaicele leagă ploaiea.

Despre faptul că strîgoi au coadă sînt mulțime de povești și de istorii și firește că se vor fi găsit oameni

*) Subsemnatul cunoaște bine credințele poporului din Moldova de sus și mai ales din județul Dorohoi și județul Botoșani. Totu-și s'a hotărit a publica cît cunoaște pentru a începe, dar roagă pe cetitorii „Contemporanului“ să bine voiească a-i trimete lămuriri în această privință de pe aiurea și a nume să arăte cari din credințele înșirate mai sus sînt cunoscute pe la Domniile-lor, cari nu și ce credințe deosebite se cunosc pe acolò.

I. N.

și femeii cu coadă. S'a dovedit de oameni de știință că asemenea monstruozițăți nu-s de tot rari; dar poporul spune lucruri peste măsura de crescute. Așa iese o poveste că niște fete făcuseră șezătoare la una a cărei părinți se duseseră în alt sat și că au venit acolo niște flăcăi. Unele au băgat de samă că flăcăii aveau cozi ca de lup, ce spinzurau pe sub laiță; fetele cele străine au fugit una câte una și au lăsat pe cea de casă singură. Strigoii după ce s'au dus celelalte au omorât fata, i-au înșirat mâțele prin cuie, iar la fereastră au pus capul. Părinții când au venit au găsit fata omorâtă. Din această povestire se vede că sînt strigoii cu cozi mari ca de lup, de obicei înse, spun bătrînii că cozile sînt numai de un lat de mină sau două.

Strigoii cît is în viață nu prea fac mari rele, doar că *peces* sau deoache oamenii, despre strigoaice înse se spune că au în horn câte o ulcică cu unsoare, că se ung cu dinsa și apoi ies pe ogeag, călări pe mături și innarmate cu coase și merg de se bat și se taie la crucile drumului și ori cît de tare s'ar tăie se tîmăduie. De departe se văd sîrind scînteii acolo unde se bat strigile. Mai cu samă obișnuesc asemenea lucruri spre sfîntul Andrei.

Strigoii se însoară și au copii ca și ceilalți oameni, și nu-i lege ca feciorul de strigoiu să fie și iel, să fac strigoii copiii zemisliți spre zile mari, etc.

După ce mor, strigoiii nu șed binișor în mormînt, ci ies și fac rele în lume. Strigoiii se hrănesc cu sînge de om. Iată o poveste despre acest obicei. Un om se rătăcise noaptea și dăduse într'un țînterim, stătea acolo, cînd ce să vezi, se deschide un mormînt și iese ce-vă ca un om și încă avea și un ciubăr. Cum văzù pe om îl apucă să-i ducă ciubărul și începe a colînda prin sat și unde vedea ieșind scînteii pe sub streșină, una, două ori trei, nu se apropiea; unde nu vedea, întră și aducea o ulcică de sînge o turnă în ciubăr și mergea mai departe.

Omul, deși de o cam dată le dăduse toate pe una, mai prinse la curaj și întrebă pe strigoiu: — „Nu te su-

pără dar de ce intri Dumnîe-ta în unele case și în altele nu?“ Întru acolò unde nu spun sára povești și cunosc de pe scintele ce ies pe sub streșină.“ După ce și-a luat sînge cit i-a trebuit, s'a întors la ținterim și ierà să minince și pe om, dar n'a putut pentru că au apucat a cînta cucoșii și și-a perdut puterea.

Cum că strigoiî, chiar minîncă oameni și nu se mulțamesc numai cu sînge se vede din o poveste ce am auzit'o aice în Iași de la un student.

Un împărat avea o fată și fata ierà strigoaică, cînd a murît a zis tătîni-su s'o puie într'o beserecă și să aducă în fie care sară cite un om să o păzască. Împăratul făcù, cum ceruse fata; dar omul pus de strajă nu mai trăiea, adoua-zi se găseau în beserecă numai straiele: fata se sculă și-l mincà. De la o vreme numai vroiea nime să vie și foarte mulți pieriseră mincați. Împăratul s'a dus la popă și a zis că-i dă 3 căușe de galbeni să stea iel să străjuească o noapte. Popa chiemă pe dascal și-i făgădui un căuș și jumătate numai să stee iel. Dascalul nevoieș și om ghibaciù se prinse și unde nu începù a împărți pînă de pomană și cite un păhar de vin, toată ziua se zù la crîșmă, bău iel și dădu și la alții, la care cum trecea. Sara merse la beserecă își luă un ulcior de vin și o despîcatură zdravină de lemn; tot numără unu, două și la trei bea cite un păhar. Ce-và înnainte de miezul nopței ierà cit pe ce să adoarmă, cînd îl hițînă un om cu barbă mare, albă, poate Dumnezeu orî vr'un sfînt, și-l trezi, apoi îl învăță să se ascundă după icoana maicei Domnului. Se ascunse. Numai ce se sculă strigoaică și începù a căutà om să minince și unde începù a blăstămà pe tată-su și pe mă-sa și a amenința că merge să-i minince pe dinșii, de țî se făcea părul măciucă; dar de la o vreme cîntarà cucoșii și strigoaică se culcă iear în raclă.

Împăratul cum auzi că dascalul a stat și n'a pățit nemică, plăti popei să-l mai puie și în noaptea viitoare.

Dascalul se prinse și în noaptea a doua se ascunse

pe fereastră și strigoaica iear nu-l putù găsi. În noaptea a treea nu mai știea ce să facă, dar moșneagul cel cu barba albă îl sfătui să facă un țeruş de ștejar și să-l bată drept prin inima strigei. Dascalul făcù întocmai așa și cînd îl bătù unde nu începù a curge la sînge ca dintr'un om viu, și mai dihai, că se implù besereca.

Din poveste vedem limpede credința că strigoii morți se scoală noaptea și minîncă oameni și că-și pierd puterea la cîntatul cucușilor. Tot o dată vedem și mijlocul întrebunțat pentru a-i omori. Despre acest mijloc am auzit vorbindu-se în județul Dorohoiu, Botoșani și Iași.

Strigoii tineri, flăcăi, dacă mor, au obiceiù că amăgesc fete și înșală să vie cu dinșii mai ales pe ibovnicile lor. Se poate vedea ușor această credință din povestea următoare auzită de la Zahariea a Mariei, vrăjitoriù din Dersca, județul Dorohoiului.

În satul Ciomirtanului ierà un flăcău strigoii, care din vieață se îndrăgostise cu o fată. O dată merse flăcăul la „scumpie“ în jos cu o tabără de care și muri. Oamenii îi făcură toată rîndueala convenită și-l îngropară. Dar strigoii ieși într'o noapte și veni tocmai la fata care-i ierà dragă și o găsi șezînd noaptea la fintînă și gîndind la dînsul. Strigoii începù a vorbi cu fata și mai la urmă o îndemnă să iee ce avea mai bun și să fugă cu dînsul. Puse ce avea în spate, luă tot în spate și fata, se ridică în sus și zbură până la locul unde ierà îngropat. Acolò se viri în mormînt și tot chiemă pe fată să vie mai de grabă după dînsul că se apropiea vremea cîntatului cucușilor. Fata se temea să între, că pricepuse ce felii de ibovnic avea și tot îi dădù lucrurile cite unul până ce cîntară și cucușii. A doua zi demineată găsiră oamenii o fată străină lingă poarta țintîrimului și le spuse toată istoria, dar fata nebuni și tabîra de care o aduse înapoi în sat.

Din cele spuse se vede că strigoii au, după credințele poporului, trup și nevoi ca și oamenii cei vii; deși pot să zboare și să între prin borte cit de mici.

Pentru a se apăra de strigoii au oamenii mai multe mijloace.

Usturoiul cu care ung crăpăturile ferestrelor și ale ușei, mai ales spre sfântul Andrei când se bat strigoii la respinteni.

Intoarcerea tuturor lucrurilor din casă cu susul în jos. Așa iese o poveste care samănă cu cea cu fata mîncată de strigoii cu cozi lungi ca de lup. Strigoiii văzînd că fetele fug, s'au luat la goană după dinsele, una dintr'insele a intrat în casă a încuiet ușele și a înturnat toate lucrurile din casă, numai opaiețul l'a uitat. Strigoii a ajuns la ușă și a început a strigă: „Iei, ceau, vină și deschide ușa!“ „Nu pot, că-s întors“. „Iei, oalelor, veniți voi și-mi deschideți!“ „Nu putem că sîntem întoarse“. Și tot așa până la opaieț, dar opaiețul cînd a vrut să meargă s'a strîcat și n'a putut să ajungă nici iel. Atunci strigoii s'a dus, zicînd: „De-ai făcut din capul tău, bună minte ai avut; de te-au învățat alții, bine ți-au priit“.

Pentru a scăpa de strigoii mai iese și *spusul poveștilor*, cum se vede din povestea cu strigoii cel ce împlă de luă sînge de pe la casele unde nu ieșeau scînteii pe sub streșină.

Alt chip iese *omorîrea strigoiiului* cu un par de stejar bătut prin inimă.

În fie-care sat își spun că și pe la dînșii s'au întîmplat asemenea lucruri, că ieră un strigoii care năcăjea oamenii și că n'au scăpat de dînsul până ce nu l'au omorît, cum am spus.

În sfîrșit sînt și rugăcîuni, cari trebuie de spus sara la culcare, voiți cită aice pe cele spuse de Zahariea a Mariei în tocmai așa cum le rostea iel fără vre o prefacere:

„Cruci'n casî, cruci'n masî
Cruci'n truspatru unghîuri de casî.
Și nu-î casî și-î cetati
Cu ușile fericati

Cu fereștili înziuați.
Șădi Nichita'n nijlocu casî
Cu saghiea cruntî
Cu basmaua zmulți
Și ni veghi-ni
Ni privighi-ni
Di cu sarî pana'n cinioară,
Din cinioară pana'n cina ceî mari,
Din cina ceî mari pana'n niezu nopți,
Din niezu nopți pana'n cîntători,
Din cîntători pana'n dalbe zori,
Din dalbe zori pana'n vergeluți
Din vergeluți pana'n luninița,
Luninița s'o aprins
Dumnăzău la noi în casî o îngis.

Amin“.

Sau următoarea :

„Sus în cerî deasupra noastrî
Iesti-o dalbă bisericrucî

Cu altari de mărgărintari, cu țintirimu di tămîi;
de la bisericrucî ieste Ana, Stana, Costana, de la Ana
Stana Costana sint trei penițî albi, di la penițî albi sint
trîi îngiri de la Dumnăzău trimeșî cari o adus nir și bo-
tezu și sfînta precestenîi. Ceal di naști, il boteazi; ceal di
trăiești, il niruești; ceal di moari, il pricistuești“

Doamne miluești.“

Orî măi scurtă :

„Cruci bună, adorni-mî! Îngir sfînt, păzăști-mî, din
greu somn trezești-mî, di duh rău ferești-mî.

Sau următoarea :

„Îngir, îngerășu neu, crucița lui Dumnăzău, apîrî su-
flitu neu și di zî și di noapți până la ciasu ceal di
moarti.

I. Nadejde.

FELIURIMÎ.

Ce însemnează hrană cum se cade, vedem într'un articol publicat în ziarul „Sănătatea“ redactat de profesorul *Reclam*. Directorul unui institut de nebuni de la Ucker-münde, Doctorul von Gellhorn a introdus în stabilimentul citat mai sus un feliu de hrănire după regulile întemeiate de profesorul Voit de la Geneva. Bărbații bolnavi, din clasa a doua, primesc pe zi mîncări cari cuprind 12,4 grame de albumină, 71 de grăsimi și 475,3 de alte materii ternare, (zăhar, crohmală, etc). Dl. v. Gellhorn a avut grijă de a schimba des mîncările și de a da de multe feliuri pe fie-care zi. La masa de la amieză dă 36 de feliuri, se înțelege că nu toate într'o zi, dar cite mai multe tot schimbate, așa ca să nu fie a-zî acelea-și feliuri ca ieri. La fie-care masă de la amieză vine pentru fie-care 56,8 grame de albumină, 32,2 grăsimi și 163 de alte materii ternare.

Masa de sară dă pe lingă 200 de grame de pîne și 12,5 de unt, 14 feliuri de bucate, tot schimbîndu-se, cari cuprind 31,7 de albumină, 27,4 de grăsimi și 147,8 de alte materii ternare. Cît s'ar părea de bogată și de îmbielșugată asemenea hrană, dar nu ține mai mult de 60 de pfenīgi (80 de bani) pe zi pentru o femeie și 87,5 (90 de bani) pentru un bărbat. În urma acestui feliu de hrană mortalitatea se împușină de la 86 la sută la 5,4; însănătoșerile se făcură mai rezezi. În privința scăderii mortalității trebuie încă de spus, că dacă se va ținea samă de nebunii paralizați, cari nu pot fi mîntuiți de la moarte grabnică, atunci numărul morților s'a înjumătățit. Ce foloase n'am putea așteptă de la o hrănire cum se cade, întrebuintată la cei sănătoși și mai ales la tineri.

T. U.

(Neue Welt pag. 552 No. 46. 1880).

D A C I A

VIITOARE

apare de două ori pe lună

Administrația și Redacția 26, Grand' Place, 26 Bruxelles,

Prețul abonamentului pe an 5 lei, pe 6 luni 3 lei. Se primește și la „Contemporanul“.

BIBLIOGRAFIE.

Literatura populară română de Dr. M. Gaster cu un apendice Voroava Garamanților cu un Alexandru Machedon de Nicolae Costin. București Ig. Haimann. Librar Editor 74 Calea Victoriei 74. 1883. Prețul 5 lei noi. Cartea ieste foarte însemnată și vom vorbi în curînd despre dînsa, de o cam dată o recomandăm cetitorilor noștri, D-l Gaster ieste unul dintre cei mai cunoscători în ale limbei romîne.

Idealism și naturalism, cercetări critice, de *Alexandru G. Djuvara*. Prețul 4 lei. București. Tipografia „Romînul“ Carol Göbl. 1883. Cartea cuprinde 241 de fețe și arată pe larg ce ieste mișcarea naturalistă și nemicește învinovășiile ce i se aduc împotrivă. În treacăt se respunde și la articolul D-lui Xenopol. Recomandăm cetitorilor noștri această carte cu tot dinadînsul.

Europa (fără România) *fizică, politică și economică* prelucreată după cei mai luminători de *G. T. Buzoianu*, profesor de Geografie, Craiova, 1883. Prețul 2 lei 50 de bani.

Din vicașa moșului mîeu Trohin crețul șoreclit și Mocanul, *nuvelă originală* de Grigorie Crețescu. Galați 1883. Prețul 35 de bani.

Manualul de obstetrică teoretică și practică pentru elevela școalelor de moșit, cules după mai mulți autori, de Dr. Z. Samfirescu. Pretul 3 lei. Iași 1883.

ELEMENTE

de

G E O L O G I E

pentru cursul superior al liceelor și bacalaureat.

ALCATUITĂ DUPĂ MAI MULȚI AUTORI

de

Ioan Nădejde,

prețul 3. franci

A n u n ț i ă

Doctorul Wilh Finkelstein înștiințează pe onor. săi clienți și pe cei ce vor bine voi a-l ouorà de acum cu încrederea D-lor că a așeșat în cancelaria sa un *aparat pneumatic*, sistem Dr. Wal-denburg pentru inspirațiune de aer comprimat său subțiat și ex-pirațiune în aer subțiat dupa trebuință (contra astmei, Enphysema plămîilor și diverse alte maladii ale organelor pieptului) precum și mai multe aparate de inhalațiune de vapori medicamentoși (contra diverse maladii ale gâtului).

Consultațiune de la 8—10 dim. și 2—4 după amiează în ca-sele sale proprie (foaste Temistocle Bastachi) str. Podu Vechiă lângă foastă Vamă veche.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

Niculai Potochină și Cinstea de Ia Șleah.

Cine iera Niculai Potochină cred că știți. Iera om dintr'un sat de alătura cu satul nostru, cumnat de soră cu Ion al Gafiței și ginerele lui Dascălul Vasile pe care îl știu și copiii.

Niculai Potochină—D-zeu să-l ierte,—că doară a murit și iel, ieră un om de mijloc. De bătrîn ieră cam de vr'o patru-zeci și cincî de anî, dar la cap tot negru. In tinerețele lui fusese iel cioban, apoi ca gospodariu a mai fost și printre fruntași, dar, știți cum sînt vremurile, mai scăpătase bietul om. Casa lui, înse, și gospodăria lui, mult puțin acolo, cît a dat D-zeu, tot avea iel și trăea cum putea. Sărmanul—mîie pe unde a înserat—parcă-l văd cum mergea: șovîlc, șovîlc, șovîlc... Așa-î ieră mersul, iera șchiop.

Mare veselie a fost la șleah, nu-î cuvînt, dar de nu ieră Niculai Potochină trecea neștiută ca și multe altele.

Ciudat lucru. Până ce nu faci ce-va pe lume, poți să mori cît îi vra, nici dracul nu-și mai aduce aminte de tine. De pildă Niculai Potochină: îți aduci aminte de dînsul numai dupa cinstea ce-a făcut iel lui Ghiorghe Dumitraș, in ziua de sf. Ghiorghe, adecă de ziua lui.

Iată cum s'a întîmplat.

Arendașul moșiei, ce făcuse, ce dresese, mi se pare că nu se prea împacă cu proprietariul și se vede, și după alte socotele ce-și făcuse singur, închisese crișma din sat. Remăsese satul nostru fără crișmă.

Ieră pe la sfîntul Ghiorghe.

In ziua de sfîntul Gheorghe toți oamenii din satul nostru care în cotro ziceau că sfînt Gheorghe ca aceala să nu mai deie D-zeu: Ce ți-i bun că vine o serbătoare, dacă n'ai cu ce s'o serbezî. Nici tu vin, nici tu rachiû, nici măcar niște bulearcă orî cît de rea numai udă să fie și se pută acolò a ce-và.

De serbătoare, serbătoare ieră, dar pe ce puteai cunoaște? Dascălii clopotiseră și bălălăiseră bietele clopote—numai de le-ar fi ramas de cap, dar satul tot pustiu ieră. Alte dăți cînd ieră erîșmă în sat să te fi făcut la o serbătoare, halal! Des de demineată, nici n'apucă popa a ieși de la besereca și la crîșmă să și făcea cite o bătalie două. Acuma, înse, iți ieră mai mare jalea. Soarele ieră aproape de amieză-zî și doară cite un hăiet doi de mai vedeai mișcînd prin sat, dar și aceea cu sumăieșele între umere și inchipuiți cite cu-un bețișor se duceau și ieși din sat în colò la vr'o stîna să minince caș dulce.

Bieții oamenii cei mai bătrîni, numai degeaba se mai răseseră și-i mai lăuseră femeile. Ședeau care pe unde puteau: unul cu fața 'n sus pe-o laiță dîrliea dintr'o trișcă; altul răzămat cu minele pe poartă cu gura căscată și cu ochi pe jumătate închiși se uita pe dealuri; iear altul pe o prispă, cu cotêl pe genunchi și cu capul între mîni, se uită cînd la cînele care-i ședea lungit dinainte cu botul pe labe, cînd la stupiții ce i făcea pe jos țîșnind hojma printre dinți.

Se auzea iel, nu-i vorbă, că cu ajutoriul lui D-zeu se va deșchide crîșma și la noi; dar să trăeși murgule să paști iearbă verde. Până atuncea cine știe cite serbători trebuia să mai treacă.

Urit de tot. Îți venea să ieși cîmpii.

Asta ieră până pe la amieză-zî.

După amieză-zî înse, ieși vorba că oamenii se duc nu știu unde.

De-odată gîndeai că-i șagă; dar șaga ieră șargă. Incepeau a se vedea chiar, care cu carul, care cu căruța, la drum băiete. Tot drumul spre satul de alătura ieră plin de lume. Numai toiuri, toiuri de femei cite cu-o legătură de pască vedeai mergînd.

Se duceau, dar unde?

La satul de alătura, adecă nu tocmai alătura, mai încolo ce-vă lîngă șleahul Iașului ieră o crîșmă care se cheamă crîșma de la șleah.

Acolò la crîșma de la șleah se vestise de vin bun, un leu și opt pîrale ora, și ieră și scrînciob.

Acolò merg-au oamenii noștri.

Tot satul, până și moșnegii se duceau. Babele de demult ierau duse. Chiar și vîtavul Ionică pusese la praștie mînza cea sură și se dusese cu vîtăjița la șleah.

Măi înaintea satul numai se părea pustiu pentru că oamenii ședeau pe-acasă, dar acuma ieră curat pustiu.

Pustiise bietul sat pentru că nu ieră crîșmă, iear la crîșma

de la șleah parcă iberă un iearmaioc, orî vr'un hram cum se fae în părțile din sus pe la besereci.

Lîngă șleah iberă un tăpșan întins. Pe tăpșan crișma și lîngă dînsa scrînciobul.

În ziua aceea, locul dintre crișmă și scrînciob și de la scrînciob înnainte ca vr'o cincî șese obrate iberă numai lume. Un ac n'aveai unde scapă fără să cadă pe un om.

Iear prin prejur iberă-și numai care și căruți.

Mulțime de lume iberă. Crișma gemea, prin prejurul scrînciobului foaie ca furnicele, dînnainte scrînciobului o horă lungă cît ziua de mîne și mai prin fie care car și căruță iberă întinsă cîte o masă. Numai oalele cu vin gh ontînd în dreapta și în sînga cît măi puteau străbate prin mulțime.

Cine știe din cîte sate iberău oameni acolò. Ciți nu se văzuseră cine știe de cînd, ciți se săturaseră de vorbit în sat la dînșii și ciți alții găseau locul potrivit să răsădească prieteșug nou și să-l ude cîte cu-un păhar de cinste.

Toți se cinsteau și se hiritiseau.

Bătrîniî sfătueau, flăcăii și fetele jucau, fem ile ca să le crească cînepa se dadeau în scrînciob, crișmăriul năcăjea cu umplutul oalelor și lumea cu deșertatul.

Despre șleah, cam deoparte de scrînciob ședeau cei ce priveau: la horă femeî cu copii, băietănași, fetișcane cari ar fi avut gînd să iberă la lume, cîte-o babă măi rîzleați, cîte-un moșneag, în sfîrșit cam de acei ce merg cam pe alătura cu lumea, cari sînt și nu sînt oameni, orî copii orî nevolnici.

Printre dînșii, pe marginea unui loc gropilat ședeau și Niculaî Potochină. Ședeau pe-un mal cu picioarele 'n gropiș, liniștit și se uită la lume

— Cum ședeau colò omul, de odată ni tam ni sam, fără măcar „negri și-s ochii“ eă zică cui-va, cum n'afî zis D-voastra că n'afî fost acolò, numai ce vine Gheorghe Dumitraș și începe a se legă de dînsul ca boala de omul sănătos.

Gheorghe Dumitraș din acela-și sat cu Niculaî Potochină iberă un flăcăuan cam de vr'o trei-zeci de ani, lat în spete, nalt și zdravîn de gîndeai că Doamne ferește, de te ar prinde în mină nu măi scăpi teafăr.

De felul lui nu prea iberă hărtăgaș Gheorghe Dumitraș, dar dă, ferească D-zeu, cînd are să pățiscă omul păcatul, îl pățește. Vorba ceia orî te silești să-l ajungi orî îl aștepți să te ajuugă.

Ce se 'ntimplase ?

Ce se 'ntimplă la oamenii. Se întîlnise cu unul cu altul, cu neamuri, cu prietenî și cum iberă atunci o zi ca aceea, serbătoare mare ba încă și ziua lui, cu unul cinstește un păhar, cu altul alt

păhar, de ici o leacă, de colò o leacă, cînd cauți se face mai mult. Apoi vinul, nu-î ca apa, de la o vreme se sue la cap. Nu-î cuvînt că Gheorghe Dumitraș poate apucase și mai mulțișor ceva, ca doar odată pe an ie Sfîntul Gheorghe, dar mai la urmă poate nici nu ieră vinovat omul. Unul, zice iea, altul iea, ce ai să faci, la dracul, n'ai să ieî?!

A luat. S'a cam potrivit omul de a luat și acuma cîntă hăițaș. Mai ieră ce-va încă.

Satul de-alătura—unde ședeau Potochină și Dumitraș—ieră un sat vestit de mare, avea de toate mai vr'o două zeci de case. Casele ierău rari și pe lîngă case aveau și semănături. Vatra satului nu ieră deosebită de țarină. Unde ieră vatra satului ierău și pămînturi de lucru. Așa li se dăduse la 1864 cînd s'au împărțit pămînturi pe la clăcași. Pe deoparte, din pricina apropierii le ieră îndămină oamenilor, ieră pe de alta ieră vai de sufletul lor. N'aveau cap să ție un purcel ori o găină macar, slobodă, prin vatra satului. Să ingrădească bucăți așa de mari de loc nu le dădea mina, să ție o pasere, un purcel ceva pe lîngă casă, aveau nevoie. Ce să facă? Și vițelul și purcelul și găina, numai împiedecate și priponite le țineau. Alt-feliu veșnic trebuca să aibă sfadă. Și chiar cu toată priponeala, cîte sfezi ierău !!...

Ușor lucru ieră acolo de găsit capăt de vorbă. Numai cine nu vra nu găsea. Ba încă trebuca să se stăpîneasă.

Gheorghe Dumitraș se vede că găsise și iel ce-vă, numai vremea nu ieră potrivită ca să se poată stăpîni. Se pusese înaintea lui Potochină cu mînele în brîu, avea un brîu roș—parcă-l văd, se tot răsămă cînd pe-un picior cînd pe altul, ocără pe Potochină de-l făcea albie de cîni și-l suduica cum îi venea la gură.

— Măi, păcătosule, măi rontule, măi șovîrnogule, măi șontorogule, te calc în picioare numai nu m'ndur că ai o casă de copii și mi-î nulă, zicea Gheorghe Dumitraș și se rățoiea la dînsul.

Potochină tăcea și numai cînd și cînd îi zicea să-și căute de treabă.

Ți-ai găsit omul! Gh. Dumitraș nu vra să se deie. Începe a făgădui lui Potochină că are să-l ieie de păr.

Potochină ieși iea cușma de pe cap și zice:

— Na, măi Gheorghe, vină și mă iea.

— Dar, ce socoți că mă tem? face Gheorghe Dumitraș și hîț pe Potochină de cap.

Atunci Potochină îl prinse numai de mîină, dar cît ai clipi îl prinse și de chică. Avea Gheorghe Dumitraș o chică de-î bătea umerile, dar și Potochină cînd și-a împlîntat mîna într'însa, lasă . . . îi plîngea de milă. Parcă de cînd lumea nu mai fu-

sese Dumitraș în picioare, căzuse în genunchi înaintea lui Potochină, iar Potochină îi turnase după cap tocmai piciorul cel ront.

— D'apoi, măi Gheorghieș dragul badei, nu-î păcat de D-zeu să mă calci tu în picioare, să-ți faci tu ris de mine, de un ront, de-un păcătos care are o casă de copii, întrebă Potochină și cu pumnul după ceafă nu-î mai mîntuea de cărat.

Dumitraș dintru'ntăiu mai bojbăiea, în coace în colò cu minele, dar de la o vreme îi luase Avram sporîul. Mîntuise sudălmile și începuse mai cu binișorul.

— Moș Nicolai, mă rog D-tale, nu te îndură. . . .

— Dar tu cum de te'nduri de mine și mă calci în picioare ?..

— Mă gătești moșule! Destul! Valeu! . . .

— Tac!, măi Gheorghe, rușie, bre, că te aud fetele.

— Mă rog, valeu, destul, oameni buni, săriți, nu mă lăsați, strigă Gheorghe Dumitraș înădușit, ba ajunsesese de-î zicea lui Potochină: bădiță, sărut minele și picioarele. . .

Potochină înse parcă ieră tocmît cu ziua, nu-l mai slăbea.

Strigă iel bietul Dumitraș, dar oamenii ca oamenii, cînd nu-î doare pe dînșii nu se prea ostenesc să alerge, li se părea șagă ședeau și se uitau.

Ba și alt păcat:

Tatăl și mama lui Dumitraș, căci trăieau, cum ierău în crișmă, auzind de isprăvile lui Potochină dădură fuga să-l scoată.

În tinda crișmei, înse, ieră pivnița, care tocmai atunci se întimplase deșchisă și amîndoi moșnegii cum ierău și iei amețiți nu băgără de samă și căzură unul după altul în pivniță.

Parcă dracul vrăjise, nici dintr'o parte n'avea noroc bietul Dumitraș.

De la o vreme, înse, au sărit oamenii, și s'au pus care pe unul, care pe altul și cu vai nevoie l'au scos din minele lui Potochină pe bietul Dumitraș.

Să-l fi văzut acuma, cit lumea nu mai ziceai că-î iel. Nu mai sămănă cu Gheorghe Dumitraș flacăuanul cel frumos și roș la față. Numai ceafa-i ieră roșă, iar la față parcă atunci îi luase pînuza de pe obraz. Vorba ceea. Să te fereasca D-zeu de oameni iusemnați, tare adevărată se mai părea.

Așa bătaie sănătoasă până atunci nici că-ți daduseră ochii a vedea și cînd îți aduci aminte nici nu-î chip să nu zici ferească D-zeu, ba încă și pe puful ce-l de șerpe. Cine nu crede poate să întrebe măcar și pe Gheorghe Dumitraș. Nici cei ce-au văzut nu cred că vor uită, dar Dumitraș negreșit că va ținea minte și va spune-o, socot, și pe ceea lume. Acolo poate se va împacă și cu Potochină; căci din ziua aceea ochii cu diusul n'a voit să mai deie.

T. D. Speranță.

Grecul și Capra.

(Anecdotă populară).

Un biet grec, cam toamna, des de demineafă
S'a sculat și grabnic a pornit în piața
Lucruri de mâncare ca să-și tîghească
Eftene și bune să le nimerească

Deci s'a dus umblat'a, cît a mai umblat,
Colindiud sârmanul, de a fost asudat,
Prin medeau de-a rîndul pe la căsăpîi
Pe la găști și trunchiuri, pe la pascării.
Până ciud medeanul s'a și deșertat
Alergat'a hojma după cumpărat;
Iear la urma urmei tot s'a 'mpodobit
Cu-un biet cap de capră. Apoi amețit
De-atîta tocmeală și framiutătură
De facuse-acuma spume chiar la gură,
Merse iute-a casă capul să-și gătească
Să-l minînce, foamea să și-o potolească.
Merge dezmierdîndu-l grecul pe grecește
Iear femeea 'ndată cum capu-l zărește:

—Fugi, îi zice, spurcăciune ce-mi aduci în casă mie

„Cap de capra de mâncare, încă la Sînta-Mărie?!”

—Cap de capra, zice grecul, fiert în ola ori și fripta

„Cum mi plăte sufletele tu mi plăte niț plînta....”

—Ha! pașol cu capra, du-te,“ strigă ea și-l sictirește

Nici în casă să nu-î între cu-acel cap îi hotărește.

Ba mi dur la deal la vale, ba se roagă ba mai plînge,

Dar femeea tot cu ghiontul îl alungă și-l împinge.

Căci de neamul lui grecoaică—poate tu iera și iea

Și grecești mîncări, se vede, sa minînce nu-î plăcea.

Binișor, atuncea grecul, vai de dînsul, supărat,

Cu căprița lui în mină tâlpașita și-a luat

Înapoi la pitărie. Cît ieră de necăjit,

Totu-și capul să-l minînce nu-î da mîna de cît fript.

Pău să-l frigă înse ieată, mai 'nainte se gîndește

Ca să-l spele și de'ndată ha! la Dunărea pornește.

Merge grecul, se ciuchește și s'apucă de spălat,

Cînd de o dată ghilosîndu-l se trezi că l'a scăpat.

— Chera-mu și sufletele, strigă grecul necăjit,

„Psihi-mu, draguța spune pentru țe mai parasit

„Pentru țe te duți zoi-mu? Oh ma'nneec m'a prapadescu
„Peristera, hulubița unde pot să te găsești?...
„Țe să-ți dau să vii? Ma spune pentru țe t'ai busumflat?
„Alămîieca să-ți aducă orî vrei țiri? orî vrei rahat?
„Pote fi la mataluța este pofta? Fin poftesti?...
„Fin? răspunde. Țe pacat!! Țe tot luți și nu graesti?“

Fin tot strigă greul. Pe ale apeî unde
Din resunet înse, fin i-se răspunde.
Fin ieră resunet de la vorba lui
Iel o iea că ieste vorba capului.
Stă dintăi cu grijă și se rasgîndește
Ș'apoi tot o fugă după fin pornește.
Fin n'avea a casă. Iar de cumpărat
Nu-î dădea chimiriul. Mers'a de-a furat.
Nu-î cuvînt cu grijă și cu frica 'n spate
Umblă. Dar le rabdă merge și străbate
Unde vra. Gasește fin. Un braț își leagă
Și 'utr'un suflet cata cit mai iuti să meargă
Capul ce scăpase de-ar putea să 'mpace.
Fuge. Pic de apă alergînd se face
Și 'n sfîrșit ajunge greul ostenit,
Și-a strigat strigat'a pînă a amorțit:
—Chera-mu, zoi-mu, vin la mine 'n coațe.
„Țe nu vii psihi-mu? Finul nu-ți mai plăte?
„Viua ca ma spînzur, draga puisor,
„Orî ma 'nuec, draguța. Iacă fini-or“..

Strigă. Capra înse nici că se ivește
Dar iel strigă, strigă și se frăsuește...
Iear apoi de jale poate și de ciudă
După-atita zbucium, după-atita trudă,
Zise:
—Vai de lume. Țe nenoroțire
„Țel țe-a pus în lume inima, simțire
„Si-a luat credința, blestemat să fie
„Iel si-a lui lucrare pentru vesniție...
„Inima mi-ai rupt'o, capră păcatoasă!!..“

Zice, șterge ochii și pornește a casă.

T. D. Speranță.

Despre chipul cum se poartă cu copiii și cu tinerii popoarele selbatece.)*

Autoriul se întemează pe faptele strînse de *Bastian* (mai ales în scrierea „Relațiunile de drept la feliurite popoare de pe pămînt“) și de *Ploss* („Copilul după obiceiurile popoarelor“), etc. și noi facem cunoscută această lucrare, pentru că socotim folositoriū a deprinde pe oameni cu ideea că toți locuitorii pămîntului nu gîndesc într'un felii, nu sînt muștrare de cuget sau bucurie pentru acelea-și fapte, cu alte cuvinte că ideile despre bine și reu, drept și nedrept, folositoriū și ne folositoriū sînt foarte neusemănătoare între dinsele și schimbătoare. Ieste o nenorocire că unii oameni se leagăna cu ideea că noi am ajuns acuma la culmea civilizației și că nu ar fi cu puțință societății în cari fericirea să fie mai bine asigurată pentru fie-care. — Cînd vor vedea înse de la ce stare am pornit și cît de mult, măcar în unele privinți, am înaintat, vor înțelege că trebuie să mergem și mai departe.

I

Nevoia, lipsa de ale hranei duce la uciderea copiilor fie prin pierzării pricinuite anume, fie prin omorîrea copiilor îndată după naștere. Această înlăturare a „gurelor nefolositoare“ se află putem zice la toate popoarele selbatece. Noi am publicat în numerele din urmă niște traduceri din *Sociologia* Doctorului *Letourneau*, acuma iuse tot vom arăta și pildele aduse de dl. *Kulischer*.

La *Knisten* mamele își omoară fetele, „pentru ca să le mîntuie de ticăloșia vieței.“ După spusele lui *Mackenzie* au și obiceiul de a-și pricinui pierzării. Indienii din California omorau de asemenea copiii, „pentru că mamele n'aveau cu ce-i hrăni“ *Lafitau* spune că Indienii din America de nord „omară unul dintre gemeni, îndată după naștere.“ *Bessels* a văzut cum o femeie dintre *Eskimoșii* de la *Smith-Sund*, a zugrumat pe cel mai mic dintre copiii ei, un băiețel de cinci luni, pentru ca să nu mai aibă grijă de hrana lui.“ *Azara* povestește despre *Guanii* din America de sud, că la dînșii „mamele omoară îndată după naștere mai toate fetele ce nasc îngropîndu-le de vii.“ Tot *Azara* ne spune că *Atbuiasi* omoară și băieții și că naștea *Guaiacurilor* s'a stîns din pricina omorîrei copiilor. La *Ahiponi*, după *Dobritz-*

*) După un articol al D-lui *M. Kulischer*, publicat în *Zeitschrift für Ethnologie* 1883 Heft IV Berlin, în cea mai mare parte traducere.

hoffer, pruncuciderea iese o faptă obișnuită. Despre alte popoare din America de sud se spune că omoară copiii și mai ales pe cei cu vre un beteșug. *Munaoșii* îi îngroapă de vii și cei din colibă joacă în jurul gropii strigînd, până ce copilul iese acoperit cu desăvîrșire de țerna ce o aruncă peste diusul cînd unul cînd altul. În Mexicul vechiu, de altfelîu destul de civilizât, omorau dintre gemeni pe unul.

În Africa iese obiceiul foarte respîdit. La *Drebo* în Guinea, spun *Smith* și *Bosmann*, dacã se îtuimplă de se nasc gemouî, omoară nu numai copiii, ci și pe mamă. În *Dahomey* și în *Ngura* aruncă pe gemenii în apă, ca să nu aibă țara să sufără secetă, foamete sau revărsări. Negreșit că pricina adevărată a omorîrii iese teamă de foamete, dar aice vedem cum o urmare firească a înmulțirii oamenilor, în împrejurările de acolo, s'a prefăcut într'o pedeapsă Dumnezească. După *Barth* toate popoarele din Africa văd cu ochii reii nașterile de gemeni și cele de mai multe ori îi omoară. Am spus că omoară copiii cu beteșug dar li socotesc ca beteșug te mieri ce deosebire de alți copii. Așă omoară copiii ce se nasc cu dinți și anume au pregătîtă o oală cu apă în cale-i înneacă moașele îndată după naștere (la Negrii Sotho). La unele popoare din Africa resăriteană omoară copiii cărora le ies dinții mai întăiî în falca de sus, sub cuvînt că au trecut peste hotarele puse de natură! La Cafri pruncuciderea nu-i ce-vă rar, mai ales omoară pe cei cu beteșuguri și dintre gemeni pe unul. Tot astfelîu iese și la Zuluși. Hotentotii, cum spune Kolbe, ori îngroapă copilul de viu, punîndu-l în vre-o vizunie și acoperîndu-l cu țernă și cu pietre, ori îl leagă de vre-un copac, unde țipă pîn ce moare de foame ori sfășieat de vre-o fiară, adesea leapădă copilul în vre-o tufă!

În India sînt popoare la cari se omoară unul dintre gemeni. În Ostindia omoară copiii și mai ales fete, dacã cred că nu vor avea cu ce-i hrăni. Chiar și în China iese obiceiî de a lepădă prunci și mai ales fete lingă drum sau lingă apă. În Iaponia Ainoșii omoară tot deauna pe unul dintre gemeni. În Persia vechie iese obiceiî de a omorî copii și n'a încetat de cit după ce a fost de a omorî copii și n'a încetat de cit după ce a fost țara cucerită de Arabi. Beduinii omoară copii și acuma, cum făceau mai de de mult și alte triburi de Arabi. Coraul pomenește de acest obiceiî: „Nu trebuie să vă omorîți copiii din frică de sărăcie; căci îi vom ținea cum v'am ținut pe voi.“ Cum că iese același obiceiî la Evreii vechi aflam de pe învinovățirea ce aduc lui Faron că a chemat pe moașele evreice și le-a porocit să omoare pe copiii de parte bărbătească, aruncarea copiilor în apă de cătra soldați, precum și lepădarea lui Moise în papură pe ma-

lul apei. Obiceiu de a lepădă copii lângă apă ori de a-l îneca se obișnuște pretutindenea și nu poate fi vorba în cazul lui Moise de ce-vă neobișnuit. *Olușii* omoară, după *Wrangel*, „toți copiii betegi”. La *Camciadați*, cum spune *Steller*, iese obiceiul, că mamele caută să piardă copilul prin felurite băuturi și alte mijloace, și că pe cei născuți îi gîtue ori îi arunca de vii la fiece selbetece sau la ciuî. Dacă se nasc gemeni, omoară pe unul.

II

Prin pruncucidere se omoară pe de o parte acei despre cari se vede că nu sînt în stare a lupta pentru viața. Toți slabăuogii chiar și acei ce se deosebesc foarte puțin de ceilalți sînt îndepărtați din societățile vechi. Cresc numai pe acei copii, despre cari își închipue, că vor fi în stare să înlocuiească pe cei bătăiui. Pe de altă parte priu omorîrea copiilor se ține echilibrul între numărul membrilor comunei și între mijloacele de traiu. Nu atîrnă deci măsurarea numărului copiilor de la voia cutaruietă sau cutaruietă. Sînt hotărîte regule nestrămutate în privința numărului copiilor ce trebuie de crescut și nici într'un felu nu se îngăduie să fie calcată regula hotărîtă. La *Abiponi* nu crește o familie mai mult de doi copii. La cele mai multe din popoarele selbetece din America de nord, după *Huuter*, nu se cresc mai mult de doi copii de o familie. La *Acașiși* lasă în viață numai pe meziu, adică pe cel cu-l presupun cel din urmă. *Bessel*, spune despre *Eskimoșii* de la *Smith Sund* ca o familie nu crește mai mult de doi copii pe cei ce trec peste acest număr îi omoară. La *Guiacuri*, femeile încep a crește copii la 30 de ani. Locuitorii *Australci* (despre care nu s'a vorbit mai sus) îndată ce au atîția copii cîți pot purta ușor cu dinșii și hrăni. omoară pe cei ce se mai nasc îndată după naștere; dintre fete omoară mai totdeauna pe a treia, pe a doua, adesea. La *Cap York* rar cresc mai mult de trei copii, în *Sud* aproape nici o dată mai mult de patru. Pe unele din insulele *Caroline* n'avea voie nici o femeie dinu popor. . . din pricina nerodniciei insulei să crească mai mult de trei copii, toți ceilalți trebuia să-i îngroape de vii. După *Chamisso* același obicei îl țera pe insulele *Mariane*. Pe insula *Fate* una dintre cele melanezieue, nici o femeie n'avea voie să crească mai mult de doi sau trei copii, pe ceilalți îi îngroapan de vii. În insula *Guinea nouă* se obișnuște pruncuciderea și a rare ori cresc mai mult de doi copii, pierzania pricuuită înadins iese lucru foarte obișnuit. În insula *Fiji* se omoară astfelu, aproape două treimi din numărul copiilor. Tot așa și în *Tahiti* dar aici se omoară mai multe fete și gemeni și nimic nu crește mai mult de doi—trei copii. Oamenii nu se

rușinează de feliu despre acest obicei, ci îl mărturisesc pe față și se mîeară de Europei că nu fac ca și dinșii și că îi găsesc de ocară. În *Hawaii* nu crește nici o familie mai mult de doi sau trei copii. Pe o insulă polineziană *Tikopia*, după spusele căpitanului *Dilon* locuitorii omoară pe toți băieții afară de pe cei doi di'ntăiū, îndată după naștere, zugrumîndu-î. Pe fete le lasă să traiească. La *Malgași* în Madagascar omoară toți copiii ce se nasc în *April și în Mart*, în septămîna din urmă a fie-cărei luni, mîercurea și joia în tot timpul anului. *Guanșii*, locuitorii vechi ai insulelor Canarie, lăsau în viață numai pe cel di'ntăiū copil.

Copiii lăsați în viață trebuie să fie crescuți de comună din copilărie până la o vîrstă, oare-care. După ce au ajuns la această vîrstă, de obicei timpul cînd încep a fi în stare de a se căsători, se fac membri ai comunei și trebuie să dea partea lor de muncă pentru întreținerea comunei. Sînt chemați înse la această însărcinare, numai dacă în fapt au însușirile trebuitoare. Copiii se lasă în viață, oare-și cum, numai cu condiție, să fie în stare mai tîrziu să îndeplinească anumite însărcinări. La intrarea în această vîrstă se supuu tinerii la încercări pentru a vedea dacă în adevăr sînt vrednici să trăiească. Încercările sînt în sine o repetare a încercărilor de omorîre și de lepădare, cu deosebire, că nu se fac încercările asupra unor copii nevrîstaici ce nu se pot apăra, ci asupra unor tineri cari se pot îngriji. Așa că copiii cari n'au fost nici lepădați, nici omoriți cînd erau mici sînt supuși mai pe urmă la acelea-și primejdii. La Huroni la Irokeji și la Algonchini merg copiii în pădure, la vremea cînd încep a fi aproape de vîrsta căsătoriei, băieții sub cîrmuirea unui moșneag și fetele sub a unei femei bătrîne. În tot timpul cît stau în pădure trebuie să postească și să și înnegrească fața, pieptul și umerii. Spun toate visurile la batrîni și după acestea li se alege un Manitū, zeu apărătoriu, de la care le atîrnă norocul. La *Oribwai* își pregătesc colibe pe copaci și stau acolò culcați pe mușchi postind atîtea nopți, pînă ce numai simțesc chinurile foamei și ale setei. Se zice la *Oribwai* că sufletul lor merge în timpul somnului în ceriū unde află tainele vieței. În Virginia copiii sînt bătuti cu vergi și chinuți în felurite chipuri, apoi *mama, plîngînd face groapa* și copiii sînt aruncați unul peste altul, ca și cum ar fi morți, într'o vale. Apoi stau nouă luni în pustie și nu se întilnesc cu oamnei, în acest timp nu ieau altă hrană de cît o fiertură de rădăcini, care pricinuește o turburare de mînte și le tot dau această băutură pînă ce presupun că au uitat tot trecutul. Cînd se întorc îndărăpt în satul lor trebuie să se prefacă pare că n'ar mai cunoaște pe nimeni și nu și-ar mai aduce aminte de nemică. „Ast-feliū încep a trăi ca din nou, după ce muriseră pentru scurt timp, și se nu-

mără între vrstnicii tribului după ce au uitat că au fost odinioară copii. In West-Carolina închid pe băieți și chiar pe fete cinci până la șese săptămâni într'o casă întunecoasă. îi postesc foarte aspru, adică pentru a-i face ascultători și a-i întări. La *Dacota* și la *Siuși* tinerii trebuie să fie supuși la felurite chinuri înainte de a fi primiți în numărul vrstnicilor și n'au voie nici un suspin măcar să scoată. O încercare care vă poate da idee de cealalte iese următoarea: „leagă pe tinăr de un stîlp cu o frînghie care-i trasă pe sub pielea de la spate și îl lasă o zi întreagă silindu-l să se tot întoarcă așa ca să fie cu fața neconținut spre soare“ In California dau copiilor cînd ajung la vrsta bărbătească o bautură îmbătătoare ; după ce se amețesc și le vine somn, nu-i lasă ci-î silesc să spuie ce felii de fieură lise năzare ; apoi le ard pe trup chipul finarei ce i s'a arătat și anume pe piept și pe brațe. La *Eschimoși*, spune *Franklin*, bortesca la băieții de șese-spre-zece ani buza de jos de o parte și de alta, precum și zgircul nasului și mai pe urmă le viră în aceste borte oase, margele de sticlă, etc. La *Klincheși* din *Alasca*, după *Klemm*, pe fete cînd ajung mari le alungă pe timp de trei luni, mai de mult chiar pe un an, într'o colibă îndepărtată... După ce se sfîrșește timpul le fac o bortă în buza de jos și le pun un bețișor de argint.

La *Coliuși* pe coasta strîmtorei lui *Behring* iese acela-și obicei, după spusele lui *Erman*. Afară din sat, zice iesel, iese un șir de colibi sau cuști nalte peste doi metri și cari au numai o fereastră cu gratii. Acolò iesel o fată.. se află că fata tocmai avuse pentru întăiea oară la fire.

După *Veniaminov* această închidere ținea după obiceiul vechiu un an și după ce o sfîrșeau le făceau bortă în buza de jos. La Indieni din nordul Mexicului trebuia ca un băut să primească o mărturie din partea luptătorilor că iese bun de ce-vă și apoi să fie primit în rîndul luptătorilor. Ieată cum se face cercarea :

„Șeful apucă pe băietul care stă gol înaintea lui de păr, îl tărmozește pe jos, îl izbește cu picioarele. Această încercare iese cea dintăi. Dacă scoate cît de slabe gemete îl socot de nevrednic. Iear dacă ride, se arată vesel și poștește să i se mai facă și mai mult, se începe a doua încercare. Șeful bate pe băiet cu biciul și cu spini peste tot trupul, până la sînge, iear băietul să nu zică nici vaeu. Apoi vine a treia încercare cea mai strașnică. Șeful iesel niște labe de păseri rîpitoare, înadins pregătite și uscate, îl împunge, îl zgirie peste tot trupul, de iese aproape de tot plin de sînge, iear băietul trebuie să se arate vesel să nu se sucească ori sa se întorcă. Numai o ofiare și-l hotărăște nevrednic de a fi luptătorii.“ După ce a suferit cu răbdare toate încercările, șeful îi dă săgeata și arc, în ține un cuvint arătîndu-i

că numai iel și poporul lui sînt oameni, iar ceialalți dobitoace selbatece de cari nu trebuie să se teamă, ci să caute să se apere în tot deauna pe sine și pe ai lui.“ Numai ce a fost primit între barbați și îl și pune la cele mai grele munci. „Trebuie să șpioneze în fie-care zi drumurile, ca să vadă de nu se află urme de dușmani, trebuie să se suie cu cele mai mari osteneli pe dealurile cele mai nalte, ori ce vreme ar fi trebuie să păzască zi și noapte vitele. . . și să ducă vești unde-l vor trimete.“ La Mauii din America de sud aduc înpainteda vecinilor, băieții cum ajung la vrîsta de opt-nouă ani; vecinilor li se face o masă. Băietului îi pun mînece de bumbac, cari-s legate sus și jos, iar în lăuntru pun cite-vă furnici mari și care mușcă foarte reu. Îndată ce băietul începe a plînge de durere, se string cerc în jurul lui toți bărbății poștiți la petrecere încep a jucă și a-l încurajă, până-l văd cum cade la pămînt lipsit de puteri. Pentru că i se înflă foarte tare mînele, îl dau pe sama babelor cari îl lecuiesc cu suc proaspăt de o buruieană numită *mandico*. După ce se însănătoșază băietul, îl pun să se încerce a da cu arcul. Cerimonia se tot repetă în fie-care an până ce ajunge tînărul de patru-sprezece ani, cînd poate suferi durerea fără să plîngă. Atunci îl privesc ca bărbat și-i dau voie să se însoare. Și fetele sînt supuse la asemenea încercări pricinuitoare de durere. *Martius* ne spune următoarele despre Macuși din America. La începerea pubertăței despart fata de ceialalți locuitori ai colibeii și o pune de șede toată ziua în vîrfurile tot deauna plin de fum al colibeii, care-î de formă conică; noaptea stă lîngă un foc aprins de dîusa sîngură. După un post de șapte zile trebuie să-și facă sîngură mîncare într'un colț întunecos și mai pe urmă vrăjitorul (Paie) o descîntă șoptind și suflînd peste dînsa, „în acest timp toate lucrurile întrebuițate de fată le strică. Apoi o scaldă. „După ce se întoarce de la feredeu o pune și șede în timpul nopței pe un scaun sau pe o pîeatră, mama ieii o bate cu niște vîrguți și fața n'are voie să țipe ca să nu trezască pe cei ce dorm. La a doua perioadă a firei se repetă aceeași bătaie cu vîrguți și apoi o socot ca „curată“ și poate să se mărite. Tot ast-feliu sînt încercate fetele la alți locuitori ai Americii de sud, *Maupi*. Deosebire că le bat *până ce leșină și une-ori până ce mor*. În timpul zilelor cît o bat, nu-i dau altă mîncare de cît să lîngă bicîul sau vergele cu care o bat, rudele înse mîncă și beu cu îndestulare. Dacă nu moare, are voie să se mărite. După *Azara* ieată cum se poartă cu copiii. Merg des de demineață la cîmp și se întorc sara flămînzi. Niște babe îi împung la brațe cu oase ascuțite și peste trup. Băieții nu dau nici un semn de durere, apoi le dau mamele de mîncat.

(Va urmă).

I. Nădejde.

D A N Ţ U L

(urmare)

Maî înainte de a arăta şi părerile noastre despre danţ, dăm cetitorilor descrierea unui bal din studiul „La Curée“ a lui „Zola“, care ie de sigur o copie de pe natură.

„Balul se începù maî întâiù cu un cadril: „*Ah are cînbote, are ciubote Basti-an*“, cîntec ce ierà la modă. Polcele, valţurile, mazurcile se amestecau printre cadriluri. Părechile dănţind veneau şi se duceau, împleau galeria cea lungă, sărind la sunetul instrumentelor de aramă, învîrtindu-se la sunetul vioarei. Imbrăcăminţile femeilor, după feliurite ţeri şi epoce furnicau, formînd o împestriţătură mişcătoare de ştofe cu colori vii.

Tactul după ce dusesese şi amestecase colorile într'un vâlmăşag cadenţat, aducea de o dată, la unele loviri de arcuş aceea-şi tunică de satin pembea, acela-şi corset de catifea albastră, lîngă acela-şi frac negru. Pe urmă altă lovire de arcuş, orî un sunet de trompetă, împingea părechile, le făcea să păsească în şir de a lungul salei cu nişte mişcări legănate, ca ale unei luntre mergînd după apă, sub suflarea vîntului care a rupt frînghia ce o ţinea. Şi aşà necontenit, ceasuri întregi, fără sfîrşit. Din cînd în cînd cite o doamnă înnăduşindu-se se apropiea de fereastră ca să resufle o leacă de aer îngheţat; o păreche se odihnea pe o canapea orî se coborea în seră cutreerînd încetinel aleele....

„După masă un murmur „Cotilionul, cotilionul“ în-sufleţi pe jucători. Părechile veneau din seră, salonul cel mare se împlù ca la cadrilul de la început, şi în această îmbulzală rideau şi vorbeau. Ierà cea maî de pe urmă flacăra a balului. Barbaţii cari nu jucau, şedeau în înfundăturile ferestilor şi priveau cu bună voinţă molatecă grămada gureşă, care creştea în salon; în timp ce mese-nii fără a-şi lăsa mîncarea iveau capul ca să vadă.

— Dl. de Mussy nu vroeste, zicea o doamnă. Se jură

că nu mai vrea să cîrmuească... Dar, numai o dată încă, D-le de Mussy, o singură dată. Fă-ne această plăcere...”

„O doamnă pomeni de dl. Simpson, îi ziseră să tacă, căci dl. Simpson, ieră cel mai neauzit cîrmuitoriu de „cotilion“ avea niște născociri ciudate, se povestea că într'un salon unde îl aleseseră, făcuse pe doamne să sară peste scaune, și că una din figurile ce-î plăceau ieră să facă lumea să meargă în patru labe împrejurul săleii...”

„Părechile se așezaseră împrejurul salonului, pe toate scaunile, tinerii aduseră și scaunele de schijă din seră. Ieră un cotilion urieș...”

Orchestra cîntă innădușit un valț. Doamnele se țineau de mină, făcînd o roată, și se învirteau răpede trăgîndu-se de mină și rîzînd, lunecîndu-se. În mijloc un cavalier, răutăciosul Simpson avea în mină o eșarpă pembea; o ridică parcă ar fi vroit să păscuiească, dar nu se grăbea, fără îndoială se desfăta, lăsînd pe femeii să se ostenească învirtindu-se. Iele gifueau și se rugau să sfîrșască. De la o vreme aruncă eșarfa cu atita ghîbăcie încît se învîrti împrejurul umerilor d-nei de Espanet și a d-nei Haffner cari ierău una lîngă alta. Ieră o șagă, voea să vâlțuească cu amîndouă o dată, și chiar cuprinsese taliea amîndurora, a uniea cu brațul stîng a alteia cu cel drept, cînd ieră că vocea d-lui *Saffré*, regele cotilionului resună :

— Nu se joacă cu două doamne.

— Dar Simpson nu vroea să sloboadă taliile.

Femeile rîdeau și se lăsau pe spate în brațele lui. Bărbații rîdeau, femeile se minieau, ieră cei de prin ferestri se întrebau cum va ieși *Saffré* din încurcătură. Dl. *Saffré* stătù puțin gînditoriu pe urmă zimbî, luă de mină pe cele două doamne, le spuse ce-va la ureche; pe urmă întorcîndu-se cătră *Simpson* zise: ce culegi *verveine* sau *per-venche*.

Dl. *Simpson* cam zăpăcit, zise că culege *verveine*. *Saffré* îi dădù pe marchiză. Bat aplause, găsesc că-î minunat?!“

.

Sînt „*punctele negre*“ zicea cu haz dl. *Saffré*. Născocirea mea. Toți rideau, bărbații tălmăceau femeilor. Impăratul ținuse un cuvînt în care zisese că la orizontul politic se văd oare care „*puncte negre*.“ Și aceste puncte negre avuse noroc; spiritul Parisului înhățase vorbele, le amestecă și le potrivea în toate. Dl. *Saffré* puse cavalerii la un capăt al salonului, făcîndu-i să întoarne spetele doamnelor cari iewau la celăllt capăt. Pe urmă le poroncî să ridice hainele, așa feliu, ca să-și ascundă ceafa. Acest lucru se făcû în mijlocul unei veselii nebune. Gheboși, cu umerii strinși cu hainele ridicate așa că nu-î acoperea de cît până la talie, cavalerii iewau, ce-î dreptul, îngrozitori. — Nu rideți doamnelor strigă dl. *Saffré*, cu o seriozitate comediosă, orî vă fac să vă puneți și d-voastră rochiile de dantele în cap. Veseliea crescû încă.

„Sînteți *punctele cele negre* zicea dl. *Saffré* acoperiți-vă capul și nu mai arătați de cît spetele, trebuie ca doamnele să nu vadă de cît negru.... Acuma porniți, amestecați-vă unii cu alții, ca să nu vă cunoască. Veseliea iewă la culme. *Punctele negre* îtblau, pare că iewau niște corbî fără cap. Unui domn i se văzû cămeșa și capătul pacheștei. Domnele se rugau, nu mai puteau, Dl. *Saffré* le poroncî să meargă la „*punctele negre*.“ Plecară făcînd vuet cu fuștele. Și fie care apucă cavalerul ce-î veni la mină. Părechile vâlțuiră în rînd.

„Dl. *Saffré* puse pe ducele de Rozan, cu spatele la părete într'un colț al salonului, o doamnă înaintea lui, pe urmă un cavaler spate în spate cu doamna, iewă-și doamnă și un cavaler în față cu iewa și așa în șir părechî. Necuviința de a fi prinse între doi bărbați, răzemat de spetele unuia și avînd înaintele pieptul altuia, înveselea mult pe doamne. Sinul doamnelor atingea clapele fracului, picioarele cavalerilor nu se vedeau din fustele dăntuitoarelor, și cînd din vre-o veselie neașteptată vre-un cap se plecă, mustețele din față trebuia să se ferească pentru a nu împinge lucrul până la sărutare. Un glumeț împinse o leacă, și șirul se strînse, fracurile în-

trară mai adînc în fuste: se auziră țipete mici și risete, ce nu se mai găteau. Baroneasa M. zise: „Da, D-le, mă în-năduși, nu mă strînge așa tare!”

Părû așa de comic, că toți rîdeau cu veselie nebună, șirurile se clătinau, se loveau și se sprijineau unul de altul ca să nu cadă. Dl. *Saffré* bătû din palme, la acest semn toți se întoarseră, cei cariî iewau față în față se luară de talie și începură a vâlțui. Numai ducele de Rozan înturnîndu-se se află cu nasul în părete, toți îl riseră. Fiecare cavaleriû, după ce făcea trei-patru învîrtituri de valț, aruncă dințuitoarea sa în brațele vecinului care-î azvirlea pe a sa. Contesa Vanska di'ntr'o săritură mergea de la pîeptul D-lui *Saffré*, la pîeptul ducelui de Rozan.

Cred că nime nu va zice că descrierea lui Zola iewe prea prea, orî cine a fost la baluri, la nunți și la așa numitele „soarele,” știe bine că lucrurile se petrec mult mai „decoltat” și mai necuviincios de cît atîta.

Sîntem în contra „cugetărilor” nu din principiu, ci fiind că trebuie prea multă știință pentru a nu spune lucruri obișnuite. Totu-și cugetări ca ale lui Spencer nu sînt de desprețuit, fiind-că de la întăiea privire te încredințezi de adevărul lor; iewel zice: „Libertatea cugetărei în religie, liberalismul în politică, cît și abaterea de la modă în îmbrăcăminte sînt semne de spirit neatîrnat.” Și tocmai această lipsă de neatîrnare în cugetare și purtare iewe boala cea mai ascunsă care ține societatea în loc. *Așa am apucat de la părinți* se desrădăcinează, nu iewe cuvînt, dar foarte greu; iewar cît despre *asă face lumea și așa trebuie să fac și iewu*, nici vorbă nu mai remîne ca să poți scoate această idee din capul cui o are. De pildă vor zice mulți: ce nebunie, toată lumea joacă și noi să nu dăntuim, se poate mai mare pretenție orî *purism*. Mai întăiû de toate, celor ce vor judecă așa, ținem să le spunem că nu tot ce scriem avem pretenție orî credință că va fi ascultat, pentru aceasta ar trebuie să ne credem un soiû de geniî impunătoare. Noi arătăm cum stau lucrurile, cum le vedem și înțelegem noi, ne încercăm a le dă

o explicare. Fiind deplin încredințați că, dacă lumea nu se moralizază cu cîte un articol, măcar se mai clatină din cînd în cînd credințele și obiceiurile.

Îe știut că orî ce idee, orî ce lucru, mai întăiū îe cunoscute de adevărat, și numai tîrziū, foarte tîrziū, îe pus în lucrare, așa îe cu societățile, așa cu indivizii; de pildă mulți mai întăiū îerau liberi cugetători și tot împlineau obiceiurile religioase, până ce unii, ajutați poate și de întîmplări, încep a se purtă după, cum le sînt ideile.

Balul după zisa lui Balzac: „*Le cîmpul de luptă al femeilor.*“ Vă întreb ce vrea să zică aceasta de cît că la bal se face o recrutare de femei pentru chestiile sexuale. Orî ce „voal“ ați vroi să aruncați asupra balului, tot nu veți putea ascunde adevăratul lui scop. La bal părinții își duc fetele pentru a-le mărită; îear mai înnainte de aceasta le „dresază“ ca pe niște cai la *manejă*.

Nu se cruță nimic pentru a plăti lecțiile de danț; ca să înețe cum se facă complimente mai bine, cum se miște șoldurile mai fărîmăcatoriū și să știe mai multe polci și figurî de *masur*. La bal femeile, chiar cele mai cinstite, vin ca să culeagă lauri pentru frumuseța lor și pentru aceasta fac orî ce jertfe; îear cochetele nu mai îe vorbă că vin să vîneze. Așa că înn adevăr balul îe un cîmp de luptă, care de care cată să îvingă, și pentru aceasta se înnărmează cu armele știute, adecă: luxul, cochetația și danțul. Fie-care femei arată privitorilor pîeptul și brațele goale pentru ca doritorii să-și facă o idee despre rotunzimea formelor.

Am văzut cît sînt de șic figurile cotilionului. Valțul sîngur îe destul lucru, mai cu samă jucat așa cum învăță *danț-maistrul*; regula îe: cavalerul trebuie să stea drept, nicî de feliū plecat și doamna tot ast-feliū și nu departe unul de altul ci aproape pîept la pîept, și știți bine că asemenea lecții sînt împlinite cu sfințenie. Ce mai lucru minunat și valțul: o are înn brațe pe femei strînsă lîngă pîept cît voește de tare, și la urechi îi poate spune *declarații* cît de multe, ce-î dreptul că loc mai potri-

vit nici se mai poate, căci urechile mamei orî ale bărbatului sînt departe ca să poată auzi, orî cît de lungi ar fi. (Vezi „contradanzul“ d-lui Antinescu).

Dar cadrulul ie o întregă mimică erotică. Figurile de la început încete și liniștite stînd mai mult în *balăntări* și legănări, în prefacere că să părăsesc și în mișcărilor cadențate ale șoldurilor. Ie o întregă artă cum trebuie femeea să ție rochia cu mîna și cum să cochetăresc înaintea cavaleriului. Până la a cincea figură lucrurile se petrec cum am spus în plecaciuni și cochetării, iar la această figură ie un înțeles mai răspicat. Ce voiți, *cavalerul* între două doamne cît nu merge de îngîmfat și de vesel și parcă-și bate joc de cel ce stă singur, de o dată soarta îl părăsește pe iel și-l mîngie pe celălalt, femeile sînt lîngă iel, merge vesel rîzînd de cel ce stă în față-i singur; de odată înse se împacă prin o rotire și iar remîne unul cu una, altul cu alta, un soi de căsnicie în *miniatură*. Vine figura a șesea, la aceasta lucrurile se petrec cu o adevărată nebunie; cele de la început ierau liniștite și trăgănite, ca un feliu de curte platonice și temătoare, aice din contra, capetele sînt aprinse, se galopează și se vâlțuește cu furie nebunească, femeea trece din brațele unuia în ale celuilalt ca o minge în mînele băeților la oină.

Iei bine, ce voiți, am un cap ciudat și nu-mî pot închipui că asemenea petreceri orî eserciții gimnastice cum au unii pretenție a le numi, nu „zărghesc“ puțin pe fetele cele mai serioase. Priviți fata tînără cum se deprinde a trece cu înlesnire și nerușinare din brațele unuia în ale altuia; oare în viața zilnică nu va trece tot așa de ușor de la unul la altul sau bărbatul de la una la alta? Ce să mai zicem de bărbații serioși, matematici, politici, pe cari nu rar îi vezi jucînd cu aceea-și seriozitate cu care ar dezlegă niște probleme.

Poate vor zice mulți că spiritul omenesc nu poate fi tot serios, trebuie să mai destindă coarda ca să nu se rumpă. Nici nu voesc să zic că omul trebuie să facă numai

lucruri serioase, omul trebuie să petreacă și să muncească, așa ie natura lui; dar sînt petreceri și petreceri, unele rele, altele bune, unele folositoare altele dăunătoare și cred că ie în folosul omenirii de a alege pe cele bune. Ierau o petrecere pentru Romanii luptele gladiatorilor, dar ierau omoritoare pentru ațiția oameni și pe privitori îi făcea cruzi ca fiecele; în Spania chiar și a-zî sînt luptele cu taurii. Jocul de cărți ie de asemenea o plăcere, dar oare ie bun, ie folositoriu? Beția ie și ie a plăcere, dar ie stricătoare și organismului și semenilor.

Așa ie și cu jocul, strică și moralicește și iconomiceste, ba alesea te sfirșește și de viața. Strică moralicește, căci deprinde atit pe barbați cit și pe femei a fi schimbători, a se aprinde și a se stinge tot așa de răpede ca și un chibrit. Am auzit adesea fete zicînd: că iubește pe cutare fiind că joacă minunat. Iei bine, oare iubirea luată de pe un asemenea criteriu poate avea vre-o trăinicie? Oare un valț, cîte-va strîngerî de mină tremurătoare, mai niște ochiri rugătoare și o bucățică de curte destoinice a ameți o fată, întemei-vor oare o iubire și căsnicie trăinică?!.

Obiceîurile selbatece se ivesc din cînd în cînd, foarte des lasă chiar urme și acestea se găsesc mai cu seamă în religie orî în întîmplările mai însemnate; de pildă, dacă vom observă puțin, în religia noastră chiar se găsesc urme de canibalism, în obiceîurile evreilor găsim anumite cerimonii unde se întrebuițază sau se întrebuiță cuțitul de pîetră, remășiță de întrebuițarea armelor de pîetră. Jocul și iel ie o remășiță selbatecă din niște timpuri cînd barbații aveau cu femeile niște purtări de tot slobode. Căci, dacă purtările barbaților cu femeile în bal sînt cu totul normale și bune, de ce nu se obișnuesc în viața de toate zilele? De ce cînd bărbații se întîlnesc cu femeile orî cu fetele prietenilor, nu le apucă de talie orî nu le dau cîte o învîrtitură prin casă, orî nu se ieu la bușă ca să facă gimnastică? Ce ipocrizie orî mai bine ce păpușarie! La bal tot înnaintea lunei, a părinților și

a bărbaților ai voie să apuci o femeie de talie să-î numeri bătăile inimei, să-î ții mina ctasuri întregi, iear afară de bal nu: ie, scandal, corupție, compromitere.

Strică icononicește, căci femeia deprinsă cu baluri și cu dulcelele danțului jertfește tot pentru asemenea plăceri. Înainte de toate suferă punga bărbatului, vînză-se iel măcar dracului, dar trebuie să o ducă la bal, pentru ce s'a măritat, doar ca să fie în rînd cu lumea; și știți ușor ie a zice plăcintă, dar cite trebuiesc la iea. Tot așa și cu balul, nu mai mult de cincî litere, dar are după iel un danț lung. Așa rochie de bal decoltată și codată, pantofi, mănuși, flori, dantele, cordele, pudră, dresuri, parfumuri, etc. Te lovește ametală numai înșirîndu-le, dar pe bieții bărbați cumpărînd. Dar măcar au și ieî plăcerea de a-și vedea femeia trecînd din brațele unuia în ale altuia ca un copil drăgălaș și răsfațat. Bărbatul dacă știe a jucă, femeia nu-l împiedecă, poate jucă cu cine-î va plăcea numai cu femeia sa nu; căci ie lucru prostesc, căci de femeia lui i-î acru sufletul, mai trebuie o leacă de schimbare. Copiii încă au de aice partea lor de suferință, căci adesea mama jucăușă îi lasă bolnavi, ba chiar și de țîță pe mina unei slugi proaste și nepăsătoare; căci cînd aude vorba de bal ie în tocmai ca selbatecii cei cariî uită tot la sunetul muziceî. Cit despre cheltueele ce se fac cu fetele ce să mai zic, treaba părinților, fac ori ce sărmanii pentru a le duce la iearmaroc.

Că ie stricătoria organismului nici numai ie îndoeală. Noptile nedormite sînt calea cea mai nemerită ca să te poți atică; dar ce ie de făcut, gustul gimnasticeî ie mare lucru. Dar osteneala obosala jocului unde remîne? Ciți înfierbîntîndu-se jucînd, nu recesc, și se duc înainte de timp din viață? De cite ori auzim cutare a fost la bal, s'a recit și a murit, ori măcar s'a îmbolnăvit pe citeva septămîni. De cite n'am auzit că femeî, măritate, cu copii și cari nu se prea bucură de piept voinic și sănătos, au petrecut nopti întregi jucînd; adesea se întîmplă că adoua-zi stupesc sînge și tot nu se pocăiesc. Ie

oare bine a fi pătimaș pentru niște plăceri cari nu cruță nici sănătate, nici banul agonisit cu greutate și nici nespusa nenorocire de a-și lăsa copiii orfanî de mamă? Se vede destul de des cit ie de costisitoare pentru copii lipsa mamei, și totu-și patima jocului învinge o simțire așa de puternică.

Sofiea Nădejde.

Cum se învață medicina în Iaponia.

Scoatem din „Revue scientifique“ No. 14, 6 Oct. 1883 următoarea bucată despre învățatul medicinei în Iaponia :

„Școală de medicină în limba germană (curs pregătitoriū). Pentru a intra în această școală, trebuie să ai patru-spre-zece ani cel puțin, și două-zeci cel mult. În fie-care an se țin examene de primire, se întreabă din iaponește, din matematici și din nemțește (temă și dictando). Se caută de asemenea sănătatea școlarilor.

„Se urmează cu limba iaponeză, cu cea chinezască; învață foarte bine nemțește, așa că ajung să vorbească și să citească cu ușurință; se învață și ce-vă latinește pentru a înțelege cuvintele tehnice, apoi istoria, matematicile (algebră, geometrie, chiar și trigonometrie), și în sfârșit elemente de chimie, de fizică, de botanică și de zoologie. În fie-care an se fac examene și școlariî ce nu-s în stare să învețe tot ce li se cere sînt îndepărtați din școală, cursul ține cinci ani, dar poate fi și scurtat cu un an sau doi.

„Școala de medicină în limba germană (cursul superior).— După ce a intrat elevul în această școală, urmează cît-va timp cu învățatul științelor începute în cursul pregătitoriū, apoi începe a învăța științele medicale în șirul obișnuit. Zoologia și botanica se studiază în cîte un semestru; fizica și chimia timp de doi ani (patru ceasuri pe săptămînă). Anatomia și histologia țin doi ani. În cele di'ntăiî opt-spre-zece luni, sînt cîte două-spre-zece ceasuri pe săptămînă pentru obiect. În semestrul din urmă sînt cîte șese ceasuri pe săptămînă pentru mînuirea microscopului. Se face și practică și teorie. Fiziologia se învață în două semestre, cîte două-spre-zece ceasuri pe săptămînă în semestrul întâiū și cîte opt-spre-zece într'al doilea. În anul al treilea începe învățarea patologiei (interne și externe), o dată cu materia medicală și toxicologia, cu pregătirea și analizarea medicamentelor;

apoi vine anatomia patologică și clinica. Cei doi ani din urmă se întrebuințază pentru studierea teoretică și practică a boalelor. Lecțiile se fac în sala în care vin bolnavii să ceară consultări și care se află chiar lângă spital așa că se poate trece de la un loc la altul fără pierdere de timp. Se face câte o lecție cu fie-care bolnav. Mai întâiu îl cercetează un elev care arată în scris ce boală are cel ce a venit și cetește nemțește observațiile ce a făcut. Pe urmă se discută diagnostical față cu ceilalți elevi. Sînt cursuri speciale pentru oftalmologie (boale de ochi), ginecologie (boale femecești), boale de creeri. În spital se primesc tot felul de bolnavi.

Toate zidirile trebuitoare pentru învățarea medicinei au fost grupate, pentru școala germană, pe o colină înăuntru unei mari întinderi de pămînt numită Kaga Yashiki. Spitalul, salele pentru cursuri, amfiteatrele pentru disecat, laboratorile pentru toate științele ce se predau, precum și școala de spițerie sînt întrunite la un loc. Tot acolo s'au zidit și locuinți bune pentru elevi, pentru profesorii străini și încă mai iese destul loc slobod.

Programul iese foarte încărcat, cum se poate vedea din cele ce urmează. Un student din anul întâiu, în semestrul al doilea, trebuie să urmeze, pe septămină, patru ceasuri la fizică, patru la chimie, patru la botanică, șese la disecție, șese la histologie, adecă 24 de ceasuri pe septămină. În semestrul al doilea din anul al treilea, are de urmat patru ceasuri la patologia externă, patru la patologia internă și la anatomia patologică, șese la pregătirea medicamentelor, șese la analiză, adecă 26 de ceasuri pe septămină.

Cursul superior ține cinci ani; fie-care an are două semestre: cel de iearnă, care merge de la 1 decembrie până la 31 mai, și cel de vară, de la 1 iunie la 30 noiembrie. La sfirșitul fie-cărui semestru, în noiembrie și în mai, sînt examene. Studentul trebuia să răspundă îndestulătoriu la cea mai mare parte din întrebările ce i se vor pune. Dacă nu reușește, revine de repetează. Dacă pică de patru ori, îl îndepărtează din școală.

După cinci ani, studentul în medicină trebuie, pentru a avea diplomă, să deie încă un examen din toate obiectele, înse nu de o dată. Materiile sînt grupate în mai multe grupe, pentru fiecare se face examen.

„Șirul întâiu de încercări sau examenul No. 1 iese despre anatomie și fiziologie și iese împărțit în patru: despre anatomia teoretică, despre histologie, despre disecție și despre fiziologie. Aceste patru părți ale examenului întâiu le trec la câte-va zile una de alta. Elevii sînt puși în serii de câte patru; ast-feliu

examele pot ținea mai multe luni. Sesiunea începe în februar și poate să se sfârșască în iunie.

„Al doilea serie de încercări, examenul No. 2, iese despre patologia externă și despre boalele de ochi. Examenul iese teoretic și practic. Încercarea practică stă în îngrijirea de un bolnav sub ochii juriului, în luare de note asupra lui și într-o observare scrisă care se dă juriului și de pe care se pune nota.

„Al treilea șir, examenul No. 3, cuprinde patologia internă, ginecologia, nașterile, terapeutică, și se compune din încercări teoretice și practice, ca și la examenul No. 2.

„Cei ce cad la un examen pot fi amânați pe 15 zile sau pe o lună, dar dacă-s amânați de trei ori, îi îndepărtează din școală.

„Prin aceste examene se capătă gradul de doctor I, *Gaku Shi*. Școala germană ține deci opt ani, de obicei.”

Din cele spuse aici și din alte multe amărute în articolul din No. citat al revistei științifice, se vede cu ce strășnicie s'au pus pe lucru Iaponejii și tot odată, luând samă la școalele noastre de medicină, ne prinde jală că sintem în urma Iaponejilor. Noi ne lăudăm că sintem strănepoți ai lui Traian și ne închipuim că la noi iese cu puțință (ca la nime) a avea facultăți de medicină fără profesori fără mijloace de studiu și fără examene aspre. Pușinii profesori buni ce avem se plîng de lipsă de mijloace și (trebuie să mărturisim și acest adevăr foarte trist) de lipsă de elevi destul de înzestrați cu cunoștinți pentru a urma cu folos cursurile facultății, dacă-și vor da osteneală. — A cere numai de cit bacalaureat pentru acei ce vor să urmeze la medicină nu ni se pare drept și folositoriu, dar mare bine ar mai prinde un examen de primă aspru și făcut, după program anume întocmit, asupra materiilor numai de cit trebuitoare celor ce vor să înțeleagă cursurile. În privința profesorilor, am crede că fiind lipsă de oameni competenți în numărul cerut, ar fi bine să fi făcut și noi ca Rușii or ca Iaponejii, adevărat să fi adus profesori buni străini. Ar fi bine să nu se uite că școalele au menire cu totul alta de cit pentru a fi spre căpătueală cutaruiea sau cutăruiea.

Verax.

Gimnaziul Alexandru cel Bun din Iași.

Vorba celuia „Peștele de la cap se împute“ adevărată va fi iese, dar până una alta, pute reu de tot și la

coadă. Poftim și judecați. Avem și noi aici în Iași un gimnaziu, numit *Alexandru cel Bun* *), ori cine își va fi închipuind că acolo se va fi învățînd, reu bine, mult puțin, dar cel puțin în liniștea cuvenită. Vorbă să fie. Dihonia ce a intrat acolo între unii profesori a descoperit lucruri, cari alt-feliu ar fi zăcut cine mai știe cît îngropate și de frumuseța cărora numai norociții elevi s'ar fi bucurat.

Astă vară la examenul trecut s'a iscat neînțelegeri între Dl. Vrînceanu și între Dl. Zahariea din pricină că Dl. Vrînceanu nu voiea să examineze pe elevii „Institutului pedagogic“ și pe alți elevi pregătiți atît în scoale private, cît și a casă. Au urmat depeși pe la ministru și în sfîrșit examenul s'a început. Atunci înse au urmat sfezi înaintea școlarilor între Domniî Vrînceanu, Zahariea și Dospinescu. Acești doi Domni din urmă cereau să nu fie întrebați elevii pregătiți la „Institutul pedagogic“ din toată materia Zoologiei, de pildă, ci numai din partea generală și apoi nu se mulțameau cu notele puse. Dl. Vrînceanu nu voiea să dea nimăruî dreptul de a-î împune cutare sau cutare feliu de examen și anume ce note să puie. Din această discuție s'a ajuns la cuvinte urîte. Se zice că în canțelerie, față cu unii elevi, Dl. Vrînceanu ar fi fost tratat de Dl. Zahariea cum i-a venit la gură.

Altă neînțelegere s'a ivit cu punerea notelor la teze, Dl. Vrînceanu a cerut să aducă Dl. Zahariea tezele de la matematică înaintea conferinței, căci așa cere legea ori poroncile ministrului. Dl. Zahariea n'ar fi voit și, deși tezele nu sau cercetat în conferință, totu-și elevii examinați au fost trecuți din clasă în clasă.—Dl. Vrînceanu a învinovățit pe Dl. Zahariea că a făcut numai un chip de examen, dar nu un examen adevărat, și a ținut că nu-î bine și drept să-și examineze D-sa sîngur scolarii pregătiți tot de D-sa ca profesor al „Institutului pedagogic“ și prin

*) Unii merg așa de departe cu închipuirea că după ce fac cite zece ani studii tot cred ca acest gimnaziu a fost întemeiat de Alexandru cel Bun NR.

urmare că interesat în cauză. Se zice că nici până acum n'au foste tezele date pe mina Direcției.

Cu începutul acestui an școlariu, se zice că s'ar fi trecut cu bulucul elevi cari căzuseră la vre un obiect, dîndu-li-se note cu însemnarea că s'au dat din indulgență!! Se aude că s'ar fi ivit și cereri de a se face aceeași pomană și cu alții și că s'ar fi închiet procese verbale cînd date de tot și carile ar merită, cu drept cuvînt, să vadă lumina zilei.

Acuma în timpurile din urmă, se zice, că s'a dovedit Domnului Director că Dl. Zahariea, care din hasnagii, măgari, porci, etc. nu scoate pe școlari, îi și bate. Adecă, mai reu încă, pune pe unul să tragă palme și să zgîlție de păr pe altul. Așa un oare care *Pirle albă* ar fi avut cînstea de a fi însărcinat cu facerea unei mori în părul lui *Teșcu Vasile* precum și cu trasul a două palme zdrene. Tînărul *Piele albă* și-a împlinit cu sfințenie însărcinarea și Dl. Vrînceanu moșul lui *Teșcu*, cît și părintele acestui elev, au dat jalbe la director și la ministru. Se zice că asemenea bătăi nu ar fi ce-vă rar în clasele D-lui Zahariea și că D-sa ar fi zis în canțelerie că *ast-felîu iese metoda D-sale*.

Nu știm de s'a făcut până acum vre-o cercetare din partea direcției, nu știm ce va hotări Dl. ministru, dar noi din partea noastră am dori o hotărîre ministerială ca să știm dacă metoda D-lui Zahariea iese privită ca bună prin locurile cele de sus. Am voi de asemenea să știm, dacă învinovățirile aduse D-lui Zahariea în alte privinți sînt adevărate și credem că împreună cu noi vor fi toți acei cari doresc ca instrucția dată în școalele noastre să fie ce-vă alta de cît o spoicală. Noi credem că mulți se vor uni cu noi și vor crede că prin ocări, bătăi, sfezi între profesori și alte mijloace pedagogice de această natură nu vom ajunge să avem o tinerime adevărat luminată.

Dăm la lume această întîmplare neplăcută pentru ca să nu mai poată fi treaba făcută mușană, *Vedetot,*

DIN POEZIILE LUÎ EMINESCU.

(urmare.)

Scrisoarea a patra

Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri
Iear în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri
Se înalță în tăcere di'ntre răriștea de brazi
Dînd atîta întunerec solitarului talaz.
Prin ferestrele arcate după geamuri tremur numa
Lungi perdele încreșite cari scînteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește
Muchi de stîncă, virf de arbor iea pe ceriuri zugrăvește
Iear stejarii par o ștrajă de giganți ce-o inconjoară
Resăritul ieî păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Numai lebedele albe cînd plutesc încet din trestii
Domnitoare peste apă, oaspeți liniștei acestei
Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie
Cînd în arcuiri tremurînde, cînd în brazde de văpaie.
Papura se mișcă'n freamăt de al undelor cutrier,
Iear în iearba înflorită somnoros suspin'un grier
Ie atîta vară'n aier, ie atît de dulce zvonul. . . .

Singur numai cavalerul suspinînd privea balconul
Ce'ncărcat ieră cu frunze de îi spînzur' prin ostrețe
Roze roșie de Șiras și liane'n feliu de fețe.
Respirarea cea de ape îl îmbată ca și sara
Peste farmecul naturei dulce-î picură ghitara:

„O arată-mi-te ieară'n haîna lungă de mătasă
„Care pare încărcată de-o pulbere argintoasă.
„Te-ași privi o viață 'ntreagă în cununa ta de raze
„Pe cînd mina ta cea albă părul galbăn îl netează
„Vino! Joacă-te cu mine.... cu norocul mieu.... mi-aruncă
„De la sinul tău cel dulce floarea veștedă de luncă
„Ca pe coardele ghitarei resonînd încet să cîdă. . . .
„Ah! Ie-atît de albă noaptea, par c'ar fi căzut zăpadă.
„Ori în umbra parfumată a bduarului să vin
„Cupido un paj șagalnic va ascunde cu-a lui mină
„Vioritul glob al lampei, mlađioasa mea stăpînă!“

Și uscat foșni mătasa pe podele între glastre
Între rozele de Șiras și hanele albastre
Dintre flori copila rîde și se'nchină peste gratii—
Ca un chip ușor de inger i-arătarea adoratei—
Din balcon i-arunc'o roză și cu minele la gură
Pare că îl dojenește cînd șoptește cu căldură
Apoi iear dispare 'uluntru.... auzi pasuri ce coboară.....
Și ieșind pe ușă iute, ieși s'au prins de subsuoară
Braț de braț pășesc alături..... Le stă bine la o laltă,
Iea frumoasă și iel tinăr, iel innalt și iea innaltă,
Iear din umbra de la maluri se desface-acum la larg
Luntrea cu-ale ieii vîntrele spinzurate de catarg
Și încet inuainteză în lovire de lopeți
Lăgăniud atita farmec și atitea frumuseți.....

Luna ... luna iese'ntreagă, se'nnață iea bălaie
Și din țerm în țerm durează o cărare de văpaie
Ce pe-o răpede 'nmiire de mică unde o așterue
Iea copila cea de aur, visul negurei eterne,
Și cu cît lumina-i dulce tot mai mult se lămurește
Cu-atît valurile apei, cu-atît țermul par'că crește.
Codrul pare tot mai mare, par'că vine mai aproape
De'npreuna cu al lunei disc stăpînitoriu de ape.
Ieară tei cu umbra lată și cu flori până 'n pămînt
În spre apa 'ntunecată lin se scutură de vînt
Peste capul blond al fetei zboară florile și-o plouă.....
Iea se prinde de grumazu-i cu minușele-amîndouă
Și pe spate-și lasă capul: „Mă uimești dacă nu miutai
„Ah! ce fioros de dulce de pe buza ta cuvîntu-i!
„Cît de sus rîdici acuma în gîndirea ta pe o roabă
„Cînd durerea ta din suflet ieste singura-măi podorbă.
„Și cu focul blind din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri
„De îmi pare o poveste de amor din alte vremuri,
„Visurile tale toate, ochiul tău atît de tristu-i
„Cu-a lui umed'adîncime toată mîntea mea o mistui.....
„Dă-mu-i mie ochii negri.... nu privi cu ieși în laturî,
„Căci de noaptea lor cea dulce veșnic n'o să mă mai saturî,
„Așî orbi privind într'înșii.... O ascultă numa'n coace
„Cum la vorbă miî de valuri stau cu stelele proroace,
„Codrii negri aiurează și izvoarele albastre
„Povestesc iele'n de iele numai dragostele noastre
„Și lucefieri ce tremur așă reci prin negri țelini
„Tot pămîntul, locul, cerul..... toate ni-s pietini.....
„Ai putea să lepezi cîrmă și lopețile să lepezi

„După propria lor voie să ne ducă unde răpezi,
„Căci ori-unde numai ieie ar dori ca să ne poarte
„Pretutindenî fericire..... de-i viață, de ie morte“

.
Fantazie, fantazie..... cîud sfutem numai noi singuri
Ce ades mă porți pe lacuri și pe mare și prin criuguri,
Unde ai văzut vr'o dată asto țeri necunoscute?
Cînd se petrecur'aceste? La o mie patru sute?
A-zî n'ai chip în toată voiea în privirea-i să te pierzi
Cum îți vine, cum îți place pe copilă s'o dezmierzi
După gît să-i așezi brațul, gură'n gură, piept la piept
S'o întrebî numai cu ochii: Mă iubești tu? Spune drept?

Ași! abiea ți-ai intins mîna sare ivărul la ușă
Ie un congres de rubedeni, vre un unchiu, vre o mătușă....
Iute capul într'o parte și te uîți în jos zmerit....
Oare nu-î în lumea asta vre-un ungheriü pentru iubit?
Și ca mumii egiptene stau cu toți 'n scaun țapeni
Tu cu mînele 'ncleștate, mai cu degetele drapeni
Mai sucești vre o țigară, numerî fire de „musteți“
Și 'n probleme culinare te încerci a fi isteț.

Sînt sätul de așă vîeață..... nu sorbind a ieî pähare.
Dar mizeriea aceasta, proza asta ie amară
Să sințești cu miî de lacrimi un instinct atît de van
Ce le-abate și la păseri de vre o două ori pe an?
Nu trăiți voi ci-un altul vă inspiră—iel trăiește
Iel cu gura voastră rîde, iel se'ncintă, iel șoptește,
Căci a voastre vieți cu toate sînt ca undele ce curg
Veșnic ieste numai riul; riul ieste Demiurg
Nu simțiți c'amorul vosru ie-un amor străin? Nebuni!
Nu simțiți că'n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?
Nu vedeți c'acea iubire serv'o cauză din natură?
Că ie leagän unor viețe ce semiuțe sînt de ură?
Nu vedeți că risul vosru ie în fiî vosri plîns
Că-i de vină cum că neamul Cain încă nu și-a stîns?
O teatru de păpușe.... zvon de vorbe omenești
Povestesc ca papagalii miî de glume și povești
Fără ca să le priceapă.... După iele un actoriü
Stă de vorbă cu iel însu-și, spune zeci de miî de ori
Ce-a spus veacuri dup'o l'altă ce vor spune veacuri încă
Pän' ce soarele s'o stînge în geunnea cea adîncă.

Ce ? Cînd luna se strecoară pr'între nouri prin pustii
Tu cu lumea ta de gînduri după iewă să te ații ?
Să aluneci pe poleiul de pe ulițele ninse
Să privești prin luciî geamuri la luminele aprinse
Și s'o vezi încunjurată de un roiû de pierde-vară
Cum zimbește tuturoră cu gîndirea iewă ușoară ;
S'auzi zornitul de pîntenî și foșuirile de rochiî
Pe cînd iewă sucesc musteața iewară iewă fac cu ochiî ?
Cînd încheie cu-o privire amoroasele 'nțelegeri
Cu ridicula-ți simțire tu la poarta iewă să degeri ?
Pătimaș și îndărătnic s'o iubești ca un copil,
Cînd iewă-î rece și cu toane ca și luna lui April ?
Înceștînd a tale brațe toată mintea să ți-o pierzi ?
De la creștet la picioare s'o admiri și s'o desmierzi
Ca pe-o marmură de Paros sau o pinză de Corregio
Cînd iewă-î rece și cochetă ? Iești ridicul înțelege-o
Da... visăm odinioară pe acea ce m'ar iubi
Cînd aș stă pierdut pe gînduri peste umăr n'ar privi ;
Ași simți-o că-î aproape, și ar ști c'o înțeleg...
Din sărmana noastră viață am dură roman întreg...
N'o mai caut... Ce să caut ? Le acela-și cîntec vechiû
Setea liniștei eterne care-mî sună în urechi ;
Dar organele-s sfărmate și 'n strigări iregulare
Vechiul cîntec mai străbate cum în nopți izvorul sare.
P'ici pe colo mai străbate cîte-o rază mai curată
D'intr'un „Carmen seculare“ ce-l visai și iewă o dată
Alt-feliû șuera și strigă, scapără și rupt resună
Se îmfing tumultuoase și selbatece pe strună,
Și în gîndu-mî trece vîntul capul arde pustiiit
Ăspru, rece, sună cîntul cel etern neisprăvit....
Unde-s șirurile clare din viață-mî să le spun ?
Ah! organele-s sfărmate și măiestru iewă nebun.

X.

(Va urmă).

Din ce veac să fie graiul din manuscriptul
de la Voroneț.

(urmare).

Dl. Bumbac se mai întemeează și pe lucrările D-lui
Lambrior, zice d-sa. Dl. Lambrior, știînd că pe la 1231,
în Transilvania, iewă un sat Sîmbătel ori Sîmbăta (după

noï *Simbăteți*) care iese scris *Zumbuthel* într'un document latinesc din vremea aceea, a ajuns la închiere că în numele satului rosteau rominii un *î* după *s* și că cel ce a scris latinește, a arătat prin *u* sunetul nostru *î*, cum obișnuesc streinii a zice: *mușă* în loc de *mîșă*, *pune* în loc de *pîne*, *mună* în loc de *mînă*, etc. Dl. Bumbac zice: dacă pe la 1231 ieră în limbă sunetul *î*, atunci manuscriptul de la Voroneț ne înfățoșază o fază mai veche a limbei romine, de vreme ce n'are *î* de cît la începutul cuvintelor ier în lăuntru de loc, ci numai *ă*; și pune data lucrării originale tocmai prin veacul al un-spre-zecelea.

Ieu am arătat în de ajuns că în graiul din manuscript ieră încă de mult *î*, și înlăuntru cuvintelor întocmai ca și acuma. Spre a face înse și mai văzută greșala d-lui Bumbac avem alt fapt. Pe la 1013, spune un scriitoriu bizantin, ieră dincolo de Balcani un sat românesc *Kimpa-longu*. (Hunfalvy. Anspriche der Rumänen pag. 61). Dacă rominii n'ar fi rostit încă de pe atunci *cîmpu*, negreșit că scriitoriu citat n'ar fi pus *kimpa* sau *kimba* cu *i*, știm că și a-zî străinii zic: *chine*, *chimp*, *chind*, *chint* în loc de *cîne*, *cîmp*, *cînd*, *cînt*; deci sunetul *î* făcut din *a* accentuat urmat de *n*, *mp*, *mb*, ieră în limba noastră pe la începutul veacului al un-spre-zecelea, două sute de ani înainte de vremea ce o însemnase dl. Lambrior de pe forma *Zumbuthel*.

Acuma ne așteptăm ca să ne spuie dl. Bumbac că manuscriptul dătează de prin veacul al nouălea și prin urmare cu drept cuvînt din adîncimile veacului de mijloc. În adevăr dacă ar fi cum crede D-sa, adecă dacă pe atunci cînd s'a scris manuscriptul s'ar fi zis *căne*, *cămpu*, etc. apoi negreșit că manuscriptul D-sale, presupunînd ca d-sa că *an* a trecut prin *ăn* înainte de a ajunge la *în*, trebuie să fie cel puțin cu o sută două de ani mai vechi de cît 1013, dacă nu și mai. Se înțelege ușor înse că celelalte forme ce sînt în manuscript ne silesc a nu-l scoate din veacul, al șese-spre-zecelea, cel mult s'ar putea să-l punem pe la sfîrșitul veacului al cincî-spre-zecelea,

Acuma după ce am aflat 1013 că data de la care încoace se află cu siguranță sunetul, *i* să vedem încă de vom putea afla când se începù schimbarea aceasta și prin ce faze a trecut *an* până ce a ajuns *în*. Mai întâi să vedem prin ce fază. Dl. Lambrior a dovedit că *an* a trecut prin faza *on* cu *o* nasal. Dovada a adus'o în chipul următoriu.

În limba romînă au intrat multe cuvinte slave cu *on* nasal și acel *on* s'a prefăcut cu timpul în *în*, exemple: *izbondon*, izbîndă; *zonbru*, zîmbu; *croncina* crîncen; *obloncă*, oblînc; *tonpă*, tîmp; etc. (vezi *Convorbiri literare* No. 4 an. XV. 1881 și *Romania* citată în „*Contemporanul*“ anul întâi) Vedem că *on* nasal cu *o* accentuat s'a confundat cu *an* și că amîndouă grupele au ajuns la *în*. Cum ar fi fost cu putință asemenea lucru, dacă în grupa *an* n'ar fi fost pe vremea cînd au intrat cuvintele citate în limbă, *an* rostit aproape ca *on* din cuvintele slave? Ieste o lege, că limbele nu-și împrumută sunete și îmfățoșază sunetele streine prin cele mai asemănătoare dintre cele ce au. Faptul îl vedem la străinii cari încep a vorbi românește cum ne îmfățoșază pe *i* prin *u* sau *i*, pe *ă* prin *o*, etc. Ieste știut cum nemții neavînd *j* în limbă îl rostesc ș, romîni de asemenea neavînd în limbă vocale nasalizate nu pot rosti pe cele franțuzești și înlocuiesc pe *on* nasal din *bon* prin *on* românesc zicînd *bon*. Prin urmare dacă romîni n'ar fi avut *on* nasal pe vremea cînd au primit în limbă cuvintele slave citate mai sus, ar fi înlocuit pe *on* nasal prin *on* nenasal și atunci cuvinte ca *izbondon* s'ar fi confundat cu *bonă*, *pone* (ponit), *pomo*, etc. și s'ar fi prefăcut cu timpul în *izbundă*, *tump*. *cruncin*, etc. ori ar fi neschimbate. Dar în loc să se confunde cu cuvintele ce aveau *on* nenasal s'au confundat cu cele ce avuse *an*, deci *an* trebuie să fi ajuns pe atunci la un sunet foarte asemănătoriu cu *on* din elementelor slavice citate.

Îl. Bumbac în zadar se silește a se suci ba încoace ba în colod, nu-î vina nimăruî dacă d-sa nu știe încă că se

cetea în limba slavă veche *on* nasal și că acest *an* s'a păstrat până acuma la poloni, cari-l scriu cu *a* însemnat de desupt cu un unghiū, un feliū de alfa cu iota subscris. Mă mîer cum de nu știe dl. Bumbac asemenea lucruri elementare. Pentru a se încredința de adevăr îl rugăm să citească *A. Leskien Handbuch der Albulgarischen Sprache* p. 4 (citată de dl. Lambrior în „Convorbiri literare“), sau în *Monumenta Poloniae historica* de *Aug. Bilowski* *Lwów* vol. I 1864 la pagina 543 și 544 unde va vedea dovezi că chiar în cronică lui Nestor κ trebuie de cetit *on* nasal.

Altă dovadă pentru ființarea fazei *on* între *ân* și *în* este întrebuintarea semnelor κ și \uparrow pentru *î*. Se vede că romînii au luat alfabetul chirilic pe cînd *an* nu ajunsese încă la *în* ce se află tocmai în faza *on* și de aceea au luat pe κ și au scris cu dînsul acest sunet întocmai ca și slavii. Mai tîrziu acest semn κ s'a tot scurtat, cînd se întrebuintă la începutul cuvintelor, și a ajuns la \uparrow . Ideea d-lui Hîjdău și a altora cari-și închipuie că \uparrow s'a făcut din *î* ori din *i* cu un *n* deasupra este greșită. Fonetica romînească ne arată că nici odată n'a fost *in* în cuvintele ca: *în*, *între*, *îmflu*, *împărat*, *îmbļu* *înger*, ci ori *a* chiar din latinește (amblo, anema, angelo, etc.) ori *e* și apoi *a* făcut din *e* (emperato, amperato; emflare, amflare, etc.) și prin urmare n'a avut cum să se facă \uparrow din *î* sau *IN*. (Ideea că \uparrow s'a făcut din κ este a lui Miklosich, dovezi fonetice a adus dl. Lambrior).

Dl. Bumbac zice că dl. Lambrior a crezut întocmai ca d-sa, deosebire numai că sunetului premergătoriū lui *î* i-a zis κ -on?! Pentru ca să se tămăduască dl. Bumbac de această închipuire, n'are de cît să cetească în „Convorbiri literare“ la locul citat și va vedea că dl. Lambrior a scris cu tot dinadînsul că *an* a trecut prin *on* nasal și tot o dată să vadă la locurile la cari l'am trimes dovezi că κ se cetea *on*. Dl. Bumbac, înse ne spune că romînii au luat cuvintele slave cu κ (care după d-sa se cetea *î*) și le-au păstrat și în scris așa cum ierau, cu alte cuvînte d-sa crede că slavii vechi aveau un *î* pe care-l scrieau

cu *κ*. Păcat că nime nu-l va crede înse. Mai frumos iese încă, când ne spune că „Slavii moderni l’au schimbat pre vechiul slav ic *κ* foarte feliurit, dar *nică una* dintre semințiile lor nu l’au schimbat în *on*, *cel puțin în scriere nu!* Așa de ex: a devenit vechiul slav ic „*мѣка*“ la poloni *męka* (fărină) — la ruteni *мѣка*, — la vechi: *mouka*, etc. va să zică: *α*, *u* și *ou* dar *nicăieri on*.“

Dl. Bumbac uită numai că *α* la poloni se citește *on* nasal prin urmare ca în slavona veche și ne subliniează prea prețioasa D-sale idee că *κ* nu s’a schimbat cel puțin în scriere în *on*! Ce are a face scripca cu iepurele? Despre *român*, ne spune D-sa fără nici o dovadă, că *a* trecut prin fazele: *romenu*, *romănu*, *romînă*. Și aice iese la iveală boala D-lui Bumbac și a multor filologi, uită că în asemenea caz ar fi trebuit să treacă și *pagano*, *campo*, etc. prin *pageno*, *cempo* sau *pagheno*, *chempo*, că *e* pentru a se preface în *i* are nevoie de anumite condiții adică: *să aibă înaintea o labială, după dînsul uu n, iar în silaba următoare să nu fie e sau i*. Dacă s’ar fi ajuns la *pagheno*, *chempo*, *lenă*, etc. nici o dată n’am mai fi avut forme cu *i* ci în cele mai multe am fi căpătat *i* și numai unde iera labialele trebuitoare, s’ar fi ajuns la *i*. Dar ce-i pasă D lui Bumbac de niște lucruri așa de neînsemnate ca legile fonetice? Nu vă ajunge când vă spune că așa i-a suflat D-sale duhul sfînt? Se mai încearcă Dl. Bumbac a se sprijini pe fiziologie. Greșală D-le Bumbac! *Fiziologicește toate schimbările sînt cu puțință*, noi trebuie să cercetăm altfeliu, cu mijloacele noastre speciale, legile fonetice și numai rar ne putem sprijini pe fiziologie. Noi trebuie să aflăm cum s’au petrecut lucrurile în limba romînă, iar nu cum ar fi putut să se prefacă. Bun lucru iese și fiziologia, dar cu mare băgare de samă trebuie să ne apropiem de dînsa.

Despre timpul când va fi început prefacerea grupei *ân* știm mai întăiu că apucaseră a întră în limbă cuvintele slave *jupan*, *smentana*, *stana* și *stopan*, de vreme ce le vedem că *ân* dintr’însele a avut aceea-și soartă ca *ân* din elemen-

tele latine. Dacă în cuvinte ca *romano*, *pagano*, *lanam*, *canto*, etc. *an* ar fi fost pornit spre *on*, firește că ar fi ramas neschimbat în cele slave citate mai sus; dar fiind că s'a prefăcut și într'insele, știm cu bună samă că rominii ziceau încă *romano*, *pagano*, *canto*, pe vremea cînd au împrumutat de la slavii cuvintele de mai sus. Slavii înse au venit în peninsula balcanică prin veacul al șeselea, al șeptelea și mai punînd un timp pentru ca să ajungă a se deprinde cu dinșii și a le luă cuvinte, putem zice că cuvintele slave citate vor fi fost în limbă de prin veacul al optulea. Prin veacul al zecelea, cînd au primit pe cît se pare și rominii alfabetul chirilic, *an* ieră în faza *on* cum am arătat mai sus. În veacul al XI-lea cum dovedește forma *kimpa longu*, *on* trecuse în *in*. Sigur pentru tot deauna remîne că *an* a trecut prin *on* la *in* după năvălirea slavilor și înaintea de începutul veacului al XI-lea, adică în timpul cuprins de la veacul al șeptelea până la al unsprezecelea.

În alte numere voiî cercetă schimbarea lui *n* în *r* în graul din manuscris și în dialectul mähăcean.

(Va urmă).

I. Nădejde.

Despre electricitate.

Electricitatea a ajuns acuma la modă și iese de crezut că în curînd va luă locul aburului, credem de folos a dà oare-cari lămuriri asupra fenomenelor numite electrice și asupra celor din urmă descoperiri în privința lor. Cetitorii noștri fiind de tot felii, unii cu învățatură multă alții cu puțină, noi pe lingă că vom atinge și lucruri cunoscute numai de specialiștii vom luă lucrul de la capăt pentru a putea face acest șir de articole înțeles de toți cei ce știu a ceti și au o leacă de cultură. Sfătuim 1 e cetitorii cariî acuma pentru întăiea oară cetesc despre electricitate să facă experiențele descrise de noi pe cît le va fi cu putință. Fără mare chaltueală ori-cine poate face

destule experiențe pentru a cunoaște fenomenele cele mai însemnate atât electrice cât și magnetice și ast-feliu pregătit poate ajunge să înțeleagă pricinile acestor fenomene și să-și facă idee de descoperirile despre cari se vorbește prin ziare, precum luminatul electric cu lampa lui Edison, aducerea puterii pricinuite prin căderea unei cascade, etc. până în lăuntrul orașelor prin mașini anume făcute, etc.

Pentru mai multe experienți mă iew după cartea lui *Gaston Tissandier, Les récréations scientifique ou l'enseignement par les jeux.* Paris 1881.

Frecăm o bucăta de ceară de pecetluit cu postav și vedem că trage bucățele mici de hirtie, bucățele mici de plută și alte lucruri ușoare de cari o apropiem. Dacă frecăm o bucată de sticlă vedem acela-și lucru, tot astfel și cu o țigaretă de chihlimbăriu. Ceî vechi cunoșteau această însușire a chihlimbării, dar nu și-au dat oste-neală de a cercetă mai departe, s'au mulțămît să creadă c' chihlimbării frecat se încălzește, se înzestrează cu viea ă și trage, soarbe la sine lucrurile ușoare. Thales un filosof grec din Milet pe la 600 înaintea de Hristos, cunoștea însușirea descrisă a chihlimbării. Numele *electricitate* vine de la grecește *ἤλεκτρον* chihlimbării. Până în veacul al șese-spre-zecelea știința despre fenomenele electrice a ramas pe loc, de abiea se mai descoperise încă un corp care are însușiri electrice anume un feliu de pîeatră de cărbune (jais sau jayet). Nimăruî nu-i venea în gând să cerce de nu se vor vedea acelea-și fenomene și la alte corpuri, nici ce putere nemărginită avea să capete omul cercetînd lucruri cari se păreau mai mult niște jucării! Fenomenul în sine trebuie să fi fost cunoscut și la popoarele cele mai selbatece, cum dovedește un fapt citat de Humboldt. Acest învățat în timpul călătoriilor sale în America, a văzut, nu fără mîerare, niște copii de selbatici și anume de selbatici dintre cei mai degrađați, cum se jucau frecînd tare niște grăunțe late și netede și apoi

apropiindu-le de lucruri ușoare spre a le trage *). Se pare chiar ca arca legii de care se vorbește în biblie să fi fost o mașină electrică, dar despre acestea va veni vorba mai încolò.

Iată o experiență asupra electricității, ușor de făcut și prin ajutorul căreia putem căpata scintei lungi până la doi centimetri. Luăm o coală de hirtie de desen groasă și mare; o încălzim tare și o punem pe o masă de lemn uscată. Frecăm cu mâna, ieară-și uscată, coala de hirtie până ce vedem că s'a lipit de masă; în loc de a o frecă cu mâna putem se o frecăm cu o bucată de stofă de lână. Punem o legătură de chei în mijlocul coalei, pe care o ridicăm apucînd'o de două colțuri. Dacă apropiem acuma cine-va degetul de legătura de chei, iese o scintee strălucitoare. Hirtiea s'a electrizat apoi electricitatea a trecut pe chei și cînd am apropiet degetul de dinsele s'a făcut scintee **). Dacă luăm un băț mare de sticlă sau chiar și o țevie cum se găsesc pe la sticlării și-l frecăm bine cu o bucată pe piele auzim păriituri electrice și dacă-î întunec vedem și scintei, dacă apropiem bastonul frecat de obraz sau de mină simțim parcă s'ar pune pe partea aceea o pînză de paingîn, după ce împlăm cu mină peste toată suprafața corpului frecat se trec însușirile electrice de cari am vorbit ***).

Iată cum se poate face o mașină electrică numită, *electrofor*, adecă purtătoriu de electricitate.

Luăm o tablă de fier acoperită peste tot cu lac, lungă de trei sau patru laturi de mină; tăiem o foaie de hirtie groasă de cea de zăhar și facem dintr'insa o bucată care să acopere în totul partea cea dreaptă a tablei. Îi lipim două bucățele de hirtie cu ceară roșă pentru ca s'o putem ridică ușor de dinsele de pe tablă. Tablăua o punem pe cite-va păhare uscate și mașina-î

*) Cite-va fapte și acest din urmă s'au luat din *Daguin. Traité élémentaire de physique* T. III pag. 94

***) Experiența este desprisă în „Recreations scientifiques“ la pag. 22.

***) *Daguin* loc. cit. pag. 93.

gata. Iată acum cum se lucrează cu dînsa. Încălzim hîrtia cea de zăhar deasupra unui foc zdravîn; trebuie s'o încălzim mult, pentru ca hîrtia să fie uscată bine și cît se poate de fierbinte peste tot. După aceasta o punem răpede pe o masă de lemn o frecăm tare cu o perie de strae uscată și aspră. Punem hîrtia pe tablă, atîngem tablăua cu degetul și apoi ridicăm hîrtia în sus de urechile ce i le-am lipit. Dacă acum apropiem cine-va degetul de tablă, va ieși o scîntee. Punem hîrtia îear pe tablă, fără să o mai uscăm și fără să o mai frecăm, atîngem cu degetul tablăua, ridicăm hîrtia și îeară-și putem scoate o scîntee din tablă și tot așa până de șapte sau opt ori. *)

Mai îată și altă mașină electrică, o putem face cu un păhar, cu haliciuri și cu o linguriță. Iată cum, împlăm aproape de tot păharul cu halciuri, împlintăm o linguriță în haliciuri și ținem păharul în mîna de fund. Mașina-î gata, remîne s'o încărcăm. Pentru aceasta ținînd păharul în mîna îl vom apropia de tablăua electroforului după ce vom fi ridicat hîrtia cum am spus mai sus, scînteea va țîșni atunci între linguriță și între tăblă. Repetăm acela-și lucru de mai multe ori mașina se încarcă și avem o *butelie de Leyda* (așa se numește). Apropiînd degetul de linguriță vom scoate o scîntee puternică.

După aceste experienți ne remîne să mai facum încă cîte-va mai mici pentru a ne formă ideî mai lămurite despre felul electricității. Pentru aceasta ne trebuie un pendul electric, foarte ușor de făcut. Luăm un bețișor de stecleă ori o țevie, subțire o înfierbîntăm aproape de un capăt la flacără de spirt cu băgare de samă să nu plesnească, tot purtînd'o prin flacără în coace și în coló și tot sucînd'o, până ce simțim că s'a muîat, o îndoim încetișor apoi o lăsăm să se recească. Împlintînd țevia cu partea cea neîndoită într'o bucată de lemn de pildă, le-

*) „*Récréations scientifiques*“ pag. 24.

găm un fir de ață sau mai bine de mătasă de partea îndoită, și, de capătul de jos, prindem o bombiță tăietă dintr'un dop de plută și netezită cît se poate de bine.

Cu ajutoruîl pendulului aflăm că sînt două felii de electricitate. Dacă frecăm un baston de sticlă și-l apropiem de bombița pendulului vedem că o atrage și după ce s'a lipit de dînsul o împinge, dacă tot împlăm cu sticla electrizată după bombiță ne năcăjim degeaba că iewa tot fuge. Dacă apropiem înse o bucată de rîșină frecată de bombița care iewe împinsă de sticlă, vedem că în loc să fugă se apropie; cu alte cuvinte rîșina trage ceea ce sticla împinge. — Dacă începem experiența cu un pendul, chîiar de la început înse cu bucată de rîșină, se petrec lucrurile în tocmai ca și cu sticla, adecă rîșina trage bombița apoi o împinge; iewar sticla apropietă de bombiță o trage. Din aceste fapte ușor de văzut urmează că sînt două felii de electricitate: stecloasă și rîșinoasă. Toate celelalte corpuri se electrizază orî ca rîșina orî ca sticla. — Măi ținînd samă de faptul că bombița lipindu-se de sticlă sau de rîșiuă se electrizază ca și dînsa prin urmare că *electricitățile de acela-și felii se atrag, cele de felii deosebit se împing*. Partea din urmă a legii se scoate de acolò că vedem cum bombița respinsă de sticlă iewe atrasă de rîșină și cea respinsă de rîșină iewe atrasă de sticlă.

Alt fapt însemnat iewe că *toate corpurile se pot electriza* și nu numai unele cum se credea de la început. Așă dacă vom luă încă o bucată de fier și o vom frecă nu vom putea să vedem atrăgînd bucățele de hîrtie și alte lucruri ușoare; înse dacă vom ținea bucată pe fier cu o bucată de sticlă, de pildă dacă vom vîri-o în gîtul unui șip și apoi o vom frecă cu o bucată de mătasă sau chîiar de postav uscat, vom vedea că fierul se va electriza și va atrage bucățele de hîrtie sau bombița pendulului ca și sticla. Am spus că dacă voim să deselectrizăm o bucată de sticlă sau de rîșină trebuie să punem mina peste toată suprafața iewi, pentru a deselectriza înse o bucată

de fier ajunge să o atingem numai într'un loc cu degetul. De aici urmează că sînt corpuri pe cari electricitatea șede oare-și cum în loc și nu se pierde de cît unde o atingem, iar altele de pe care se pierde electricitatea, dacă îi atingem undevă. Pe unii se mișcă ușor electricitatea, pe alții nu. Cei dintăiū sînt buni conducători de electricitate și ceialalții rei. Fierul și în general toate metalele sînt bune conducătoare și trupul nostru fiind și iel bun conducătoriū de aceea se scurge electricitatea de pe fier cînd îl frecăm ținîndu-l cu mîna; dacă din potrivă îl ținem cu mătasă sau cu sticlă, electricitatea nu poate trece prin aceste materii rele conducătoare și remîne pe fier.
(va urmă). I. Nădejde.

Pentru Dl. Lucescu.

În No. 14 al „Revistei Științifice franceze“ se află într'o notă la articolul lui Dallet despre astronomie, iată ce zice: „Doctorul Lescarbault, medic învățat de la Orogères, care cu instrumente foarte simple, observă două zeci de ani își găsi resplata muncii sale, în descoperirea planetei Vulcan, pentru care primi și decorație...“ Așă dar Dallet și acuma tot nu a lepădat pe Vulcan, d'apoi *ieu* la 1881 ?

I. Nădejde.

Privim ca abouați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Cîte-va gîndiri asupra faptelor omenești.

(sfîrșit).

Am vorbit de fapte rele. — Ce însemnează înse faptă rea și faptă bună? Ce însemnează drept și nedrept? Au oare aceste vorbe o temelie bine așezată, orî sint numai niște vorbe, cari nu au nici o legătură cu ce-vă real? — Trebuie să căutăm a lămuri aceasta, cu atît mai mult cu cît mulți cred că fac mare lucru, susținînd că *drept* și *nedrept*, *bun* și *reu* nu se află în lume; că prin urmare degeaba se mai caută în lume *binele*, degeaba se încearcă unii a așeză societatea pe *temeliî drepte*!

Dacă privim o faptă omenească ca un fenomen fără să gîndim că iese făcută de un om ce face parte din societate, de sigur că nu vom găsi vre o deosebire între o faptă bună și o faptă rea. Tot o mișcare a particulelor de materie iese și una și alta; așa da^ș din acest punct de vedere tot aceea iese a sfîrmă cu o lovitură o pîeatră orî capul unui om; tot aceea a lucră ce-vă cinstit, orî a necăji la spargerea unei lăzi străine, etc. — Deci iese un lucru foarte ușor de înțeles că *binele*, *dreptul*, etc. n'au ființă într'un chip absolut și nu-î o dovadă de pătrundere filosofică a susținea asemenea lucruri. Dar a pretinde că tot așa iese și pentru societatea omenească, nu numai că nu-î dovadă de mare pătrundere, ci din contra iese cea mai greșită generalizare, o deplină necunoaștere de ceea ce însemnează *societate*.

Din cele zise urmează că faptele omenești luate ca sim-

ple fenomene nu pot fi deosebite în privința valorii. — Reține de dovedit că nu tot așa iese, cînd îi vorba de societate.

Societatea iese în sine ce-vă *egoist*. — Căci în adevăr pentru ce se formează o societate? — Pentru a putea dură mai mult, pentru a se putea opune mai ușor pricinelor stricătoare. *) — O societate nu găsește *reu* de a nemici pe altele, numai ca să poată iesa dură, și în această luptă ori ce mijloc se întrebuintază; aice în adevăr se potrivește zicerea: „*scopul ieseartă mijloacele*.” În această privință de sigur că nu vom pretinde moralitate!

Societățile sînt în luptă crîncenă și nici nu se poate să fie alt-feliu. — Cine n'ar rîde de acela care ar strigă în contra mijlocului barbar de a omori prin otravă organisme care produc frigurile? Acel care ar găsi un mijloc, ori cît de crud, de a nemici germenii carei produc anghina ar fi neuitat ca bine-făcătoriu al omenirii, iar de acele organisme ar fi socotit (dacă ar putea iese face aceasta) ca ființa cea mai crudă, și în adevăr acel om ar fi *bun* pentru societatea omenească și *reu* pentru cealaltă societate.

Deci *binele* și *reul*, *dreptul* și *nedreptul*, sînt cu totul *relative*.

Dacă cercetăm înse lucrurile înlăuntrul societății, găsim mijlocul de a deosebi binele și reul, dreptul și nedreptul. — Ceea ce ajută la păstrarea societății, iese *bun*; ceea ce împiedică aceasta iese *reu*. — Fiind-că societatea tinde a dură cît mai mult, **) trebuie cercetate cu luare

*) Nu vorbim aice despre chipul cum s'a ajuns la formarea deosebitelor feluri de societăți, carele au fost pricinile conducătoare la acest feliu de grupare a materiei; judecăm un fapt săvîrsit. — Nu zicem că societatea se formează de o dată cu scop; încetul cu încetul se ajunge la formarea societății și apoi se vede și scopul.

**) Chiar și acei cari zic că nu le pasă de va dură sau nu societatea, tot țin la aceasta de vreme ce chiar pe dînșii singuri se păstrează și ieseau parte la folgasele societății. Un asemenea om cînd zice că nu ține ca să fie sau să nu fie societate, vorbește numai ca să vorbească, fără ca faptele să se potrivească cu vorbele.

a minte toate cele ce se potrivesc cu acest scop, pentru ca să se facă, dîndu-le nume de *fapte bune, drepte, morale*; de asemenea trebuie de înlăturat lucrurile contrarii, numindu-le *fapte rele, nedrepte, nemorale*. *)

Iată cum din interesul societății urmează împărțirea faptelor omenești.

Din această pricină *morala materialistă* are o temelie mult mai statornică de cît orî ce altă morală. — Morala întemeiată pe D-zeu cade îndată ce se dovedește ne-ființa lui; singură morală materialistă va dura cît și societatea, căci singură ăa urmează din natura lucrurilor, singură ăa ăeste întemeiată științific pe cercetarea lumii și a fenomenelor ce se produc în ăea. — Orî ce ar zice *teștiș*, morală materialistă ăeste și mai sigură și mai înaltă de cît a lor. Nu se face *metafizică*, nu se primește ca dovedit ceea ce nu ăeste, se cercetează lucrurile, mersul lor și apoi în chip foarte simplu și adevărat se arată ce urmează din fapte, ăear nu din închipuirî.

Să privim acuma faptele omenești din alt punct de vedere. Ieste oare cu puțință să sporească puterile cari se află în lume! De sigur că nu. — Am spus mai în urmă că în lume nu se află de cît *materie în mișcare și gol nemărginit*; puterile nu sînt de cît felurite mișcările materiei. Apoi socotind materia ca mărginită (cel puțin grupa din care facem parte) și cîtimea de mișcare de asemenea neputînd fi alt feliu de cît tot mărginită, de sigur că și suma de puteri trebuie să fie mărginită; așa dar numai felitul puterilor poate să se schimbe, ca să avem mai mult una sau alta, dar cîtimea totală de mișcare și prin urmare de puteri, ăeste aceea-și.

Din cele zise urmează că nu trebuie să așteptăm puteri nouă ca să facă mersul societății cătră scopul său mai ușor, tot acelea-și puteri și în aceea-și cîtime, cum

*) Se înțelege ca aice nu vorbim despre chipul cum se ajunge mai bine la scopul omeneșii, nici cum se potrivește *binele individual* cu *binele social*.

sînt de un timp nemărginit, lucrează la mersul societății numai chipul de întrebuițare se poate schimba. Aice găsim cheea organizărilor sociale. — Nu-î vorba de a mări puterile, ci de a ști a le întrebuița! — Puterile sînt și ar putea să fie societatea de zece și de o sută de ori mai fericită și mai înaintată tot cu aceste puteri, numai cît alt-feliu întrebuițate. — Așă să nu creadă cine-vă că în societatea din timpurile noastre nu se întrebuițază destule puteri; se întrebuițază multe dar fără folos și tot meșteșugul iese de a vedea cum ar putea fi cît se poate mai folositoare. — Un bancheriū de ex. cheltuește o sumă foarte mare de putere pentru a face un lucru nefolositoriū, face o treabă care n'ar trebui să fie; ar fi o mare nedreptate să i se zică că nu muncește! Muncește, dar muncește reu! De sigur că dacă ar întrebuița alt feliu cîtimea de mișcare pe care o are, ar putea să facă lucruri mult mai de samă. — Nu-î nimene ca să nu cheltuească destulă mișcare pentru a face fapte de samă; reul iese numai într'aceea că cheltuește fără folos. — Chiar și acela care își țirîe picioarele a lene pe toate ulițele, nefăcînd nemică folositoriū, tot cheltuește destulă mișcare pentru a face fapte dacă nu mari, cel puțin mijlocii.

Întemeindu-ne pe cele zise mai sus, putem scoate urmarea că: *acea organizare socială iese mai de samă, care dă cît se poate mai multe prilejuri de a face fapte bune și cît se poate mai puține de a face rele.* — Și pentru a opri faptele rele să nu creadă cine-vă că tot meșteșugul stă întru a le descoperi și apoi a pedepsi pe făptuitoriū! Ușor ar fi dacă s'ar cere numai atita!*) Și din nefericire mai numai atita se facea până acuma! Cu atita mai puțin se pot opri faptele rele numai prin pedepse, cînd le-

*) Mulți (mai ales juriști) cred aceasta, căci necontentit strigă că pentru moralizarea societății, trebuie de pedepsit pe vinovați cu cea mai mare asprime și își fac o laudă de a pedepsi cu aceeași asprime pe acel care fură o pine spărgînd un geam ca și pe un tălhariū mai mare.

gile sînt cum le avem astă-zî, în cît chiar sub apăsarea lor, se pot face faptele cele mai rușinoase și jupiturile cele mai mari. — *Pentru a oprî faptele rele trebuie să stăr-pim pricinele lor.* — Degeaba veți tăiea capetele ucigașilor (vorbim cătră acei cari susțin pedeapsa cu moarte), vă osteniți brațele în zădar mișcînd ghilotina și cărînd trupurile moarte! Alții vor veni în loc și încă mai numeroși! Faceți în tocmai ca și cum vroind a stărpi un copac nefolositoriu, nu l'ați scoate din rădăcină, ci i-ați tăiea numai parte din ramuri; de sigur că crengile vor crește mai multe și mai tari! — Sfirșiți pricina reului, căci iewe rădăcina, făptuitorii nu sînt de cît ramurile! Până ce nu va încetă sărăciea cea îngrozitoare, cît timp copiii cei mai mulți vor crește ca buruienele fără nici o îngrijire, ba chiar mai reu de cît buruienele, căci ieweau macar hrană; cît timp bătrînii fără vlagă, sau oameni storși înnainte de vreme prin deprinderi, se vor însură cu fete tinere cu inima de petecă, carile pentru o rochie de mătăsă, o pană de struț sau pentru un piano, se mînjesc în cel mai greșos glod; cît vor fi asemenea lucruri, să nu vă așteptați la urmări bune!

Dar, va zice cine-vă, până ce vor încetă toate aceste pricini va trece mult, ce să facem cu făcătorii de rele? — De sigur că să-i oprim de a face reu, nu tăindu-le capetele, dar scoțîndu-i din mijlocul societăței, păzîndu-i și căutînd a scoate de la dînșii măcar ce-vă folos pentru societate.

Ca să arătăm că a pedepsi faptele numai, fără a stărpi pricina lor, nu folosește mai nemic, să cercetăm unul din relele cele mai mari ale societăței de astă-zî: *prostituția* (patentată sau nepatentată). — Se pot face asupra iewi orî cite legi veți vroi și tot nu va încetă; facă-se o poliție de moravuri orî cît de aspră, în zădar, căci prostituția are rădăcinii prinse bine în sinul societăței. Iea nu va încetă de cît prin o creștere cum trebuie a fetelor și a băieților, prin asigurarea mijloacelor de traiu orî cui muncește o muncă potrivită cu destoinicia sa,

prin încetarea puținței de a cumpără prin bani orî și ce, prin măsuri care vor face să numai fie oameni, cariî, nemuncind nemic, au mai mult de cît le trebuie ca să trăiească și întrebuințază prisosul pentru a cumpără cînstea și munca celor cariî n'au ce mîncă *).

După chipul cum am atins această chestie, cred că am mîntuit tot ce aveam de zis asupra ieî. — Alta dată poate să mai cercetăm vre o parte atinsa prea în scurt. — Sînt gata a desvâlî și a susține cele ce am zis, cînd s'ar găsi cine-vă să mă combată.

G. N.

Despre chipul cum se poartă cu copiii și cu tinerii popoarele selbatece.

(urmare.)

III

La popoarele africane aflăm tot așa chinuri la timpul cînd copiii încep a se face oameni, la vrîsta „pubertatei“ cum se zice, deosebire de popoarele americane iese că chinurile au luat o formă hotărîtă un feliu de scopire pe jumătate pentru băieți. Și astfelî se întămplă adesea că cel scopit moare. Chiar dacă scapă tot s'a jertfit în locul trupului întreg, o parte însemnată. La Hotentoți iese cîte un bătrîn anume cu acest meșteșug și întrebuințază un cuțit obișnuit înse bine ascuțit și scopirea se face la copii cu vrîsta între 8 și 18 ani. După „operație“ se tirie băietul într'o colibă anume făcută pentru dînsul, rudele petrec ospătîndu-se. Hotentoții cei săraci dau pe copii lor la această jumătate de scopire tocmai după ce ajung la vrîsta de 18 ani, pentru ca *la întîmplare să moară*, să nu remie păgubași de cheltuele cel puțin. Pentru ca să fie primiți cu totul între bărbați mai trebuie și altă „cerimonie“; cel mai bătrîn adună pe toți bărbați din *cral* (sat) și-i întrebă dacă li-i cu voie să primească între dînșii pe tinărul cutare, apoi merge de spuue băietanului că de atunci încolo nu mai iese datoriu să asculte de mă-sa.

*) Trebuie de ținut înse samă și de boalele care împing la prostituție. — Acestea vor încetă mai greu, dar tot vor încetă, neavînd atîta prilej de a se întări și nefiind atîtea pricinî ca să se producă; căci și aceste boale au pricinî în parte cunoscute și în parte necunoscute și cari se pot stărpl.

La Cafri se face astfel de scopire o dată la toți băieții ce au ajuns la vîrsta cuvenită, de obicei o dată cu un fiu al șefului care a ajuns la vîrsta cerută. Toți băieții, ce sînt de aceeași vîrstă cu dînsul sau ce-vă mai mari, se adună la un loc de șef. Îi trimat într'o colibă făcută anume pentru acest scop, în care traiesc un timp împreună, și îngrijesc de o turmă de vaci, din al cărui lapte se hrănesc. În sfîrșit îi scopește. „Pun băieții unul după altul cu fața în sus, îi țiu zdravau de mîni și de picioare, un barbat tare li se pune pe pîept, iar omul anume însărcinat cu asemenea treabă îi scopește cu o hasagaie ascuțită . . . apoi pun la rîni niște buruiene tămăduitoare . . . și le leagă. Nu dau voie să se facă coajă pe rană și băieții trebuie să tot le rupă neîncetat, cu chipul acesta se lungește tămăduirea foarte mult și ține până la două luni. . . După tămăduire tinerii aduc străiele, ce purtaseră până atunci, vasele pentru lapte și alte unelte întrebunțate în timpul dintre scopire și dintre lecuire, în colibă și-i dau foc.“ Apoi le dau lănci și alte arme și-i primesc în rîndul barbaților.—La negrii din vînturul Africeii se face scopirea la 14 sau la 15 ani și, ca și la Cafri, se face de o dată la mai mulți băieți de aceeași vîrstă. *Mungo-Park* spune că îi lasă două luni de zile fără să-i puie la vre-o treabă, în toată vremea aceasta formează o societate, numită Sobimana. „Trăiesc din pomene“. Ieste de crezut că trăiesc și din prădăciuni, căci prin îndepărtare din comună se cearcă de sînt sau nu în stare tinerii a trăi fără ajutorul părinților. *Bambuck* spune lămurit că acesta ieste scopul îndepărtării tinerilor. Și fetele sînt supuse la încercări de acest fel la Cafri și la Negri.

La locuitorii de la Rio-Nuñez, după *Carile*, adună la un loc băieții între 12 și 14 ani și înștiințază pe vrăjitorii—Simo. Acesta vine să-i scopească. După operație merge Simo în pădure și iea cu dînsul toți copiii scopiți. De atunci încolò nu mai au *nici o legătură cu cei din satul lor*. În pădure șed în colibi făcute de crengi. Trupul și-l acopăr numai cu frunze. Pentru a se putea înturna la satul lor, copiii trebuie să fie rescumpărați. La șept-opt zile aduce Simo pe cei rescumpărați,—ceialalți stau cu dînsul în pădure, vin în sat numai la vremea secerișului, apoi se întoarnă înapoi în pădure. La *Coiășii* în Africa, după spusa lui *Dapper*, alungă în pădure băieții scopiți. Acolò șed ani și Segonii, bătrînii comunei, îi învața să cunoască drepturile satului și războiul. Încercările la carile se spun băieții se chîeamă Belli-Paarto sau Belli-Paaro. *Coiășii* spun în chipul următoriu ce însemnare și ce înțeles au: Ieste „o moarte și o naștere din nou; cei ce au trăit în pădure și au învățat cele de trebuință de la Segonii se schimbă cu totul, mor pentru viața și ființa veche și primesc minte și in-

felepciune nouă. Dapper ne spune că băieții cînd se întorc din pădure se arată pare că atunci ar fi venit întăiea oară pe lume și pare că nici n'ar fi știut unde le locuiesc păriuții, sau cum îi chieamnă, ce felii de oameni sînt, cum trebuie să se spele sau să se ungă. Sogonii trebuie să le spuie toate. Dintru'ntăiu vin din pădure împodobiți cu buruiene și cu pene de pasere, mai tîrziu li se dau straie, mărgean și dinți de leopard.“

Dr. Kulischer crede că poate scoate închiere din asemănarea obiceiurilor din Africa cu cele din America și zice că chinurile la cari-s supuși tinerii nu-s de cît o repetare a încercărei de omor asupra acelora cari au fost cruțați în vremea copilăriei. Nici nu poate fi vorbă, după D-sa, de vre-o explicare raționalistă a scopirei și a bătăilor. Ce-i drept oamenii din căutat a dà alta explicare acestor obiceiuri moștenite din vechime și zic că n'au de scop a omori copiii ci numai îi *deprind* pentru greutățile vieței. Obiceiului vechi îi fabrică altă priciuă numai să nu-l lepede. Și faptul că băieții vor avea să fie soldați se iea cu pricină pentru a-i trătă aspru.

V

În Australia și Polinezia se găsesc acelea-și cazne la timpul trecerei diu copilărie în tineretă. Și în aceste regiuni se obișnuiește scopirea. O dată cu dînsa sau în locul iei au deprindere de a-i ciunti la vre-o parte a trupului. De pildă, le scot cîte un dinte ori le taie o bucată di'nt'r'un deget. Aceste părți tăiete sau scoase țin locul trupului întreg. Obiceiurile sînt de asemenea însoțite de cerimonii cari arată *tot o moarte și o reînviere.*

„La Cap York, au obiceiii că-și scopesc pe băieți și le scot cîte un dinte, amîndouă operațiile se fac la un loc ascuns în pădure.... Urmează o lună de zile, în timpul căreia tinerii sînt ca niște neofiti în vrednicia bărbăției....; după ce trece timpul acesta se întoarnă a casa tot cu podoabele ce le purtau în ziua cînd li s'au făcut operațiile amintite mai sus pe cari le și poartă pană ce cad singure.“ La Gulburni, la miezã noapte de Melbourne, trei bărbați duc în pădure pe tînarul care trebuie să fie „inițiat“ în bărbăție, acesta stă acolò două zile și o noapte, își scoate cei doi dinți de sus de dinnainte, îi păstrează și i dà mamei lui cînd se întoarce înapoi. Apoi iear merge în pădure și șede două nopți și o zi.“ În alte părți ale Australiei înnainte de scopire îi bat tare cu vergi.

În Australia resăriteană îndată ce sînt într'un sat mai mulți băieți ajunși la pubertate, resună de o dată un strigăt în pădure...

bărbații îi scot din sat îi duc într'un loc ascuns și li se fac cunoscut datoriile bărbatului, tot odată joaca, se luptă, etc. La popoarele de pe lângă țerțurii scot băieților cite un dinte de dinainte din falca de sus. *Hunter* spune cum scot dintele : îi taie giugina cu o scoică ascuțita desprinzindu-o de dinte ; lovesc cu un bețșor în dinte de mai multe ori apoi îi dau o lovitură de-l scot—rana se bobotește și băieții trebuie să sufere fără să arăte vre-o durere.

Obiceiul scopirei se pare că l'au luat de la credința că ast-feliu jertfind o parte așa de însemnată a trupului dan cât se poate mai mult în locul băietului întreg. Obiceiul de a scoate un dinte sau doi îl vor fi luat ca să imiteze faptul firesc al schimbării dinților de lapte, după cum trecerea de la copilărie iese însoțită de căderea dinților, tot ast-feliu au voit să fie și cu trecerea de la tinereță la bărbăție.

În Sparta pe băieți cum împlinea șapte ani îl dădeau *paidenomului*, care-l așeză într'o grupă de băieți de aceea-și vristă. Grupele cele mici se numeau *ilai* sau cum s'ar zice *polcuri*, mai multe *polcuri* formau o *turmă* sau *trupă*.

Tot traiul tinerilor ieră regulat cu gând de a-i „întări, în-virtoșă“. „Îmblau desculți, cu capul gol, suptire și prost îmbrăcați, de la doi-spre-zece ani în sus îmblau și iearna tot cu un straiu numai, pe cînd oamenii în vrista purtau cite două, un singur straiu trebuia sa le ajungă tot anul. Părul îl purtau tuns, n'aveau voie să se scalde ori să se ungă singuri, afară de cite-va ori pe an, dormeau fără așternut și fără acoperitori, numai pe paie sau pe fin, și de la ciuci-spre-zece ani, pe papură și stuh.... Mîncarea ieră nu numai foarte proastă, ci și așa de puțină, că nici nu ajungea pentru saș, și băieții, dacă nu vroieau să rabde de foame, n'aveau de cât să fure.“ Afară de pedepsele obișnuite pentru greșeli ieră în fie-care an o *bicuire* la altariul Artemidei Orthia sau Orthosia, acolo băteau tinerii până ce-i împleau de sînge și se socotea ca rușine a arătă durere ori a se rugă să înceteze bicuirea, acela care suferea mai ușor se numea *bomonicaș*, învingătoru la altariu, și ieră laudat. Se întimpla că unii chiar mureau în timpul bătaiei“. Acest obicei s'a păstrat până foarte tîrziu la Sparta. Acei ce-și închipuie că sînt cine știe ce deosebiri între felii de viață al Indo-europenilor și între al altor rase n'au de cât să asemăneze obiceiurile Spartanilor cu cele ce am arătat la popoarele selbetece din toată lumea.

Asemenea felii de creștere al copiilor se întrebuiță în Europa în veacul de mijloc. Ieata ce ne spune sfîntul Augustin despre siue : „Mă dădura la școală, ca să mă învețe științele, al căroră folos, sarmanul de mine, nu-l văzui, dar bătăi am suferit....

Părinții inșe se uneau cu metoada școalei, și mulți din cei ce au ales această viață (învățătura), ne-au pregătit drumul cel anevouos, trebuie să mergem pe diusul *cu chin și cu osteneală*, fiii lui Adam au suferit și mai mult.“ Mai departe ne spune sfântul Augustin că părinții rîdenu de „chinuirile, facute nouă băieților de profesori. . . Ne plăcea jocul, și ne pedepseau pentru diusul, batriunii faceau tot ca noi. (Le vorba de jocuri ca cel de cărți, etc).“

Fie bogați, fie săraci, în veacul de mijloc, creșterea ieră „aspră, varga ieră întrebuițată pentru pedepse, postul și închisoarea ierău între pedepsele școlare“ în universitatea din Paris „ieră obișnuită bătaiea cu vergi, școlarii primeau loviturile pe spatelul desgolit, în fața rectorului și a procuratorilor; și această pedepsă cunoscută pe la 1200 și care ieră foarte obișnuită în veacul al XV-lea o sufereau și bacalaureații.

Erasmus ne spune următoarele despre creșterea într'un Collegiu din Paris, în anul 1496 : „Patul ieră virtos, bucatele asă de rele și asă de puține, munca și vegherile asă de grele, în cit mulți tineri cu talente mureau în anul di'ntăi după ce soseau, sau orbeau, uebneau, etc. Pedepsa cu bătaie se întrebuița și cu asprime talhărească.“ Într'un manuscript de la 1560 se spune că în Eton-Colege, în Angliea, vinerea ieră zi hotărîță pentru pedepse, *flogging day*. Asă dar găsim în veacul de mijloc întocmai ca la selbateci *sistemul învîrtoșerei prin asprime și al despărțirii tinerilor din mijlocul societății*. Despărțirea tinerilor am văzut'o și la selbateci și nu-î de cit o imitație a aruncării copiilor mici. În veacul de mijloc obiceiul primii sprijin și din faptul că toată știința se dădea în mănăstiri și anume în latinește. Băieții și fetelul mergau în mănăstiri ca să învețe. Ierău deci despărțiți din lume. Cînd se întorceau a casă ierău ca străini, pare că luaseră o viață nouă, ierău ca *reînvieți* ori *renăscuți*, n'aveau nici asemănare în privința miuței cu copilăriea. De la început școala n'avea scop a pregăti pe tineri pentru viață, ci a formă un om nou, care nu fusese mai înuainte. Numai încet încet s'au prefăcut în sistem de creștere pentru viață, obiceiurile vechi.

Până aice scrie Dl. Dr. Kuhscher, nu știm din ce pricină s'a oprit în drum, tocmai cînd mergea mai bine, adecă de ce n'a vorbit și despre chipul cum se poartă pariuții și profesorii cu copiii în societatea de astă-zi. Noi neavînd nici un felh de piedecă vom arătă cum se petrec lucrurile și în această privință atit în țara noastră cit și în Europa și credeam că acei dintre celitorii noștrii carii nu credeau că în civilizația noastră se ascunde încă multă selbatăcie, se vor încrediuță ușor ca se iușelau.

(Va urmă).

I. Nădejde.

Monologul unui vagabond.

Ieata-mă-s!.. se mică ră lumea că mi-s pletele 'ncilcote
Că mă string subț gard la umbră cu picioarele zgircite
Că mi s ochii plini de lacrimi și obrazu'ngălbenit,
Cînd flămînd de alaltă-sara stau aice'ncremenit!
Ah! mi-î foame, foame, foame și mi-î dor de lucruri bune,
La o masa boereasca asta-zî, doamne, cum m'ășî pune,
Să mîinuc claponi și rețe și curcauî și prepeliți
Și plăcinte colea calde tot să stai să le înghiți!
Și pe urma după masă să-mi aducă din dulap
Gărafoare pîntecoase cu rachiu și cu vișnap
Și dulceți cu apă rece pieptul mîeu să-mi recoresc
Ca să pot cu glas puternic la fecior să poronesc:
„Măi Ioane!“ . . „Eaca'ndată!“ . . „Ad'o perină din țetac! . . .“
Sa mai stau puțin de vorbă, o țigară să-mi mai fac
Și s'adorm visînd c'afară ploaiea bate 'n cercevele,
Pe cînd ieu la gura sobei stau scăpat de vremuri grele
Și mă bucur de avere, de moșii nenumărate
Cu livezi și vii frumoase și ogoare semănate
Și privesc cum vine carul de la moară cu făină,
Cum merg vitele la apă și oițele la stîină,
Cum hargăți adapă caii și dau vacel'e'n ocol,
Rag vițelii, ciniî latră . . . în lătratul lor mă scol,
Mă'nvîtesc de colo colo, mă mai pieptău pe musteață . .
„Măi Ioane!“.. „Ieaca'n dată!“.. „Iau mai adă-mi o dulceață!“

Minte sacă și ne bună lumea'ntreagă tu o vînturî
Pe cînd hoitul mîeu, sârmanul, stă aici bătut de vînturî
Foamea crudă mă sleiește tu te'ndopi pînă te saturî
Și voios ca după masa cu boierii stai la sfaturî.
Ah! mi-î scîrbă și mi-î cîudă sa trăiesc așa pe lume
Azvîrlit în colb de uliți, fără sprijin, fără nume,
Un butuc, o burușeauă ce se scutură de vînt,
Trecu viforul de iernă și o zmulge din pămînt.
Nu-î de chip și zeu că-mi vine într'un ceas de ne bunie
Să m'așin la drumul mare, să m'apuc de haîducie
Și'n cîcoci se bat cu hurta, arza-î para focului
Cu-o lovire trei de odata să remie locului!

Ieaca măi!.. Grăit'ai, frate, ca Ion gura de aur
Și te crezi măi sus de vulturî, tu, sârmane puiî de graur

Să te-apuci de haiducie!.. Cap stricat și minte goală
Vine potera frățica, și te prinde ca din oală,
Si te judecă boierii, focul iadului să-i friga;
Înse tu pân mai în colo ai și pus de mămăligă.
Mulți de-ai tăi văzut'am frate, ținându-se pe uliți
Cu'n ciubăr de apă'n spate între-a puștilor lungi sulți
Rași pe cap, pe față galbeni, tremurînd ca vai de diuși
Par'că frigurile rele își făcuse cuib într'înși.
Mulți văzut'am duși la ocnă, mulți plîngînd prin șali la curte.
Cine înse pleacă capul plînsul lor ca să-l asculte
Ai furat, aiit e totul, dar de ce? . . . lor ce le pasă?
Se sucesc de colo colo și mereu mereu te-apasă.
Nu! mai bine sărăciea și-a ursitei grele vremuri
De cît tot cu frica'n spate și de umbra ta să tremuri.
Om de treabă fii pe lume și cu toți trăiești în pace
Caci și cinstea-i lucru mare, zeu așa, cînd n'ai ce face!

Dar mi-i foame, foame, foame, mi se uscă limba'n gură,
De trei zile nu-i de șagă, n'am mîncat o fărîmătură,
Mi-ași da sufletul pe-o pîne, ochii, zeu, din cap să-mi sară
Să ma'ndop odată bine și se crăp chiar pană'u sară.
Cu-i să dai?.. Și ce? un suflet! Vai! sărman, sărman de tine
Vrai mîncare, mergi la muncă!... Poate zeu! c'ar fi mai bine
Să nu stau eșă de geaba... Ian să văd ce-ași face oare
Sa mă pun chelariu sau pristav sau vătav de casă mare;
Dar chelariu cine m'ar pune și vătav cine m'ar face,
Vezeteu ar fi de samă, dar la cai mie nu-mi place.
Dar fecior?.. să șterg ciuhote și să spăl mereu la blide,
Toată polta de mîncare, cînd gîndesc mi se fuchide.
Ș'apoi unde-o pui și asta să fii slagă la ciocoi,
Carii după cum le vine își bat joc și rîd de noi.
Unul suduie și altul plin de draci și plin de nazuri
Tot pe tine, măi loane, se descarca de năcazuri.
Toată ziua cal de poșta, noaptea'ntreagă stai de strajă
Par'ca'i fi o fată mare ce se mîngîie cu vraja.
Așa traîu ie traîu de cîne, așa traîu ie traîu de vită
Las' mai bine sărăciea fără vreme să mă'nghită,
Lasă foamea să mă strîngă și urgiea să mă bată
Lasă zdrențele să curgă de pe mine!... Nicî odată
Fie gerul cît de aspru, foamea cît de nemiloasă
N'oiu slujî de jucărie ciocoimei ticăloase!
Ce-mî remiue?... rîndășiea, dar rîndaș să fii nu-mi vine,
Pentru zece lei pe lună să-mi dau pielea de pe mine
Să muncesc și zi și noapte sa n'am leacă de odihnă,

Batîr caldă mămăligă s'o minînc și ieu în tihnă,
Nu se poate căci beierîul s'a sculat din somn cu toane
Fugî de grabă pîn' la poștă sau la hală, măi Ioane!
Și te duci, căci n'ai ce face mai apuci o'mbucătură,
Și-o pornești în fuga mare mestecînd mereu diu gură.
Vii a casă, altă poznă, iear de sus te crănuiește
„Măi Ioane, pune ieapa și la vie te pornește!“
Cînd îi una, cînd îi alta, cînd is toate la un loc
C'ai se șezi măcar o clipă nu te plînge de noroc;
Tîie lemne, cară apă, dute'n tîrg des-demineață,
Dar de vii cam roș de-afară rumenit de ger pe față
,Jești bețiv l.. și cînd ciocoîul se greșeste'n socoteală:
„Mi-ai băut de sigur banii ce ți-am dat de cheltuieală!...
Ieată plata boierească l.. chinuri, muncă și ocară l...
Pinea celor ce-o cîștigă ie ca fierea de amară
Căci năcazul o frămîntă și năcazul o dospește
Și cu lacrimile voastre, muncitori, se plămădește.
Voi munciți și vouă hrana vi-i cu dramul cîntărită,
Cînd sudoarea frunței voastre curge'n față dogorită,
Căci o vitrigă poveste ie stăpînă peste oameni:
Altul vine să culeagă ce'n pămînt te-ai pus să samenî!

Slugărească cu-i îi place ieu nu pot să fiu slugarnic
Ș'apoî zeu că nu-i de mine să muncesc și să fiu harnic.
Nu-s născut în ȳi de lucru, ce-o să fac păcatu-i mare,
Dar păcatele-s pe oameii, zice-o vorbă mi se pare.
Cum se stau închis la curte, cînd sosește primăvara,
Cînd voios privighitoarea cîntă'n crînguri toată sara,
Cînd pe cerîul ce s'aprinde dogorit de miî de raze
Fluturași și păserele prin lumină scînteiează?
Cum să nu te duci atuncea de la tîrg și de la muncă
Și s'alergî în fuga mare la pirăul cel din luncă,
Unde-ascuți pe iearbă verde dulce zgomot de izvoare
Ș'adormind mai uîți, sărmane, gîndul reu ce te omoară.
Zeu! uîțați-vă la mine; numai zdreute și potloage
Hoîtul mîeu abie se ține șovăind pe cotonage,
L'apul slab bălălaiește cînd pe spate cînd pe umăr
Și cînd merg ai zice, frate, pașii mieî c'ası vrea să-i numar.
Foamea cruntă far' de vreme gîtul mîeu o să-l zugrume
Dar n'ası vrea să-mî schimb vieța pe tot aurul din lume.
Lasă gerul să mă'nghețe și căldura să mă ardă
De cit cine de ogradă gîtul mîeu să-l puu în zgardă.
Ca o stîncă mă apasă al vieții jalnic greu
Ș'oiu să mor, lipsit de preot într'un șanț, sărmanul ieu!

Dar ce-mi pasă pân' atuncea lumea'ntreagă o cutrier
Cu furnicele bogate mă strecor și ieu, un grier,
Toată zina-î serbătoare, serbătoare luna'ntreagă,
N'ai stapin și n'are cine capul tau mereu să-l dreagă
Vrai să dormi. închide ochii n'are cine să te scoale.
Și lungit pe iearbă verde așternutu-i cît de moale.
Traiul mîeu e făr de grijă, n'ar ti grijă de mîncare,
Dar pe lumea ticăloasă grijî de-aceasta cine n'are,
Nu le bag nici ieu în samă și răbdînd le vin de hac ;
Căci de-ași vrea să-mi fie ciudă n'ași avea ce să le fac.
Și cînd scîrba, boala, truda dau năvală peste mine,
Cînd de chinuri și năcazuri să-mi ieu lumea'n cap îmi vine
Îi mai zic și ieu din gură cite-o doină cite-un cîntec
Și cu degetele toațe bat din cobză peste pîntec.

A. C. Cuza.

Bruxelles Octomvrie.

DIN POEZIILE LUÎ EMINESCU.

(urmare)

Împărat și Proletariu.

Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorită,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe liugă inese lunge stătea posomorită,
Cu fețe întunacoase o ceată prihegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! — zise unul — spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea astă plină de-amaruri și de chin ?
Nici o scîntee 'ntr'insul nu-i candidă și plină
Murdară iese raza-i ca globul cel de tină
Asupra cărui diusul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea ? — Cei tari se îngrădiră
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi,
Prin bunuri ce furară în veci vezi cum conspiră
Contra celor, ce-dișii la lucru-i osîndiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor vieată,—
Trec zilele voioase și orele surid,
In cupe vin de ambră — iearna grădină, verdeată,
Vara petrecei, Alpii cu frunțile de gheață
Iei fac din noapte ziuă ș'a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dinșii iewa nu există. Inse
V'o predică, căci trebui să fie brațe tari
A statelor greoaie care trebuie 'mpinse
Și trebuiesc luptate resboaiele aprinse;
Căci voi murind în sînge, ței pot să fie mari.

Și flotele puternice ș'armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ș'acele milioane, ce în grămăzi luxoase
Sînt strînse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoare prostitutul popor.

Religiea—o frază de dinșii inventată
Ca cu ai ei putere să vă aplece 'n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de resplată,
După ce-amar muncirăți, mizeri vieța toată,
Ați mai purta osînda, ca vita de la plug ?

Cu umbre, cari nu sînt, v'a'ntunecat vederea
Și v'a făcut să credeți, că veți fi resplătiți....
Nu! moartea cu vieța a stîns toată plăcerea
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n'are di'ncolo, căci morți sînt cei muriți

Minciuni și fraze-î totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească ce iewa a fi susțin,
Averea să le aperi, mărirea ș'al lor bine,
Iei brațul teu înarmă, ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră în luptă iewa vă miu.

De ce să fiți voi sclavii milioanei nefaste
Voi, ce din munca voastră abiea puteți trăi ?
De ce boala și moartea să fie partea voastră
Cînd iewa în bogăție cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceriuri, n'au timp nici de-a muri ?

De ce uitați că'n voi ie și număr și putere? —
Cind vreți, puteți prea lesne pământul să'mpărțiți.
Nu le mai faceți ziduri ude să 'nchid avere,
Pe voi unde sa'nchidă, cind împinși de durere,
Veți crede c'aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Iei iugrădiți de lege, plăcerilor se lasă
Și sucu cel mai dulce pământului îl sug,
Iei chieamă 'n voluptatea orgiei zgomotoase
De instrumente oarbe a voastre fiici frumose :
Frumusețile-ne tineri bătrînii lor distrug.

Și de 'ntrebați atunci vouă ce vă rămîne ?
Munca, din care dinși se 'mbată în plăceri,
Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pine,
Copilelor pătate mizeria 'n rușine...
Iei tot și voi nemica... iei ceriul, voi dureri!

De lege n'an nevoie — virtutea ie ușoară
Cind a-i ce-ți trebuiește... Iear legi sînt pentru voi,
Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoara
Cind mîna v'o iutirdeți la bunuri zimbitoare,
Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Zdrobiți orîndueala cea crudă și nedreaptă
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați
Atunci cind după moarte resplată nu v'așteaptă
Faceți ca 'n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fie-care, și să trăim ca frați!

Sfărmați statua goală a Venerii antice
Ardeți acele pânze cu corpuri de ninșori
Iele stîrnesc în suflet, ideea neferice
A perfecției umane și iele fac să pice
In ghiarele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce ațiță inima lor bolnavă
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund
Zvîrliți statuî de tirani în foc să curgă lavă
Sa spele de pe pietre până și urma sclavă
Celor, ce le urmează pînă la al lunei fund!

Sfărmași tot ce arată mândrie și avere,
O! dezbracași vieața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi — de uit,
Să fie un vis numai, să fie o părere
Ce fără de patimi trece în timpul nesfârșit.

Zidiți din dărmături gigantici piramide
Ca un *memento mori* pe al istoriei plan,
Aceasta iese așa ce sufletu-ți deschide
Naintea vecinicie; nu corpul gol ce rîde
Cu mura de vîndută, cu ochiul vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
Ca să vedeți ce bine prin bine o să ieas',
Nemic... Locul hienei îl lua cel vorbareț,
Locul cruzimii vechi cel lîn și pizmătareț,
Formele se schimbără, dar reul a ramas.

Atunci vă veți întoarce la vremile auite
Ce mitele albastre ui le șoptesc ades
Plăcerile egale egal vor fi împărțite,
Chiar moartea cînd va stînge lampa vieții fuită
Vi s'a părea un înger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de amor și grijă
Feciori-or trăi 'n lume cum voi ați viețuit,
Chiar clopotul n'a plînge cu limba lui de spijă
Pentru acel de care norocul avu grijă
Nimeuși de-a plînge n'are, iel traiul și-a trăit.

Și boala ce mizerica și-averea nefrească
Le nasc în oameni, toate cu 'necul s'or topi,
Va crește tot ce 'n lume iese merit să crească
Va bea pîn 'n fund cupa pîn va vrea s'o zdrobească,
Căci va muri cînd nu va avea la ce trăi.

.

Pe malurile Seinei în faeton de gală
Cezarul trece plid, în giinduri adîncit.
Al undelor greu vuet, vuir-a în granit
A sute d'echipajuri, gîndirea-i n'o înșala;
Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zimbirea lui deșteaptă, adîncă și tăcută,
Privirea-î ce cetește în suflete-omeșești
Și mâna-î care poartă destinele lumestî,
Cea grupă zdrențuită în cale-î o salută.
Mărire-î te în tuină legată de acești.

Convins ca voi îel iese 'n nălțimea-î solitară
Lipsită de iubire, cumcă principiul rău
Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu.
Istoria umană în veci se desfășoară
Povestea-î a ciocanului ce cade pe ilău.

Și îel — îel virful mîndru al celor ce apasă.
Salută 'n a lui cale pe-apărătorul mut.
De ați lipi din lume, voi cauza 'ntunecoasă
De răsturnări mărețe; mărirea-î radioasă,
Cezarul, chiar Cezarul de mult ar fi căzut.

Cu-ale voastre umbre nemica crezătoare
Cu zimbetu-vă rece, de milă parăsit,
Cu mintea, de dreptate și bine rîzătoare,
Cu umbra voastră numai puteri îngrozitoare,
La jugu-î îel silește pe cei ce l'au urît.

.

Parisul arde 'n valuri, furtuna 'n îel se scaldă,
Turnuri cu fațe negre trăsesc arzînd în vînt —
Prin limbile de flacări, ce'n valuri se frămînt
Răcnete, vuet de-arme pătrund marea cea caldă
Evul e un cadavru — Paris al lui normînt.

Pe stradele 'ncrușite de flacări orbitoare
Suiți pe baricade de bulgări de granit
Se mișc batalioane a plebei proletare
Cu cușme frigiene și arme lucitoare,
Și clopote de-alarină resună răgușit

Ca marinura de albe, ca îea nepăsătoare
Prin aerul cel roșu, femeii trec cu arme'n braț
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
Și simii lor acopăr — îe nră și turbare
În ochii lor cei negri, adînci și desperați

O ! luptă-te 'nvălită în pletele-ți bogate
Ieroic iese astă-zî copilul cel pierdut !
Căci flamura cea roșă cu umbra-î de dreptate
Sfînțește-a ta vicață de tină și păcate
Nul nu iești tu de vină ci cei ce te-au vîndut !
.....

Scînteie marea liuă și placele ieî sure
Se mișc una pe alta ca pături de cristal
Prin lunce prăvălite, diu taînica pădure
Apare luna mare cîmpiilor azure
Umplîndu-le cu ochiul ieî mindru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legănate
Corăbii învechite schel-tele de lemn
Trecînd încet ca umbre — țin pînzele umflate
În fața lumii care prin iele atunci străbate
Și 'n roată de foc galbîn stă fața-î ca un semn.

Pe maluri zdruncinate de aiurirea mării
Cezaru 'ncă veghiază la trunchiul cel plecat
Al salciei pletoase — și 'ntinse-a apeî ariî
În cercuri fulgerînde se pleacă lin suflării
Al zefirului nopție și sună cadențat.

Îi pare că prin aier în noaptea înstelată
Călcînd pe virf de codri, pe-a apelor mării
Trecea cu barba albă — pe fruntea 'ntunecată
Cununa cea de paie îi atîrna uscată —
Moșneagul rege Lear.

Uimit privea Cezarul la umbra cea din nouri
Prin creța-î cărei, stele lin tremurînd trauspar
I se deschide 'n minte tot sensul din tablouri
A vieței sclipitoare... a popoarelor econri
Par glasuri ce îmbracă o lume de amar :

„În orî ce om o lume își face încercarea
Bătrînul Demiurgos se opiutește 'n van
În orî ce minte lumea își pune întrebarea
Din nou : de unde vine și unde merge ? Floarea
Dorințelor obscure sădite în noian.

Al lumi 'ntregul simbur, dorința-î și mărirea,
In inima orî cărui i-as uns și trăitor,
Zvirlire hazardată cum pomu'n înflorire
In orî ce floare 'ncearcă întreagă a sa fire,
Ce'n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ieî înghieată,
Se petrifică unul în sclav, alt 'mpărat,
Acoperind cu noime sarmana lui vieță
Și arătind la soare-a mizeriei lui față
Fața — căci înțelesul i-acela-și la toți dat.

In veci acelea-și daruri măscate cu-altă haină
Și 'n toată omenirea în veci acela-și om —
In multe forme-apare a vieții crudă taină
Pe toți iea îi înșală, la nime se distaină,
Dorinți nemărginite plântind într'un atom.

Cind știi că visu-acesta cu moarte se sfirșește
Că'n urmă-ți remîn toate ast-feliu cum sint de dregi
Orî cît ai drege 'n lume — atunci te obosește
Eterna alergare... și-un gînd te-ademeneste :
„Că vis al morți' eternă ie vieța lumî 'ntregi.“

X.

Bărbatul Isteț.

(Anecdotă populară).

Un barbat cu-a lui femeie într'o zi se cîondănea.
Iel din cîmp venind a casă, s'a fost pus de-o moroncea :
Că degeaba șede a casă prin cotruță ticăind,
Cînd la cîmp iel val sârmanul numai cade 'n bot lucrînd.
— „Dacă-ași fi ca tine-a casă, zeu, m'apuc pe capul mîeu
„N'ași avea 'ntr'o zi ce face, doar din capăt să le ieu ...
„Păn pe-amiează cu năpaste, zice, tot ar fi sfirșit .
„Și de-acolo păn la toncă m'ași umfla și de dormit“,
— „Bine, atunci femeiea zise, dacă iești așa voinic
„Poți chiar mîni să stai a casă nici o vorbă n'am să zic“.
Se 'nvoiră.

Demineată, hai femeiea chiar se duce
Să lucreze 'n țarină, înse, lui-î spune să s'apuce :
Niște unt întăiu s'aleagă, pui-apoi să-i scoată afară

Și cu cloșca, dar să cate nu cum-va să-î țiea vr'o cïoară,
Orî vr'un uliü ce-va; copilul iar să-l scalde, să-l grijească
Și malaiul din covată care șede să dospescă
In cuptoriü să-l puie; borșul să-l așeze frumușel
Iear la foc, să puie 'ntrînsul și piperiü și pitrinjel
Și să cate-apoi și alte treburi ce va mai gasi
Ca o bună gospodina ce se prinde că va fi.

Cum s'a dus femeiea 'ndată vrînd s'aleagă 'ntăiü smîntîna
Brte 'ntrînsa pân ce-nsudă, pân îi amorțește mîna
Și văzînd că nu s'alege și cu țiea se zăbovește,
Vrînd și alte trîbî să facă, ca mehenghiü se sorotește
Să se bată untul singur și budăiu 'u spate-și leagă
Să-l hurduce la tot pasul și smîntîna să s'aleagă.
Vrînd apoi s'aducă apă, cînd se duce la fîntînă,
Huștuliuc, budăiul varsă, umple apa de smîntînă.
Și se umple și pe dînsul de se duce ciorciolit
De credeai că dintr'o oală cu smîntînă a fost ieșit.

Duce-apoi și-a casă apă ca să facă o scaldătoare.
Scoate-afară-apoi si cloșca, leagă puii de picioare
Cîte unul toți cu-o șfară și de cloșca-apoi anina
Nu cum-va să-î țieie uliul, să se teamă dé găină.

Face foc să dea malaiul, dar copilul plînge.
Pân copilul liniștește focu 'n urmă mai se stinge.
Drege focul, borșul pune și prin casă mai grijînd
Haide odată-aude-afară cloșca groznic cloncînd.
Iese-afară. Un uliü zărește, de la cloșcă un puiü luase,
Dar legat fiind, și cloșca prin văzduh o ridicase
Și-o ducea. — Iel strigă 'n urmă, dar reînie tot strigînd,
Căci cu tot cu pui cloșca se tot duce cîînd.

Vra s'arunce după dînsul și ia fugă unde o 'mpunge,
Uliü 'n zbor se duce, trece; iel în urmă supărat
După uliü în sus cu cușma de degrabă a aruncat,
Și căzînd ștrobîle în baltă la 'nnotat apoi s'a pus.
Vra s'o scoată, apa-î mare. Se desbracă, n'are cînd,
Căci căciula nu-l așteaptă ci se duce înnoînd.
Tot a mers iel, multă vreme după țiea s'a alungat
Dar s'o scoată u'avü parte, făr de cușmă s'a 'nturnat.

Merge-a casă iear la treabă și mai umblă se 'nvîrtește
Pitrinjel în borș să puie și Piperiü își amintește.
Fuge-iară, strigă cîniî pe Piperiü și Pitrinjel.
Pitrinjel cu coada scurtă și la trup mai mititel,
Iar Piperiü cu coada lungă cum ie lupul din potaie ;
Lui Piperiü îi taie coada, celuilalt piceoru-î taie.
Le-a pirlit frumos și 'n oala cea cu borș apoi le-a pus
Cum femeiea-l învățase dimineța ciud s'a dus.

Iea copilu-apoi să-l scalde și-l așază frumușel
Intr'o albie 'nvălindu-l ș'apoi toarnă peste iel
Clocotit de-l opărește, și cu gindul liniștit
Dă de-o parte covațica socotiud c'a adormit.
În sfîrșit la rînd mălaiul în cuptoriü veniud ră dea,
În cuptoriü făcînd o borta l'a turuat de sus prin iea.

Dar cu-aceste și cu alte mari isprăvi ce-a săvîrșit
Se trecuse toată ziua, mai în ră la amurgit,
Și femeiei să-i arăte că i colea voimc bărbat
Că de mult sfîrșise treaba mers'a decî de s'a culcat.

Ciud femeiea vine sara și-l întrebă, iel îi spune
Că precum i-a zis să făcă le făcuse toate bune ;
Le-a sfîrșit de mult pe toate și de-atunci a și dormit.
— Dar cloșca și cu pui unde-s ? Spune i-ai păzit ?
— Da, păzit. Dar ce hărămurî !! Uliul naibeî i-a luat...
— Cum, cu totul ?!

— Se 'uțelege căci pe toți i am fost legat...
— Dar mălaiul ?

— Hei, mălaiul de demult l'am și turuat.
„Ieu l'am pus, bre, cu covata, doar la dracu-ș mai bărbat.
— Cum turnat ?!

— Am spart deasupra...

— Cum îi dete naiba 'n minte !..

„Că-mi va face iel comedii m'așteptam ieu din 'nainte.

„— Dar pe straie ce iești scîrnav ? Ce comedii ? Ce-ai pățit ?..

— Iea budăiul cu smîntîna s'a văr-at și m'a stropit...

— Cum se poate să se verse ? ! Unde dracul l'ai fost pus ?..

— După cap. Și la fîntînă s'aduc apă ciud m'am dus

„S'a vărsat atunci..."

— În apă ?..

— D'apu 'n oală socotești ?..

— Dar Piperiü ce dracul are? Țibă cine ce scîncești?...
— Iea, păhaie-afurisită, vra să-mi facă marafet

„Celalt tace, și piciorul doar aceluia i-am tăiet!..
„Ieară iel de coadă Țipă.

— Cum la dracul, ai fost nebun?.

— Ba, le-am pus în borș, ca omul, după cum mi-ai zis să pun.

— Dar copilul?

— Hei, copilul cum l'am pus de l'am scădat
„Adormit'a mititelul. Și acum doarme, îi tot culcat.

— Dragul mamei, zice mama, și să-l vadă s'a pornit,
Dar mergînd găsi copilul mort ca morți'utepenit.

Plîns'a iea, cum plînge mama. a răcnit, a tot Țipat,
Până cînd trecîndu-î plînsul de bărbat cu ochii-a dat.

„— Fugi de-aici atunce-î zise, dinainte-mi nu mai sta,

„Mî-ai mîncat copilul, du te, bagă-ți capul unde-va

„Ca să-î facem îngroparea, știi că bani n'avem nemic“.

— D'apoî unde-ași merge oare?

— Unde știi atita-ți zic.

„Mergi la nașul Popa.....

— Bine“, zice iel, și hai pornește;

„Iear femeiea năcăjită fuga'n urmă-î și răcnește:

„Ce te duci cu tidva goală? Iea-ți căciula“.

Iel iear vine,

Și la diusa 'ntinde mîna.

— Ce te 'ntinzi acum la mine?

„Fugi de-aici și-ți cată singur unde cușma a-zî Ți-ai pus.

— Apu'n baltă'am dat'o, dar cu apa s'a tot dus.

— Osindi-te-ar, mergi la dracul“, zice iea și iel pornește.

Deridică iea prin casă și copilul mai bocește,

Dar bărbatul ca să vie parcă nici nu se gîndește.

Iese iea să vadă unde-î, mai întrebă de vecine

— Unde-î, unde-î? Ieară una ce pe urmă-oleacă vine,

zice :

„Lele ieu Ți-oî spune, nu î pierdut al tău bărbat,

„Căci cu capu'n poarta popei l'am văzut acum băgăt.

T. D. Speranță.

Despre strigoii și strige sau strigoaice.

De la timpul cînd a ieșit numărul cu articolul despre strigoii și până acum, mi s'au trimis mulțime de povestiri atît din Iași cît și din districtul Fălciu, cred că în curînd voi primi și de aiurea. Până atunci voi publica pe scurt materialul ce mi s'a trimis; iear după ce voi fi adunat astfelîu material cît mai bogat de la Romîni voi pîși mai departe și voi arătî ce cred alte poame în această privință.

Din Iași am primit de la Dl. A. Gorescu, unul din abonații noștri următoarele cunoștinți:

Strigoii se mai cunosc și de pe aceea că aș picioare ca de capră ori de gîscă, tot odată aș obiceiî de a se arătî adesea sub chip de călugări și de a se preface în cîni, în găini și în alte dobitoace. Se leagă de oameni, dacā le respunde cine-vā cînd îi întrebă ori îi strigă, de asemenea se zice că nu-i bine să chîemî noaptea mița s'au cînele că poate aude vre un strigoii și o pîșești. Cînd strānuți noaptea și-ți zice cine-vā „de bine“, să nu mulțamești, că poate fi strigoii și capătā putere de-ți suge sîngele. Se zice de asemenea că strigoaicele ieș manā vacelor și de aceea se pun brazde în stîlpî de la poartā în spre sfîntul Gheorghe. Cine vede strigoii bătîndu-se pîșește reu: dacā le respunde, îl apucā la bātaie; de nu, rātācește și dā în vre un ieaz ori groapā. Venirea strigoilor la locul luptei se prevestește printr'un vîiet ca de ŭnet.

Ieatā acuma cîte-vā povești despre strigoii:

Fata Maranda spunea că o datā de ziua tātāni-su, viînd tîrziu a casā, s'a întîlnit cu un călugăr. Călugărul a întreat'o unde se duce, iea i-a spus, atunci strigoii s'a luat după dînsa; pārinții cum îl vāzurā, au început a-l pofți să între, însă mama Marandei bāgā de samā că oaspele avea picioare de capră. Îdatā aprinse tāmîie, strigoii începū a pufai și a da înapoi pînā ce și ieși din casā. Cum l'au vāzut afarā au încuîet de grabā ușele și s'au

pus pe ars tămîie, pe rugăciuni și pe mătănii; strigoii tot morăiea pe la ferești și tocmai la cîntatul cucușilor a pierit.

Ieată o povestire despre bătăile strigoilor și a strigoaicelor spre sfîntul Andrei.

Se spune că un călăraș din Miroslava dormea în șire sfîntul Andrei la o babă. Într'un tîrziu se trezește și ce să vadă: baba la vatră se unge cu ce-vă dintr'un hîrb, nu trecu mult și fuștiu strigoaica pe horn. Călărașul iea sabia se unge și iel tot din hîrbul babei și se trezește de o dată la o respințene cu o droaie de strigoii între carii și baba. Strigoii se băteau tot zicînd niște cuvinte (pe cari, din nenorocire, le-a uitat Dl. Gorescu). Soldatul s'a amestecat și iel la luptă, iel dădea cu sabia, strigoii îl zgîrieau cu unghiile. Cînd au cîntat cucușii *s'a trezit omul în put înse o-tenit și zgîriet.*

Povestea cu fata cea de împărat a auzit'o și Dl. Gorescu cam altfeliu și a nume numai D-sa o cunoaște în trei chipuri. Acel ce mînea în beserecă ieră după unii un soldat, după alții un băiet sărac, după alții un ibovnic sărac; dar toți au cerut cite trei care de curechiu, cite trei de cartofe și cite trei de sfecele. A-este lucruri le-a așezat în trei colțuri ale beserecei, iear păzitorul a stat dinnaintea icoanei Maicei Domnului, închinîndu-se. Fata s'a prefăcut în bivol și după ce a mîncat curechiul, cartofele și sfecelele s'a sculat în două picioare și a venit să mî-nince și pe băiet, dar au cîntat chiar atunci cucușii și bivolul a crăpat, împlînd besereca de sînge negru ca pă-cura, căci sîngele de strigoii iese negru ca și cel de drac.

Ieată acuma povești trimese de un elev de aice din Iași.

O fată se îndrăgise cu un flăcău străin care tot venea pe la clîci. Fiînd că iel o tot îndemnă să meargă cu dînsul, fata ș'a dus și s'a întrebat de o babă cum să facă. Baba a învățat'o s' lege de sumanul flăcăului o ață și să o lase să se depăne, cînd se va duce iel a casă, mai pe urmă să tot stringă ața și se vadă unde-i va fi flăcăul.

Fata făcù după povață și, luîndu-se într'o sară după flăcău, ajunse la o beserecă, uitîndu-se pe fereastră, ce să vadă, flăcăul ședea în strană și rodea un cap de om. Fata la fugă și a spus în sat că flăcăul ierà strigoii.

În povestea următoare se vede ce a pățit o fată care n'a ascultat de povețele babei. În loc se caute unde șede flăcăul, fata a fugit cu dînsul, dar norocul ieî că a luat un val de pînză. Merge fata cu flăcăul, cît merge, de la o vreme ajung la un ținterim, strîgoiul îndeamnă pe fată să între pe bortă în mormînt, fata nu vrea și-î zice lui să între. Iel întră, fata îi dă valul de pînză și strîgoiul începe a trage; fata lasă valul și la fugă, ajunge la un sat; nicăieri nu vede lumină, numai la o casă se zărea un pic, fata intră acolò și vede un mort în mijlocul casei. Fata se ascunse dăpă cuptoriu, numai ce veni și strîgoiul și începù a cere fata de la mort. Mortul (poate și iel strîgoiù) spunea că n'are nici o fată la dînsul, apoi începură a se bate și se bătură până la cîntatul cucușilor, cînd căzură amîndoi morți; cum se albî, de ziuă fata se furișè din casă și spuse ce-a pățit. Oamenii merșeră de bătură pari de stejar în inimile strîgoilor, cînd au ajuns pari în inimă au țipat și nu s'au mai sculat din mormînt.

După aceea ieaca și altă poveste din care se vede obiceiul strîgoilor de a se preface în cîni, precum și că femeile sau fetele luate de strîgoi se pot face și iele strîgoaice.

Un flăcău strîgoiù, căci avea coadă lungă ca delup, luă femeie într'un sat și trăiea destul de bine cu dînsa. O dată ierà să se ducă femeia la popușoi, bărbatu-su i-a spus să ieă sama că are să vie la dînsa un cîne mare, negru și are să dee de tot s'o minince, ieă inse să nu se sparie, să ieă lemnul de la car și să-î deie peste bot și cum l'a încruntă scapă de dînsul. După ce s'a dus femeia la popușoi, strîgoiul s'a suit pe-un deal, s'a dat de trei ori de a tumba și s'a făcut cîne negru și mare și a pornit la femeie, cum a ajuns, de tot la dînsa s'o rupă. Femeiea ieă lemnul de la car și-î trage cite-vă, dar degeaba,

nu-l putea încruntă, apucă atunci grebla și-i trage una de tocmeală peste bot, de i-au căzut doi dinți. Cînele a fugit, s'a făcut iar om și a venit la femeie, dar cu gura plină de sînge și cu doi dinți căzuți. Atunci s'a priceput femeiea că bărbatu-su a fost cînele cel negru. Mai pe urmă căzù la pat strigoii și muri, îi făcură cele cuvenite și-l puseră în mijlocul casei cu icoana pe piept. Femeiea ședea de-l păzea, numai vede că se scoală strigoii și dă după dînsa, femeiea fuge și n'a scapat de dînsul până ce n'au venit și alții să stee cu femeiea până ce l'au îngropat. La cite-vă zile după îngropare ședea femeiea în casă cu mai mulți oameni—cînd de o dată vede că intră în casă o găină neagră și se bagă sub ceaun. Un om merge s'o vadă o iea'n mîină și cînd s'o arăte se face nevăzută. A mai venit strigoii de cite-va ori, dar n'a putut intră că ierau toate lucrurile resturnate. Oamenii i-au bătut un par de stejar în inimă, dar fiind că n'au nemerit'o bine, peste patru-zeci de zile iar a venit a casă, cu secriul în cap, a luat femeiea și a făcut'o strigoaică. Ca să scape de dînsii le-au bătut cite un par de fier ascuțit în inimă.

Tachi Ochii de la Deleni, lingă Huși, vor fi vr'o patru ani, ieră strigoii. Cît trăi pîerea din casă aproape de cîntatul cucoșilor. Fu primariu. După moarte găsiră la mormîntul lui o bortă cit o gură de ulcică prin care ieșea strigoii, se făcea cîne, venea a casă și îmblă vîjînd în prejurul ieii, se mai făcea capră, gînscă și ca să nu mai ieasă îl omorîră cu un par de stejar. A curs dînr'însul un sînge negru ca cătranul și a țipat foarte tare. Cînd l'au dezgropat, l'au aflat cu față'n jos în secriiu.

Tot în județul Fălciului la Crețești ieră un om și o femeie. De la un timp luă sama bărbatul că femeiea lui se punea în toată sara în vatră și torcea până aproape de cîntatul cucoșilor și înnainte de cîntat pîerea, ducîndu-se prin horn. După ce a murit, venea noaptea la copii și-i la. Omul îi întrebă cine i-a lăut, ieii spuneau că mama și că le dădea și parale, dar până a doua zi se făceau căr-

buni. Într'o noapte s'a pus omul la pîndă și i-a tras o palmă cînd a văzut'o, femeea a fugit pe horn. Bărbatul a spus prin sat și oamenii s'au dus la mormînt au găsit bortă și au omorît strigoaica tot cu un par de stejtar.

Tot în județul Fălciu ȳerau doi ciobani unul slab și unul gras. Cel slab ȳeră strigoii, o dată ședeau amîndoi de vorbă, cel gras zice, celuilalt: „Măi ce mama dracului ai, de iești așa de ogîrjit și de prăpădit.“—„Iean culcă-te de sară în locul mîeu și veĳ vedea de ce-s așa.“ ȳeră noaptea spre Sfintul Andreiū. Cel gras se prinse, noaptea numai ce vine o strigă, și îl lovește peste cap cu căpăstrul, îl preface așa în cal, se suie pe dînsul și-l strunește să o ducă la locul unde se bat strigele. Acolō s'au pus pe bătut, ȳear pe dînsul l'au lăsat lingă gard, ȳel a lepădat căpăstrul și cînd a venit striga, i l'a pus ȳei și a făcut'o ieapă, apoi a încălecat pe dînsa și s'a primblat prin sat pînă la cîntatul cucoșilor, cînd a pîerit strigoaica. Măi pe urmă au aflat mormîntul ȳei și au omorît'o.

O fată din districtul Iași se măritase cu un strigoii și de altfeliū nu-ȳ făcea nemica, numai ȳă aducea tot carne de om de-ȳ făcea mîncare. Strigoii se făcea ba babă, ba femeie tînră și o tot ispitea cum trăiește cu bărbatul. Femeea nu spunea nemică. O dată s'a prefăcut strigoii ca mama fetei și atunci i-a spus fata toată pricina. Strigoii s'a încrunțat, a omorît copilul și femeea și i-a mîncat.

Măi ȳeată și un mijloc de a face pe un copil cu coadă să nu fie strigoii. Au obiceiū că le taie în fie-care lună o dată coada cît crește, așa cred că nu poate să fie strigoii.

I. Nădejde.

Dl. Dr. Severeanu orĳ Civiale?

În No. 6, anul al III-lea, al revistei „Spitalul“ din București a fost publicată o observație culeasă de dl. L. Iarchi, intern la Spitalul Colțea; ȳe vorba de scoaterea unei pietre din beșică și se spune cum a făcut Dl. Dr. Severeanu operația. În No. 7 Dl. St. Posa, intern al a-

celuiea-și spital, arată altă operație tot ca cea descrisă în No. 6 și închee cu următoarele: „Ca reflexiune, principalul iese de menționat procedeu operator. Combinațiunea de talie (tăietură trebuia să zică, dar fiind franțuzește, „taillé,“ ce iera de făcut?) perineala mediană cu cea bilaterală pe care dl. Dr. Severeanu a urmat'o atît aci cît și în cazul publicat în numărul trecut, iese un procedeu ce nu se menționează în autori, dar care se recomandă prin sine însu-și ca superior cu mult asupra celor alte două procedee practicate separat. Iel deschide calculului (pietrei) un spațiu măi larg de extracție, pe unde ar putea fi scos un calcul destul de mare, fără înse a dă multă întindere celor trei laturi a inciziilor, iar prin aceasta fără a prezenta nici un pericol. Onoarea revine operatorului nostru și pentru aceasta trebuie să-l numim *procedeu d-lui Dr. Severeanu.*“

De unde a luat dl. Posa că „procedeu“ nu iese în autori? Spus'a asemenea lucru Dl. Dr. Severeanu, ori dl. Posa a vroit să-l lingușască? Ori cum, reu iese la capăt, căci „procedeu“ iese descris cum vă puteți încredința din cele ce ur nează și *Civiale* trăiea pe la începutul veacului nostru.

Rev. „Spitalul“ an. III. No. 6.

*Spitalul Colța. — Serv. D-lui
Prof. Dr. Severeanu.*

*Calcul Vezical. — Extractu prin
talia perinenlă. — Vinderare.*

Oservație de L. Iarchi internul
servicinlăi

Procedenl întrebnițat în acest caz de dl. prot. Dr. Severeanu e o combinație a taliei mediane cu talia bilaterală — Ast-feliu prima parte a operației adică incizia părților moi până la uretră a făcut'o prin procedeu taliei mediane pe

Manuel

de

Médecine Opératoire

par

J. F. MALGAIGNE

Seconde partie.

Paris 1877.

Taille médio-bilatérale. — Procédé de Civiale. — Elle ne diffère guère de la taille bilatérale que par la manière de faire l'incision de téguments. — Cette incision se fait sur le raphé médian dans une étendue de 3 c. m. et s'arrête au

când tăierea colului și a prostatei a făcut-o prin acela al taliei bilaterale.
Pag 187.

Rev. „Spitalul“ No. 7. an. III.

Spitalul Colța.—Serviciul chirurgical al d-lui Prof. Dr. Severeanu.

Calcul Vezical.

Estracție prin talia perineală, observație culeasă de internul serviciului, St. Posa.

„Atunci operatorul cu un bisturiu făcù incisiunea în tegumente în sens longitudinal pe rateul median după curbura cateterului, incisia începe la o distanță de 2 c. m. de la anus și se prelungește în sus 2 c. m. și jumătate, tegumentele țesutul celular și aponevroza inferioară fiind tăiate operatorul introduce indicatorul mâinei stîngi în plagă se servă de el ca conductor bisturiului iar cu dreapta practică incisia celor alte părți perineală și porțiunea părții membrănoase a uretrei.

Lăsînd bisturiul luă litotomul dublu și după ce fixă deschiderea lamelor îl introduce în plagă, etc. etc., Pag. 216.

Restul e ca în talia bilaterală.

Un Student.

GĂTEALA *).

Numai două din simțurile omenești sînt artistice: simțul auzului și al văzului, pe cari le numim intelectuale. Fiînd că numai întipăririle primite prin organele acestor

*) După *Letourneau* traducere.

două simțuri pot fi reînviete; numai îele pot fi chierate în minte prin imaginație, cu sau fără voiea noastră. Omul poate încercă a le arătă din nou întocmai cum le-a văzut orî auzit făcîndu-le de felurite soiuri, combinîndu-le în miî de chipuri. De ac'lea s'au născut artele frumoase. Dar ieste o arătare, mai simplă și mai veche da simțului de frumos: gustul împodobirei, care se află pe tot pămîntul, chîar acolò unde nici urmă nu se găsește, de arte plastice, de pildă la Fuegieni. Omul înnainte de a zugrăvi și de a sculptă alte lucruri și-a zugrăvit și sculptat trupul.

Dorința de a fi frumos, adecă de a face asupra sa și asupra celor ce-l vād o întipărireă plăcută prin culoare și prin forma trupului, nu o găsîm numai la om. Multe dintre animale o simțesc și o arată, mai cu samă în așă numitul anotimp „al amorurilor.“ Nu poate fi tăgăduit faptul că unele păseri știu să-și netezască penele, să le arăte plăcute și să le facă strălucitoare. De pildă hulubiî, curcanii și păunii, etc. S'ar părea că nici un animal n'a gîndit a se împodobî cu lucruri străine. Totu-și o pasere din *Noua Guinee* ale cărei obiceiuri ni le a descris *O Beccari*, ie pe acest drum. Adevăr, nu-și împodobește trupul, dar în anotimpul „amorului“ pregătește un soiū de grădină împodobită cu flori strălucitoare și cu pietre colorate; face chîar în acest „eden“ un soiū de clădire, și îndată ce isprăvește acest raiū pămîntesc, își aduce femeea, parcă ar voi să o subjuge prin asemenea strălucire.

Omul, fiind mai cuminte de cît animalele, întrebuițază pentru a fi, orî pentru a părea, frumos, născociri mai multe; și ie foarte bine a studiea această aplicare la deosebitele triburi ale neamului omenesc. Chipurile întrebuițate sînt felurite și pot fi împărțite în mai multe soiuri și categorii.

Omul vechiū din pricina golicîunei lui obișnuite a gîndit mai întăiu să-și zugrăvească și să-și *tutueze* acele părți ale trupului cari mai bine puteau fi împodobite. Aceasta s'ar putea numi *faza primitivă* a împodobirei.

Au mers unii foarte departe, sculțind trupul prin ciuntiri, pe cari le voiu înșiră.

Acolò unde civilizația se desvălea, omul se îmbracă din ce în ce mai mult așa că părțile cari puteau fi împodobite cu zugrăveli și cu tatuări ierau mult mai puține. Și mai cu samă ciuntirele și schimbările de formă, fiind din ce în ce mai desprețuite, se părăsiră. În această epocă, gustul împodobirei stă în podoabe purtătoare și trecătoare: cum sint juvaierile, cari au încă oare care legătură cu ciuntirile, ori gătelele capului mai mult ori mai puțin artistice; dar mai cu samă se silesc a schimbă tăietura straielei și a potrivi colorile.

Despre boiele și tatuare.

Cit ie vorba despre împodobire, apoi în toată *Melanezia*, de la *Tasmania* până la *Papuasiea*, iește în obiceiuri o asemănare foarte mare, și mai ar fi cine-vă trăs a crede că au o origină comună, dacă o mulțime de fapte n'ar arată că spiritul omenesc, mai cu samă la început, lucră în același chip în toate țerile și la toate rasele.

În toată *Melanezia*, culoarea roșie are cea mai mare cinste, și de obicei cu aceasta le place să se zugrăvească. Bietul *Tasmanian* își ungea trupul cu grăsime de *wambat* de vițel de mare, ori de cangur, etc. în care mai adăugea lutișor. Înainte de a merge la joc ori la vizite, cavalerii de modă, *australieni*, își trag pe piept și pe picioare linii roșe și albe încrucișate. Ast-felii împodobiți, se privesc și se rotesc cu o plăcere și cu o fudulie pe care nici nu o pot stăpini. Femeile *australiene* se împodobesc mai puțin de cât bărbații, lucru ce se întâmplă foarte des la selbateci. Înainte de bătaie, bărbații se gătesc, ungându-se cu colorii galbene și roșii. În *Papuasiea* și în *Caledonia nouă*, culoarea roșă ie mai puțin întrebuintată în gătire. Totuși *Neo-Caledonienilor* le place roșul și se silesc a-și înroși părul cu var.

Pentru a se înfrumuseța, *Melanezianul* se și tatuează puțin. În *Tasmania* și în *Australia*, atât bărbații cât și

femeile își făceau ori își fac încă, cu o pîeatră ascuțită, niște tăituri lungi și paralele pe piept, pe mîni, pe umeri și pe pulpe, și cari tămăduite rămîn de o culoare mai deschisă. Și aceasta ie o podoabă foarte prețuită în Australia. Tatuarea Papuașilor din Guineea Nouă ie tot astfeliū, numai la ieī tăieturile adesea se încruciașază, și în unele triburi, tutuarea ie numai pentru bărbați.

Mai cu samă în Polinezia tatuarea ie foarte întinsă și din ce în ce mai cu ghibăcie făcută. Chipul tatuarei din Melanezia ie foarte aproape de cel din Polinezia. Melanezienii fac numai tăieturi și nu se încearcă a colora cicatricile, pe cînd Polinezienii nu fac de cît un felii de împunsături în cari pun materii colorate. Ceī întâiū le fac cu o pîeatră ascuțită ori cu dinți de rechin, ceī de al doilea cu un pieptene cu ciți-vă dinți ascuțiți. În *Zelanda nouă* amîndouă modele s'au amestecat. Aice tatuarea cu tăieturi ie temelia, dar cea cu împunsături slujește spre a împodobi și a încărcă izvoadele. Pun mare însemnătate pe asemenea podoabe; ie un semn de mărire, care se face mai cu samă pe față, în un soiū de arabescuri, și femeielelor le ie aproape oprită această podoabă. Figurile sînt boite și tatuatoriul are îngrijire de a le zugrăvi mai întâiū pe piele ca în Polinezia. Tatuarea de pe frunte la Neo-zelandejiū a avut cîte odată o însemnare neașteptată. Așă de pildă, niște misionari cumpărînd de la un șef cît-va pămînt, semnul de pe fața vînzătoriiului a fost desemnat în act ca un chip de iscălitură.

Totu-și această tatuare așă de iscusită nu împiedecă pe locuitori de a se zugrăvi. Ceī din Noua Zelandă au obiceiū de a-și unge trupul și fața cu o unsoare amestecată cu lutișor roș și, fiind că nu ie oprită femeilor, de aceea iele se boiesc mai mult de cît bărbați, cari adesea se mai stăpînesc de a se boi măcar pe obraz de frică să nu-și ascundă tatuările.

În toate celelalte arhipelaguri polineziene, tatuarea cu împunsături ieră sau ieste încă singură întrebuițată. Numai ceī mai de rînd și copii ierău scutiți de tatuare; iear bărbații și femeile se tatuau cu îngrijire, mai cu

samă cei dintăiū; femeile își tatuau puțin fața, înse își destoeau inima prin aceea că își tatuau pulpele de sus și dosul cu izvoade felurite, pe cari le arătau cu plăcere. În toate aceste insule tatuarea iera de obiceiū colorată negru și cite odată albastru. Dar această modă care se găsea până prin insulele Paștelor, iera pe drumul părăsirei, încă din vremea călătoriei lui *Kotzebue*, în vremea aceea locuitorii insulelor *Navigatori* se mărgineau a se boi albastru de la șolduri până la genunchi făcându-și ca un chip de pantalon.

În sfirșit tatuarea ie foarte cumpătată în America, dar se vede și în America de miezā-zi la mai multe triburi. La acestea ie din potrivă podoabă femeiească și nu stă de cit în cite-vă linii trase pe față: de obicei ie semnul că fetele sînt bune de măritat. Indieniū dîn America de miezā noapte, cari sînt așa de ghibaci în zugrăvire de „totemuri“ și de ieroglife, nu întrebuițază mai de loc tatuarea, afară de femei cari își făc oare cari semne pe față.

(Va urmā.)

Sofea Nădejde.

Despre electricitate.

(urmare.)

Înnainte de a merge mai departe trebuie să îndrept o greșală strecurată în numărul trecut. În lōc de a zice că *electric tăpile de acela-și filii se resping și cele de filii deosbiū se atrag*, la pag. 239 s'a zis tocmai din potrivă. Firește că cetitorii, chīar dacā n'ar fi știut dinnainte această lege, vor fi văzut de pe experiențele descrise mai sus ce-vă că legea a fost datā greșit; dar spre mai mare siguranță n'am voit să las greșala neîndreptată.

Până acuma am arătat experiențele, ușoare defăcut, din cari urmează că toate corpurile frecate pot să se electrizeze; deosebirea ieste numai că corpurile numite *bune conducătoare*, dacā nu le ținem prin mijlocul unor cor-

purî neconducătoare îşi pierd electricitatea ce o capătă fără încetare aşă că nu-î chip să le vedem trăgînd corpurî uşoare.— Fierul ca şi alte metale iese bine conducători, stecla şi rîşina sînt rele conducătoare.

Ieată acuma altă experienţă din care vom putea scoate alte închierî. Luăm două tăbliţi rotunde, de metal, cu cîte o coadă de stecă, frecăm tăbliţele una de alta ţinîndu-le de cozi şi apoi le despărţim iute. Cercînd acuma, vedem că amîndouă tăbliţele sînt electrizate şi dacă cercăm cu pendulul electric orî altfelu, vedem că una iese încărcată, cu electricitate de cea rîşinoasă şi una cu de cea stecloasă. Pentru a face mai simţită electricitatea trebuie ca discurile să nu fie în totul de acela-şi felu, dacă sînt de acela-şi metal unul trebuie să fie mai cald, etc. În asemenea caz tăbliţa cea mai caldă se electrizavă ca rîşina, cealaltă ca stecă. Dacă am luă două tăbliţe rotunde, una de stecă lustruită şi una de metal orî de lemn acoperit cu postav şi ţinîndu-le de cozi le vom frecă, ne vom pu'ea încredinţă că una s'a electrizat ca rîşina şi una ca stecă. Dacă le apropiem de pendul fără să le despărţim vedem că nici nu trag bombiţa, nici n'o împing; prin urmare cele două tăbliţe au electricitate tot atît de multă înse nu de acela-şi felu, de vreme ce pe cît atrage stecă pe atîta împinge rîşina sau din potrivă aşă că bombiţa stă pe loc.

Stecă lustruită frecată cu lînă se electrizavă aşă cum am văzut din experienţa frecărei bastonului de stecă cu postav; stecă nelustruită frecată tot cu lînă se electrizavă în tocmai ca rîşina.

Ieată acuma un şir de corpuri; fie-care dintr'însele se electrizavă ca stecă lustruită frecată cu lînă, dacă le frecăm cu vre unul din corpuri ce vin după dînsul în şir; din potrivă, frecat cu unul care vine mai întăi la şir se electrizavă ca rîşina bătută cu piele de miţă: stecă lustruită, lînă, pene, lemn, hirtie, matasă, lac, rîşină, stecă nelustruită.—

Dacă frecăm două tăbliţi de stecă cari nu-s lustruite de o potrivă, atuncî cea mai puţin lustruită se electrizavă

ca rișina bătută cu piele de miță. Dacă frecăm două cordele de mătăasă albă luată din aceea-și bucată, cea frecată de a curmezișul se electrizează ca rișina frecată cu piele de miță, cealaltă ca stecă lustruită frecată cu lână.

Se poate întâmpla că frecând două corpuri de acela-și feliu să nu putem afla pe amândouă de cât un singur feliu de electricitate. De pildă, Bergmann a frecat între dinsele două pene de gîscă și le-a găsit pe amândouă electrizate ca stecă lustruită frecată cu lână; Faraday a frecat două bucăți de flaneă în cruciș una cu alta și le-a găsit pe amândouă electrizate ca rișina bătută cu piele de miță. S'ar părea de o cam dată că experiența lui Bergmann, cât și a lui Faraday este cu desăvîrșire în potriva celor ce am înșirat până acuma; să punem înse sub cele două pene, ce frecăm una de alta, o tăbliță de metal cu coadă de stecă și vom vedea că bucățelele ce cad de la cele două pene sînt încărcate cu electricitate rișinoasă. Dacă vom face tot așa cu cele două bucăți de flaneă, vom vedea că bucățelele ce cad sînt electrizate ca stecă lustruită frecată cu lână.

*Așa dur toate faptele ne arată că prin frecare se naște amîndouă feliturile de electricitate, că una se strînge pe un corp și cealaltă pe celălalt și că electricitățile ce se naște sînt în aceea-și cîtime *)*

Electricitatea se poate arăta în corpuri și din alte pricină, nu numai prin frecare. Așa prin apăsare, prin desplicarea cristalelor, prin căldură și prin acțiuni chimice se poate să se nască electricitate în corpuri.

Aepinus a dovedit că prin apăsare se formează electricitate. Libes, mai pe urmă, a dovedit apăsînd încetisor pe un disc de lemn acoperit cu pînza gumuită un disc de metal cu coadă de stecă, acest din urmă se electrizează ca rișina bătută cu piele de miță. Haüy a dovedit că un cristal de spat de Islanda se încarcă cu electricitate ste-

*) Faptele citate până aici sînt luate din fizica lui Ganot, cea de pe urmă ediție, și din fizica lui Daguin tomul al treilea.

cloasă, dacă-l strângem puțin între degete, și că un asemenea cristal stă electricizat câte-vă zile. Tot îel a dovedit că și alte minerale au asemenea însușire. Becquerel a aflat că prin apăsare se formează electricitate în toate corpurile, chiar și în cele bine conducătoare de electricitate. Pluta și cauciucul, apăsate una pe alta, se electricizază și anume, pluta cu electricitate stecloasă și cauciucul cu de cea rășinoasă. Un disc de plută se încarcă cu multime de electricitate stecloasă, dacă-l apăsăm pe o portocală și-l despărțim iute; iar dacă-l ridicăm încet, nu găsim de cât foarte puțină. Pricina ieste că dacă-l ridicăm iute, cele două electricități ce se formaseră n'au timp să se întrunească ieară-și. De aceea nu se poate vedea electricitate, cînd apăsăm unul pe altul două discuri de metal, prin urmare bine conducătoare.

Becquerel a mai aflat că prin despicarea cristalelor se poate forma electricitate. Dacă despicăm iute la întunec o foaie de mică, vedem o lumină asemănătoare cu a chibriturilor cu fosfor, cînd sînt ude și le frecăm cu degetul, la întunec. Becquerel a dovedit că lumina de care vorbim se datorește electricității, lucrînd în modul următoriu: Înainte de a despica foaia cea de mică, a lipit de o parte și de alta cîte o coadă de sticlă și îndată după ce a despicat mica, a cercat de sînt sau nu electricitate cele două foiețe și a găsit pe una electricitate stecloasă și pe una rășinoasă. S'ar putea zice că orî de cîte orî despărțim un corp în bucăți se încarcă fie-care bucată cu electricitate, dar faptul se poate vedea numai la corpurile reu conducătoare, căci la cele bune electricitățile se unesc foarte iute. Fie cine poate face multe din experiențele arătate mai sus și mai ușor de cât toate pe următoarea. Să iee zăhar și să-l sfărme cu un ciocan la întunec, chiar sub apă și va vedea lumină electrică producîndu-se; de asemenea crida sfărmată cu ciocanul dă lumină; două bucăți de cremene lovite între dînele dau naștere ieară-și la electricitate.

Prin alte experienți s'a dovedit că cele mai neînsem-

nate schimbări, pricinuite prin vre un chip, în starea unui corp sint pricină de electricitate; dar de multe ori se cer instrumente mult mai simțitoare de cât pendulul electric.

Iată acum numai cîte-va fapte cari dovedesc că se formează electricitatea prin lucrarea căldurei asupra unor corpuri. Din timpuri foarte îndepărtate, locuitorii insulei Ceylan băgaseră de samă că niște pietre verzi în formă de prizmă trag cenușa, dacă le punem în spuză și de aceea le-au numit *turnamal* (atrage cenușa), din acest nume au făcut Europeenii *turmalină*. Holandezii au făcut cunoscute asemenea pietre în Europa și anume de prin veacul al XVII-lea, de o cam dată turmalinele fură numite: *Magneți din Ceylan*. Lemery în 1717, arată Academiei din Paris o turmalină care trăgea lucruri ușoare, după ce o încălzea. Aepinus făcù o mulțime de cercetări asupra a două plache luate dintr'o turmalină și anume de a curmezișul și tăietele pentru a fi puse la inele. Reuși să scoată scînteie dintr'însele și tot o dată află că cele două feți ale plăcii erau încărcate cu electricități de felii neasemenea. Se întâmplară mari neînțelegeri între învățații ce cercetau aceste fenomene, până ce Canton dovedì că în turmalină se află electricitate numai cît timp se schimbă căldura. Se mai află că o turmalină încălzită regulat iese pe jumătate electrizată ca stecla și pe jumătate ca rîșina. În timp cît se recește se vîd tot două felii de electricitate, dar jumătatea ce se încărcă cu electricitate stecloasă în timpul înfierbîntărei, se încarcă cu rîșinoasă în timpul recirei și din potrivă. Dacă încălzim ori recim numai o jumătate din turmalină, atunci acea jumătate se electrizază ca și cînd am încălzi cristalul întreg, iar bucata neîncălzită nu dă semne de electricitate. Tot așa și cînd se recește o jumătate. Turmalinele cele mai bune pentru asemenea experiențe se aduc din Brazilia și-s verzi sau albastre, mari și străvezii. Însușirile electrice ale turmalinelor se arată numai între 10 grade și 150. Pentru ce nu se arată mai sus de cît 150°, a explicat Gaugain, dovedind că la această temperatură turmalina, care din felii său iese reu conducă-

toare, se preface în bună conducătoare și se știe că în corpurile bine conducătoare electricitățile de abie formate se întrunesc la loc. Canton și alții au dovedit că cele mai mici bucățele de turmalină au acelea-și însușiri electrice ca și cristalul întreg.

Maî sînt și alte corpuri carile sînt înzestratecu însușiri asemănătoare cu ale turmalinei. Canton le-a aflat în topazul din Brazilia, Brard în axinită și Haüy în alte corpuri. Ieată încă cîte-vă corpuri de acestea: silicatul de zinc, scolozita, boracita, cristalul de munté; și dintre cristalele artificiale; cele de zăhar, de acid racemic și de acid uvic *).

Maî departe vom vedea și fenomenele electrice ce se pricinuesc prin căldură în metale. În numărul viitoriū vom vedea ce teorii s'au propus pentru a explică fenomenele electrice și atunci vom putea ști maî bine de ce s'a produs electricitate în experiențele arătate de la începutul articolului până aice.

(Va urmà).

I. Nădejde.

FELIURIMĪ.

Producțiunea și consumațiunea cafelei.—După statisticele oficiale producțiunea cafelei ieră cu 200 de ani în urmă de vre-o cîte-vă milioane de chilograme; la 1859 se ridicase la 338 de milioane de chilograme, în 1874 la 450 de milioane, în 1877 și 1878 la 590 milioane și astă-zî a ajuns la 650 de milioane.—

Din toate țerile Brazilia dă maî multă cafea de cît toate, iea dă peste 300 de milioane de chilograme

De la 1870 până la 1880 ieaată cum a crescut trimeterea din Brazilia în alte țeri:

1870 — 71	165,172,280 chilogr.
1871 — 72	169,993,740 „

*) Faptele despre electricitatea pricinuită prin căldură sînt luate din fizica lui Daguin.

1872 - 73	156,055,500	chilogr.
1873—74	162,113,580	"
1874—75	210,091,700	"
1875 - 76	236,700,900	"
1876—77	207,978,240	"
1877—78	234,402,480	"
1878—79	258,654,960	"
1879—80	286,961,240	"

După Brazilia, țara care produce mai multă cafea iese Java, Sumatra și o parte din insulele Sondei.

Cultivarea cafelei în Batavia s'a început la 1690 de *Van Horn*, care a adus semințe din Arabia.

Cultivarea cafelei în Batavia mergea foarte bine la început, mai pe urmă a trebuit să stea pe loc, din pricina dărilor celor mari cari erau puse pe cafeaua cultivată de locuitori.

Trimeterea cafelei din Java, care în 1876 ieră de 66,673,400 chilogr. s'a ridicat în 1877 la 72,606,200 chilogr., în 1878 și 79 a scăzut la 56,706,900 chilogr. și în 1880 a ajuns la 77,500,388 chilogramme.

Cultivarea cafelei în Indiile ingleze, cuprinzând cele 8 provincii ale imperiului britanic ca Ceylan, Singapore și altele, are început destul de vechiu, cu toate aceste trimiterea cafelei, în alte țări n'a început a crește de cît în cei din urmă 25 de ani, și astăzi a ajuns la 65 de milioane de chilogramme.

(Rev. sc. No. 29. 1882).

* * *

Un miriapod care face acid prusic (cianhidric). În Olanda se găsește prin multe case un miriapod din genul *Fontaria*, care, cînd e zădărit dă un miros foarte tare de unt de migdale amare. După cercetările lui *Egeling* animalul dă naștere la o materie care în oare-care împrejurări se descompune și dă și acid prusic. În America se mai găsește un miriapod care se numește *Fontaria Virginică* care dă și iel miros de acid prusic.

T. U.

(Rev. sc. No. 13.1883)

